PĂRINTELE PHILOTHEOS PHAROS

Înstrăinarea Ethosului Creştin

Redactor: Florin Caragiu
Coperta: Mariana Popescu

Traducere din greacă după:
Π. Φιλοθέος Φάρος
Η ΑΛΛΟΙΩΣΗ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΥ ΗΘΟΥΣ
3η ΕΚΔΟΣΗ, Ἐκδόσεις Ἁρμός, 2000

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
PHAROS, PHILOTHEOS
Înstrăinarea ethosului creştin / Philotheos Pharos. - Bucureşti : Platytera, 2004
ISBN 973-86676-4-X

2

PR. PHILOTHEOS PHAROS

ÎNSTRĂINAREA ETHOSULUI CREŞTIN

Traducere din limba greacă de
Gabriel Mândrilă

Editura *PLATYTERA*
Colecția *LOGOS şi ETHOS*

CUVÂNT INTRODUCTIV
-În Căutarea Rugului Aprins-

„Nu am Om care să mă arunce în Scăldătoare". Iată drama omului ce zace neputincios în hotarul limitelor sale, ca pe o cruce la hotarul Veşniciei. Dar însăşi această neputinţă, însăşi această slăbiciune extremă sensibilizează, ajută omul să strige după un Mijlocitor, să se arunce spre Hristos cu toată fiinţa sa, să se adune pe sine din puţinătatea iubirii sale, făcând din însuşi trupul său Crucea, Altarul duhovniceştii prefaceri. Nu-şi va afla altfel omul identitatea sa, Chipul său creat după Arhechipul dumnezeiesc decât prin experienţa pătimitoarei deschideri către lucrarea harului, către taina alcătuirii Trupului lui Hristos, Biserica Dumnezeului Celui viu.

Ieşirea omului la hotarele fiinţării sale în lume şi închinarea de sine Domnului ctitoresc în inima sa acel liturghisitor răspuns de dăruire în care iubirea dumnezeiască se întrupează. Oare născându-se în lumină, atins de raza învierii lăuntrice din mormântul păcatului, cum nu va căuta cel rănit de iubirea dumnezeiască, cum nu va râvni cel smerit de covârşirea dragostei lui Hristos pentru oameni, a se întoarce pe crucea altădată a deznădejdii ca pe o cruce, de astă dată, a Nădejdii Învierii? Purtarea Crucii se descoperă a fi însăşi Taina Iubirii soborniceşti.

Această asumare întru cunoştinţă a crucii de moştenire a lumii şi jertfirea de bunăvoie pentru dragostea lui Hristos ce transfigurează chipul înstrăinat al aproapelui dau pecetea vieţuirii creştine. Odată intrat în focul dumnezeieştii iubiri, odată gustând din dulceaţa iubirii dumnezeieşti, dorirea omului după viaţa sobornicească află dimensiunile Veşniciei.

Dar în avântul său nestăvilit spre Chipul de care înseteează privirea sa şi spre Pâinea Vieţii de care flămânzeşte cu toată fiinţa sa, cel atins de mângâierea Duhului se simte frânat de omul cel vechi. Şi deşi Cuvântul cu putere al lui Hristos îl trage afară, ca pe Lazăr, din

mormântul păcatelor la lumina Învierii, totuşi el apare, asemeni lui Lazăr, încă înfăşurat în legăturile morții. Trupul păcatului nu se desprinde atunci de inima omului decât prin nevoințele duhovniceşti, prin nebunia Crucii.

Atunci când omul răstoarnă din inima lui idolul mândriei ce acoperă Chipul dumnezeiesc, când închină lumea toată ca dar lui Hristos, nu mai suferă a privi nesimțitor la drama creației. Punctul de fugă al vederii duhovniceşti nu mai este idolul mândriei, ci Chipul lui Dumnezeu care îl atrage în Rugul Aprins al Iubirii Sfintei Treimi. Ochii inimii lui izvorăsc neîncetat mirul lacrimilor şi inima lui naşte în chinuri cuvântul rugăciunii pentru lumea deznădăjduită.

Abia când omul se închină pe sine întru cunoştință lui Dumnezeu, păşeşte pe drumul regăsirii de sine din abisul înstrăinării. Şi atunci se descoperă pe sine cu uimire ca un rug aprins şi nears al iubirii Sfintei Treimi. Dar iubirea lui Dumnezeu nu este cumsecădenia, trăirea călduță a orânduirii vieții după nişte norme şi reguli exterioare, de care omul se foloseşte adesea pentru a securiza iubirea pătimaşă de sine, nesimțitoare la cutremurul de taină şi judecata nemitarnică a conştiinței luminate de har.

Legea păcatului fățărniceşte porunca dumnezeiască, care nu este nicidecum manifestare şi demonstrare arbitrară a puterii dumnezeieşti, ci oprire de taină a omului la hotarul prefacerii duhovniceşti. Acolo unde omul îşi închină darul creat şi pe sine însuşi totodată, ca să primească la rându-i harul necreat şi împreună-viețuirea cu Sfânta Treime în inima Sa. Porunca dumnezeiască nu este încercuirea ce singularizează şi rupe omul de trupul iubirii soborniceşti, ci oprirea la hotarul pus de cuvântul dumnezeiesc. Oprire care prin primirea harului se face tocmai liturghisire a prefacerii duhovniceşti şi ieşire din încercuirea păcatului.

Iubirea lui Dumnezeu este foc ce luminează, dar este şi foc ce arde, şi arzând, tămăduieşte pe cel ce binevoieşte. Omul care se pogoară prin smerenie în adâncul păcii dumnezeieşti, nu vrea să se mai întoarcă în lumea vrăjmăşiei păcatului. Inima lui rămâne la

hotarul veşniciei. Dorința lui de a muri păcatului este pe măsura dorinței lui de a se împărtăşi de iubirea lui Hristos. Şi de aceea, se urăşte pe sine ca cel ce este încă supus deşertăciunii păcatului, îşi leapădă voia ca pe una ce încă îl desparte de plinătatea iubirii soborniceşti. Se urăşte pe sine ca pe un schismatic, ca pe un rupt de Trupul iubirii pentru ca, răstignind în inima sa omul vechi, să afle isihia stării unitare şi neîmpărțite a Iubirii.

Adevărul prefăcut prin închipuirea umană şi prin acea încercuire magică a trupului păcatului nu deschide inima omului spre primirea tainei dumnezeieşti, nu izvorăşte apa vie a harului. Nu îl face pe om liber, precum adevărul dumnezeiesc. Fățărnicit, adevărul riscă să rămână formă pietrificată, un adevăr de vistierie, păstrat şi depozitat spre a fi degustat individual, dar nu împărtăşit soborniceşte, pătimit până la sânge pentru plinirea Trupului lui Hristos. De aceea, securizând mai curând rațiunea suficientă a omului, acest zis adevăr, care mai degrabă presupune plăsmuirea unui chip mincinos al lui Dumnezeu după chipul şi asemănarea omului, este sterp, neroditor, potrivnic nebuniei crucii şi vrăjmaş al Întrupării lui Hristos. Îl izolează şi îl singularizează pe om, făcându-l să se împotrivească Adevărului dumnezeiesc întru care înfloreşte autentica libertate.

Creştinul viu duhovniceşte este cu adevărat contemporan cu Hristos şi cu sfinții. Dar nu numai contemporan, ci chiar de un Trup cu Via şi mlădițele Împărăției. Iar primind în inima sa iubirea nebună a lui Dumnezeu pentru oameni, o află revărsându-se peste hotarele sale spre a îmbrățişa toată umanitatea suferindă, dar nu abstract, ci până la asumarea unor negrăite nevoințe duhovniceşti şi până la fiecare gest mărunt de întâmpinare a nevoii aproapelui, pe care Dumnezeu o descoperă în inima sa.

Mai mult, se vede cu adevărat pe sine cauză a suferinței universale a zidirii, împovărată de memoriile şi distructivitățile păcatului. Suferință care cheamă a fi asumată şi mântuită prin iubirea jertfelnică. De aceea, nu se scârbeşte şi nu se scandalizează de nimic, ci împreună pătimeşte cu cei ce suferă. Căci, spune Părintele Ghelasie

Gheorghe, paradoxul păcatului este suferința Reamintirii stării fără de păcat, strigătul Iubirii negate ce nu se poate anihila sau uita.

De unde vine teama şi refuzul întâlnirii vii, față către față cu Dumnezeu şi cu semenul, cu nevoia lui concretă şi disperată chiar, dacă nu din securizarea ascunderii feței lăuntrice a omului, securizarea întoarcerii lui de către lumina Feței lui Dumnezeu, întru care aproapele se descoperă ca o icoană vie a lui Dumnezeu şi creația întreagă se iconizează? De unde această distanțare lăuntrică de păcătos, care ucide în noi chipul aproapelui şi prin lipsa iubirii devine neputincioasă a urî păcatul, primind pe tronul inimii urâciunea pustiirii? Oare teama de comunicare, în chiar aspectele ei cele mai umile, uneori chiar jenante, nu este ades chiar teama de deschiderea ce ar putea pune sub semnul întrebării autenticitatea modului de viață? Şi atunci ar pune viața sub semnul crizei, al judecății conştiinței nemitarnice!

Dacă ne-am judeca pe noi înşine înainte de Judecată, n-am mai fi judecați, spune Scriptura. Şi atunci judecata, criza se face pentru omul duhovnicesc chiar semnul stării înaintea lui Dumnezeu. Înaintea Căruia toate cele uitate, îngropate, ascunse, ori neştiute ale omului stau descoperite. Nevoința creştină este chiar acea judecată, răstignire a păcatului în trupul nostru, care se face prin ajutorul Dumnezeiesc oprirea legii păcatului.

Dau Părinții sfatul ca omul să fie mai aspru cu sine şi mai îngăduitor cu aproapele. Nu îngăduitor cu păcatul. Dar păzind acea stare a Tatălui de aşteptare a fiului risipitor, stare prin care îi vede de Departe întoarcerea şi aleargă în întâmpinarea sa. Față de sine însă, lupta cu păcatul în propriul trup este o luptă pe viață şi pe moarte, fără menajamente sau compromisuri.

Oare este întâmplător faptul că Hristos a aflat în vameşi şi desfrânate acea deschidere a inimii spre schimbare, spre pocăință, spre primirea luminii Cuvântului pe care nu o aveau inimile împietrite ale fariseilor? Cum să înțelegem că Hristos a venit în lume ca să mântuiască pe cei păcătoşi? Aceştia sunt cei care îşi cunosc păcatele, şi care, deşi neputincioşi să se schimbe prin sine, suferă aşteptând şi

nădăjduind izbăvirea de la Dumnezeu! Nu făţărnicesc adevărul, nu şi-au astupat ochii şi urechile inimii, nu şi-au pervertit conştiinţa ca să ia minciuna drept adevăr şi răul drept bine, nici nu hulesc harul ce surpă închipuirile şi planurile deşarte ale omului. Aflaţi pe treapta cea mai de jos, au acea dispoziţie de a se dispreţui pe sine care, atunci când întâlneşte pe Hristos se aruncă la picioarele Lui, când este împreunată cu dragostea şi dăruirea de sine lui Hristos, îmbracă omul în haina dumnezeiască a smereniei.

Păcătoşii cu care stă la masă Hristos, şi pe care îi face vase alese ale iubirii Sale, au conştiinţa, dată de sfâşietoarele şi îndelung repetatele căderi, acelei neputinţe a omului de a creşte rupt de ajutorul lui Dumnezeu. N-au pervertit cu totul în ei conştiinţa stării, prin deprinderea cu păcatul, în iadul deznădejdii. Păstrează în inima lor cu sfinţenie dorul fiului risipitor, dorul întoarcerii la casa iubirii părinteşti. Ştiu printr-o lungă suferinţă că strălucirea de o clipă a păcatului nu eliberează, ci înrobeşte, înlănţuie printr-o dependenţă dureroasă, mutilează chiar, în final, capacitatea fiinţială a omului de a se bucura, de a comunica, de a se dărui pe sine iubirii.

Nu maimuţăresc, nici nu relativizează păcatul, zugrăvindu-l în culori dulci, ci cunoscând în ei înşişi iadul deznădejdii, sevrajul lăuntric care se face însăşi starea inimii lor, sunt gravi şi realişti, mărturisind prin întristarea inimii tragismul săpat de păcat în însuşi trupul lor. Cunosc din experienţă că păcatul nu îndumnezeieşte, întoarcerea de la faţa lui Dumnezeu nu deschide orizont libertăţii, ci sluţeşte, întunecă, chiar împietreşte chipul lăuntric al omului.

De aceea, cei întorşi din iadul deznădejdii în lumina smereniei au acea simplitate înţelegătoare, acea atitudine plină de compasiune şi cuprinzătoare a inimii, acea putere dată de ura păcatului şi de iubirea faţă de cel ce trece prin ceea ce ei înşişi au trecut, care îi face să poată ajuta cu adevărat şi pe aproapele pierdut. Nu judecă pe cel căzut, ci simt urgenţa de a-i veni în ajutor. Măcar printr-un strigăt către Domnul. Îi face să poată înţelege şi sprijini pe cel ce stă să cadă. Îi face să nu se scârbească de cei ce zac în mizerie exterioară şi lăuntrică, de

cei ce au nevoie de Om să-i arunce în scăldătoare. De pe chipul lor de fii întorşi întru iubirea Tatălui străluceşte lumii iubirea părintească.

Păcătoşii care stau la masă cu Hristos sunt cei ce conştientizează starea de sfâşiere în care i-a aruncat păcatul, şi în aceeaşi măsură descoperă prin întoarcerea către Dumnezeu că Acesta de mult le-a pregătit întoarcerea. Şi cu cât se înminunează că mult li s-a iertat, cu atât se umplu de iubire către Dumnezeu, după cum zice Scriptura.

Spunea Părintele Ghelasie că precum mama nu se scârbeşte şi nu se intimidează nici de scursurile pruncului, nici de rănile lui urât mirositoare sau bolile lui contagioase, nici de țipetele lui, ci cu o atenție iubitoare şi cu o acțiune energică cercetează, curăță, schimbă, veghează şi îngrijeşte pruncul, urmărind doar tămăduirea lui şi neluând seama nici la greutatea întreprinderii, nici la scârbă, ori la mila falsă, drăcească, tot aşa se poartă cel ce află smerenia lui Hristos cu aproapele său. Ca Samarineanul cel milostiv. Pe de altă parte, cel ce se separă în inima lui de fratele său este pierdut, spune un Părinte. Iar cel ce acoperă pe fratele cu haina dragostei este împreună lucrător cu Dumnezeu.

Vedem de asemeni cum în războaie, în lagăre şi în spitale, ori în nevoințele duhovniceşti, omul se confruntă atât de intens cu mizeria şi suferința umană, încât capătă o tărie de a privi în față durerea, moartea chiar, şi de a răspunde urgenței de a participa la viața celuilalt, de a se solidariza cu aproapele în vederea izbăvirii soborniceşti.

Starea de păcat originează, spun Părinții, în acea exercitare a voii libere contrară bunătății firii create de Dumnezeu. Răul nu are ființă în sine. El parazitează firea cu coşmarul neiubirii. Astfel, păcatul vădit nu este o simplă transgresare a unui cod convențional de conduită morală, ci este semnul unei înstrăinări, concretizarea unei orientări lăuntrice potrivnice întrupării Darului dumnezeiesc. Este siluirea bunătății firii, săvârşită de către voia întoarsă de la fața lui Dumnezeu. Este sfâşierea hainei iubirii celei soborniceşti şi ascunderea în singularitatea trăirii egoiste.

Viața creştină este în primul rând deschidere către taina dumnezeiască. Dacă nu se păstrează acea deschidere evlavioasă către Taina de negrăit, de necuprins, de necucerit a celor necreate, dumnezeieşti, taină care pecetluieşte creația prin Chipul şi Rațiunile Fiului şi Cuvântului lui Dumnezeu, nu se poate vorbi de o trăire propriu zis creştină. Oprirea omului la hotarul tainei dumnezeieşti şi închinarea sa înaintea Creatorului este începutul pocăinței, începutul cunoaşterii celei de Viață izvorâtoare.

Pocăința este venirea în fire a omului din iureşul unei vieți în care îi scapă finalitatea actelor sale, în care zbaterea sa oarbă de a gusta din plăcere şi a fugi de durere face cu neputință creşterea sa lăuntrică. Zadarnic încearcă omul a forța şi a raționaliza taina. Aşa zisa intrare în taină prin tehnici secrete, oculte, misterioase, prin care omul ar avea acces la puteri şi iluminări misterioase, este o rătăcire în afara Tainei, tocmai pentru că Taina nu se deschide, aşa cum spune Părintele Ghelasie, decât tot prin Taină, adică nu se cucereşte pur şi simplu eroic, ci se primeşte de la Dumnezeu cu închinare, prin frângerea voii, prin dăruirea întregii ființe pe Altarul Tainei.

Căci taina dumnezeiască are dimensiunea sobornicității în Hristos. Hristos este Poarta noastră spre cele necreate, dumnezeieşti, Trupul Său fiind Crucea de Unire între Creație şi Dumnezeire. Spune Părintele Ghelasie să păşim, cum arată Scriptura, ca Petru, cu închinare şi credință însuflețită de iubire spre Hristos, peste valurile lumii. Cu conştiința că nu firea sau vrednicia noastră ne face să nu ne afundăm în ispite, ci privirea şi cuvântul lui Hristos care ne cheamă la Dânsul. Iar când, slăbind cu duhul, simțim că începem să ne afundăm, să strigăm din toată inima spre Domnul: „Doamne, scapă-mă!” Căci Viața creştină nu este o zbatere la întâmplare, ci presupune o Orientare spre Hristos, prin care omul are continuu în vedere, în orice stadiu al Creşterii sale, Rodul cel de la capătul drumului, Iubirea dumnezeiască.

Pentru aceasta, nici o Virtute, nici un Dar de la Dumnezeu nu se dă decât pentru Plinirea sobornicească a Trupului lui Hristos. De aceea, tendința de singularizare şi satisfacere egoistă de darurile vieții

este o profanare a darului dumnezeiesc. Şi prin aceasta omul se lipseşte pe sine de tot darul. Îşi anulează capacitatea fiinţială de a se înminuna şi de a se deschide spre a primi harul. Doar iubirea care dăruie mai departe cele împărtăşite de Domnul, şi se dăruie pe sine fără rest, face din om un mădular viu al Trupului lui Hristos.

Postul, de exemplu, nu este o interdicţie, nici un simplu exerciţiu de îmbunătăţire individuală. Este, cum spun Părinţii Bisericii, o foame şi o însetare după plinirea Trupului lui Hristos. Este un mod liturgic al Bisericii. Eu postesc nu doar pentru mine, ca individ, ci ca mădular viu al unui Trup ce însetează după plinirea Sa în Hristos, capul Său. Dacă nu vreau să postesc, mă scot pe mine în afara tainei soborniceşti, mă smulg din albia lucrării Trupului lui Hristos. Mă închid pe mine acelui râu de apă vie care izvorăşte din Trupul lui Hristos, prin mădularele Sale vii.

Magia puterii şi desfrâului fărâmiţează omul, sfâşie unitatea lui lăuntrică de făptură creată după Chipul lui Dumnezeu, Chipul Sobornicităţii Iubirii. Încercând a defrişa cu o aroganţă civilizatoare taina, omul nu face decât să crească până la o stare generalizată de deznădejde pustiirea lăuntrică şi incomunicabilitatea. Celălalt de lângă noi începe să fie tratat aproape ca un obiect, clasificat tipologic, redus la o serie de calităţi sau defecte, dar nu cunoscut ca icoană vie a iubirii Dumnezeieşti, cum l-a gândit din Veşnicie Creatorul.

Ispitirea demonică, arată Părintele Ghelasie, vine cu închipuirea unui Divin fără chip, sau cu închipuirea Divinului după chipul şi asemănarea omului. Răul este contrarul Întrupării Dumnezeieşti. Ispitirea demonică din Rai este de a face pe om doar natură, prin gustarea din memorialul naturii fără întruparea Dumnezeiască în ea, fără împărtăşirea de cele Dumnezeieşti. Dar omul, creat fiind după chipul lui Dumnezeu, nu este un fiu al naturii, ci un fiu al lui Dumnezeu, care face şi natura condiţie de filiaţie prin aducerea ei ca dar lui Dumnezeu, spre prefacere. Omul, prin căderea în păcat, este mereu tentat să facă consumul naturii, să se oprească în autoplăcerea naturii şi mai puţin să o asume spre transfigurare.

Această asumare spre transfigurare a naturii de către om trece prin împlinirea poruncilor, a îndemnurilor conştiinței şi a nevoințelor ascetice. Trece ca printr-o răstignire vie, tainică, a omului învăpăiat de dumnezeiescul dor, pentru a-şi afla identitatea de fiu şi a intra cu darul închinării, răspunsului de fiu la Liturghia Iubirii Dumnezeieşti. Aşa se întoarce omul căzut din întunericul neiubirii la lumina Chipului dumnezeiesc după care a fost creat. Chipul omului nu se descoperă instrumental, prin ştiința dinafară, tocmai pentru că este mai presus de natură. Doar stând față către față cu Hristos, Chipul Dumnezeului celui viu, îşi descoperă omul identitatea sa, precum şi menirea sa de fiu al lui Dumnezeu.

Vedem adeseori cum teologia apare ruptă de viață şi ia chipul ştiinței celei dinafară, adică a ştiinței ce proiectează şi scufundă omul în structurile naturii, pierzând însă, nemaiputând recupera din fragmentele de cunoaştere dimensiunea Chipului dumnezeiesc. Pierzându-şi propria identitate, chipul sobornicității persoanei, omul trăieşte drama înstrăinării. Informațiile ajung să formeze un univers fărâmițat de semne şi interpretări, care nu mai sunt cercate şi mântuite în Rugul aprins al vieții duhovniceşti. Nu mai întrupează darul lui Dumnezeu. Nemântuite, ele ajung sursă de suferință. Alegerea liberă, neîmpreunată cu harul, devine indiferentă, întâmplătoare, nu ținteşte creşterea duhovnicească.

Rupte de Chipul lui Dumnezeu, informațiile nu mai ating inima omului. Vedem atunci izbucnind războirea, schisma lăuntrică între diversele funcții ale omului: voință, rațiune, poftă, iuțime, etc., parazitate de virusul neiubirii. Căci ceea ce unifică inima omului este iubirea. Iubirea este chipul trăirii soborniceşti, creşterii omului după asemănarea Sfintei Treimi.

Într-o societate în care omul este adesea redus la funcția strict profesională - singura care pare a da competența discursului în viziunea structuralistă modernă-, asumarea menirii de creştin şi martor al iubirii dumnezeieşti trece drept o nebunie. Dar această fericită nebunie în Hristos nu încetează să lucreze în taină minunea

învierii oamenilor la lumina cunoştinței de Dumnezeu. Chiar cei ce au ca profesiune socială propovăduirea cuvântului lui Dumnezeu se confruntă cu riscul de a se izola în minimalismul etic, ori în raționalismul formulist şi schematizant, de a evita complicațiile aduse de o abordare duhovnicească, privită ca neprofesională. Or tocmai abordarea duhovnicească, dispoziția duhovnicească a inimii întru întâmpinarea iconomiei dumnezeieşti este cea care face să ajungă la inima omului cuvântul lui Dumnezeu. Ea este singura care mângâie şi dă nădejde, căci dă lumină din Lumina lui Hristos, viață din Viața lui Hristos, de care se arată purtătoare.

Merită remarcat faptul că, reducând toate zbaterile omului la numitorul comun al logicii antice structuraliste, căreia îi era străină această „nouă cale"[1] tăiată de Hristos în istorie prin Întruparea Sa, viziunea despre om încetățenită mai ales în Apus nu are în centru Chipul lui Dumnezeu, Persoana ca şi Chip al sobornicității liturghisitoare, ci rațiunea umană sau alta dintre funcțiile omului, privite izolat de Chipul integralității sale. Şi astfel nu dă putința ieşirii acestuia din ascunzişul metafizic la lumina pocăinței, la lumina cunoştinței de Dumnezeu. Ieşirea în Luminişul sobornicesc se face prin întruparea iubirii lui Dumnezeu, revărsată mai departe în iubirea de aproapele şi care transfigurează întreaga creație. „Taina cea din veci ascunsă" a Întrupării lui Hristos se spune că era „de îngeri neştiută", pentru a sublinia că este mai presus de orice scrutare inteligibilă, de orice rafinare a gândirii, fiind de neajuns, dumnezeiască. Ea se primeşte cu închinare, cu liturghisitor răspuns de dăruire.

Aici este poticnirea cea mare a misticilor antice şi spiritualiste, arată Părintele Ghelasie, că merg pe considerentul luciferic al spiritului pur, fără chip şi fără trup. Or, în raport cu Dumnezeu, chiar şi îngerii sunt corporali, după cum spune Sfântul Ioan Damaschin[1], trupul lor fiind însăşi lumina spirituală prin care se deschid a primi lumina

---

[1] cum o numeşte Sfântul Maxim Mărturisitorul

[1] v. Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, Ed. Scripta, Bucureşti, 1993, p.47

dumnezeiască. De aceea, continuă Părintele Ghelasie, păcatul demonic constă în golirea de spiritualul divin, de întruparea luminii dumnezeieşti. Ei nu mai pot gândi decât în forme negative de creaţie, dezvoltând falsa lumină, falsa cunoaştere prin contrastul dualităţii negative. Cunoaşterea luciferică transformă iconicul raportării între creat şi Necreat în ideea dualităţii contrare spirit – materie, inteligibil-sensibil, bine – rău etc., făcând din spirit un substitut al realităţii dumnezeieşti necreate. Păcatul demonic constă în a nu mai primi lumina Cuvântului dumnezeiesc, ci a dezvolta iluzia negativă de a transforma Divinul după propria gândire.

Prin păcatul adamic, omul pierde taina Întrupării dumnezeieşti. Mâncarea din fructul oprit este oprirea liturghisirii, oprirea tainei prefacerii darului, rodului de creaţie în Dar de împărtăşire. Dacă teologia scolastică a îmbrăţişat structuralismul esenţialist antic, încercând a axiomatiza însăşi taina dumnezeiască, teologia rugătoare a Sfinţilor Părinţi porneşte de la fondul liturgic al creaţiei. Istoria întreagă este liturghia Întrupării dumnezeieşti. Lucifer a deschis o prăpastie a morţii, care este autoplăcerea naturii proprii de creaţie, arată Părintele Ghelasie. A avea plăcere în lipsa Divinului este păcatul. Desfrâul autoplăcerii spirituale, a te gusta pe tine însuţi până la nebunia autodistrugerii, iată magia păcatului demonic. Căci natura creată nu poate avea adevărata plăcere decât ca răspuns la gustarea din cele dumnezeieşti, ca răspuns la taina Întrupării dumnezeieşti, ca părtăşie la Trupul lui Hristos.

De aici, spune Părintele Ghelasie, insistenţa creştină pe taina Trupului lui Hristos. Aici se desluşeşte şi problema reîncarnării. Spiritul zis gol sau pur are nevoie de reîntrupări ca să poată face experienţa lumii, pe când spiritul cu trup are deja tot memorialul. Spiritul gol îşi caută memorialul trupului, de unde dorinţa reîncarnării, pe care anticii o au. În specificul creştin, fiecare formă de creaţie este o integralitate, care îşi află împlinirea în părtăşia la Trupul lui Hristos, Trupul înveşnicirii lumii.

Omul nu este un spirit întrupat, care îşi caută eliberarea de materie, ci integralitate de Chip – Persoană, care are apoi în structura sa sufletul şi trupul. Omul moşteneşte întreg memorialul adamic, bun şi rău, arată Părintele Ghelasie, dar în destinul reînvierii ce implică totodată asumarea memorialului păcatului şi ieşirea din el, în destinul adică al mântuirii acestui memorial în Trupul lui Hristos.

De aceea, în afara Trupului lui Hristos, în afara împărtăşirii întru cunoştinţă cu Trupul lui Hristos, memorialul păcatului nu poate fi mântuit de om, tocmai fiindcă firea are o orientare fiinţială dată de iconicitatea ei, de raţiunile dumnezeieşti ce o susţin şi o poartă spre desăvârşire. Calitativul creaţiei, raţiunile ei seminale, seminţele desăvârşirii ei sunt raţiunile dumnezeieşti cu care fiinţialitatea ei a fost pecetluită la creaţie şi care o susţin în veşnicie.

Iar această orientare este de a alcătui Trupul Împărăţiei, Trupul lui Hristos. De aceea viziunea structuralistă, lucrând cu fragmente-proiecţii de cunoaştere, reducând cuvântul la idee şi operând cu reducţii conceptuale, nu poate zugrăvi iconicul de creaţie, logositatea creaţiei, care se deschide vederii duhovniceşti. Scapă din vedere taina desăvârşirii firii create prin părtăşia la Trupul lui Hristos, dimensiunea euharistică a existenţei.

Certificând realul prin operaţii inteligibil-abstracte, viziunea structuralistă rămâne străină realităţii concrete, dimensiunii ei participative, soborniceşti. Realitate în care lucrarea iconomică a lui Dumnezeu întru desăvârşirea creaţiei se întrepătrunde, fără a se amesteca, cu mişcarea firii create de întâmpinare a raţiunilor-lucrărilor - energiilor dumnezeieşti. Şi numai exercitarea voii libere împotriva acestei însetări a firii de Întruparea dumnezeiască îl opreşte pe om de a fi părtaş tainei.

Logica antică spiritualistă vede existenţa încărcată de un destin tragic, tocmai fiindcă proiectând realitatea în planul inteligibil al ziselor esenţe, în planul structurilor - energiilor, concepe dualitatea contrară în chiar esenţa lucrurilor, nu reuşeşte să mai facă distincţia între firea creată bună de Dumnezeu şi iluzivul de adaus al păcatului,

originat în exercitarea voii libere a ipostasurilor raționale împotriva firii. În specificul creştin, realitatea, deşi capătă accente dramatice în zbuciumul firii de a se elibera, de a arde, de a nimici prin suferință iluzivul păcatului, este privită în lumina Învierii, în menirea părtăşiei sale la Trupul Înviat al lui Hristos.

De aceea, pentru creştini, realitatea nu este certificată de rațiune, ci de însăşi împărtăşirea întru cunoştință cu Trupul şi Sângele lui Hristos, care dă Viață veşnică, de însăşi părtăşia prin aceasta la Pomul Vieții, prin care realitatea capătă dimensiunile veşniciei. Prin care realitatea creată este cercată în focul iubirii dumnezeieşti şi iluzivul păcatului este ars. Iar firea creată este întărită a se uni fără amestecare şi fără schimbare cu firea necreată în Însuşi Trupul lui Hristos. Pe de altă parte, iadul este veşnica ardere a acestui iluziv al păcatului prin suferință, rămânerea, prin voia liberă împotrivitoare iubirii, în întunericul cel din afara Trupului lui Hristos.

„Cuget, deci exist" al raționalismului apusean se transpune, în specificul creştin ortodox, în: „Mă împărtăşesc (cu Trupul şi Sângele lui Hristos), deci Viez".

Să ne amintim de arătarea lui Hristos, după Înviere, înaintea ucenicilor care mergeau la Emaus. Pe când vorbeau ei şi se întrebau despre toate cele întâmplate, iată, *Iisus Însuşi, apropiindu-Se, mergea împreună cu ei. Dar ochii lor erau ținuți ca să nu-L cunoască.* Şi întrebându-i, i-au povestit, cuprinşi de întristare, ca unui străin, toate cele petrecute, precum şi îndoielile lor. Dar Domnul, mustrându-i pentru nepriceperea şi zăbăvnicia inimii, *le-a tâlcuit lor, din toate Scripturile cele despre El*, că aşa trebuia să se întâmple. Şi apropiindu-Se ei de Emaus, El se făcea că merge mai departe. Dar *rugându-L* ei stăruitor, *a intrat să rămână cu ei. Şi, când a stat împreună cu ei la masă, luând El pâinea, a binecuvântat şi, frângând, a dat lor. Şi s-au deschis ochii lor şi L-au cunoscut.*(v. Lc, 24, 15-31).

Cunoaşterea lui Dumnezeu în ethosul creştin, nu este rodul discuțiilor şi analizelor intelectuale. Deşi Hristos merge chiar şi atunci împreună cu cei ce Îl caută şi doresc să Îl afle. Însă ei sunt cumva ca

Luca şi Cleopa, au ochii ținuți ca să nu-L cunoască. Nepriceperea şi zăbăvnicia inimii sunt risipite de prezența Sa în mijlocul lor, de Lumina cuvântului Său. Şi ca rod al luminării Dumnezeieşti, se naşte dorința şi rugăciunea stăruitoare a omului de a rămâne împreună cu Hristos, de a cina împreună cu El, de a avea împărtăşire cu El.

Vedem cum Hristos, făcându-Se a trece mai departe, respectă cu infinită delicatețe voia omului. Nu se face cunoscut celor ce nu-L cheamă din dorul inimii. Şi se face cunoscut pe Sine desăvârşit prin împărtăşirea Sfintelor Sale Taine. Prin care ochii inimii se deschid, şi omul nu mai Îl cunoaşte pe Hristos doar ca pe un străin, ci ca pe El Însuşi. Taina Sfintei Liturghii este taina plinătății cunoaşterii, spre care omul năzuieşte, arată Arhim. Sofronie de la Essex.[1]

Cugetul omului izvorăşte în chip originar din inima sa, spune Scriptura. Nu ca un simplu produs al unei potriviri, adecvări a intelectului cu realitatea, ci mai întâi de toate ca un rod al orientării personale, lăuntrice spre Chipul dumnezeiesc după care a fost creat. Orientare, raportare prin care se deschide sau se închide tainei întrupării.

Nici o condiționare a omului nu-l poate împiedica de a se deschide şi orienta spre lumină. De aceea libertatea omului îl arată mai presus de condiționări, în menirea sa de a primi şi de a asuma pe crucea iubirii sale condiționările lumii şi memorialul adamic, şi de a le aduce spre prefacere înaintea lui Dumnezeu. Spun crucea iubirii, pentru că iubirea, oricât de fragilă, a făpturii, exprimă o însoțire cu iubirea dumnezeiască ce a chemat-o la viață. Şi o pogorâre împreună cu aceasta în iadul suferinței, al memoriilor şi moştenirilor pătimaşe, pentru a transfigura toată firea. De aceea, orice mişcare de iubire tinde spre Plinirea Trupului lui Hristos, şi prin urmare este purtătoare de cruce, poartă crucea suferinței omului întreg, şi a întregii umanități. Căci iubirea este prin excelență viață sobornicească.

---

[1] *Ne vorbeşte Părintele Sofronie, Scrisori*, Editura Biserica Ortodoxă, Ed. Bunavestire Galați, 2003

Ethosul creştin presupune acea formare duhovnicească prin care omul să deprindă a se orienta spre lumina Chipului dumnezeiesc şi a urma cu toată fiinţa mlădierile iconomiei dumnezeieşti. Acestea îi rostuiesc creşterea sa în asemănare cu Dumnezeu, până la măsura de fiu al Tatălui Ceresc.

A transmite predania creştină înseamnă mai mult decât a transmite nişte informaţii. Cuvântul lui Dumnezeu este „Foc arzător"! A transmite predania creştină înseamnă a fi purtător al unei binecuvântări, al unei harisme care face din viaţa omului un Rug Aprins. Iar aprins de acest foc trimis din cer, făcându-se lucrător al tainei Cuvântului, al unei mari sfinţenii, purtătorul predaniei trebuie să lucreze cu frică şi cu cutremur. Să-şi acordeze viaţa prin nevoinţă la chemarea dumnezeiască, să se cerceteze pe sine spre a nu sminti pe unii dintre cei mici ai Domnului. Să se micşoreze pe sine pentru a lăsa să strălucească în chip neumbrit de patimi slava Chipului lui Hristos.

Pe lângă menirea ei de a vesti Evanghelia Întrupării Fiului lui Dumnezeu celor ce nu L-au cunoscut, pentru a veni la lumina cunoştinţei şi la împărtăşirea de Viaţa Lui, Biserica a avut încă de la începuturi, dar acum, sub presiunea raţionalismului, poate mai mult ca oricând, menirea de vesti Evanghelia înşişi creştinilor înstrăinaţi de viaţa duhovnicească, care nu s-au întraripat cu dumnezeiescul dor. Este o misiune infinit de delicată, să pătrunzi până la inima celui ce ştie, dar nu se deschide spre plinătatea iubirii lucrătoare. A te opri în urcuşul duhovnicesc, a face compromisuri cu propriile patimi, a le ascunde şi justifica, aduce căderea din har, până la orbirea lăuntrică şi îngheţarea vieţii duhovniceşti.

Când iubeşti pe cineva, cauţi să înlături tot ceea ce te desparte de persoana iubită. Alergi spre ea cu toată inima, şi nu te poţi opri din alergare până nu o afli în intimitatea ta. Doar atunci alergarea ia forma odihnei, contemplării chipului iubit. Dar în inima acestei contemplări se naşte dorul copleşitor al unirii nedespărţite, veşnice a celor doi ca într-un singur trup. Aceasta este istoria iubirii soborniceşti, a iubirii dintre om şi Dumnezeu, a iubirii duhovniceşti între om şi aproapele

său. Iar iubirea față de aproapele nu se poate împlini desăvârşit decât în sfințenia Trupului lui Hristos. Doar alcătuind împreună Trupul lui Hristos îşi simt creştinii iubirea împlinită.

Pe de altă parte, când iubeşti pe cineva, bucuria ta este să-l faci părtaş la toate darurile tale, iar când nu mai ai lucruri de dăruit, când înseşi cuvintele ajung la limita negrăitului şi nu mai pot exprima dorința nesăturată de a dărui mai mult, atunci te dărui pe tine însuți întreg, închini voia ta celuilalt, ca o flacără vie. Uiți până şi de nevoile fireşti ca să faci loc în tine celuilalt, te hrăneşti cu iubirea. În această dăruire de sine negrăită stă taina iubirii. Iubirea nu se sminteşte, tocmai pentru că nu mai păstrează nimic pentru sine, şi iubeşte pe celălalt nu pentru ce face, ci pentru că este. Simte nevoia lăuntrică a celui de lângă el şi îi vine în întâmpinare. Vede icoana Chipului lui Dumnezeu în aproapele.

Cel care iubeşte este atât de atent la celălalt încât se nevoieşte a cunoaşte până în ultimele consecințe rodul actelor sale, pentru a feri de întunecare şi amorțire iubirea. Vederea sa tinde într-o mişcare mereu înnoită până la hotarul de taină al Veşniciei pentru a găti cale iubirii. Se pogoară până la iad cu Hristos pentru a afla taina iubirii răstignite şi înviate. Se păstrează într-o stare întinsă, nemoleşită, de nevoință pentru a păzi aprinsă candela de la icoana iubirii, suferă chinurile facerii pentru a naşte în inima lui mereu înnoit Chipul iubirii.

Trăsătura dumnezeiască a iubirii este sobornicitatea ei, revărsarea ei, până la a cuprinde pe cel iubit în icoana dumnezeiască a iubirii lui Hristos, strălucind peste lumea întreagă lumina cea din lumina iubirii Sfintei Treimi. Căci urmărind binele şi desăvârşirea celui iubit, nu are linişte până nu îl vede ajuns la măsura vârstei duhovniceşti, până nu îl vede transfigurat de slava lui Hristos, ca un mădular viu al Trupului Său. Iar răpit de iubirea cea pentru Hristos, atins de mângâierea harului, păşeşte în taina iubirii soborniceşti.

Iată că iubirea de Dumnezeu şi iubirea de aproapele sunt respirația vieții duhovniceşti. Multe iubiri se sting şi se surpă, ajung la zisa săturare tocmai pentru că nu scufundă iubirea aproapelui în

iubirea de Dumnezeu, pentru a o afla pururi înnoită întru sfinţenia Învierii.

Formarea creştină cere acea ascuţire prin nevoinţă a simţului duhovnicesc prin care omul aude glasul lui Dumnezeu în inima sa. Nu este suficientă formarea intelectuală pentru a dezvrăji realitatea de iluzivul păcatului, pentru a întoarce fiinţa cu faţa lăuntrică spre Domnul. Trăim de multe ori ca într-un vis, care pe măsură ce ne afundăm în el se face coşmar, iad al deznădejdii. Religiile orientale vorbesc de *maya,* iluzia care după ei ar fi esenţa lumii. După ei, lumea este contrarul divinului, tocmai pentru că nu pot discerne între iluzivul păcatului, care derealizează firea, şi esenţa firii, creată de Dumnezeu bună, cu vrednicia de a întrupa darul dumnezeiesc. Le identifică. Din acest motiv, aceste concepţii esenţialiste văd salvarea doar în dizolvarea lumii în divin. Aceasta pentru că nu văd iconicul indestructibil al firii.

Viziunea structuralistă, în care primează structura asupra formei integrale, iconicului ce poartă în sine şi raţiunile dumnezeieşti, are aproape inevitabil ca finalitate nihilismul, adică distrugerea, resorbirea, dizolvarea creaţiei lui Dumnezeu într-o unitate indistinctă.

În specificul creştin, numai dând sânge şi luând duh, prin ascultare şi nevoinţă duhovnicească, ajunge omul să întrevadă deşertăciunea ce umbreşte viaţa şi îi vampirează vlaga, avântul său de creştere în lumina Chipului lui Hristos, în lumina iubirii dumnezeieşti. Crucea lui Hristos sfărâmă încuietorile iadului lăuntric. Prin închinarea neîncetată a inimii se risipesc îngrămădirile nevăzute ale dracilor, care fac din viaţa noastră un vis urât.

Prin neîncetata micşorare de sine spre a face loc slavei dumnezeieşti, prin lepădarea de sinele fals, omul se învaţă de la Dumnezeu simplitatea inimii, întru care odihneşte vederea duhovnicească. Iar aşa începe a discerne, din experienţa harului, între firesc şi demonic, între creat şi necreat. Iar cu cât se umple de râvna dragostei de Dumnezeu şi de aproapele, viaţa sa încetează de a fi doar virtuală, se realizează în iubire, se găteşte neîncetat de a primi

sălăşluirea Sfintei Treimi, care face pe om viu, după asemănarea Dumnezeului Celui viu. Nu mai lasă loc milei de sine, resemnării cu iluzia, cu surogatele vieții, centrării pe imaginea de sine ce opreşte pe om de a se dărui *fără rest* brațelor părinteşti ale Tatălui.

Luând avânt din tresăltările harului, rugăciunea devine primitoare, ca un leagăn al întrupării darului dumnezeiesc. Cunoscând cercetarea Domnului, străpunsă până în cele mai dinlăuntru tainițe, se lasă purtată dincolo de cuvinte, se adună pe sine întreagă ca un singur cuvânt negrăit, ca un răspuns de iubire, se închină toată ca o prescură liturghisită de Însuşi Hristos: „Fie mie, Doamne, după cuvântul Tău!" Pogorând în inimă, rugăciunea devine închinare ce odihneşte suspinarea negrăită a Duhului Sfânt. Iar atunci se revarsă peste fire, cuprinzând întreaga lume. Şi cunoscând milostivirea Domnului, ochiul lăuntric al inimii se umple de lacrimi înaintea fiecărei făpturi aduse de Domnul în calea sa, cum spune Sfântul Isaac Sirul.

Această creştere duhovnicească nu este numai rodul unei nevoințe individuale, izolate, a omului râvnitor. Lumea întreagă este ținută de Sfânta Jertfă a Domnului, care revarsă în mădularele vii ale Trupului lui Hristos plămada vieții veşnice. Iar primind şi păzind harul dumnezeiesc, rugăciunile creştinilor se fac liniile de forță ale tainei venirii Împărăției lui Dumnezeu pe pământ. Împreună liturghisind alcătuirea Trupului lui Hristos. Taină care se descoperă încă de pe acum în sfinții transfigurați de slava dumnezeiască. Dar chiar şi fiecare zbatere spre Dumnezeu, atunci când atinge intensitatea pocăinței, se face părtaşă la țesătura sobornicească ce înveşmântează Mireasa lui Hristos. Aşa încât fiecare creştem duhovniceşte mai întâi de toate prin harul Sfintei Treimi, pe urmă prin rugăciunile sfinților, apoi prin fiecare gest de dăruire întins spre a întrupa iubirea dumnezeiască. Astfel, nevoința creştină este sobornicească, întrucât persoana este chip al comuniunii.

Prin rugăciunea care se alipeşte de Domnul şi află în inimă simțirea prezenței lucrătoare a lui Hristos, omul primeşte încredințarea în lucrarea cu putere a iconomiei lui Dumnezeu. Această încredințare

ajunge să covârşească orice pornire de nemulțumire sau revoltă. Omul ajunge prin harul lui Dumnezeu la măsura de a se ruga în aşa fel, spun Părinții, încât crede cu adevărat că a primit deja de la Domnul darul, chiar mai înainte de a-şi tinde el rugăciunea către Dânsul. Şi atunci rugăciunea lui este scăldată într-o bucurie mulțumitoare, se face liturghie, lumină din lumina Sfintei Liturghii a Bisericii.

În nici un chip nu trebuie să ținem pentru noi sau să ne atribuim nouă darul lui Dumnezeu, oricare ar fi el. Cu cât ne micşorăm pe noi înşine, cu atât lăsăm să lucreze harul lui Dumnezeu în noi şi prin noi spre plinirea Trupului lui Hristos. Căci acesta este rostul ziditor, sobornicesc al fiecărui dar dumnezeiesc. Nu trebuie să disprețuim pe nimeni, oricât de neînsemnat ar fi, nici măcar pe cei ce ne vrăjmăşesc. Zicea Părintele Ghelasie unui ucenic al său care trecea printr-o încercare, îndemnându-l spre a tinde la acea credință iubitoare care nu se sminteşte de rău, la acea sfântă nejudecare care aduce iertarea şi harul lui Dumnezeu: „Dacă se întâmplă că Domnul nu are un vas ales prin care să lucreze, lucrează, măi tăticule, şi prin cioburi!”

Mulți fac greşeala că reduc Biserica la un organ administrativ de conducere, sau la ierarhia superioară. Biserica este însă adunarea celor care alcătuiesc, prin lucrarea Duhului Sfânt, Trupul lui Hristos. De aceea, fiecare creştin, cât de neînsemnat ar părea, este, prin ascultarea sa iubitoare, martor şi stâlp al Bisericii, mădular viu al unui Trup sobornicesc. Căci rugăciunea celui smerit şi nebăgat în seamă zideşte, prin harul lui Dumnezeu, Biserica.

Una dintre marile ispite cu care se confruntă unii creştini este judecarea ierarhiei, a unor preoți şi ierarhi. Se cade astfel în capcana de a crede că prin revendicarea de drepturi, iar nu prin purtarea sobornicească a Crucii, prin atitudinea centrată pe responsabilitatea şi îndatoririle soborniceşti, se poate reînnoi şi poate căpăta un nou avânt viața eclezială. De aceea, cel care judecă o situație, trebuie să o facă cu atâta iubire, încât să acopere cu ea ca şi cu o haină, ca altădată fiii lui Noe, goliciunea Părintelui său, fără a privi la aceasta cu o rațiune rece, ucigaşă. Dacă avem credință iubitoare şi cerem de la Domnul din toată

inima „lucrători pentru seceriş”, să fim încredinţaţi că vom avea slujitori sfinţi. De aceea, răspunderea pentru orice încercare prin care trece Biserica este sobornicească. Aşa zisul complex al „uciderii tatălui” exprimă totuşi o realitate care aruncă într-un con de umbră multe vieţi. Oprirea la hotarul nejudecării, şi descălţarea de raţionalismul criticist pentru a păşi mai departe către celălalt doar prin iubire este calea de la inimă la inimă, de care omul pare tot mai înstrăinat astăzi.

Totuşi, iubirea creştină nu este dulcegărie, toleranţa păcatului, bine ştiut fiind că plata păcatului este moartea veşnică, după cum ne spune Scriptura. Iar realitatea cutremurătoare a războiului cu care diavolii caută să surpe viaţa omului nu este necunoscută celor ce se nevoiesc a-şi uni voia cu Voia dumnezeiască. Spune Sfântul Ignatie Teoforul: „Sârguiţi-vă, deci, să vă adunaţi mai des în Euharistia lui Dumnezeu şi spre slava Lui. Căci atunci când vă adunaţi des, sunt nimicite puterile satanei...”.

Biserica este în chip fundamental loc al tămăduirii. Nu cei sănătoşi au nevoie de doctor, spune Mântuitorul, ci cei bolnavi. Cu adevărat păcatul declanşează o boală incurabilă, cu neputinţă de tămăduit la om. De aceea, alergăm la Biserica lui Dumnezeu, la care minunea tămăduirii de cancerul păcatului, ba chiar a învierii din împietrirea pe care o aduce deprinderea pătimaşă, este cu putinţă. Cel care se sminteşte că în Biserică vin oameni bolnavi sau chiar infirmi sufleteşte, care se sminteşte de mizeria morală a celor ce vin să se cureţe şi să se tămăduiască, mai mult sau mai puţin conştienţi de aceasta, nu a cunoscut încă Iubirea lui Hristos, care vine să mântuiască pe cel pierdut. Care se bucură de a afla pe cel rătăcit mai mult decât pentru 99 de drepţi. Care atrage la El pe nebănuite căi, cu infinită răbdare şi discreţie, până şi pe unii dintre cei mai împietriţi, făcând să rodească cea mai măruntă aplecare a lor spre bine. Care ne aşteaptă pocăinţa până la ultima pâlpâire a vieţii noastre.

Era într-un sat un om care se purtase întreaga lui viaţă foarte rău cu cei din jurul său, hulind uneori şi cele dumnezeieşti. La un moment dat, a fost găsit mort în camera sa, stând în genunchi în faţa

icoanei. Cei care l-au văzut, s-au cutremurat. Mare taină, iubirea dumnezeiască! Dacă acel om s-a întors spre Dumnezeu din toată inima lui, cu siguranță că Dumnezeu l-a primit în lumina Sa.

De aceea, iubirea creştină, cultivând atenția duhovnicească, are de-a face cu infinitezimalul mişcărilor lăuntrice ale inimii. Cheamă prin rugăciune şi întâmpină prin faptă pe Dumnezeu în inima sa şi a aproapelui. Vedem la Părinții duhovniceşti şi la unii creştini mai înduhovniciți odihnind acest dar dumnezeiesc al vederii şi întâmpinării duhovniceşti a aproapelui. Ni se întâmplă să ne vorbească despre cele mai intime ori ascunse gânduri ale noastre, ba chiar despre cele ce stau să se întâmple şi care ne vor încerca, gătind în inima noastră cale iubirii. Cuvintele lor ne rămân uneori neînțelese pe moment, fiind semințe duhovniceşti ce îşi aşteaptă rodirea la vremea potrivită, rânduită de Domnul.

Semănătorul duhovnicesc, spune Părintele Ghelasie, îşi seamănă sămânța nu numai pe pământul cel bun, ci şi pe drum, şi între spini, şi pe piatră, doar va rodi ceva prin marea milostivire a Domnului. Vedem şi noi uneori, în natură, dar şi în inimi, rodind ca prin minune flori pe drum, între spini, pe piatră. Totuşi, semănarea seminței în cele mai neprielnice locuri nu trebuie confundată cu aruncarea mărgăritarului dumnezeiesc la porci, adică spre batjocura duhurilor necurate ce pun stăpânire pe inima unui om. Lucrarea duhovnicească este cu discernământ şi pogorământ, conform cu starea celui spre care este îndreptată.

Oare medicul nu prescrie medicamente potrivit cu boala pacientului, după ce mai întâi l-a cercetat? Tot aşa şi în cele duhovniceşti. Fapta duhovnicească porneşte din cercetarea Duhului Sfânt, căci numai Duhul Sfânt cunoaşte cele lăuntrice ale inimii, în chip descoperit. Şi precum un chirurg nu lucrează pe întuneric, şi nu pătrunde în interiorul trupului celui bolnav spre a înlătura partea bolnavă, dacă nu are mai întâi cunoaşterea şi experiența trebuitoare despre cele dinlăuntru ale trupului, tot astfel fapta duhovnicească nu

se săvârşeşte fără luminarea Duhului Sfânt, fără cunoaşterea şi experiența prin har a celor dinlăuntru ale sufletului.

Lipsa accentuată de practică duhovnicească, confundarea şi substituirea cunoaşterii şi descrierii teoretice cu cunoaşterea şi vederea duhovnicească- theoria- duce, după cum spune Părintele Philotheos, la înstrăinarea ethosului creştin. Juridismul concepției apusene duce în mod nefericit până la o apreciere a omului mai mult după criterii şi norme exterioare.

De aici, efortul disperat de adecvare la imaginea omului corect: juridic, politic , religios etc., efort care, trecând prin ipocrizie sau nihilism, duce atât de ades la o stare de împietrire şi deznădejde. Aceasta pentru că magismul imaginii de sine îl dez-orientează duhovniceşte, îl împiedică pe om de a-şi recunoaşte boala şi a alerga spre tămăduire. Îl împiedică de a pune început bun pocăinței, de a se îndrepta cu toată ființa sa spre Dumnezeu, Care prin tainele Sale, prin iubirea Sa atotțiitoare lucrează cele cu neputință la om, tăind de la noi stricăciunea şi tămăduind rana de nevindecat a neiubirii.

Spre deosebire de viziunea apuseană, care nu concepe adesea decât o raportare raționalistă, oarecum distantă, de cele mai multe ori oscilând între intelectualism şi sentimentalism, tocmai pentru că nu concepe puntea apropierii reale şi maxime de Dumnezeu care este harul necreat, viziunea creştină ortodoxă se întemeiază pe întrepătrunderea lucrării omului cu lucrarea şi energiile necreate ale lui Dumnezeu, ce conduc lumea spre hotarul veşniciei. Iar lucrarea iconomiei dumnezeieşti în lume este însăşi lucrarea de alcătuire a Trupului lui Hristos. Căci „Dumnezeu voieşte ca toți să se mântuiască şi la lumina adevărului să vină”, după cum spune Scriptura.

Nu trebuie să se înțeleagă defel că Ortodoxia este ostilă vreunui fel de cunoaştere. Una dintre manifestările înstrăinării ethosului creştin este de a a se considera creştinul pe sine antiraționalist, antievoluționost, antimodernist, antipostmodernist, etc. După cum lumina nu este antiîntuneric, ci prezența ei risipeşte prin firea lucrurilor întunericul, tot astfel plinătatea trăirii risipeşte prin relația

vie cu Hristos toată fragmentarea şi întunericul. Împotrivirea la rău se face astfel dinlăuntrul plinătății iubirii, nu îmbracă un mod constrângător, ci mărturisitor. Iar fragmentele de cunoaştere sunt cercate spre a fi mântuite în Rugul acestei plinătăți. Aşa risipesc creştinii, prin viața lor luminată de har, întunericul. Nu prin demonstrații intelectuale, prin forța dialectică a argumentelor, care nu ajung la inima omului decât atunci când ea este mai înainte gătită de un cuvânt cu putere dumnezeiască, doar atunci când este înminunată, deschisă a primi adevărul prin razele luminării duhovniceşti. Nu poți constrânge o persoană să primească un adevăr prin simpla forță a argumentelor intelectuale, care uneori provoacă respingeri chiar. Aceasta tocmai fiindcă argumentele sunt purtate de multe ori, deşi în numele lui Hristos, din afara tainei iubirii dumnezeieşti. Ele nu ajung până la inima omului, forțând taina persoanei, constrângând persoana de a se supune unor idei şi raționamente, iar nu şi atrăgând-o prin cucernica iubire în lumina Chipului lui Hristos..

Ortodoxia este cea mai cuprinzătoare în raport cu viața omului, în sensul că vede în prim plan realitatea persoanei, iar planul energetic, structural, este, după cum spune Părintele Ghelasie, doar o prelungire, reflectare de act personal. De aceea, în specificul ortodox, înțelegem că nu se poate recupera Chipul personal, ori a-l reduce la structurile-energiile care sunt strălucirile lui în afară.

Ca urmare, taina omului se deschide numai printr-un act personal de dăruire, prin care se face o raportare directă la Chipul personal, iar doar prin această raportare structurile şi energiile de manifestare ale omului sunt înțelese în adevărul lor, ca luminări ale Chipului personal, concretizări ale actelor şi orientării personale a omului în spațiul iubirii dumnezeieşti. Pe când construcțiile şi deconstrucțiile viziunii apusene exprimă un primat al rațiunii, transpus într-o abordare pronunțat structuralistă, mai mult sau mai puțin explicit iconoclastă tocmai prin consecventa lipsire de raportarea directă la chipul omului, creat ca o icoană vie după Prototipul

dumnezeiesc. De aceea, nu se poate susține cu adevărat un umanism amputat de Chipul lui Dumnezeu, Chip care intră în definirea omului.

Centrarea vieții pe clădirea imaginii de sine conform unor repere exterioare pare a fi ajuns o obsesie a lumii de astăzi. Uriaşa presiune ideologică şi mediatică ce o propulsează ca ideal al vieții cere, ca un sacrificiu păgân, reprimarea suferinței ce răzbate din ființa noastră ca un strigăt al iubirii negate, după cum spune Părintele Ghelasie. Ca un strigăt al tuturor memoriilor şi moştenirilor ce aşteaptă să se împărtăşească de lumina iertării, să fie astfel cercate şi mântuite în Rugul Aprins al Iubirii dumnezeieşti.

Ca urmare a nesocotirii urgenței de a alerga spre tămăduire, pe oglinda conştiinței se aşterne întunericul deznădejdii sau al suficienței de sine. Glasul conştiinței este tot mai bruiat şi deformat prin filtrele de interpretare ale rațiunii suficiente. Se afirmă chiar că toate interpretările sunt egale, iar cărarea strâmtă a mântuirii se pierde din vedere în lărgimea perspectivei uniformizatoare. Dar viața, în concretețea ei dramatică, arată adevărul lucrului. Oricine se apropie de Domnul, cu toată inima sa, află cum calea i se strâmtează, dar în acelaşi timp află certitudinea dată de mângâierea Duhului Sfânt, care se descoperă călăuzindu-l. Se trece adeseori cu vederea şi chiar se desconsideră din ce în ce mai mult greutatea, responsabilitatea unei alegeri hotărâtoare, de care depinde viața noastră în veşnicie.

Sunt oameni care vin la Biserică mărturisind că nu au păcate. Prin aceasta, arată că au rămas la măsura de prunci în cele duhovniceşti. De fapt, consideră păcatele lor a fi mărunte, nesemnificative, uneori ca pe nişte simple greşeli, dacă nu chiar ca pe nişte eroisme, care-i privesc doar pe ei, şi nu fac rău la nimeni. Lucrul aceasta provine tot dintr-o privire individualistă asupra vieții. Şi din considerarea păcatului ca transgresare a unei reguli impuse din afară, privite inevitabil ca şi convenționale. Se ajunge până acolo, încât înfrânarea de la păcat este considerată contra firii. Aceasta se întâmplă cel mai ades pentru că păcatul a devenit în om ca o a doua fire, şi îşi trage energiile distructive din pervertirea energiilor firii.

Să ne referim puțin la păcatul desfrânării. Dacă ar iubi omul pe aproapele său, ar urmări cu orice preț binele celuilalt, sfințirea lui, ar dori să facă în aşa fel încât iubirea dintre ei să capete dimensiunile veşniciei, să se îmbrace în slava dumnezeiască. Ar dori ca iubirea dintre ei să nu fie oscilația între plăcere şi săturare, care duce atât de des la distanțare lăuntrică, vrăjmăşie şi despărțire, ci să nască pe Hristos, şi să nască om sfânt, prin care Hristos Însuşi va lucra încununarea iubirii lor şi mântuirea moştenirii părinteşti.

Dacă ar înțelege omul însăşi trupul său ca biserică a lui Dumnezeu, ca pe un mădular al Trupului lui Hristos, nu ar săvârşi fără binecuvântarea lui Dumnezeu unirea trupească. Sfințirea unirii trupeşti prin Sfânta Taină a Cununiei ajută ca moştenirile şi poverile lăuntrice ale celor doi să poată fi purtate cu puterea Crucii lui Hristos. Ajută ca unirea să fie nu doar trupească, ci la măsura iubirii între persoane, a comuniunii. Spun aceasta nu idealizând relația conjugală, ea va trece oricum prin crize, prin mucenicie, prin purtarea de toată vremea şi până la capăt a crucii celuilalt. Dar, oricât de smerită ar părea, unirea sfințită de taina cununiei este, atunci când este asumată în Hristos, sfințită nevoință, liturghisire, urcuş spre transfigurare.

Unirea trupească sfințită prin dumnezeiasca taină se face liturghie a naşterii. Naştere privită nu doar ca produs al unui act biologic, ci ca prefacere prin pogorârea Duhului Sfânt a darului unirii celor doi, a prescurii reciprocei dăruiri în Hristos, într-o nouă viață, într-un om nou. Şi mai presus de toate, ca o cunună, naşterea duhovnicească a lui Hristos în inimă.

Ideea că omul *trebuie* să-şi satisfacă aşa zisele pofte trupeşti este luciferismul de a identifica firea omului cu trupul de adaus al păcatului, cu deprinderea voii libere de a se orienta potrivnic Întrupării dumnezeieşti. Dacă ar înțelege omul că păcatul se naşte cu adevărat în inima omului, în împărtăşire cu sfatul demonic, ca o transgresare prin voia liberă a orientării ființiale spre Dumnezeu, ar putea să pună început bun pocăinței, prin închinarea întregii sale voiri şi ființe către Dumnezeu. Iar aşa, şi doar în împărtăşire cu tainele

tămăduitoare şi îndumnezeitoare ale Bisericii, recapătă omul orientarea cea spre Viață. Acesta este de altfel înțelesul primei porunci dumnezeieşti, care cuprinde în sine, revărsându-se în iubirea de aproapele, toată Legea. Aceasta pentru că împlinirea primei porunci duce pe om la unirea cu Dumnezeu, care este limanul nepăcătuirii şi al iubirii.

Deci dacă înțeleg caracterul sobornicesc al iubirii, care nu se degustă în izolare de Trupul lui Hristos, nu pot să nu scufund dragostea omenească în cea dumnezeiască, ca să capete dimensiunile sfințeniei, ale transfigurării, ale Crucii şi Învierii Domnului, iar cu aceasta părtăşia vieții celei veşnice. Altfel, sfâşiată între poftele trupului păcatului şi strigătul firii create către Domnul pentru iubirea ucisă, dragostea omenească nu va putea birui prin sine moartea. La om nu este cu putință a răstigni trupul păcatului, decât îmbrățişând Crucea Iubirii lui Hristos.

Sfinții Părinți spun despre poruncile dumnezeieşti că şi-au deschis conținutul în chip deplin doar după Întruparea lui Hristos, tocmai pentru că ele nu se reduc la nişte reguli formale, ele sunt nişte repere ale tainei Întrupării lui Hristos, nişte semne de hotar ale tainei alipirii omului la Trupul lui Hristos.

Viața noastră pe pământ este o creştere spre acea alegere în deplină cunoştință de cauză de la hotarul morții, care este şi hotarul în care alegerea liberă a omului capătă dimensiunile Veşniciei. De aceea îngerii căzuți nu mai pot deveni buni, pentru că nu mai vor, arată Părinții. Ei au trecut acest hotar al Veşniciei, înveşnicindu-şi răspunsul lor liber potrivnic Întrupării, contrar luminii dumnezeieşti.

Se poate vedea cum cu cât cineva acționează mai în deplină cunoştință de cauză asupra consecințelor celor mai îndepărtate ale actelor sale, cu atât se întăreşte în bine sau în rău, potrivit înclinării voii sale. Aşa încât în priveliştea descoperită a veşniciei, alegerea omului va căpăta măsura înveşnicirii.

Dacă nu voi putea întrupa iubirea lui Hristos, nu este pentru că Dumnezeu nu vrea, ci pentru că eu nu voiesc a mă împărtăşi de ea. Mă

scot prin neiubire în afara Trupului lui Hristos, în care iubirea este lumină şi viaţă, iar firea pătrunsă de slava dumnezeiască, ce va fi totul în toate, va arde veşnic prin suferinţă voia mea întoarsă de la faţa lui Dumnezeu. Mă voi goli veşnic de revărsarea veşnică şi universală a slavei dumnezeieşti din Trupul lui Hristos, Trupul Împărăţiei. Şi astfel voi fi de mine însumi osândit. Doamne, acoperă zidirea Ta, să nu pătimim una ca aceasta! Ceea ce ne spun Părinţii nu este o demonstraţie, o argumentare după logica ştiinţei celei dinafară, ci este zugrăvirea unei taine în care sfinţii au pătruns luminaţi fiind de Duhul Sfânt.

De aceea, Părinţii duhovniceşti nu spun numai „fă asta şi nu fă aceea", ci odată cu creşterea înţelegerii duhovniceşti îi învaţă pe ucenici să caute prin rugăciune şi îmbrăcaţi în smerenie la consecinţele mai îndepărtate ale faptelor lor. Ca prin aceasta să ajungă a înfrâna nu doar faptele pătimaşe, ci înseşi odrăslirile în inimă ale răutăţii. De pildă, dacă mă mânii pe cineva, ia să mă gândesc cum voi întrupa în veşnicie iubirea desăvârşită a lui Hristos pentru celălalt.

Spun unii: „dacă cutare se duce în rai, mie nu-mi mai trebuie raiul, căci nu voi suferi a sta acolo unde este acela". Cu ce dispoziţie a inimii voi putea sta faţă în faţă cu cel pe care nu îl iubesc, sau chiar îl urăsc ori dispreţuiesc, iar aceasta în chiar lumina Feţei lui Hristos! Dacă nu voi putea suferi şi îmi voi întoarce faţa de la fratele meu, cu ce inimă voi privi la Hristos? De aceea, cel ce se mânie şi cel ce judecă pe aproapele mânat de patimă, nevrându-i binele până la jertfă, după măsura lui Hristos, se scoate pe sine afară din iubire. Trăieşte încă de pe acum ca o pregustare iadul, nu poate întrupa pe Cel al Cărui nume este Iubire.

Sau dacă eu îl voi sminti pe fratele meu încât el nu mă va putea ierta, şi va creşte în ura faţă de mine până când va pierde părtăşia cu Trupul lui Hristos, cum nu voi purta în veşnicie această rană de moarte pe care am pricinuit-o fratelui meu, pentru care s-a răstignit Hristos? Poate nu voi avea ocazia, nici puterea să mă împac cu el, să ne iertăm din toată inima, ca să fim iarăşi una în Hristos. De ce să risc o

aşa grozavă cădere, de ce să tulbur iconomia lucrării dumnezeieşti? Pentru o descărcare de moment, de ce să sufăr uraganul păcatului!

Cugetând astfel, începe omul a se deprinde cu răbdarea, învață a-şi înfrâna gândul, veghind la hotarele inimii, purcede a-şi lucra cu frică şi cutremur mântuirea. Nu înseamnă că lucrează ca un paralizat de frică, sau că nu ia o atitudine duhovnicească în toate problemele vieții de zi cu zi de teama de a nu supăra pe cineva. Căci şi a trece pe lângă aproapele fără a-i întinde mâna spre ajutor, a nu sprijini pe cel ce cade, a nu mustra atunci când vezi că celălalt este în pragul pierzării, nu este propriu iubirii.

Sau când mă ispiteşte gândul desfrânării, ia să privesc puțin mai departe, cum se proiectează gândul sau fapta mea în orizontul veşniciei? Printr-o simplă privire plină de poftă sau viclenie poți fi instrumentul diavolului, poți introduce în inima celuilalt gândul curviei şi preacurviei, care îl poate chinui zeci de ani, dacă nu toată viața? Poate, o, Doamne, să nu fie, se va pierde pe veci aproapele. Acelaşi lucru este valabil şi pentru tine. Cu ce privire vei mai căuta la Preacuratul Chip al lui Hristos, la Maica Preacurată, la sfinți?

Dimpotrivă, dacă îți vei înfrâna inima şi privirea de a naşte gândul desfrânării, şi vei pune între tine şi celălalt nu duhul care dezgoleşte şi spurcă, ci iubirea lui Hristos care sfințeşte, te vei bucura de recunoştința veşnică a celui ce va afla, în priveliştea veşniciei, de duhovniceasca ta purtare de grijă. Vei avea un martor înaintea lui Hristos, la judecata iubirii!

Sau dacă, prieteni fiind, doi tineri sunt ispitiți a-şi necinsti trupurile în numele chiar al iubirii, o privire duhovnicească descoperă la orizont nori negri, nori de furtună. În loc de bucuria, mereu reînnoită de către Hristos, a nevinovăției, dragostea oboseşte. Nu se mai hrăneşte cu bucuria sfințeniei, ci cu poftele şi închipuirile patimii. Fac loc în intimitatea lor duhului necurat, care îi poartă, atât cât îl vor sluji, spre dezbinare, ură, deznădejde. Visul cel dulce alunecă pe nesimțite în vis urât, din care omul se trezeşte, dacă se mai trezeşte, împuținat, stors de duhovniceasca vlagă.

Iubirea nu se mai dăruie întreagă, se umple de angoasă, de frica venirii pe lume a copilului. Darul lui Dumnezeu, care poartă destin de mântuire, având menirea de a-şi mântui părinţii, este privit cu o monstruoasă duşmănie, este întâmpinat cu o demonică aversiune, ca şi cum ar strica viaţa celor ce pretind că se iubesc.

Iar dacă totuşi pruncul se zămisleşte, mama, susţinută sau împinsă de soţ şi de familie, poate ajunge să îl ucidă în pântece, justificând greutăţile vieţii. Nu ştie sau nu vrea să ştie că numai prin taina crucii este viaţa omului transfigurată, iar acesta ajunge purtător de har. Şi doar aşa se ridică la măsura dumnezeiască de a fi mai presus de condiţionările naturale sau istorice.

Ce a mai rămas din iubirea celor doi, dacă nu au milă de un prunc nevinovat? De cele mai multe ori, prin lucrarea satanică, cuprinşi de panică, par că nu ştiu ce fac, săvârşesc totul mecanic, ca şi hipnotizaţi, ca şi constrânşi de un destin implacabil. Iar când se trezesc, se descoperă îmbătrâniţi, urâţiţi şi schilodiţi lăuntric, dacă mai au un dram de sensibilitate faţă de strigătul conştiinţei.

Ce a mai rămas din iubirea lor dacă, iubind plăcerea şi fugind de durere, fug de cruce, călcând în picioare, în panica lor, un prunc fără apărare? Cum vor da faţă cu el la judecată? Trauma psihică ce însoţeşte viaţa cuplului după săvârşirea avortului îl urmăreşte, după cum o afirmă din experienţa lor clinică mulţi medici, psihologi, sociologi şi cercetători umanişti, ca o cruce ce covârşeşte puterea omului şi îl îngenunchează sub greutatea ei. Şi numai Hristos, cu milostivirea lui, prin harul ce se revarsă din taina mărturisirii, o poate ridica, El, care deja a purtat-o pentru noi toţi. Hristos îl poate cu adevărat ridica pe om din cel mai adânc abis al păcatului.

Prin această înainte vedere a omului a istoriei în perspectiva veşniciei, omul primeşte jugul unei responsabilităţi duhovniceşti. Şi nu poate omul purta acest jug decât împreună cu Hristos, în lumina Căruia sunt cercetate înclinarea lăuntrică a inimii şi înmuguririle faptei. Conştientizarea singură, fără a mai ţine seama de riscurile unei interpretări deformate a realităţii, nu aduce rezolvarea crizei lăuntrice.

Ea deschide spre o alegere. Iar această alegere, cu cât este mai în cunoştinţă de cauză, poate aduce viaţa sau împietrirea duhovnicească. Numai împreunându-şi omul lucrarea cu Hristos, în toată vremea, poate omul primi puterea lăuntrică de a purta sarcina sobornicească.

Viziunea creştină nu este anistorică, sau antiistorică. Ea nu-L concepe pe Dumnezeu în afara istoriei, cum o face în fapt raţionalismul apusean. Raţionalismul dornic de controlabilitatea adevărului prin logica sa structurală scapă din vedere taina. Şi pretinzând a deţine cheile cunoaşterii, îl ţine pe om în întunericul lăuntric, cel din afara Tainei. Viziunea creştină priveşte prin urmare istoria ca pe istoria Întrupării dumnezeieşti. Întruparea lui Hristos este taina însăşi a istoriei. Iar veşnicia nu ţine numai de viitor, ci de arătarea, epifania lui Dumnezeu. Căci unindu-se cu Hristos întru cunoştinţa inimii, omul păşeşte în Hotarul Veşniciei, pregustă Veşnicia încă de pe acum.

De aceea, fapta duhovnicească este întotdeauna gătită de rugăciune şi de luminarea Duhului Sfânt, ca să fie cu adevărat rod al credinţei. Altfel, orbecăind, luptăm cu ispitele la întâmplare, obosind zadarnic şi sfârşind prin a ne lăsa covârşiţi de ele. Dar rugăciunea stăruitoare a inimii, prin care purtăm numele lui Hristos în inima noastră, nu slăbeşte până nu află de la Dumnezeu pacea încredinţării de Sus, prin care omul duhovnicesc plineşte faptele iubirii. Îi vedem pe Sfinţii mucenici ai lui Hristos, cum, închinându-şi întreaga fiinţă lui Dumnezeu, rugăciunile lor n-au contenit până ce au aflat isihia cu care au înaintat în priveliştea muceniciei, înfricoşând pe muncitori şi diavoli cu faptele iubirii, ca nişte dumnezei şi fii ai Celui Preaînalt!

O, negrăită modulare a iconomiei dumnezeieşti ce pogori în inima însetată a omului dorul dumnezeiesc! Prin care omul îmbrăţişează Legământul Iubirii, şi ajunge ca nimic să nu-l mai poată despărţi de dragostea lui Hristos.

Era un om care, trăind în duhovnicească negrijă, s-a îmbolnăvit de o boală fără vindecare. Iar alergând el pe la mulţi medici şi încercând felurite leacuri, şi văzând că sfârşitul se apropie, şi-a îndreptat cu multă umilinţă rugăciunile spre Dumnezeu şi a venit la

Sfânta Biserică pentru a afla tămăduire. Şi mult stăruind cu credinţă, fiindcă dorea mult să trăiască, a aflat minunată vindecare de la Stăpânul Hristos. Şi s-a bucurat mult, cu toată casa sa, şi s-au întărit în credinţă toţi ai casei. Iar acea persoană mergea de atunci des la biserica lui Dumnezeu şi, mărturisindu-se cu lacrimi fierbinţi la duhovnic şi căpătând pacea iertării, îşi deschidea mai mult inima înaintea lui Hristos şi a Preacuratei Fecioare. Iar împărtăşindu-se cu mult dor de Trupul şi Sângele lui Hristos, şi mai mult se umplea de râvnă, încât a început inima sa a înseta de dor, şi cugeta neîncetat cum să fie cât mai mult cu Hristos. Şi tresălta inima lui de dorirea de a-I urma Lui, şi a început a dori să pătimească pentru dragostea Lui. Iar atunci a descoperit că s-a îmbolnăvit iarăşi, de o altă boală, la fel de ucigătoare. Dar acum crescuse prin iconomia dumnezeiască la o altă măsură. Simţea întru el cum puterea lui Hristos întru neputinţa bolii se desăvârşeşte. În loc de a ruga pe Domnul să-l scape de boală, mulţumea lui Dumnezeu pentru binefacere, căci simţea umbrirea harului şi nu voia cu nici un chip a o pierde. Iar faţa lui strălucea de bucurie că Domnul a binevoit întru dânsul, a avut încredere în el dăruindu-i această sfinţitoare cruce. Iată cum lucrează Hristos în mădularele Sale, încât acestea ajung să calce puterea morţii împreună cu Dânsul. Încât frica morţii nu-l mai poate ţine pe om în robia sa, ci este risipită de Iubire, care este mai tare decât moartea.

Odată cu creşterea duhovnicească, îl lasă Dumnezeu pe om a afla mai viu slăbiciunea şi neputinţa prin care înaintează în adâncul smereniei. Se deprinde a chema ajutorul lui Dumnezeu chiar în lucrurile mici, de care altădată se simţea sigur pe sine, suficient sieşi. Uneori, cercarea ispitei devine atât de intensă, încât nici a muta un lucruşor de ici colea nu mai poate omul să facă, până nu cheamă pe Dumnezeu prin rugăciune. Numai prin strigarea inimii către Domnul, prin chemarea stăruitoare şi intensă a milostivirii Sale poate atunci voirea să nască fapta. Numai în acest chip se dezleagă din propria slăbiciune şi din legăturile nevăzute ale dracilor. Altfel se chinuie întru neputinţă, la limita nebuniei, asemănându-se unei femei ce nu poate să

nască. Aşa deprinde omul, la şcoala suferinței şi rugăciunii, închinarea voii sale lui Dumnezeu.

Zic Părinții: dacă ai început a te îndulci cu păcatul, opreşte-te! Închină gândul pătimaş! Închină-te pe tine, locul în care stai, dă intensitate prin închinare rugăciunii tale, până ajunge la suferința care înmoaie inima şi o face să simtă prezența lui Dumnezeu. Şi să ştii că numai apropierea de Dumnezeu şi lăsarea în grija lui izbăveşte. Altfel, până ce omul nu leapădă mândria, zbaterile sunt deşarte.

Mulți, alergând la Domnul, au scăpat de dependența şi deprinderea cu păcatul desfrânării, fumatului, beției şa. Dar nealipindu-se de Hristos, şi mândri în chip copilăresc de biruința lor, ca şi cum ar fi obținut-o prin ei înşişi, au căzut iarăşi, şi cu o cădere încă mai mare. Abia când s-au deprins din experiență că fără Dumnezeu nu poate omul a face nimic, au dat rugăciunii lor acea calitate de dăruire şi alipire a inimii de Domnul.

După săvârşirea păcatului, energia închipuirilor proprii şi cea demonică, care l-au purtat pe om în fierberea lor, ca un val magic, spre deşertarea de sine în faptă, îl lasă pradă golului lăuntric. Spre deosebire de urcuşul în Dumnezeu, unde taina are dimensiunea nesfârşitului dumnezeiesc, în cazul păcatului, după culme, vine abisul, sfâşietorul zid alb care nu mai întrupează nici un sens. Sterpiciunea deşertică a neiubirii.

Închină acest gol lăuntric, nu lăsa să se lățească, să se facă un mod al deznădejdii. Nu lăsa resemnarea să te cuprindă. Orice cădere este spre izbăvirea de mândrie, şi trebuie folosit acest prilej spre a afla smerenia. Calea spre Hristos nu este departe, este în chiar inima ta. Şi adu-ți aminte că Hristos a venit să mântuiască pe cei păcătoşi. A stat la masă cu ei. Nu s-a scârbit de ei. S-a bucurat de întoarcerea lor. Nu ai de parcurs decât distanța până la inima ta, spune Sfântul Isaac Sirul, spre a-L primi să te ridice.[1]

---

[1] Ieroschimonah Silvestru Florescu, Mânăstirea Frăsinei, *Rugi sub Candelă*, Ed. Platytera, 2004, p.8.

Nu poate omul să se izbăvească singur pe sine de trupul morții, de stricăciunea şi legăturile nevăzute ale păcatului. Ci doar pogorând împreună cu Hristos în iadul lăuntric al inimii şi aflând Raza Învierii ce risipeşte întunericul aşternut peste fire. Numai prin împărtăşirea de harul Învierii, de Sfintele Taine, Izvoarele Harului ce se revarsă din Trupul lui Hristos.

Concepția apuseană intelectualistă, conformă viziunii antice axate pe dialectica între spirit şi trup, duce la ignorarea, minimalizarea şi neînțelegerea rostului nevoinței duhovniceşti. În viziunea creştină ortodoxă, centrată pe raportul între făptura creată şi Dumnezeu cel necreat, este pusă în lumină crucialitatea tainei Întrupării lui Hristos. Taină care face cu putință unirea omului cu Dumnezeu şi transfigurarea întregii creații.

Prin urmare, asceza creştină nu este o simplă chinuire a trupului sau perfecționare a capacităților sale, nici nu țınteşte spre căutarea de puteri prin care să controleze în chip magic realitatea, ci este acea jertfire duhovnicească, acea micşorare de sine ce face loc în inimă lui Hristos.

În nebuna, de lume neînțeleasa Iubire a Sa pentru om, după cum arată sfântul Nicolae Cabasila, Hristos doreşte a se împreuna cu el în însuşi trupul lui. Acesta este chipul unirii desăvârşite a omului întreg cu Dumnezeu şi înțelesul autentic al Erosului dumnezeiesc.

Asceza creştină nu țınteşte spiritualizarea sau rafinarea intelectului, nici izbăvirea spiritului de trup, ca în logica antică, ci înduhovnicirea omului întreg. Toate ne sunt date în Hristos. Iar trupul are rolul crucial de altar al Întrupării dumnezeieşti. Anticii tindeau spre negarea trupului pentru că, străini de taina Întrupării dumnezeieşti, identificau trupul păcatului cu trupul dăruit de Dumnezeu ca altar al liturghisitoarei prefaceri.

Rugăciunea inimii, spune Sfântul Grigorie Palama, nu se săvârşeşte în afara trupului, ca o ieşire extatică din trup. Este o liturghisire cu atenția adunată în inimă, mintea fiind păstrată

înlăuntrul trupului. Rugăciunea inimii, evidenţiază Părintele Ghelasie, odihneşte în gestul de închinare al trupului.

Mişcarea minţii spre Dumnezeu este astfel circulară. Nu trece într-un dincolo în care să se dizolve în Dumnezeu, ci poartă lumea în Dumnezeu şi pogoară pe Dumnezeu în lume. Trecând dincolo de catapeteasma reprezentărilor sensibile ori inteligibile, mintea liturghiseşte ca preot lui Dumnezeu, aducând şi închinând lumea ca dar spre prefacere. Dar lucrarea ei este mereu într-o legătură liturgică cu trupul, cu naosul, spre care revine cu Darul lui Dumnezeu către lume, şi căruia îi împărtăşeşte taina prefacerii. Moaştele Sfinţilor dau mărturie despre plinătatea iubirii dumnezeieşti pe care au întrupat-o în viaţa lor. Cu fiecare fibră a fiinţei lor. Şi care li s-a făcut izvor de nestricăciune.

Chipul Omului, arată Părintele Ghelasie, este în taina hotarului dintre Dumnezeu şi lume, în liturghisirea unirii dintre Dumnezeu şi creaţia Sa. A trece acest hotar în direcţia zisei dizolvări a omului în lume ca naturalizare a omului, sau în Dumnezeu ca divinizare a omului nu este în specificul creştin. Omul se află la întretăierea, răscrucea dintre lume şi Dumnezeu şi viaţa creştină este o răstignire vie în acest hotar de taină, după cum spune Părintele Ghelasie.

Sunt oameni care au aflat izbăvire dintr-o teribilă dependenţă de alcool, ţigări, droguri sau desfrânare printr-o intensă şi susţinută osteneală trupească, prin sute şi mii de închinăciuni şi metanii. Nevoinţa trupească, împreunată cu o rugăciune fierbinte a inimii, au chemat harul care întăreşte pe om a birui exploziile memoriilor şi suferinţei, bolii săpate în trup. Oprirea autodistrugerii cere nu numai o cunoaştere intelectuală a remediului de vindecare, ci participarea omului întreg, până la nevoinţa trupească.

Ceea ce pare cu neputinţă la om, izbăvirea de groaznica dependenţă dusă până în pragul autodistrugerii, se împlineşte prin ajutorul lui Hristos, Care dăruieşte putinţa. Momentele copleşitoare, de culme ale bolii şi suferinţei cer a fi întâmpinate printr-o intensificare a nevoinţei. Iar asceza creştină îşi vădeşte aici rostul ei tămăduitor.

Păşirea în Rugul aprins al tainei dumnezeieşti declanşează în om arderea păcatului. Duce la o anume răscolire, explozie a memoriilor pătimaşe, care suferă această ardere. Atât memoriile date de deprinderea cu păcatul, cât şi cele de moştenire se tulbură şi se împotrivesc reorientării omului în lumina dumnezeiască ce arde păcatul. Voia slăbită a omului nu poate rămâne neclătinată în fața acestei teribile crize decât în unire cu voia dumnezeiască. Prin lepădarea voii sale, omul capătă libertatea adevărată. Libertatea care poate fi cugetată numai în lumină, neînlănțuită de păcat. Voința împotrivitoare luminii dumnezeieşti tinde la sărăcirea şi chiar continua, veşnica nimicire a potențelor ființiale.

Arderea memoriilor pătimaşe în cel ce se deschide tainei cere o asumare a rostului curățitor şi tămăduitor al suferinței. Mulți se plâng că nu pot sta în Biserică. Începe să-i doară capul, ori să se plictisească de moarte, unii transpiră abundent şi li se face rău, iar alții pur şi simplu nu au stare şi se mişcă de colo colo, apoi ies din biserică repede, ca mânați. Alții nu pot fi deloc atenți, şi sunt tulburați de răbufnirea gândurilor. Ori privirea lor este atrasă la mişcările şi formele din jur, fiind deranjată de cea mai uşoară foire sau neregulă.

Alții dezvoltă un ascuțit spirit critic, un sentiment elitist, că nu pot intra în anumite biserici, nu pot asculta anumite genuri de cântări, nu pot sta în înghesuială, etc., nereuşind să pună mai presus de toate taina Sfintei Euharistii, taina plinirii Trupului lui Hristos. Alții caută la fața omului, scandalizându-se de babe, de cerşetorii insistenți şi murdari, de copiii ce zburdă şi se foiesc, de formalismul, neputințele şi scăderile preoților. Se smintesc de slăbiciunea aproapelui şi de bunătatea lui Hristos, Care îl primeşte pe om aşa cum este el, lucrând spre întoarcerea lui, cercetându-l cu îndreptările Lui şi aşteptând închinarea inimii lui.

Toate acestea se întâmplă pentru că memoriile şi deprinderile pătimaşe, precum şi duhurile rele ce au căpătat prin păcat o înrâurire asupra omului, şi care îi vampirează viața, se răscolesc ca şi arse în lumina lui Hristos.. Se împotrivesc dăruirii ferme şi neclintite a omului

către Dumnezeu, întru simplitatea inimii. Cedarea în fața acestor răscoliri şi încercarea de a căuta uşurare de acest război prin înăbuşirea dorului duhovnicesc şi îndepărtarea de Trupul lui Hristos, afundă şi mai mult omul în deznădejde. Odată intrat în Rugul aprins, odată responsabilizat, omul nu mai poate stinge focul ce cuprinde inima sa. Prin neclintirea orientării sale spre Dumnezeu ajunge acest foc să îi fie o pregustare a raiului. Prin oprirea liturghisirii şi întoarcerea sa în ascunzişul păcatului însă, primeşte suferința ca pe o pregustare a iadului.

De aceea, nu trebuie băgate prea mult în seamă aceste răbufniri, explozii, ispitiri ce trec ca printr-un foc lămuritor viața omului. Cu privirea ațintită la Hristos, cel care iese din Sodoma şi Gomora păcatului nu trebuie a privi în urmă, pentru a nu se scufunda iar în deşertăciunea păcatului şi a-şi afla inima împietrită. Ci intensificând rugăciunea până la măsura jertfei duhovniceşti, puterea de înlănțuire a patimii slăbeşte, prin harul lui Dumnezeu. Iar omul întreg se curăță treptat de energiile demonice, generatoare de boli sufleteşti şi trupeşti.

Era un ucenic al Părintelui Ghelasie care nu putea sta mult în biserică, pentru că i se făcea rău, până la leşin. Când începea ispita, începea şi el să se întrebe dacă să mai stea sau să plece. Şi tot întrebându-se şi căutând rațiuni ca să justifice una sau alta din alegeri, se împuțina în credință şi ceda ispitei.

Însă mărturisindu-se Avvei, acesta i-a spus: Când mai vine ispita, nu o băga de seamă, ci zi aşa în inima ta: „Chiar dacă voi muri, aici voi sta până la sfârşit." Iar hotărârea lui fermă, zidită pe cuvântul Avvei, l-a întărit în credință. Încât răul, cercându-l, a aflat temelie tare şi s-a risipit ca un fum, iar omul a învățat să aştepte cu răbdare neclintită izbăvirea cea de la Domnul. Şi aşa s-a bucurat, după multă vreme, omul acela de liniştea rugăciunii adunate şi starea nemişcată în închinare la Sfânta Liturghie.

Mulți vin direct la Sfânta Liturghie. Sunt chiar preoți care minimalizează rostul Utreniei sau al rugăciunilor premergătoare Sfintei Liturghii. Utrenia, de pildă, nu se reduce la o pregătire exterioară a slujirii Sfintei Liturghii. Nu este o slujbă care îl priveşte

doar pe preot, sau ceva de umplutură ca să aibă timp preotul a săvârşi proscomidia. O asemenea viziune este conformă cu spiritul consumist şi minimalist al lumii, pentru care a consuma ceva nu necesită o pregătire lăuntrică.

În viziunea creştină ortodoxă, rostul rugăciunilor premergătoare este sobornicesc, ca tot ce se întâmplă în Biserică. Sfântul Pavel atenţionează asupra tratării superficiale, necuviincioase, fără frică şi cutremur a Înfricoşătoarelor Taine ale lui Hristos. Fără cercarea de sine prin mărturisire şi căldura inimii, împărtăşirea de ele poate nu numai să nu aducă rod duhovnicesc, ci poate aduce chiar vătămare, sau chiar moartea. De aceea, Utrenia are şi rostul de Timp al pregătirii lăuntrice şi de învăpăiere a inimii prin harul dumnezeiesc, spre a intra în taina Liturghiei îmbrăcaţi în veşmântul de nuntă al cuviincioşiei. Astfel încât, la începutul Liturghiei, rugăciunea să consune cu rugăciunea Fiului către Tatăl, să atingă măsura cuvenită tainei.

Cei râvnitori, care stau neclintiţi în hotarul Sfintei Liturghii, află schimbarea cea bună a inimii. Focul ceresc îi curăţă sufleteşte şi trupeşte. Îi modelează lăuntric după Chipul lui Hristos, refăcând în ei frumuseţea pe care a gândit-o Domnul atunci când i-a creat.

În intimitatea celui iubit, ceasurile par ca şi clipele, încât doreşti să nu se mai sfârşească. Doreşti ca nimic să nu mai poată despărţi vieţile îngemănate. Tot astfel li se întâmplă şi iubitorilor de Dumnezeu. La orice nevoie şi boală, iar apoi în orice moment aleargă la Hristos şi află mângâierea harului, încredinţarea de faptul că Domnul îi cercetează. În inima lor răsar tainice străluciri, cum le zice Părintele Ghelasie, „luminiţe de taină, până la lumina aceea harică, de care zice Scriptura: *Întru lumina Ta, Doamne, vom vedea Lumină*."

Creştinul are de altfel fiinţială nevoie de rugăciunea neîncetată, pentru a se păzi întru viaţa Trupului lui Hristos, şi a nu se trezi iar şi iar în întunericul cel dinafară. De aceea, rugăciunea inimii este privită de Părinţi ca şi Chip al Liturghisirii neîncetate, liturghia lăuntrică de toată vremea a creştinului. Iar când spun viaţă „lăuntrică", înţeleg

totodată „sobornicească", căci este viață din Viața Trupului lui Hristos, iar nu vreo oarecare trăire individualistă.

Multora le este grea trecerea de la viața lor desacralizată, la care încă nu au renunțat cu totul prin nevoință şi înfrânare duhovnicească, în hotarul tainei dumnezeieşti. Astfel, unii dintre cei care stau la Sfânta Liturghie, se plâng de monotonia slujbei, de calitatea predicii, sau chiar de faptul de a trebui să stea, zic ei, pasivi ş.a. Se luptă astfel cu o stare de plictiseală, căreia nu-i ştiu remediul. De aceea, devin uneori foarte critici şi nemulțumiți. Chiar răresc a veni la Biserică. Eu nu zic că nu ar exista scăderi de partea omenească. Dar nu în aceasta stă criza lor, ci în primul rând în faptul că ei nu s-au deprins a sta în stare de închinare, de dăruire, de primire a tainei dumnezeieşti, ce covârşeşte neputințele şi imperfecțiunile omeneşti. Nu este uşor să stai în stare de închinare.

Or, una dintre cauzele acestei lipse de stare a minții este faptul că ei s-au deprins cu modul agitat şi risipit al minții care nu odihneşte în centrul vieții duhovniceşti, adică inima. La fel cum o plantă fără rădăcini este luată şi purtată de vânt de colo colo, tot astfel mintea care nu odihneşte în inimă este purtată de colo colo de gânduri şi nu se poate aduna din tulburarea şi risipirea cea dinafară.

Iată ce spune Părintele Pavel Florenski: „Simpla lectură a textelor sfinte – numai dacă nu le interpretăm în mod greşit după idei preconcepute – ne convinge în mod direct că Sfânta Scriptură precis şi cu deplină cunoştință a acceptat inima drept centru al vieții omeneşti... Sfinții Părinți cunoşteau semnificația deosebită a capului(a minții) în viața duhovnicească a omului; totuşi, repetăm, ei au considerat că centrul acestei vieți se află în inimă. Capul este pentru ei înălțimea vădită a acelei vieți care este în chip originar şi direct înrădăcinată în inimă"[1]

De aceea, a sta cu mintea în inimă în stare de închinare destinde tensiunile ce se acumulează în cap şi produc adevărate reacții contrare

---

[1] Stareţul Herman şi Părintele Damaschin *Viața Părintelui Martir Pavel Florenski*, Ed. Biserica Ortodoxă, Ed. Bunavestire Galați, 2003, p.28

până la adevărate explozii psihice sau scurgeri de energie trupeşti. Deprinderea acestei stări de odihnă activă a minții în inimă nu este o simplă formulă de aplicat, nu este un lucru uşor, datorită obişnuinței vechi, cere o nevoință, o practică duhovnicească în strânsă legătură cu povățuitorul duhovnicesc. Aceasta pentru că trecerea de la un mod la altul declanşează nişte schimbări în suflet şi trup, ce trebuiesc supravegheate de medicul duhovnicesc.

Sunt unii gânditori zis creştini care privesc cu suspiciune şi chiar aversiune cuvintele ascetice, morale şi mistice ale unor Părinți îmbunătățiți. Le dispreţuiesc pentru simplitatea lor şi pentru zisa lipsă a unei abordări formalizate, sistematice, ordonate, academice. Aceştia nu realizează faptul că în această simplitate odihneşte teologia, din ea se naşte şi îşi trage seva, şi în ea îşi află culmile. Căci doar întru neclătinata simplitate se face rugăciunea stâlp de foc, doar aşa primeşte inima omului zugrăvirea Chipului lui Hristos. Li se par riscante, pentru curajul şi însuflețirea lor, li se par neinteresante pentru că nu au strălucirea lumii. Nu au strălucirea stearpă a literei care ucide.

Nebunia înțelepciunii lumii înaintea lui Dumnezeu este ilustrată de blocajul mental al lui Pilat înaintea Adevărului Întrupat. Astfel, față în față cu Adevărul, se întreba: Ce este adevărul? Desigur, se referea la un adevăr feliat şi ambalat, la adevărul ca idee, iar nu ca şi Cuvânt. Aşa încât creştinii nebăgați în seamă şi smeriți, lipsiți de strălucirea şi onorurile lumii, sunt mai înțelepți, după cum le spune Apostolul Pavel Corintenilor, decât înțelepții acestei lumi. A căror complexitate îi împiedică adesea de a privi Adevărul Față către Față. Şi care, asemeni smochinului neroditor, nu dă rodul cel de toată vremea al inimii. Deşi îşi înalță cugetul spre cer ca un copac uriaş, dar cu crengile fără rod. Şi mai mult, făcând umbră, confuzie în inimile celor ce se strâng în jurul lor.

Astfel, în mod paradoxal, unii creştinii simpli, ignoranți de cele lumeşti, şi chiar păcătoşi învederați care strigă după izbăvire la Domnul, sunt mai aproape de adevăr decât mulți dintre cei bogați în cunoştințe. Aceasta pentru că se raportează la Adevăr ca la Persoana

care vrea şi poate să îi izbăvească. Iar nu la un adevăr omenesc aflat prin secţionarea şi disecţia unei porţiuni limitate de realitate, adevăr privit de cele mai multe ori inert şi controlabil, manipulabil. Omul duhovnicesc caută adevărul ce tămăduieşte, iar nu cunoştinţa care îngâmfă. Şi doar prin raza simplităţii se risipesc închipuirile deşarte ale satanei şi ale minţii.

Sunt unii creştini, axaţi mai mult pe activitatea intelectuală, care nu se pot ruga. Sunt asaltaţi de idei, chiar teologice, în timpul rugăciunii şi nu se pot aduna. Alţii chiar dispreţuiesc rugăciunea, ca fiind menită celor mai puţin înzestraţi cu inteligenţă, care n-au capacitatea sau măcar pretenţia de a scruta şi cuceri prin inteligenţă înălţimile adevărului. Dar Domnul iubeşte mai mult simplitatea şi smerenia. Totuşi, simplitatea nu e totuna cu necultivarea, sau prostia arogantă şi grosolănia, după cum pare că înţeleg unii, care lovesc în intelectuali, ci e ţelul comun al celor cultivaţi şi necultivaţi, cu inima spre Domnul.

Cei ce au idei, fie şi teologice, în vremea rugăciunii, sunt sfătuiţi de Părinţi să nu le bage în seamă. Dăruite fie Domnului care, de va folosi, le va întoarce la vreme potrivită cu mult rod, spre folos duhovnicesc. Altfel, cu toate că am teologhisit în numele Domnului, putem auzi de la Dânsul acel cuvânt înfricoşat: „Plecaţi de la Mine, lucrătorii fărădelegii. Nu vă cunosc pe voi, fiindcă nu M-aţi căutat, ci v-aţi mulţumit a vorbi despre Mine, fără a mă afla, fără a-Mi vorbi, fără a-Mi aduce darul neprihănit al inimii. Şi deşi Eu am lucrat prin voi întoarcerea multora, voi înşivă aţi lepădat darul, nu aţi vrut să întrupaţi Iubirea Mea."

Alţii, prin grijile şi complexele ce îi macină lăuntric, simt uriaşe scurgeri de energie, sunt ca şi vlăguiţi. Caută mereu uşurare, scăpare în conformarea cu duhul lumii, dar nu află din aceasta decât poverile lăuntrice ale prejudecăţilor. Creştinii însă se cuvine a nu fugi de greu, ci a iubi crucea. Se cuvine a se bucura că nu sunt din lumea aceasta, întoarsă cu susul în jos. A se bucura de nebunia cea în Hristos, Care a răsturnat trufia saducheilor, înţelepciunea fariseilor şi cărtu-rarilor, şi mesele schimbătorilor de bani. A se bucura de dispreţul lumii ca de o

mare cinste. A se veseli de cununa mucenicească a însoțirii cu Hristos. Şi rămânând neclintiți din iubirea de aproapele. Iar prin gestul de dăruire, prin atingerea inimii de poala milostivirii dumnezeieşti, scurgerile puterii vitale din rănile învechite se opresc.

Astfel, dacă creştinul priveşte înțelepciunea lumii ca nebunie, aceasta se întâmplă nu pentru că ea n-ar avea numeroase fragmente de adevăr, ci pentru că ea nu întrupează Adevărul ca Persoană Dumnezeiască. Viziunea personalistă creştină dă astfel vieţuirii un alt conținut decât cea structuralistă, chiar în punctele unde, aparent, coincid.

După cum arată Părintele Philotheos, abundă reprimările şi refulările, crizele tot mai dure ce însoțesc inadecvarea omului la un mod de viață raționalist, cenuşiu, lipsit de orientarea dată de relația vie cu Hristos. Neglijând Chipul integral al omului, funcțiile sale nu se pot armoniza, nu pot lucra unitar. Şi ca o compensație, ca un simptom al bolii şi ca un semn al urgenței unui act recuperator, apar felurite crize. Iar neluând seama la sensul lor, omul se simte tot mai singur şi în relațiile cu ceilalți, căci numai lumina Feței Domnului dă fiecărui aspect al vieții un caracter sobornicesc. Virtuțile în sensul autentic creştin nu sunt normate de om şi societatea umană, ci sunt privite ca luminări ale harului ce izvorăsc lumii din Chipul lui Hristos. Virtuțile sunt străluminate de frumusețea Chipului lui Hristos, care transpare în omul duhovnicesc.

Credința înțeleasă raționalist ca act al unei funcții izolate sau zis dominante a omului, iar nu ca act al persoanei în întregul ei, adunate în dăruirea cea către Dumnezeu, duce astfel la un complex de războire între diferitele funcții, care nu mai pot fi coordonate şi corelate într-o creştere armonioasă, duhovnicească. Ca urmare, după cum am amintit, apar disfuncții şi complexe patologice, crize care cheamă cu urgență o rezolvare duhovnicească. Căci deformarea modului unitar şi sobornicesc de viață în Hristos duce până la irosirea şi dezintegrarea vieții, până la pierderea bucuriei de a trăi. Iar bucuria de a trăi este intim legată, este izvorâtă cu covârşire şi în chip desăvârşit de însăşi

Învierea lui Hristos. Care după slăvita Sa Sculare din morţi, a zis femeilor mironosiţe şi ucenicilor: ”Bucuraţi-vă.”

Mai ales în contextul actual al zisei globalizări, care este înţeleasă diferit de diversele curente şi confesiuni, însă este dirijată politic în direcţia unei uniformizări controlabile şi dirijabile în mod centralizat a vieţii în lume, creştinismul este supus unei presiuni crescânde de asimilare. Suntem martorii unei împuţinări a credinţei în cei atraşi de mirajul confortului şi raţiunii suficiente. Poziţia Părintelui Philotheos se aseamănă în multe privinţe cu aceea a Părintelui Martir Pavel Florenski. Vedem aceeaşi fermă nevoie de regăsire a ethosului creştin, a specificului propriu Culturii Duhului.

Pe de o parte avem orientarea creştină spre unirea vie cu Dumnezeu, prin experierea personală a cercetării harului, prin contactul personal, real, sobornicesc, fără de care „nu există Biserică, nici creştin”[1]. Pe de alta, curentul unei lumi standardizate, cu un comportament prescris după nişte norme sau mode. Comportament a cărui adecvare presupune „a purta pur şi simplu o mască în virtutea căreia eşti acceptat de toată lumea, ducând o existenţă confortabilă pe seama părăsirii celor mai înalte aspiraţii de a ajunge la Adevăr”[2]

Pentru ambii Părinţi, viziunea apuseană structuralistă nu se deschide transfigurării, ci se închide prin autosuficienţă şi relativism accesului la străluminarea frumuseţii dumnezeieşti. Şi în ciuda preciziei şi preţiozităţii metodei şi manierei de abordare a realităţii, rămâne străină de taina slujirii ortodoxe, de taina Chipului dumnezeiesc, care „a luat înfăţişarea robilor”. Vedem adeseori cum corectitudinea exterioară este potrivnică asumării suferinţei, purtării Crucii lui Hristos, prin care viaţa omului capătă un caracter sobornicesc. În aplicarea cunoştinţelor sale terapeutice, Părintele Philotheos descoperă că tocmai acţionarea dinlăuntrul ethosului creştin ortodox îi îngăduie o exercitare deosebit de eficientă a funcţiei

---

[1] ibid., p.10

[2] ibid., p.6.

tămăduitoare, accesul la inima omului, înţelegerea cauzelor şi aflarea remediilor bolii sufleteşti.

Subliniem aici, pentru a nu se crea confuzii şi răstălmăciri păgubitoare, că atunci când Părinţii evidenţiază trăsături ale ethosului răsăritean în contrast cu ale ethosului apusean, nu trebuie să se înţeleagă că ar exista un conflict sau o diferenţă radicală între omul apusean şi omul din spaţiul ortodox. Când spunem ethosul apusean, ne referim nu la firea omului apusean, ci la un memorial de moştenire atestat în istorie printr-o orientare raţionalistă, intelectualistă (de pildă, în spiritualitatea apuseană se remarcă centralitatea logicii structuraliste, moştenitoare şi continuatoare a logicii antice, străine de Revelaţia Cuvântului Întrupat). Memorial care asumat în Hristos, poate fi şi este transfigurat prin har în cei ce se apropie de Domnul cu dreaptă slăvire. Căci atunci când dăruieşte o anumită moştenire, Dumnezeu dă omului şi puterea de a o transfigura în unire cu sfânta Sa lucrare.

”Fără dragoste - iar pentru dragoste este necesară în primul rând dragostea de Dumnezeu”, spune Părintele Florenski, „fără dragoste, personalitatea este fărâmiţată într-o multiplicitate de momente şi elemente psihologice fragmentare. Dragostea de Dumnezeu este cea care face ca personalitatea să fie unitară. În esenţă, a fi ortodox înseamnă de fapt a-ţi mântui sufletul şi a-ţi schimba inima... Credinţa pe jumătate, care se teme să nu cadă în necredinţă, se agaţă cu teamă de formele vieţii religioase. Incapabilă să vadă în ele realităţile cristalizate ale Duhului şi Adevărului, ea le evaluează ca pe nişte norme ale legii. Ea are o atitudine exterioară faţă de ele şi le evaluează nu ca pe nişte ferestre spre lumina lui Hristos, ci ca pe nişte cerinţe condiţionale ale autorităţii externe. Conştiinţa creştină, însă, cunoaşte faptul că aceste căi stabilite ale Bisericii nu sunt accidentale şi sunt oferite de către ea drept condiţii favorabile de mântuire”[1] Un alt aspect delicat este acela al tratării religiei în şcoală. Şi aici poziţia

---

[1] ibid., p.21

Părintelui Philotheos se întâlneşte cu aceea a Părintelui Florenski. Ambii văd predarea religiei în şcolile publice drept un fenomen străin de tradiția ortodoxă. Ambii atenționează asupra riscului de răcire a credinței, ca reacție la obligația de a învăța cunoştințe teoretice despre religie. În afara reacțiilor cauzate de aspectul constrângător al predării religiei în şcolile publice, ei mai invocă şi riscul de a identifica religia cu o sumă de cunoştințe teoretice, de a se bloca la nivelul intelectual o căutare ce se împlineşte doar prin experiență, trecând chiar prin poticniri. Riscul astfel de a privi şi trata religia ca pe o ştiință dinafară a dus adeseori, mai ales în spațiul apusean, la înstrăinarea ethosului creştin. În cadrul controversei isihaste, Sfântul Grigorie Palama atenționează asupra acestui risc, asupra înstrăinării lui Varlaam şi susținătorilor săi de tradiția şi viața duhovnicească a Bisericii.

Problema care se pune de fiecare dată este dacă în condițiile locale şi în contextul actual, al enormei presiuni spre asimilare culturală din partea Occidentului, merită ca acest risc să fie asumat de către Biserică. Acum când, după spusele unui Părinte, s-au împuținat căile de la inimă la inimă. Când presiunea mediatică „ia fața" omului şi pare a înăbuşi glasul conştiinței şi al Bisericii, oferind în schimb multe automatisme şi formule de viață confortabilă, dar fără a-i da să cunoască perspectiva sumbră a infirmității duhovniceşti pe care aceasta o aduce cu sine.

Funcția didascalică a Bisericii este totuşi absolut trebuincioasă în creşterea duhovnicească a creştinilor. Tradiția o atestă din cele mai vechi timpuri, numai că tainele creştine se predau atunci celor doritori, catehumenilor, celor implicați în viața Bisericii. Acum, ce posibilități concrete are Biserica de a oferi această inițiere creştinilor doritori? Spre exemplu, în Grecia, există în fiecare enorie şcoli catehetice, care întâmpină nevoia şi dorința copilului sau tânărului de a se instrui duhovniceşte. S-ar putea spune că Biserica este aici cumva mai pregătită de a prelua sarcina şcolilor publice, dacă va considera că momentul istoric o impune. În România, Biserica nu poate oferi încă o asemenea alternativă, în care funcția didascaliei, a pregătirii duhovniceşti să fie

exercitată la nivelul fiecărei enorii. Iar această nevoie a numeroşilor creştini cere totuşi a fi împlinită, în condiţiile pe care le avem.

Ne-am putea totuşi întreba: mai poate fi vorba de iniţiere în tainele credinţei în afara Bisericii (iar aici nu mă refer la aspectul strict spaţial, al bisericii ca locaş de cult), adică înaintea unei colectivităţi dintre care unii nu cred, sau au o credinţă atât de împuţinată, încât pot respinge şi lua în râs tainele Bisericii? Oare nu este aici mai degrabă vorba de funcţia apostolească, mărturisitoare a Bisericii?

Dacă este aşa, înseamnă că religia în şcoală nu poate suplini deplin nevoia iniţierii catehetice, iar Biserica are imperioasă nevoie de a constitui la nivelul fiecărei enorii un punct de formare, de iniţiere în tainele credinţei. Pe de altă parte, misiunea ei apostolească nu poate fi considerată încheiată, limitată în timp, sau la continuitatea lanţului apostolic al arhiereilor, ci presupune şi vestirea, mărturia continuă, până la sfârşitul veacurilor a Venirii lui Hristos în lume. Vestirea creştină se împlineşte în fiecare generaţie. Şi de multe ori se întâmplă să fie nevoie de vestirea Evangheliei chiar înaintea creştinilor cu o credinţă călduţă sau răcită. Căci această vestire nu se adresează doar minţii, intelectului, ci inimii. Când spunem: Hristos a înviat!, arată Părintele Rafail Noica, nu ne adresăm intelectului care ştie, ci inimii care primeşte şi naşte cuvântul, fără a-l reduce la o simplă idee sau informaţie.

„De ce oare din multe scrieri, cursuri, manuale, etc., dar mai ales din cursuri – emană miasmele morţii?", se întreabă Părintele Florenski. „La prima vedere găseşti tot ceea ce vrei acolo – cunoştinţe profunde, un limbaj decent şi chiar idei; dar de ce este oare cu neputinţă să le citeşti?"[1] Ele par a fi scrise dintr-o trăire amputată, căci nu sunt scrise din trăirea întregii fiinţe, şi nu se adresează inimii.

Este adevărat că predând religia înaintea unor copii şi tineri care se pot afla în afara credinţei, responsabilitatea celui ce îi învaţă creşte uriaş, misiunea lui se îngreuiază simţitor. El are nevoie de acel

---

[1] ibid., p.11

echilibru între puterile sufletului, care să-i permită să împreuneze blândețea şi delicatețea cu fermitatea şi autoritatea învățătorească. Trebuie să evite a da un caracter constrângător lecției sale, şi în acelaşi timp să nu dilueze mesajul profetic, sobornicesc al Bisericii printr-un mod scolastic, distant de abordare. Să se adreseze inimii. Şi să cultive evlavia față de taină, evitând tendința de a raționaliza taina, de a o reduce la formule pentru a o face accesibilă. Să fie conştient că este în primul rând un semănător de semințe duhovniceşti, iar nu unul care judecă şi estimează nişte capacități şi abilități intelectuale.

Iar semănând întru cunoştință semințele duhovniceşti, să întâmpine eventualele reacții negative şi glume, ori indiferență din partea elevilor, cu o dispoziție ferm ancorată în iubire. Şi cu conştiința că acționează în virtutea unei Binecuvântări. Nu doar cu slabele sale puteri omeneşti. Să nu uităm că în primele veacuri cei ce îl vesteau pe Hristos erau, dacă nu prigoniți, cel puțin batjocoriți, dispreţuiți, luați în râs. Dar ei îşi împlineau slujirea cu neclintită nădejde în cuvântul şi împreună-lucrarea Domnului.

Căci, totuşi, elevii poate nu stau toți din bunăvoirea inimii înaintea învățătorului. Şi tocmai de aceea, prin delicatețea şi atenția sa, prin grija sa duhovnicească învățătorul mărturiseşte pe Hristos, care bate la uşa inimii fiecărui om. Căci fiecare om este, prin firea sa, creat fiind după Chipul lui Dumnezeu, în paraclisul, în pragul tainei creştine. De aceea, funcția apostolească a Bisericii se împlineşte, după neînsemnata şi umila mea părere, şi prin predarea religiei în şcoală. Să nu ne smintim dar, că sunt unii care nu fac cinste slujirii încredințate. Cum spune Părintele Ghelasie: Dacă nu are vase alese la îndemână, Dumnezeu lucrează şi prin cioburi! Iar pentru rugăciunea sobornicească, a tuturor, trimite Domnul lucrători vrednici la seceriş!

Mai este un punct foarte delicat în lucrarea Părintelui Pharos, cel cu privire la nevoia reală acoperită de interpretarea simbolică în taina Sfintei Liturghii. Interpretare pe care Sfinți Părinți, precum Sfântul Maxim Mărturisitorul în a sa Mystagogie, au considerat-o nu în sensul unei „teoretizări tehnologice”, al atribuirii fără acoperire reală a

unui sens simbolic „acelora care serveau cândva o necesitate liturgică ce a încetat să existe, din momentul în care au fost modificate circumstanțele vieții bisericeşti, cum ar fi, să spunem, vohodul cel mic şi cel mare”. Însă la Sfinții Părinți simbolul nu reprezenta o simplă teoretizare, ci acoperea o realitate tainică, negrăită, era zugrăvire a tainei dumnezeieşti, descoperite de Duhul Sfânt Bisericii prin Sfinți. Şi aşa fiind, acoperă o profundă nevoie duhovnicească. Simbolul creştin, deşi generează sensuri, complexe ideatice, nu se reduce la ele. Nu este plurisemantic, ci iconic, lăsând să se întrezărească o realitate ce scapă rațiunii umane. Abia în contextul înstrăinării ethosului creştin a căpătat simbolul această conotație iconoclastă de interpretare teoretică operată pur intelectual, decorativ, ca un surogat fără pondere reală în chipul liturghisirii creştine. Bineînțeles că luat în această ultimă accepție, dă naştere acelui caracter „pompos şi teatral”, care însă este pe nedrept atribuit ruşilor, ci apare pretutindeni unde omul nu se micşorează pe sine pentru a lăsa să se întrevadă şi să se reverse strălucirea tainei dumnezeieşti.

De aceea, considerăm că schimbările istorice privind vohodurile Sfintei Liturghii țin de însăşi călăuzirea Bisericii de către Duhul Sfânt, călăuzire care dă în istorie dimensiunea descoperitoare a tainei, conducând Biserica până în Rugul Aprins al Veşniciei. Vederile de taină ale unor sfinți în timpul Sfintei Liturghii adeveresc cele spuse mai sus. Subliniem totodată lipsa de temei a părerii ce nu doar verifică şi confruntă, dar şi limitează strict autenticitatea vieții ecleziale la primele secole creştine, fapt motivat adesea de un ecumenism greşit înțeles. Căci, după cuvântul Domnului, Mângâietorul călăuzeşte Biserica Sa cea Una şi Sfântă până la sfârşitul veacurilor.

Aş vrea să evidențiez aici încă o capcană a logicii dialectice în care cad mulți creştini astăzi, privitor la dialogul interconfesional. De pildă, se spune despre ortodocşi că sunt tradiționalişti şi antiecumenişti, iar unii creştini fervenți sunt chiar mândri de aceste apelative. Uitând că în opinia dominantă, aceste denumiri au o nuanță peiorativă. Or, nu trebuie cedat părții apusene, în speță protestante,

dreptul de a confisca un termen, de exemplu ecumenist, astfel încât poziția celuialt să fie definită printr-o raportare negativă. Mare atenție aici! Dacă definim ecumenismul ca o raportare dialogală ferm ancorată în ethosul Sfinților Părinți, iar modernismul ca pe o actualizare şi încununare a potențelor şi valorilor istorice, creştinismul nu mai este nici antiecumenist, nici antimodernist. Este deschis spre dialog şi este caracterizat de un realism istoric care cuprinde şi dă un conținut plenar termenilor de ecumenism, tradiționalism şi modernism. Sfinții Părinți, precum Sfântul Vasile cel Mare, au operat cu curaj modificări ale unor concepte sau terminologii pentru a face posibilă exprimarea unor realități dinlăuntrul ethosului creştin. Ce aduci la masa dialogului, dacă nu reuşeşti să trăieşti şi să mărturiseşti chipul propriu al viețuirii ortodoxe? Simple idei? Şi cu ce relevanță sobornicească?

Creştinismul răsăritean nu are o vedere statică, mecanică, reducționistă asupra omului. Dogmele creştine nu sunt formule logice constrângătoare, ci ferestre iconice, repere ale vieții duhovniceşti. Viață prin care omul duhovnicesc depăşeşte lăuntric toate condiționările şi constrângerile lumii, deschizându-se harului dumnezeiesc. Astfel, vederea duhovnicească priveşte omul nu înghețat, sau înlănțuit în limitările şi condiționările actuale, ci în lumina lui Hristos, care îmbrățişează şi viitorul, şi întreaga istorie sobornicească a lumii. În lumina Celui ce seamănă neîncetat în inima omului semințele iubirii, ale creşterii duhovniceşti.

Ajungând ca o a doua natură, rațiunea critică lipsită de discernământul duhovnicesc capătă ca şi o privire ucigaşă, care usucă simțirea inimii. Opreşte dar judecata, spun Părinții, astupă spărtura prin care curge din vasul inimii iubirea dumnezeiască! Pleacă-te în taină înaintea icoanei vii a lui Hristos! Învață să priveşti aproapele în lumina Chipului după care a fost creat, pe care l-a gândit Hristos atunci când l-a creat. Te vei aprinde de sfială şi cuviincioşie. Vei purta în dorul şi rugăciunea inimii pe toți cei de care ai avut cunoştință, ca pe nişte icoane vii. Şi iubirea de oameni a lui Dumnezeu se va înfiripa în inima ta. Cei pe care Domnul ni-i scoate în cale sau ni-i aduce la

cunoştinţă sunt aproapele tainic dăruit nouă de Domnul. Spre purtarea sobornicească a Crucii. Şi punându-ne sufletul pentru el, aşa cum Hristos şi l-a pus pentru noi toţi. Doar tăişul iubirii lui Hristos desparte păcatul de păcătos, şi raţiunea minţii devine raţiunea omului întreg, raţiunea inimii. Doar atunci biruim frica morţii ce ne ţine legaţi, iar faptele milei creştine le revărsăm, precum Dumnezeu lumina, şi peste cei buni şi peste cei răi, necăutând la faţa omului.

Dacă omul mai este încă în viaţa pământească, înseamnă că în iconomia dumnezeiască mai are încă un rost de împlinit. Mai are timp de mântuire. Este în pragul tainei dumnezeieşti. Calea sfinţeniei nu e niciodată departe, este în inima sa. Iar Hristos îi întâmpină de departe şi îi primeşte cu aceeaşi iubire şi pe „întârziaţi". „Am impresia că Dumnezeu îmi iese în mod deliberat în întâmpinare, pentru a vedea încotro mă îndrept"[1], spune Părintele Pavel Florenski. Copleşit de iubirea dumnezeiască, omul ce i se deschide trăieşte o pocăinţă profundă, încât poate ajunge să spună ca şi Părintele Florenski: „Uneori îmi pare chiar rău pentru Dumnezeu fiindcă m-am născut atât de rău"[2].

Sub presiunea globalizării, şi am putea totuşi spune a uniformizării comunicării prin însuşi spiritul raţionalist apusean instituit ca moderator al dialogului, sub presiunea uniformizării şi indiferentizării atitudinii spirituale în chiar diversitatea opţiunilor, trăim riscul de a ne înstrăina de chipul vieţuirii duhovniceşti, de a ne complace într-un minimalism neprielnic vieţii în Hristos.[3]

În spiritul zisei toleranţe, nu mai pare a exista un duşman vizibil, ci însăşi presiunea constantă spre conformarea la un mod de viaţă raţionalist, străin tainei şi vieţii duhovniceşti ne încearcă tăria

---

[1] ibid., p.11

[2] ibid., p.11

[3] „Ştiu faptele tale; că nu eşti nici rece, nici fierbinte. O, de ai fi rece sau fierbinte! Astfel, fiindcă eşti căldicel - nici fierbinte, nici rece – am să te vărs din gura Mea." (Apoc. 3, 15-16)

iubirii şi a nebuniei în Hristos, tinde să acopere cărarea de la inimă la inimă, de la om la Dumnezeu.

Presiunea cea mai intensă poate ajunge să vină chiar din partea casnicilor şi cunoscuților noştri. Care uneori văd în această conformare supremul nostru bine. Iar disputele şi contrazicerile ori complacerea în compromisuri nu fac decât să ne înstrăineze şi mai mult de responsabilitatea şi iubirea duhovnicească. De aceea, mărturia covârşitoare este cea a vieții ascunse cu Hristos în Dumnezeu. Prin care cel de lângă noi simte în inimă, chiar fără să înțeleagă, atingerea Tainei.

Dacă, în sensul ei cel mai deplin, cunoaşterea este dată prin Împărtăşirea întru cunoştință cu Trupul şi Sângele Domnului, cum am văzut la apostolii Luca şi Cleopa, înstrăinarea cea mai deplină vine din necinstirea Sfintelor Taine. Din împărtăşirea cu nevrednicie şi gând rău. Ca Iuda, în care a intrat satana după ce a întins mâna şi a luat de la Hristos, cu gând necurat, bucăţica. Din împărtăşirea fără cercetare de sine, ca aceia care au murit pentru negrija lor duhovnicească şi de care aminteşte Sf. Apostol Pavel. Şi din necredință, din abordarea raționalistă a tainei, prin care mulți ucenici ai Domnului s-au smintit şi n–au mai umblat cu El.

În legătură cu acest fapt cutremurător al smintirii ucenicilor de a mânca însuşi Trupul şi Sângele Domnului, trebuie să spunem că şi astăzi răcirea credinței creştine are loc de cele mai multe ori din cauza smintirii de Sfintele Taine, a nesocotirii caracterului lor dumnezeiesc. Nu doar simbolic, ci real în chip dumnezeiesc, mai presus de minte.

Iată, zice Domnul, *Eu sunt pâinea cea vie, care se pogoară din cer. Cine mănâncă din pâinea aceasta, viu va fi în veci Iar pâinea pe care Eu o voi da pentru viața lumii este Trupul Meu...Cum poate Acesta să ne dea trupul lui să-L mâncăm*?, se ceartă între ei ucenicii, ca şi astăzi gândurile neîntemeiate în credință, neizbutind să cuprindă în logica lumii acest Fapt dumnezeiesc? Privind pe Iisus doar ca om, iar nu ca pe Dumnezeu Fiul Întrupat, mintea reduce inevitabil taina, în caz că ar accepta realitatea ei, la un soi de canibalism. De aceea, caută a o explica reducându-o la caracterul ei spiritual, simbolic. Vedem cum

moralitatea bazată pe rațiunea omenească mărginită şi suficientă este pur şi simplu scandalizată de realismul tainei.

Dar, iată, Hristos intervine a doua oară, curmând cearta. Poate că unii dintre ei aşteptau şi de această dată ca Domnul să le explice Pilda, cum o credeau ei. Însă Iisus întăreşte cu dumnezeiască simplitate realitatea, cutremurătoare pentru rațiunea lor mărginită, a tainei. *Adevărat, adevărat vă zic vouă, dacă nu veți mânca trupul Fiului Omului şi nu veți bea Sângele Lui, nu veți avea viață în voi.* Le adevereşte că împărtăşirea cu Trupul şi Sângele Lui este primirea vieții veşnice şi învierii, adevărată mâncare şi adevărată băutură. Sfânta Euharistie este însăşi taina îndumnezeirii omului, căci: *Cel ce mănâncă trupul Meu şi bea sângele Meu, rămâne întru Mine şi Eu întru el... Cel ce Mă mănâncă pe Mine, va trăi prin Mine.*

Oare, Domnul, văzând în atotştiința Sa că ucenicii aveau să-L părăsească şi să se piardă de la fața Lui, smintindu-se de a mânca Pâinea care S-a coborât din cer, nu le-ar fi tâlcuit, dacă ar fi fost doar o pildă, taina? Nu ne putem imagina atâta cruzime la Iubitorul de Oameni, Cel Care, în bunătatea Sa, Şi-a pus Viața sa pentru noi până la Răstignire şi moarte pe Cruce! De aceea, cei în inimile cărora străluceşte chipul acestei bunătăți, primesc prin credință Taina, iar rațiunea lor se lasă călăuzită de har.

În frământările şi zbaterile mele, am simțit cu cutremur şi am verificat aceasta întrebând Părinți duhovniceşti şi Sfintele Scrieri ale Tradiției, anume că taina vremurilor de pe urmă, pe care o trăieşte fiecare de pe acum în chipul propriu, măcar oglindită în orizontul şi vremea sfârşitului său, este strâns legată de neînțelegerea şi răcirea râvnei creştinilor pentru Trupul şi Sângele Domnului. Căci prin Sfânta Euharistie se împlineşte unirea omului întreg cu Dumnezeu, rostul Întrupării Dumnezeieşti. Şi astfel, evlavia față de Sfintele Taine este mărturisire a venirii lui Iisus Hristos în trup. Iar după Sfântul Ioan Evanghelistul, această mărturisire vădeşte dacă un duh este de la Dumnezeu, sau este al lui antihrist. Iar precum taina veacului viitor se

pregustă în parte încă de pe acum, „la fel şi duhul lui antihrist, despre care am auzit că vine şi acum este chiar în lume". (I Ioan, 4, 2-3)

Vedem, în scena prinderii lui Iisus, cum ucenicul Domnului îi dă sărutul de moarte, iar cei străini vin cu săbii şi ciomege, ca la un tâlhar, să-L prindă. Iar Hristos, înconjurat şi apucat din toate părțile, este, paradoxal, cu adevărat Liber, uitându-Se la noi, cu privirea Sa infinit de vie şi caldă, drept în față. În toate generațiile, cel de aproape, cu sărutul lepădării, iar ceilalți, cu tăişul argumentelor şi raționamentelor potrivnice Întrupării, caută a prinde pe Cel necu-prins, pe Hristos cel din inima Creştinilor. Şi deşi Se dă pe Sine în mâinile lor, este limpede că ei sunt în mâinile Lui, ce cuprind cu iubire lumea.

Rog pe bunul Cititor să ierte şi să îndrepte cu duhovnicească înțelegere neputința omenească din cele scrise aici. Căci sunt scrise din preapuțina iubire ce i-o port, în Hristos, Domnul nostru. Şi din teama de a nu îngropa talantul binecuvântării părinteşti. Îl rog totodată să se îmbărbăteze şi să caute întru smerenie şi neclintită nădejde la porunca lui Dumnezeu: *Fiți sfinți, că Eu, Domnul Dumnezeul vostru, Sfânt sunt*. Şi să afle însuşi prin cercare în inima sa încredințarea harului, a vieţuirii sobornicești, după cum stă scris: *Şi vor fi toți învățați de Dumnezeu*.

Oferim cititorilor această carte tulburătoare, scrisă „cu durere şi dragoste pentru omul contemporan"[1]. Criza reală a vieții creştine moderne pe care ea o acuză nu poate fi rezolvată cu ajutorul unor formule simpliste, ci cheamă un răspuns constructiv, participativ, de reală implicare personală, existențială în aflarea plinătății vieții celei sobornicești în Hristos.

Slavă şi mulțumire întotdeauna Sfintei Treimi pentru toate!

Florin Caragiu

---

[1] am parafrazat titlul unei foarte importante cărți a Părintelui Paisie Aghioritul pe tema crizei contemporaneității şi a depăşirii situației critice prin înțelegerea şi asumarea viețuirii duhovniceşti.

Înstrăinarea ethosului creştin

Dedic această carte părintelui Irineu Yarmenite care, chiar dacă-i sunt cu cel puțin treizeci de ani mai în vârstă, m-a ajutat cu observații perspicace şi cu cuvântul său teologic plin de viață să înțeleg multe adevăruri ale vieții şi ale tradiției noastre bisericeşti.

Părintele Irineu ar fi putut scrie el însuşi această carte precum şi altele mai importante decât ea. Însă părintele Irineu aparține acelui gen de oameni rar întâlnit care, deşi au multe şi importante lucruri de spus, nu scriu, în timp ce, nu numai că abundă cei care nu au nimic de spus, ba chiar scriu încontinuu, s-ar putea spune, dintr-o necesitate psihologică, fie ca să-şi câştige pâinea, fie pentru că vor să-şi dovedească lor şi altora că sunt ceea ce de fapt nu sunt. Pentru că vor să-şi dovedească lor şi altora că sunt importanți, întrucât sunt torturați de chinuitorul sentiment că sunt total neimportanți. Este foarte probabil ca acestora din urmă să aparțin şi eu.

Această carte, care în esență nu este un produs al cunoştințelor bibliografice, ci al experienței, s-a născut din echivocul pe care starea lumii contemporane îl produce vis-a-vis de eficacitatea învățăturii creştine.

Ce se întâmplă cu făgăduința lui Hristos de a mântui lumea? Foarte ades avem impresia că Creştinismul nu numai că a ratat mântuirea lumii, dar că, de asemeni, este responsabil pentru decăderea ei.

Chiar dacă această impresie poate fi superficială şi într-o foarte mare măsură nedreaptă şi inexactă, nu trebuie respinsă fără a fi examinată.

Există într-adevăr indicii pentru faptul că ceea ce este considerat a fi creştinism este responsabil pentru multe dezastre, cel puțin în lumea apuseană, iar aceasta instituie imperativa necesitate de a se cerceta în ce măsură ceea ce este considerat drept creştinism este

tradiție creştină autentică şi în ce măsură este denaturare şi falsificare a tradiției creştine autentice.

Valabilitatea unei învățături pentru viață este judecată prin prisma funcționalității ei, însă impresia care domneşte este aceea că ceea ce se arată a fi creştinism, demonstrează în practică disfuncționalitate, îndeosebi în lumea apuseană.

Deşi Creştinismul lipsit de funcționalitate pe care lumea îl cunoaşte astăzi este versiunea apuseană a creştinismului, se pare că ea predomină existențial chiar şi în acele zone ale lumii unde confesional domină varianta răsăriteană a creştinismului.

Consecințele dezastruoase ale unui creştinism denaturat şi disfuncțional din punct de vedere existențial sub multe aspecte decisive, fac imperioasă constatarea denaturării precum şi restabilirea tradiției creştine întru autenticitatea ei inițială, o chestiune de viață şi de moarte pentru omul contemporan.

Această carte este fundamentată pe convingerea că, într-adevăr, pentru catastrofele lumii contemporane este responsabilă într-o foarte mare măsură denaturarea creştinismului care inițial s-a realizat în Apus, iar scopul ei este mai degrabă denunțarea şi acuzarea pervertirii, iar nu să se constituie într-o culegere de cântece de leagăn pentru omul contemporan.

Prezentarea unor adevăruri dureroase poate fi jenantă, ba chiar iritantă, în special pentru acei care sunt atât de imaturi încât vor să audă doar ceea ce îi satisface şi care nu pot suporta ceea ce provoacă nelinişte.

Deşi se susține că omul apusean contemporan este incapabil să înfrunte şi să accepte durerea pe care inevitabil o provoacă demersul propriei dezvoltări şi caută doar tranchilizante, sedative şi evadări care să-l mențină într-o stare de amorțire, este cert că publicațiile care prezintă starea dureroasă a omului contemporan îşi află căutare.

Această carte nu se adresează oamenilor care sunt hotărâți să evite cu orice preț ceea ce ar putea să le provoace o oarecare neplăcere. Nu se adresează oamenilor care în chip nevrotic simt nevoia de a

crede că sunt perfecți, că în ceea ce-i priveşte, în viața lor, în opțiunile lor, în filozofia lor, toate sunt excepționale şi, în consecință, nu vor să facă nici o schimbare.

Această carte se adresează acelora care nu neagă, ci care înfruntă cu îndrăzneală faptul că sunt purtătorii unei firi sărăcite şi faptul că păcatul şi eşecul sunt destinul comun al oamenilor şi cărora o eventuală schimbare nu le provoacă spaimă, ci entuziasm.

În fine, această carte nu a fost scrisă cu teama că o parte dintre aceste adevăruri ar putea să nu placă unora dintre cititorii săi, pentru că ating câteva aspecte mai sensibile ale vieții acestora pe care ei vor să le ignore sau să le nege. Dimpotrivă, această carte a fost scrisă pentru a denunța atât patologia autorului cât şi a cititorilor săi. Principalul scop al cărții este diagnoza patologiei noastre individuale, sociale şi ecclesiale, pentru a putea fi creat mobilul adoptării adecvatei conduite religioase, iar din acest motiv propunerea sa este filantropică. Inumană este, cu ajutorul tranchilizantelor, ascunderea unei patologii fatale precum este aceasta de care, mai mult sau mai puțin, toți suferim, ca rezultat al influenței pe care a avut-o asupra noastră un creştinism disfuncțional.

Dacă tradițiile religioase revelează adevăruri dumnezeieşti, adică adevăruri reale despre Dumnezeu, om şi lume, ar trebui să fie posibilă confirmarea lor existențial. Dacă diferite tradiții religioase prezintă despre aceeaşi realitate adevăruri care se contrazic, atunci, cu excepția uneia, celelalte ar trebui să fie inexacte, iar dacă este vorba despre exactitatea relaționată firii umane, devine imperioasă verificarea acesteia, întrucât altfel riscăm să adoptăm un mod de viață care în loc să ne ofere deplinătatea, ne poate conduce la catastrofe şi moarte.

Foarte ades, deosebirile dintre tradiții religioase diferite prezintă acest caracter decisiv vis-a-vis de viața umană, însă omul culturii apusene contemporane nu vrea să le accepte şi să le înfrunte.

Sincretismul este una din trăsăturile societăților în decadență, pentru care, în ultimă instanță, ceea ce contează este confortul şi

prosperitatea. Convingerile şi recunoaşterea adevărului provoacă adeseori nelinişte şi pot tulbura o viață confortabilă. Totuşi, în cele din urmă, nimic nu generează mai multă nelinişte şi suferință decât vânarea oarbă a unei vieți confortabile şi opulente.

Creştinul ortodox conştient nu este o persoană care are o ideologie şi o estetică diferite față de un catolic sau de un protestant, ci este o persoană care identifică şi adoptă un mod de viață care se demonstrează în practică a fi mai viabil decât acelea pe care le propun catolicismul sau protestantismul sau alte tradiții religioase necreştine.

În mod firesc nouă, celor care în pofida confesionalelor noastre declarații „ortodoxe" trăim într-o cultură occidentală, care nu este decât expresia culturală a tradiției creştine apusene, toate acestea nu ni se par suspecte. Nu suspectăm scindarea dintre ethosul occidental al modului nostru de viață şi ethosul-de o diferență dramatică al funcționalității la care se presupune că noi coparticipăm.

Noi toți, ortodocşii, care viețuim într-o tradiție culturală occidentală trăim, fără ca de obicei să conştientizăm o criză de autenticitate, criză de autenticitate pe care Ortodoxia o parcurge din momentul în care în zonele în care ea a constituit leagănul vieții timp de două mii de ani, cultura occidentală a triumfat.

Un exemplu de înstrăinare religioasă a ortodocşilor este faptul că realitatea credinței este percepută declarativ, şi nu existențial. Înțelegerea intelectualistă a credinței este în acord cu tradiția apuseană, mai concret cu cea protestantă, în timp ce pentru tradiția ortodoxă, credința este o trăire universală, un mod de a viețui şi de a ființa. Astfel, fără a suspecta şi de multe ori în pofida discursurilor noastre declarative făcute cu glas ridicat, existențial suntem mai mult protestanți decât ortodocşi, întrucât, adoptând cultura occidentală, trăim un mod de viață apusean, adică protestant. Credința noastră nu este credința pe care o mărturisim verbal şi într-un mod intelectualist, ci credința pe care o transformăm, fie şi inconştient, într-un mod de a fi.

Deşi viața nu se învață din cărți, ortodocşilor care vor să facă ceva în privința acestei crize de autenticitate li se impune ca necesar studiul textelor Sfinților Părinți ai Bisericii pentru a descoperi nu doar Ortodoxia, ci însuşi Creştinismul, pentru că rămăşița trăirilor creştin-ortodoxe pare a se împuțina fără speranță. Cei care descriu celor neinformați troposul (chipul) ortodox al ființării şi al viețuirii fac trimitere la cărți, iar în momentul în care auditoriul îi întreabă unde se întâmplă toate aceste lucruri extraordinare pe care ei ni le descriu şi care par să răspundă celor mai profunde căutări ale noastre, atunci dacă nu le este imposibil, abia cu foarte mare greutate reuşesc să le indice un spațiu în care aceste realități splendide sunt trăite.

Prin urmare, chiar dacă studiul textelor care descriu troposul ortodox al viețuirii şi al ființării este aproape singurul lucru pe care îl putem face în clipa de față pentru a putea regăsi acel chip al viețuirii şi al ființării, va trebui să nu uităm că studiul nu numai că nu este suficient, fiind vorba despre descoperirea şi cunoaşterea unui mod de a fi, dar şi că acesta poate uneori chiar dezorienta, pentru că ne poate crea falsa impresie că, întrucât studiem descrierile acestuia, cunoaştem un mod de a fi. Omul contemporan nu pare să suspecteze faptul că descrierea realității nu este însăşi realitatea. De aceea este necesar ca studiul să fie însoțit pas cu pas de experiența practică, nu doar pentru a fi util, ci şi pentru a nu-i fi omului fatal.

Totuşi, pentru ca studiul textelor tradiției noastre ecclesiale să fie ziditor, vor trebui studiate textele care descriu trăiri asemănătoare cu cele ale noastre. Studiul textelor care descriu trăirile marilor asceți poate să acționeze şi acționează ca alibi sau refugiu în fața realității noastre mizere şi nu numai că nu contribuie la dezvoltarea şi la maturizarea noastră spirituală, ci poate să devină cel mai sigur mod de împiedicare şi zădărnicire a ei.

1. O relatare autobiografică sub autoritatea probatorie dată de trăire şi viaţă

În 1962 am plecat în S.U.A. cu o bursă oferită de Universitatea din Boston spre a studia psihologia pastorală. Fusesem hirotonit de curând preot, iar arhiepiscopul Americii m-a angajat la arhiepiscopie într-o oarecare funcţie, cu ajutorul căreia am reuşit să-mi asigur cele necesare întreţinerii mele cât şi întreţinerii părinţilor mei. Întrucât deveneam cleric, în prealabil am intrat în monahism, aşa cum se obişnuieşte în Biserica Greciei. La tunderea în monahism, episcopul care m-a hirotonit mi-a dat numele de Philotheos, în timp ce numele meu de botez era Alexandru. Cu numele Philotheos Pharos făcusem cerere şi fusesem înscris la Universitatea din Boston.

Odată cu sosirea mea în S.U.A., am trăit un şoc cultural şi treptat am constatat că în această ţară presupusă drept cea mai democratică ţară din lume toate, până şi lucrurile cele mai lipsite de importanţă erau făcute într-un oarecare mod faţă de care era imposibilă orice abatere, iar acest mod era definit de tradiţia culturală anglo-saxonă.

Foarte curând am constatat de asemeni că în acest spaţiu tradiţia mea culturală era întâmpinată fie cu o ironie politicoasă, fie cu condescendenţă, sau chiar cu un dispreţ fără rezerve. I-am văzut pe grecii emigranţi, pe cei veniţi de mai multă vreme, complet adaptaţi tradiţiei culturale anglo-saxone şi modului de viaţă anglo-saxon şi extraordinar de mândri pentru aceasta, ironizând ei înşişi tradiţia culturală pe care au renegat-o, iar pe cei veniţi în S.U.A. de curând, grăbindu-se, speriaţi şi ameţiţi de grandoarea americană, să renunţe la fiecare rămăşiţă a vechii lor identităţi culturale, vânzând fără să ezite drepturile culturale de întâi-născuţi pentru blidul de linte al confortului şi acceptării americane.

Conducerea bisericească a grecilor emigranţi, în ciuda discursurilor ei patriotarde, pline de vorbe mari, din momentele în care vizita Grecia, cu care îşi asigura aici ceremonii de întâmpinare autocrate, a fost cea dintâi care a marcat, şi în modul cel mai reuşit, spaţiul adaptării la modul de viaţă anglo-saxon, care, în ultimă analiză, a însemnat şi protestantizare, şi nu doar în afara Bisericii, ci şi în interiorul ei.

Nu părea deloc ciudat că în aceasta ţară democratică conducerea „ecclesiastică" putea să fie într-un astfel de mod absolutistă şi terorizantă, încât să amintească de sultanatele otomane. Mărturisesc că acest lucru nu era deloc paradoxal, întrucât cultura anglo-saxonă este o cultură care fabrică o mască a perfecţiunii exterioare cu care ascunde o faţă în întregime respingătoare.

Democraţia americană este un fiasco. Este o vitrină foarte frumos împodobită care ascunde o lipsă de toleranţă şi de libertate, întrucât, după cum deja am menţionat, nu lasă disponibil nici un spaţiu de rezervă diferenţierilor faţă de modelele instituite.

În perioada în care am ajuns în S.U.A., tineretul American denunţa această realitate într-un mod foarte elocvent şi dezlănţuise un război foarte violent împotriva acestui regim dictatorial-totalitar.

Din nefericire, totalitarismul regimului anglo-saxon are rădăcini atât de adânci în societatea americană încât, finalmente, a înăbuşit această revoltă generală atât de plină de speranţă şi atât de dinamică a tinerilor americani, pe care i-a emasculat şi i-a transformat în trişti şi lipsiţi de speranţă yuppy[13] contemporani.

Această atât de lipsită de rezerve şi accelerată renegare a propriei lor tradiţii culturale venită din partea emigranţilor greci se datorează, pe de o parte, ispitei confortului care îi încerca pe oamenii care au ajuns în S.U.A. după o viaţă întreagă petrecută în sărăcie şi mizerie, dar şi faptului că nu se simţeau în mod conştient purtătorii unei anume culturi.

---

[13] Abrevierea lui *young urban professional* (n. trad.)

Impetuoasa şi lipsita de rezerve americanizare şi protestantizare a Bisericii, se datora, în afara sentimentului de rudă săracă ce îi tortura pe emigranţii greci, clerici şi laici, şi faptului că mulţi dintre ei, mai ales clericii, fuseseră pregătiţi încă de dinainte pentru aceasta în organizaţiile pietiste din care proveneau şi care nu numai indirect, ci şi făţiş cultivau ethosul protestant printr-un moralism superficial, sub masca decenţei, cu ajutorul icoanelor edulcorate şi a imnelor dulcege împrumutate intact din repertoriul protestant.

Aceşti oameni sunt şi astăzi, când se află în America, ameţiţi de tot ceea ce îi înconjoară, deoarece este ceea ce au nutrit şi ceea ce în Grecia nu au putut să savureze cu atâta deplinătate şi atât de complet şi, chiar dacă uneori fac act de prezenţă la ceremoniile ortodoxe, nu o fac din pură convingere, ci pentru a evita situaţii neplăcute, întrucât prin această prezenţă exterioară îşi asigură pâinea şi bunăstarea lor, iar unii dintre ei puterea, reputaţia şi onoarea.

Atât de mare este dorinţa emigranţilor greci de a îmbrăţişa ethosul anglo-saxon, încât adesea nu ironizează şi nu dispreţuiesc numai ethosul romeic[14], ci sunt posedaţi de o ură nestăvilită faţă de

---

[14] O problemă aparte o constituie denumirile de ellin (ἕλληνας), grec (γραίκος) şi romeu (ῥωμαίος sau ῥωμιός) date aproximativ aceluiaşi popor. Însă trebuie făcute unele distincţii. Ἕλληνες / ἑλλάνες desemnează de asemenea şi alte populaţii arhaice din nordul peninsulei Balcanice (d.ex. Athamanii – Ἀθαμάνες sau Enianens – Αἰναιᾶνες). Din punct de vedere morfologic, Ἕλλην şi Ἕλλας sunt derivate de la Ἐλλοί / Ἕλλοι / Σέλλοι (întâlnite la Homer şi Pindar). Mulţumită jocurilor olimpice, adj. ἑλλανοδίκαι (arbitru la jocurile olimpice) îşi sporeşte prestigiul. În decursul perioadei neo-testamentare, Ἕλλην primeşte semnificaţia de idololatru. Numele Γραικός este mai vechi decât consacratul Ἕλλην pe care îl întâlnim, d.ex. la Aristotel (*Meteorologicele* I, 352 a). Ulterior, din cauza deprecierii semantice a numelui de Ἕλλην, ellin-ortodocşii (Ἕλλην-ορθόδοξοι) au fost numiţi în perioada bizantină cu numele de greci

propria națiune. La Facultatea de Teologie „Holly Cross" din Boston, unde am funcționat vreme de mulți ani, studenții au ars în mod repetat drapelul elen de ziua națională a Greciei.

Într-adevăr, toate acestea sunt ignorate de unii romei uşuratici şi romantici, care vizitează S.U.A. pentru vreo două săptămâni şi văd în America ceea ce a văzut Ecaterina cea Mare într-o eparhie rusească, atunci când a vizitat un sat-vitrină pe care Potemkin îl „montase" special pentru ea, deoarece abilitatea anglo-saxonilor de a monta vitrine este incomparabil superioară celei a ruşilor. Ultima a înşelat

---

(Γραικοί), concomitent utilizându-se şi numele de *romeu* (ῥωμιός) şi *romeitate* (ῥωμιοσύνη), termeni de altfel specifici perioadei bizantine; se cuvine să remarcăm că „bizantin" şi „Bizanț" sunt nume date de către franci în sens peiorativ. Istoric, „bizantin" se referă exclusiv la locuitorii oraşului (ulterior numit Constantinopol), care fusese întemeiat cu secole înainte de regele Megarilor (Μεγάρων) Byza (Βύζα). Pentru prima dată, ca nume dat Imperiului Roman de Răsărit, este întâlnit în *Istoria* preotului catolic Volf, scrisă la 1562. De asemeni, turcii numeau „Bizanțul" „Rum", iar locuitorii Constantinopolului îşi numeau Imperiul „Romania (Ῥωμανία)". Numele de romeu (ῥωμιός) se referă la cetățeanul Imperiului Roman, în special la cetățeanul Imperiului Roman de Răsărit, care era totodată vorbitor de limbă greacă. În acest sens, părintele romeității (ῥωμιοσήνη) este sf. Constantin cel Mare. Va desemna de asemeni pe creştinul ortodox al perioadei metabizantine (ca şi bizantine), adică din timpul dominației otomane, pentru ca în secolul al XIX-lea să denumească pe neo-ellinul (grecul modern) care păstrează tradițiile ortodoxe ale „Bizanțului", într-o oarecare măsură acesta din urmă aflându-se la antipodul adeptului iluminismului european. În contextul cărții de față, romeitatea (ῥωμιοσύνη) are în vedere, pe lângă cele menționate mai sus, ansamblul trăsăturilor care au fost conformate de către tradiția ortodoxă, precum şi parcursul istoric al neo-ellinismului (grecității contemporane) (n.trad.).

numai pe cei care au vrut să fie înşelaţi, în timp ce vitrina americană atrage pe toată lumea şi în special pe romeii care, în ciuda demonstraţiilor de independenţă manifestate de-a lungul timpului, suferă de complexul rudei sărace.

Anti-ellenismul celei de-a doua generaţii de emigranţi greci este datorat şi nemiloasei persecuţii şi umilinţelor suferite din partea Yankeilor care îi dispreţuiau, numindu-i „greasy greeks” şi aruncând cu roşii putrede în clericii lor care, întru început, au plecat în America purtând barbă şi rasă.

La una dintre nenumăratele conferinţe despre segregaţia rasială care a avut loc în America în anii ’70, un vorbitor de culoare a afirmat că alte comunităţi au fost acceptate de comunitatea Americană „in their own self definition”. „Faceţi o mare greşeală”, i-am spus, „unele comunităţi s-au grăbit să se anglo-saxonizeze integral şi astfel au fost acceptate. Iar voi, negrii Americii, v-aţi anglo-saxonizat îndeajuns, dar nu puteţi să vă schimbaţi culoarea pielii şi, oricât veţi încerca, nu veţi putea să nu fiţi diferiţi, ori în asta constă problema dumneavoastră. Această ţară pluri-democratică nu permite nimănui să difere de modelul dominant anglo-saxon”.

Studenţii Facultăţii de Teologie „Holly Cross” din Boston dispreţuiau orice era grecesc, printre altele şi pentru că ceea ce ei vedeau în Facultate ca fiind grecesc era o caricatură respingătoare, precum aşa-zisele piese de teatru cu purtătorii de fustă şi papuci tradiţionali greceşti ieftini şi de prost gust, organizate de lipsiţii de talent şi incompetenţii filologi ai Facultăţii, al cărora singur merit era servilitatea. Aceasta de obicei era şi singura calitate pe care trebuia să o posede cineva pentru a fi angajat al Facultăţii de Teologie Holly Cross, din care a fost îndepărtat în două rânduri cel mai mare teolog ortodox al contemporaneităţii, Gheorghe Florovsky.

La prima întâlnire cu profesorul meu consultant, acesta m-a întrebat dacă-mi terminasem masteratul sau doctoratul. Necontaminat de microbul ştiinţificităţii, cum eram atunci, i-am răspuns că eram interesat să dobândesc câteva cunoştinţe, iar nu să obţin o oarecare

diplomă. Profesorul meu consultant a rămas mirat şi a încercat să mă convingă că fără asigurarea dată de diplomă, cunoştinţele mele ar fi aproape inutile. Întrucât, aşa sau altfel, pentru mine această chestiune nu avea nici o importanţă şi pentru că am constatat că între felul meu şi al lui de a gândi exista o prăpastie de netrecut, am căzut de acord să mă ocup de master.

Când am început să urmez cursurile, dincolo de dificultăţile pe care – cel puţin la început – le-am avut din cauza limbii, le-am găsit suficient de ininteligibile. Era vorba despre interminabile analize ale unor situaţii ipotetice conform uneia sau alteia dintre teoriile psihologice. În cadrul dezbaterilor respective, mulţi studenţi făceau comentarii geniale şi era evident faptul că cele care câştigau erau impresiile.

Pentru multă vreme am crezut că numai eu eram cel care nu prea înţelegeam toate cele câte se rosteau şi erau considerate drept comentarii geniale, întrucât nu eram la fel de inteligent ca şi ceilalţi. Totuşi, mai târziu, când am găsit curajul să-mi exprim propriile mele îndoieli, am constatat că nici alţii nu înţelegeau, dar nu o mărturiseau deoarece nu voiau, ca şi mine, să fie luaţi drept idioţi şi fie tăceau, fie jucau în horă spunând lucruri care ascultate pentru prima dată impresionau, însă care nu însemnau în realitate nimic, nici chiar pentru cei care le rosteau.

Psihologia pastorală era o mişcare pentru reconectarea scolasticizatei teologii apusene la viaţa care, finalmente, a sfârşit ea însăşi prin a fi scolastică şi ştiinţifică; în acea perioadă păstra totuşi o oarecare legătură cu viaţa prin intermediul lecţiilor care erau ţinute pe un teren pastoral ca spitalul, diferite comunităţi, clinici de psihiatrie, unde studenţii, în cadrul lecţiei, trebuiau să lucreze cu pacienţi şi să participe la viaţa instituţiei şi a comunităţii.

O altă faţetă a cursurilor consta din înseşi relaţiile dintre studenţi, ţinând cont de faptul că profesorul şi facultatea nu ar fi putut ajunge la concluzia că studentul ar fi învăţat ceva despre sensibilitatea pastorală şi că dobândise capacitatea de a asculta şi a înţelege durerea

omenească, dacă nu putea să facă acest lucru cu colegii săi, cu care petrecuse doi sau trei ani din viața sa.

Într-adevăr, oricine învață câte ceva şi desigur ce anume este sensibilitatea pastorală atunci când o trăieşte, iar nu atunci când învață pe dinafară respectivele teorii. Psihologia pastorală declarase aceasta şi de câteva ori în acea perioadă o şi pusese în practică; astfel, două dintre cursurile programului meu de la Universitatea din Boston se desfăşurau în cadrul unui spital şi includeau o grupă psihodinamică[15], adică grupa de studenți care participau la curs era constituită asemeni unui grup psihoterapeutic, în care profesorul funcționa ca psihoterapeut şi coordonator. Profesorul şi studenții mi se adresau numindu-mă Alex. După cum am mărturisit anterior, m-am înscris la Universitate înainte de a fi hirotonit, cu numele de Alexandru.

Pentru profesorii şi colegii mei, numele pe care l-am primit după tunderea în monahism nu însemna nimic, după cum nu însemna nimic nici titlul de părinte pe care îl are un cleric în tradiția noastră, fapt ce probează lipsa certitudinii că clericul funcționează ca părinte al comunității sale ecclesiale.

Profesorul şi colegii mei nu numai că nu țineau cont de acestea, ci în plus erau absolut siguri că era vorba despre un mod prin care noi ortodocşii şi oricare alți clerici care urmează tradiții asemănătoare încearcă să-şi satisfacă nevoia psihologică de a fi recunoscuți. Este numai unul dintre nenumăratele exemple prin care „liberalii şi democrații" protestanți arată că troposul apusean şi propriile lor concepții sunt cele corecte, încercând într-un mod brutal să le impună asupra tuturor. Această atitudine caracterizează şi cultura anglo-saxonă, care nu este decât rodul protestantismului. Cu această

---

[15] *Psihodinamica* (engl. psychodinamic)- are în vedere funcționarea psihicului uman şi se referă la puterile sufleteşti ale individului şi la interacțiunile care sunt dezvoltate de-a lungul copilăriei, precum şi la influența unor activități asupra existenței individuale (n. trad.).

aroganță agresivă întâmpină purtătorii acestei culturi diversitatea, chiar şi cu privire la cele mai neînsemnate amănunte ale vieții.

În grupă eram destul de taciturn, şi asta din mai multe motive. Din cauza greutăților provocate de limbă nu înțelegeam destule lucruri, însă dincolo de aceasta, chiar dacă atunci încă nu conştientizasem, trăiam o violență brutală. Profesorul coordonator, utilizând o tehnică folosită uneori în grupurile psihodinamice pentru a distruge atitudinea defensivă a unui membru inactiv al grupului, m-a atacat în forță şi printre altele mi-a spus: „Noi facem atâtea ca să ni te apropiem, iar tu nu faci nimic”.

Atacul nu m-a surprins şi i-am spus: „Vă comportați asemeni unui copil care a găsit o cutie şi întrucât nu poate să o deschidă, o sparge, ca să-i vadă conținutul. În țara mea”, am continuat, „istorisim povestea unui păstor pentru a cărui manta au pus rămăşag soarele cu vântul, care dintre ei i-o vor scoate. A început mai întâi să sufle vântul, însă cu cât sufla mai tare, cu atât mai strâns păstorul îşi înfăşura mantaua sa. Apoi a încercat soarele şi cu raza sa caldă l-a făcut pe păstor să-şi scoată mantaua. Întrebați», am adăugat, «ce am făcut eu ca să mă apropii de dumneavoastră. Vă voi spune. Am învățat limba dumneavoastră. Am studiat teologia dumneavoastră. Am învățat să mănânc mâncărurile dumneavoastră care nu sunt vestite pentru savoarea lor. Ce ați încercat dumneavoastră să cunoaşteți şi să aflați despre mine? Nu mi-ați recunoscut nici măcar dreptul de a purta numele meu şi mi-ați dat un nume, cum faceți de obicei, pe care nu l-am avut niciodată». Nu au putut să spună nimic. Însă de atunci eu nu am mai permis anglo-saxonilor să mă traumatizeze şi să-mi vândă concepția că ei sunt cei cultivați, iar eu barbar.

Câțiva ani mai târziu am avut şansa să lucrez ca profesor consultant, la început, iar apoi ca psihoterapeut şi supraveghetor în terapia familiei la o clinică de psihiatrie, model care funcționa ca şi comunitate terapeutică. Acolo am văzut uimit, fără ca să se facă referire la nici o tradiție religioasă, întâmplându-se lucruri care erau identice cu cele pe care le descrie Luca în Faptele Apostolilor şi pe care

nu le-am văzut niciodată în spațiul ecclesial. Acolo am văzut cum se poate ca oamenii să aibă un singur suflet şi o singură inimă şi cum cineva îşi poate descoperi altuia fără nici o mască adevărata sa față, în sinceritate şi smerenie. Acolo am văzut cum se poate ca un grup de oameni să funcționeze aproape fără nici o autoritate şi cum omul poate, oricare ar fi starea lui, să aibă o influență terapeutică asupra celuilalt, astfel încât diferența dintre terapeut şi pacient să fie imperceptibilă sau adeseori inexistentă, ca de pildă într-o situație, în cazul unui individ dependent de droguri, în care un individ vindecat de dependența sa poate fi un terapeut mult mai eficace decât un psihiatru sau un psiholog. Ceea ce am văzut, auzit şi trăit în această comunitate terapeutică este lucrul cel mai de preț pe care l-am câştigat de pe urma şederii mele de patrusprezece ani în America, iar acolo, printre altele, am înțeles rătăcirea înțelepciunii ştiințifice.

Acolo am înțeles cum profesorii universitari, deşi fiecare avea un post într-o activitate pastorală, pentru a nu fi dascăli care învață legea, dar nu o respectă, după cum unul dintre aceştia a spus cândva, susțineau lucruri lipsite de temei, creații fantastice care nu aveau nici o legătură cu realitatea.

În această comunitate terapeutică, unde numărul terapeuților era acelaşi cu cel al bolnavilor, se întâmpla în mod obişnuit ca psihologi, psihiatri, precum şi alți specialişti în psihoterapia individuală, în terapia de grup, a căsătoriei, a familiei, a ergoterapiei[16], horoterapiei[17] ş.a., deschizători de drum şi scriitori cunoscuți în toată lumea să vină spre a-i supraveghea pe terapeuții comunității, care le prezentau acestora pe unii dintre pacienții aflați în grija lor. După prezentarea diferitelor cazuri, urmau discuții între toți terapeuții cărora li se făcuse inspecția şi supraveghetor.

---

[16] Metodă terapeutică ce valorifică activități utile şi creatoare în vederea reactivării pacientului într-o activitate de grup (n.trad.).
[17] Metodă terapeutică ce valorifică dansul (n.trad.).

Aceşti oameni dețineau în mod neîndoielnic multe cunoştințe şi experiență, însă uneori afirmau nişte absurdități pe care auditoriul nu le înțelegea, nu pentru că era idiot, ci pentru că erau chiar absurdități. Totuşi, nimeni nu cuteza să se gândească a spune despre ceea ce afirma această celebritate de prestigiu internațional că era o absurditate, ci mai degrabă se considera pe sine însuşi insuficient de inteligent ca să înțeleagă şi încerca să nu se trădeze. Nimeni nu recunoaşte că împăratul este gol. Dacă cineva îl vede pe împărat gol, conchide că are halucinații.

Când un oarecare a îndrăznit să spună că nu înțelegea ceea ce afirma una dintre aceste notorietăți, încet-încet aproape încă alți zece psihoterapeuți au mărturisit că nici ei nu înțelegeau, iar după puțină vreme clinica a decis să suspende colaborarea cu acel cunoscut om de ştiință.

Regimul terapeutic extrem de eficace al comunității terapeutice era totodată foarte modest, întrucât comunitatea terapeutică avea foarte mulți terapeuți care totuşi nu erau foarte costisitori, pentru că erau în cea mai mare parte ceea ce prejudecata psihiatră numea „paraprofessionals", adică infirmiere psihiatre, psihologi, asistenți sociali, psihoterapeuți ş.a.m.d. În foarte scurt timp, dat fiind că am început să lucrez în această clinică, am câştigat prestigiu. Personalul mă considera un factor foarte important în comunitate, iar cei mai tineri mă priveau ca dascăl.

Acțiunea terapeutică pe care o exercitam asupra comunității era într-adevăr manifestă. Însă de unde îmi transbordasem acest potențial terapeutic? Oare numai din acele complet utopice tehnici scolastice ale Universității din Boston, care nu-mi provocaseră decât o plictiseală nesfârşită? Desigur că nu.

Încet-încet am conştientizat că acționam terapeutic nu atunci când încercam să aplic cunoştințele mele academice, ci atunci când eram eu însumi şi acționam spontan. Atunci, în mod inconştient, mi le transferam din tradiția mea ortodoxă şi din cultura pe care tradiția ortodoxă o născuse, dar totuşi nu aşa cum mi s-a predat în şcoală de

către dascălii mei- oamenii de ştiinţă ai Universităţii din Athena, care intrau în sala de curs şi fără a arunca măcar o privire audienţei îşi deschideau notiţele şi începeau să le citească atât de monoton şi plictisitor, încât era aproape imposibil pentru cei ce audiau să-şi ţină ochii deschişi. Ultimii nu s-ar fi aflat acolo dacă nu i-ar fi constrâns teroarea prezenţelor, iar aceia şi-ar fi citit textele lor fără urmă de viaţă în săli pustii.

Eu, care pe toată durata studiilor mele universitare din Grecia munceam ca funcţionar al Băncii Comerciale, aveam foarte rar posibilitatea să urmez obiceiurile profesorilor mei şi să fac prezenţe, iar pentru aceasta întâmpinam serioase probleme, deoarece profesorii mei nu-mi permiteau să iau parte la examene. Îmi amintesc cum, odată, profesorul Ioannis Karmiris m-a chemat în biroul său, împreună cu alţi colegi de-ai mei, ca să ne mustre pentru că nu aveam suficiente prezenţe. Atunci aveam treizeci de ani şi lucram ca să mă întreţin, nu numai pe mine însumi, ci ca să-mi întreţin şi părinţii. „Domnilor", a tunat sever cu vocea sa d-l profesor, „dacă nu vă cuminţiţi, o să aduc la cunoştinţa părinţilor dumneavoastră". „Permiteţi-mi, vă rog, domnule profesor", i-am spus, însă acela m-a întrerupt spunând: „Nu este nevoie, ştiu ce o să-mi spuneţi".

Mai târziu, după un an sau doi, m-am dus la cabinetul aceluiaşi profesor pentru a-i cere o scrisoare de recomandare către Universitatea din Boston. Acesta ceruse de la asistentul său dosarul meu şi când a văzut că sunt licenţiat în Ştiinţe Politice şi Drept: „Unde aţi fost până acum", spuse, „nu vă ştiu". Ce să-i spun? Nu cumva ştiţi pe altcineva?" sau „Oare nu ştiţi, d-le profesor, că atunci când cineva este într-adevăr dascăl, se află într-un contact continuu şi substanţial cu studenţii săi, iar aceştia caută această legătură cu el în mod continuu şi fără a fi nevoie nici de constrângeri, nici de teroare?

Deci, tradiţia ortodoxă, din care-mi extrăgeam potenţialul meu terapeutic, nu o cunoscusem în sălile de curs ale Facultăţii de Teologie a Universităţii din Athena, unde despre iubire, smerenie, comuniune am ascultat doar definiţii intelectuale, şi unde am trăit recea

indiferență a omului față de om, ipocrizia decenței şi evlaviei exterioare, egoismul oamenilor care se ocupau până şi cu teologia pentru a ajunge într-un scaun care să le asigure o viață confortabilă, arătând, cu excepția unor discursuri înflăcărate, că numai în aceasta cred.

Trăisem acea tradiție ortodoxă din care-mi extrăsesem potențialul meu terapeutic, alături de prostituate şi de cei care vindeau droguri în Troumpas, în Pireu, la frizeria tatălui meu, unde acesta mă luase ca să lucrez când aveam vârsta de zece ani, nu din motive economice, ci pentru că el credea că acolo voi putea dobândi cunoştințe de mare preț despre viață.

Nu făceau nici un efort să-şi camufleze mizeria. Nu-şi ascundeau ticăloşia sub masca unei decențe prefăcute. Nu-şi ascundeau furia lor sub înfiorătoare zâmbete politicoase şi aveau o inocentă credință în puterea şi dragostea lui Dumnezeu, pentru că deşi îşi mărturiseau mizeria, nu încetau să caute şi să nădăjduiască fără fanfaronadă în mila Sa. Însă peste toate, aceste ființe pline de păcate trăiau şi răspândeau cea mai importantă virtute creştină: acceptarea celuilalt fără condiționări şi fără limită, oricare ar fi starea lui, fapt care este prin excelență, spune Ioan Gură de Aur, trăsătură dumnezeiască. „Deci faceți-vă milostivi, precum şi Tatăl vostru milostiv este” (Lc. 6,36).

Prostituatele şi vânzătorii de droguri pot să-l primească pe celălalt fără rezervă, pentru că au o deplină conştiință a mizeriei lor, nu însă şi cei care sunt convinşi de virtutea lor. De aceea şi Hristos, adresându-se acestora din urmă, a propovăduit: „Vameşii şi desfrânatele vor ajunge înaintea voastră în împărăția lui Dumnezeu” (Mt. 21,31).

Însă am cunoscut această tradiție ortodoxă din care îmi fusese transferat potențialul meu terapeutic şi la acei oameni simpli care o trăiau fără a face caz de ea, dar şi fără a o conştientiza ei înşişi, asemeni curelarului pe care Dumnezeu i l-a arătat lui Antonie cel Mare, atunci când Îl întrebase dacă există un sfânt mai desăvârşit decât el. Este

vorba despre acei oameni simpli de la care Dostoievski şi Papadiamandi[18] au învăţat Ortodoxia şi care o reflectau în clipele şi mişcările simple ale vieţii cotidiene, în opoziţie cu intelectualii care, cel puţin în opera lui Dostoievski, sunt agenţi ai înstrăinării şi ai decăderii. Aceşti oameni simpli sunt într-adevăr sfinţi, pentru că în afara faptului că trăiesc substanţial în duhul lui Hristos, rămân necunoscuţi şi nu-şi primesc cinstea şi onorurile de la oameni.

Lipsa acestor sfinţi adevăraţi este cea mai critică lipsă a vieţii contemporane. Personal, am cunoscut numai un singur sfânt. Este un tâmplar neştiutor de carte. Un cap de familie sărac. Un muncitor neostenit. Gata să facă orice îi ceri. Orice i-ai face, nu va protesta niciodată. Care îndatorează pentru lucrările lui deosebite numai cu obişnuita lui plată pentru o zi. Care nu se revoltă şi nu se plânge de nimic, nu pentru că ar fi idiot, ci pentru că este cu adevărat sfânt. Însă pentru această sfinţenie reală omul contemporan nu are ochi, ci caută sfinţenia în ceremonii de prost gust, în cuvintele pline de sine, în demonstraţii ostentative, în lumini, în artificii şi în idoli.

În comunitatea terapeutică, ziua începea printr-o adunare a personalului şi a pacienţilor unde erau prezentaţi noii pacienţi: ne luam rămas bun de la cei care plecau, iar personalul şi pacienţii aveam şansa să simţim atmosfera care domnea în comunitate şi problemele care trebuiau înfruntate în decursul zilei.

S-a întâmplat de foarte multe ori ca pacientul cel nou să fie o femeie care suferea de depresie, de vârstă mijlocie, cu capul aplecat şi închisă în ea însăşi, indiferentă şi care nu participa la ceea ce se întâmpla în jurul ei. Majoritatea terapeuţilor erau tineri, hippy care-şi găseau în comunitatea terapeutică o ocupaţie profesională foarte apropiată de modul lor de viaţă şi de valorile lor. Toţi aceştia, care aveau un chip foarte uman, erau foarte sensibili şi entuziaşti şi îi vorbeau foarte delicat pacientei depresive. O asigurau că se interesau de ea într-un mod foarte sincer şi că voiau cu adevărat să-i

[18] Alexandros Papadiamandi (1951-1911), v. nota 56 p. 61.

împărtăşească dificultăţile şi durerea ei, în timp ce ea nu le dădea nici o importanţă, rămânând apatică la disperatele lor încercări de a i se apropia şi de a stabili un oarecare contact cu ea.

Întrunirea, care avea un caracter de masă rotundă, se desfăşura într-o sală mare insuficient de încăpătoare şi din acest motiv cele două sau trei uşi rămâneau deschise pentru ca unele persoane să poată sta şi în spaţiile alăturate. S-a întâmplat de câteva ori să ajung la clinică atunci când deja cei mai mulţi luaseră loc în spaţiul întrunirilor şi să stau undeva la margine aproape de una dintre uşile deschise; în timp ce toţi acei tineri încercau disperat să se apropie de pacienta care îi ignora în mod desăvârşit, rămânând apatică şi neschiţând nici o expresie, de la marginea sălii se auzea o voce puternică, plină de mânie: „Doamna mea, cine credeţi că sunteţi de vă comportaţi în acest mod?"

Apatica şi indiferenta femeie se umplea de viaţă imediat, îşi ridica privirea, mă privea cu ochii ce răspândeau fulgere şi răspundea în acelaşi mod şi la fel de supărată. Terapeuţii care au urmărit această scenă pentru prima dată, rămâneau surprinşi şi, iniţial, se indignau, însă pentru că erau persoane avizate, vedeau imediat minunea petrecută şi indignarea lor se transforma în entuziasm.

Ceea ce se întâmpla de fapt cu cel aflat sub observaţie medicală ar trebui să fie clar. Dar să întreprindem o scurtă analiză. Persoana care suferă de depresivitate este de obicei o persoană înfuriată, care totuşi nu permite sinelui propriu să-şi manifeste această furie, deoarece consideră exprimarea mâniei drept barbarie sau păcat. De asemeni, individul care suferă de depresivitate este un individ dezamăgit de sine însuşi, deoarece simte că a ratat şansa să fie omul perfect care considera el că ar fi trebuit să fie.

Terapeutul care tratează acest individ într-un mod paşnic, afabil şi politicos, chiar dacă îl asigură prin intermediul cuvintelor că are dreptate să fie înfuriat şi că poate să-şi exprime furia, prin comportamentul său îi comunică faptul că într-adevăr mânia nu este sentimentul pe care îl au oamenii elevaţi şi educaţi şi în plus îl face să

se simtă şi mai dezamăgit de sine însuşi, pentru că atunci când se compară cu politicosul şi afabilul terapeut, îşi pare a fi, în fața propriului sine, şi mai respingător.

Femeia din exemplul de mai sus, pe care tinerii şi entuziaştii terapeuți o tratau atât de delicat şi afectuos, aceasta şi pentru faptul că nu îi costa prea mult, simțea probabil ura pentru soțul ei, împreună cu care conviețuise de-a lungul ultimilor treizeci de ani ai vieții, pentru că au înfruntat teribilele greutăți pe care le implica conviețuirea a doi oameni diferiți care se luptă spre a fi împreună, fără ca nici unul dintre ei să-şi piardă particularitățile.

Ura nu este un sentiment pe care îl simt nişte criminali sălbatici şi odioşi. Ura înseamnă să nu vrei să vezi pe cineva în fața ochilor tăi, să vrei să se deschidă pământul ca să-l înghită şi să dispară din fața ochilor tăi, iar aceasta este ceva ce toți, până şi sfinții, o simt de-a lungul timpului, încă şi față de persoanele cele mai dragi lor.

„În fiecare zi ucid", spune avva Pimen[19]. Dacă în cultura noastră aproape toți oamenii neagă faptul că au o oarecare legătură cu sentimentul urii, se întâmplă pentru că o neagă influențați fiind de concepțiile puritaniste ale acestei culturi şi din acest motiv ea se transformă adeseori în depresivitate, precum fără îndoială s-a şi întâmplat cu femeia din exemplul de mai sus. De aceea atât delicatețea, cât şi afectuozitatea pe care tinerii şi entuziaştii terapeuți i-o arătau inofensiv, sporeau motivele pentru care ea vedea depresivitatea drept singura ieşire pentru starea sa.

Gratuita delicatețe a lipsiților de experiență terapeuți anglo-saxoni o încătuşa pe biata femeie în depresivitatea ei, iar permisul verbal pe care i-l ofereau pentru a-şi trăi şi exprima mânia ei şi care se afla într-o deplină contradicție cu comportamentul lor, îi întețeau confuzia.

---

[19] *Apoftegmele Părinților* (*Ἀποφθέγματα Γερόντων*), *Φιλοκαλία*, ed. Πατερικαὶ Ἐκδόσεις Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς , vol. I, p.569.

Intervenția mea o convinsese instantaneu, mai ales pentru că eram şi cleric, că felul în care se simțea nu era deloc monstruos, ci uman, iar eu puteam să acționez astfel nu pentru că studiasem psihologia, ci pentru că trăiam o tradiție ortodoxă, totuşi nu ca aceea pe care o predau decenții specialişti în ale teologiei sau cum o propovăduiesc cvietiştii, ci aşa cum o trăiesc desfrânatele şi cei care vând droguri şi care afirmă că desăvârşirea este numai a lui Dumnezeu, iar păcatul este soarta comună a tuturor oamenilor, pe care nu-i salvează penibilele lor reuşite, ci dragostea lui Dumnezeu, care este dragoste tocmai pentru faptul că iubeşte ceea ce nu este vrednic să fie iubit. De asemeni, intervenția mea îi indicase acestei femei depresive un mod de a-şi exprima mânia, în loc de a o refula şi a o transforma în depresivitate.

Capacitatea mea de a-mi exprima mânia imediat era consecința unei trăiri bazate pe o tradiție culturală conformată de o activitate creştină nefalsificată. Tradiția creştină care a conformat cultura în care m-am instruit, nu consideră creştinul drept un om perfect şi fără de păcat. Nu înțelegea virtuțile creştine, precum d. ex. dragostea, iubirea, ca legi pe care unii le păstrează, iar alții nu, ci ca pe un urcuş inepuizabil. Omul care trăieşte o tradiție ortodoxă nefalsificată nu va spune niciodată că ține porunca iubirii față de Dumnezeu şi aproapele său, pentru că oricât ar iubi pe Dumnezeu şi pe aproapele său cunoaşte că această iubire nu poate fi decât limitată şi de aceea nu simte nevoia de a ascunde imperfecțiunile şi limitațiile ei, refulându-şi sentimentele sale negative şi convertindu-le în psihopatologic.

În final, cultura nu înseamnă să porți o mască de politețe şi suavitate în spatele căreia să ascunzi o față respingătoare, iar mai politicos nu este omul care poartă o mască, oricât ar fi ea de politicoasă, ci acela care-şi arată adevărata-i față, cât ar fi ea de respingătoare, aceasta însemnând nu numai politețe, ci şi sănătate sufletească. Tradiția mea culturală, care izvorăşte dintr-o nefalsificată tradiție creştină, îmi formase sănătatea mea sufletească care acționa terapeutic în comunitatea terapeutică, în timp ce tradiția culturală

anglo-saxonă produsese un efect psihopatologic oamenilor care au recurs la ea pentru a se vindeca.

Astfel am ajuns la concluzia că dacă mi-aş trăda tradiția mea culturală pentru a mă adapta tradiției culturale anglo-saxone, nu aş deveni mai civilizat, ci m-aş sălbătici în modul cel mai jalnic, ceea ce de fapt face marea majoritate a grecilor din diaspora, îndeosebi a principalilor actanți ai conducerii lor politice.

2. Viața ecclesiastică şi teologia: de la o completare reciprocă, la subminare reciprocă

> „Căci cei care împlinesc ori trăirea ori cuvântul, unul sau altul lipsind, îmi pare că nu diferă de cei ce au un singur ochi, însă aceia care le au pe amândouă şi sunt întru amândouă plini de îndemânare, la aceştia şi viețuirea le este deplină şi existența de dincolo fericită le este".
> (Grigore Teologul, Εις Μ. Βασιλειον Επιταφιος)

Una din principalele trăsături ale teologiei scolastice este preocuparea acesteia de probleme în întregime străine de neliniştile omeneşti. Este unul dintre motivele pentru care teologia a devenit independentă şi nu are nici o înrâurire asupra vieții oamenilor. Într-o epocă în care umanitatea înfruntă amenințarea unei catastrofe totale, iar oamenii îşi pierd orice speranță ori perspectivă, teologii trăiesc în lumea lor. Scopul unei teologii autentice este însă dezvoltarea, atingerea plenitudinii şi mântuirea omului şi tot ceea ce ar preocupa-o trebuie să fie conectat în mod imediat vieții umane.

Redescoperirea adevăratei teologii creştine este imperativă pentru lumea contemporană. Este de asemeni imperativă redeterminarea a însăşi teologiei creştine şi preocuparea ei față de realități decisive, care asigură prosperitatea vieții umane şi sunt într-o coeziune desăvârşită cu aceasta.

De la sfârşitul primului şi până la al doilea şi al treilea sfert de veac al secolului trecut, în lumea apuseană şi mai ales în S.U.A. a existat un gen de politică şi teologie a revoluției. Revoluția în spațiul teologic a constat în tentativa de a reconecta la viață o teologie scolastică, întrucât domnea convingerea că aceasta era independentă şi amputată de viață, ajungând ceea ce Sf. Maxim Mărturisitorul numea drept fantezie neîntemeiată (ἀνυπόστατη φαντασία).

Teologia pastorală a făcut posibil acest contact şi pentru două sau trei decenii a existat o oarecare tensiune între aceste două abordări teologice. Pentru puțină vreme a părut că noua abordare o influențează pe cea veche, încât noua metodă casestudy ajunsese să fie folosită în procesul de învățământ al tuturor disciplinelor teologice.

În al treilea sfert al secolului trecut, revoluția teologică a coincis cu revoluția socială cu care avusese o oarecare legătură, deoarece revoluția culturală era o tentativă a oamenilor acestei epoci, mai ales a tinerilor, de a se elibera din legăturile convenționalității sociale, care cerea acestora să-şi îngroape cea mai vie parte a existenței lor, în special sentimentele lor negative şi să proiecteze asupra lor o decență şi o modestie superficiale, exterioare, ipocrite şi nevrotice.

Fundamentul acestei anihilante şi oprimante convenționalități sociale era puritana concepție protestantă că creştinul este cineva care ține toate poruncile şi care în mod esențial este fără de păcat. În societățile protestante cuvântul păcat este un cuvânt murdar care nu poate fi uzitat la adresa oamenilor cumsecade, ci doar pentru vagabonzi şi marginalizați. În societățile apusene, în trecut, cei care transgresau o poruncă erau anihilați, în mod literal, în timp ce astăzi sunt doar lepădați şi exilați.

Ca o consecință a acestei concepții, oamenii se străduiau de la cea mai fragedă vârstă să-şi folosească cea mai mare parte a energiei lor pentru a crea impresia că țin poruncile într-adevăr, în loc să o folosească pentru propria dezvoltare şi maturizare, şi fie îşi deghizau relele porniri şi deveneau ipocriți, fie şi le refulau şi cădeau pradă nevrozelor. Revoluția culturală a anilor şaizeci şi şaptezeci a fost o tentativă de eliberare de sub această constrângere. Revoluția teologică s-a constituit într-o tentativă paralelă ca şi teologia să dobândească putința de a înfrunta starea de decădere umană, de a interveni în realitatea umană spre a-i ajuta pe oameni să aspire la o viață deplină.

Tensiunea şi ciocnirea dintre aceste curente teologice apusene a influențat doar într-un mod superficial teologia ortodoxă care a rămas în esență scolastică şi academică. Teologia ortodoxă fie că a continuat să imite vechiul ifos al teologiei scolastice apusene, fie a dezvoltat un scolasticism „neopatristic”, adică se referă neîncetat la Sfinții Părinți ai Bisericii de Răsărit, dar nu într-un mod patristic.

Cu alte cuvinte, teologia neopatrisică se referă la Sfinții Părinți ca la nişte surse bibliografice, iar aceasta nu este patristic, pentru că Părinții Bisericii au folosit ca surse pentru teologia lor viața bisericească şi foarte rar se refereau la texte, iar atunci când se refereau la texte nu le foloseau ca surse bibliografice, ci ca la puncte de vedere ale vieții ecclesiastice deplin integrate acesteia.

Totuşi, teologia apuseană, foarte sensibilizată la aspectul pastoral, s-a dezvoltat treptat spre un nou scolasticism, incapabilă să reziste unei foarte vechi şi profunde tendințe înrădăcinate mentalității apusene. În Apus circulă sute de mii de ediții, cărți, periodice, articole, tratate şi exegeze care nu izvorăsc din experiența şi viața bisericească, ci sunt producții ale cugetării unei teologii scolastice şi care nu au absolut nici o influență asupra vieții bisericeşti. Aceasta apare fie inexistentă, fie foarte săracă şi astfel Biserica, în loc să îmbisericească lumea, este din ce în ce mai mult asimilată lumii, denaturându-se, iar rezultatul este pierderea speranței.

Sfinții Părinți ai Bisericii de Răsărit, dar şi ai celei Apusene de dinainte de Schismă, care erau teologi ai Bisericii, erau toți păstori. Din acest motiv, de altfel, sunt numiți Părinți, iar discursul lor teologic este rodul experienței lor bisericeşti şi a avut o acțiune hotărâtoare asupra conformării şi desfăşurării vieții bisericeşti.

Însă până şi cei mai însemnați teologi ortodocşi care de-a lungul ultimilor ani au o orientare patristică sunt scolastici. Fie că sunt laici şi nu au nici un amestec esențial în treburile noastre bisericeşti, fie sunt clerici fără o activitate şi responsabilitate pastorală. Cuvântul lor teologic, oricât de grav şi impozant ar fi, chiar dacă este rodul unui sârguincios studiu al operelor patristice nu pare să aibă nici o influență esențială asupra vieții noastre bisericeşti, care pare să fie determinată teologic de către clerici neavizați.

Mai ales nouă ne este specific faptul că, pe de o parte, există intelectualii şi gânditorii teologi care se dedau unor cugetări (teoretice) de mare amplitudine rămânând cu încăpățânare în afara vieții bisericeşti, iar, pe de altă parte, îi avem pe cei care poartă greul teologiei, pe cei care ar trebui să fie ordonatorii vieții noastre bisericeşti.

Nicăieri altundeva actanții telogiei, care elaborează pline de inspirație planuri de stat major pentru cum va fi condus războiul împotriva stricăciunii şi morții, ştiu atât de puține lucruri despre cum funcționează o armă bisericească, aşteptând să tragă cu arma pe aceia pe care foarte ades ei îi critică cochet pentru neîndemânarea lor. Nicăieri altundeva amiralii teologi nu suferă atât de mult de rău de mare pe marea bisericească aşa cum suferă la noi, unde guvernarea corăbiilor noastre bisericeşti, nu de puține ori este preluată de mateloți.

Scolasticizarea cunoaşterii şi în special a teologiei este o realitate incontestabilă a lumii noastre. În esență, teologia noastră este academică, fie că se află înăuntrul zidurilor academice fie nu, pentru că ceea ce face ca teologia să fie academică nu sunt opiniile pe care le formulează, nici terminologia sau frazeologia pe care o foloseşte, ci faptul că este sau nu conectată vieții; iar teologia noastră este astăzi

amputată totalmente de viaţă, şi de aceea, excedarea prăpastiei dintre scolasticizata teologie şi viaţă este atât de necesară.

Este nevoie ca teologia noastră să devină o teologie existenţială care să unească cele două firi ale lui Hristos, altfel spus, care-şi va asuma firea umană astfel încât să fie o teologie întrupată, pentru că numai aşa va fi o teologie într-adevăr reală şi activă.

Însă, pentru ca teologia să-şi asume firea umană, este inevitabil să se apropie de ea şi să o cunoască, iar firea umană nu e închisă în sălile de studiu şi nu se acoperă de praf prin biblioteci. Găsim firea umană într-o familie aflată în confuzie, în dezorientarea adolescentului, în individul disperat aflat la vârsta a doua, în bătrânul adus la starea de inutilitate şi ostracizat, în casele de toleranţă şi în cele în care se consumă droguri sau în saloanele mondene. Acestor oameni şi în aceste spaţii este necesar ca teologia să arate cum funcţionează perihoreza reciprocă şi coparticiparea, altfel, în ciuda terminologiei ei ortodoxe, existenţial rămâne nestoriană.

Niciodată în istoria Bisericii şi în nici o comunitate religioasă nu a existat o astfel de separaţie între aristocraţia teologică şi plebea bisericească, aşa cum există ea în spaţiul nostru astăzi. Iar dacă avem o reală problemă în ceea ce priveşte educaţia religioasă, ea constă în faptul că, aşa cum se întâmplă astăzi, aceasta a raţionalizat (intelectualizat) mesajul mântuitor al lui Iisus Hristos, şi nimic nu poate să submineze într-atât acest mesaj aşa cum o face raţionalizarea (intelectualizarea) acestuia, oricare ar fi cuvintele pe care le folosim pentru aceasta.

Orice cuvinte am folosi pentru a descrie iubirea, o vom avea subminată decisiv, întrucât o prezentăm ca discurs şi nu ca degustare a vieţii. De aceea, oricât au fost de frumoase cuvintele care adesea au fost rostite de-a lungul ultimilor ani – şi într-adevăr adeseori au fost foarte frumoase – , cuvintele au început să-şi piardă într-un mod primejdios puterile şi în scurtă vreme vor provoca numai plictis, dacă nu cumva îl provoacă deja.

Omul contemporan, împovărat de starea sa de disperare, a început să considere toate aceste cuvinte frumoase drept bătaie de joc. După opinia mea, astăzi problema este dacă vom găsi curajul să recunoaştem că propovăduirea cuvântului lui Dumnezeu nu poate să fie despărțită de realizarea lui în plan pastoral. Şi va fi cel puțin deplorabil dacă noi vom descoperi astăzi ca soluție psihologia, cât şi cele legate de ea, care nu constituie decât încercarea ratată a lumii apusene de a înfrunta separația dintre gândire şi viață pe care scolastica a creat-o. Ar fi de asemeni blasfemator să insinuăm că joncțiunea dintre gândire şi viață ar fi o realitate necunoscută tradiției creştine, pe care ar fi descoperit-o recent psihologia.

Dacă psihologia şi alte ştiințe conexe au astăzi o oarecare importanță pentru noi, este pentru că ne ajută să înțelegem cât de imediată şi critică este necesitatea de a căuta şi noi modul în care putem crea o punte de legătură între aristocrația teologică şi toți aceia care ridică greutatea vieții bisericeşti concrete.

Opinia Sf. Ioan Scărarul, care spune că la unii cuvântul depăşeşte fapta, iar la alții fapta cuvântul, este foarte înțeleaptă şi decisivă, însă aici nu este vorba despre aceasta, ci este vorba de naşterea unui climat în care pare să domnească concepția că teologia există pentru a fi intelectualizată (teoretizată) şi că viața bisericească poate exista fără legătură cu teologia.

Omul de astăzi trăieşte un haos în care este amplificat continuu atât golul interior cât şi cel exterior, viețuieşte într-o nesiguranță terifiantă, devoalat sentimental, neangajat şi singur, nu doar în societate şi la şcoală, ci chiar şi în mijlocul familiei sale, neputând să nu se plictisească şi să se înfurie la auzul frumoaselor discursuri ritoriceşti. De aceea, fenomene ca teatre arhipline în care un auditoriu entuziast, mai ales tineri, urmăreşte discursurile unor vorbitori plini de harismă, lipsesc de multă vreme. Atunci era o epocă în care oamenii, şi mai ales tinerii, credeau în ideologii şi aşteptau de la acestea mântuirea lor. Astfel, pe atunci, traficul de idei era un fapt plin de importanță şi era poate şi necesar.

Astăzi însă, aproape nimeni nu mai crede în nimic, şi nici nu are nădejde în ceva. Nu crede nici în ideologiile teologice, care înfloreau şi impresionau acum zece sau douăzeci de ani, şi nu crede nici în acestea de acum, pentru că le-a ascultat şi a fost impresionat şi a încercat să le afle, dar nu a găsit nimic nicăieri. A auzit că Biserica este Împărăția lui Dumnezeu, unde oricine îşi află împlinirea, găseşte dragoste, frățietate şi unitate, dar ceea ce a văzut îi par doar spațiile unor slujbe impersonale, unde nimeni nu cunoaşte pe nimeni şi nimănui nu-i pasă de celălalt. Şi la orice uşă ar fi încercat să bată când încerca să se apropie de acei vorbitori plini de harismă, care-i vorbiseră atât de inspirat despre îndumnezeire şi despre perihoreza reciprocă, pentru a le cere să fie copărtaşi la propria-i disperare, nu a întâlnit decât o indiferență rece sau o respingere foarte politicoasă.

Acum câțiva ani postul tv. ET1[20] a prezentat un film pentru televiziune despre Boris Pasternak, care exprima un adevăr decisiv. Olga, o tânără care l-a impresionat foarte mult pe Pasternak şi care i-a inspirat-o pe Olga din „Doctor Jivago", a fost arestată de K.G.B., fiind întemnițată şi torturată din cauza relației ei cu Pasternak, în timp ce acesta şi-a continuat nestingherit viața în confortul vilei sale de la Peredelkino. Când Olga a fost eliberată, aceasta s-a dus la Pasternak şi l-a atacat violent, acuzându-l că s-a ocupat de arta sa fără să simtă nici un deranj, în timp ce ea, de dragul aceleiaşi arte, a fost supusă la suferințe indescriptibile. Atunci Pasternak constată că nu poate să existe artă fără sacrificii şi predă manuscrisul lui „Doctor Jivago" spre publicare, ceea ce fireşte l-a costat pe autorul lui o dureroasă persecuție. Însă nu numai arta este cea care nu poate fi făcută fără costuri personale. Nimic nu se poate face fără costuri personale şi, mai ales, teologia.

În tot ce am scris până acum n-am folosit niciodată persoana întâi. Textele mele erau ca şi cum nu ar fi avut autor, ca şi cum s-ar fi scris ele însele. Academica persoană întâi plural a profesorilor mei mi

---

[20] Televiziunea Elenă 1.

s-a părut întotdeauna hilară. Persoana întâi singular mi se pare arogantă şi „neştiinţifică". În realitate însă, ascundeam în toate acestea o frică de responsabilitate, indisponibilitatea de a-mi exprima opiniile riscând.

Acum însă nu mai există spaţii de rezervă pentru astfel de jocuri. Cuţitul a ajuns la os. Atât de scăzut este nivelul la care a ajuns viaţa bisericească şi teologia ei, încât oricine vrea să păstreze o elementară seriozitate, ori tace ori denunţă ceea ce se întâmplă, înainte de toate punând în pericol şi expunându-şi el însuşi propria persoană. Pentru că este caraghios ca astăzi cineva să acuze pe ceilalţi pentru mizeria noastră, când contemporana decădere umană este cazanul în care fierbem cu toţii.

Starea vieţii bisericeşti a unei epoci este cel mai sigur şi cel mai autentic mod de a afla valoarea teologiei ei. Iar o importantă unitate de măsură este starea lumii. Pentru că, aşa cum foarte expresiv spune Sf. Ioan Gurâ de Aur: „Nimeni nu ar fi elin (păgân) dacă noi am fi creştini cum trebuie; dacă păzim porunca lui Hristos, chiar dacă suntem nedreptăţiţi, chiar dacă suferim din cauza avariţiei altora, dacă, fiind vătămaţi, binecuvântăm, dacă, rău suferind, facem bine, dacă, în ciuda acelora, acestea s-ar întâmpla, nimeni nu ar fi o astfel de fiară, încât să nu fie influenţat prin intermediul evlaviei"[21].

Însă duhul lui Hristos lipseşte aproape cu totul din lumea creştină contemporană, iar Biserica este aproape în întregime în afara lumii sau în întregime asimilată lumii. În realitate, Biserica este astăzi aproape în întregime invizibilă. Dacă Biserica este unitate, frăţietate, iubire, comunitate, atunci Biserica pare inexistentă. Înlăuntrul Bisericii locuieşte Duhul Sfânt şi harismele Sale, care sunt dragostea, bucuria, pacea, îndelunga răbdare, cinstea, bunătatea, credinţa, blândeţea, cumpătarea, sunt manifeste.

---

[21] Ioan Gură de Aur, Omil. 1 Către Timotei (Ὁμιλ. 1 Εἰς Τιμόθεον, Migne 62, p. 551.

În spațiile în care cineva ar aştepta să vadă Biserica şi harismele Duhului Sfânt, vede subminare reciprocă, blamare reciprocă, refuzul reciproc, cancanul ieftin, prejudecăți, război murdar, afaceri, perversitate şi ținerea de minte a răului, alături de demonstrații de pace de prost gust, de îndelungă răbdare şi blândețe, zâmbete false, interesul artificial pentru om, frumoase discursuri convenționale, înşelătoare aluzii cu privire la o vindecare imediată de toate relele, care conving pe cei imaturi şi plebea, în căutare de vrăjitori şi făcători de minuni, însă şi aceasta nu pentru mult.

Biserica nu ar trebui să fie desigur din lumea aceasta, însă oricum va trebui să fie înlăuntrul lumii acesteia. Totuşi Biserica pare astăzi fie în întregime în afara lumii, fie în întregime identificată şi asimilată lumii. Astăzi Biserica este în lumea ei. Ierarhia Bisericii Greciei, de ani întregi, se reuneşte doar pentru a alege episcopi. Nu arată că este preocupată de nimic altceva, în vreme ce catastrofa ecologică, care pe planeta noastră este deja consumată, creează serioase nelinişti pentru cum va putea fi salvată viața pe pământ peste cincizeci sau o sută de ani, în vreme ce nivelul la care au ajuns relațiile dintre oameni este scăzut la maxim, încât omul se simte amputat, deconectat şi singur; nu numai într-o societate … asocială ca a sa, însă chiar şi în mijlocul familiei sale, el îşi exprimă disperarea sa consumând droguri, ori cu ajutorul terorismului, a depresivității şi a atâtor alte acțiuni convulsive la care recurge, fără a avea conştiința adevăratei probleme şi tocmai pentru că nu o are.

Că Biserica este în afara realității se vede din faptul că în fața tuturor acestor acțiuni convulsive- simptome, încearcă să reacționeze mimând, într-un mod comic, ministerele; şi fie de constituie vreo comisie, numai şi numai pentru a o anunța în propriile publicații, căci cine se interesează de comisiile pe care le constituie administrația bisericească, iar după constituirea lor, nimeni nu discută despre acestea şi despre pretinsele lor acțiuni ; fie face anunțuri prin intermediul televizorului sau al radioului, fie purcede la fapte de vitrină. Biserica este în afara realității, pentru că în timp ce

transparenţa, democratizarea şi pluralismul sunt principalele trăsături ale lumii contemporane, care ar domina până şi în Albania, în viaţa noastră bisericească domneşte epoca sfintei alianţe şi a Imperiului Otoman: consilii secrete, comploturi secrete, intrigile consiliilor secrete ale lacheilor, absolutismul, autarhia, puterea absolută a unuia şi tehnica vitrinei, care prezintă numai reuşitele şi ascunde respingătoarea realitate dominantă.

Cu alte cuvinte, biserica este singura care astăzi continuă tactica ţărilor comuniste de dinainte de perestroika, a căror tip statal monolitic descria exclusiv reuşitele regimului, succesele cincinalului şi miile de tone de porumb şi cartofi pe care le produceau colectivele, dar niciodată nu făcea nici măcar o aluzie la sărăcie, mizerie, alcoolism, desfrâu, la extinsele reacţii de opoziţie.

În acelaşi mod, presa bisericească triumfa pentru cutiile de lapte colectate pentru bulgari sau pentru sfinţirea de noi Centre Culturale şi Duhovniceşti, care fie oferă condiţii propice sălăşluirii cuiburilor de lilieci, fie se aprovizionează cu jocuri video-electronice în scopul „…bisericeştii" formări a tinerilor şi în scopul adunărilor acestora pe marile stadioane într-un număr foarte mare, unde se urmează exemplele fasciste pe care le vor fi urmat şi toate formaţiunile politice de la noi şi cu ajutorul cărora omul se transformă din persoană în masă; sau prezintă fotografii cu episcopi în veşminte aurite care defilează pe drumuri şi, mai rar, fotografii ale episcopilor care vizitează bolnavi sau alte persoane care suferă pe nedrept, ca şi cum aceasta ar constitui un eveniment de telejurnal. În general, ţinta principală a presei bisericeşti este proiectarea unor fapte de vitrină, care sunt plănuite şi executate ca fapte de vitrină, şi care, în plus, se constituie ca o jalnică adaptare a comunistei ideologii lumeşti, de multă vreme falită.

Viaţa bisericească este imaginea teologiei contemporane şi îi seamănă, dar este şi consecinţa acesteia, pentru că influenţa reciprocă este inevitabilă, iar contemporana… „teologie" ortodoxă este adesea un monstru, o interpretare falsă, o anomalie evidentă.

Întrucât viața bisericească este experiența şi trăirea prezenței lui Dumnezeu în viața umană, fiecare om teologhiseşte, mai mult sau mai puțin. Dar teologia ca învățătură, care este slujirea unor oameni desemnați în Biserică, este învățătura unui mod de viață, este învățătura unui mod de viață bisericesc.

De două mii de ani aceşti dascăli ai modului de viață bisericesc s-au numit cler şi au funcționat ca dascăli, în acelaşi mod în care dascălii au funcționat în Răsărit şi înainte. Adică dascălii şi-au instruit ucenicii din interiorul propriei lor vieți şi erau legați de aceştia printr-o relație de viață. În acelaşi mod a slujit ca dascăl şi Iisus Hristos şi ucenicii Săi, dar şi mulți alții care le-au urmat, şi mai ales marii Sfinți Părinți ai Bisericii. Tradiția bisericească a adâncit concepția precreştină despre slujirea dascălului, care a devenit slujirea părintelui duhovnicesc, cu toate câ dascălul funcționase ca părinte duhovnicesc şi în tradiția precreştină, totuşi nu atât de explicit ca în Biserică.

Liturghia a devenit prin excelență didascalia modului de viață bisericesc, într-o corelare ideală a faptei şi a cuvântului. Liturghia înseamnă lucrarea poporului.

Responsabilitatea didactică a clerului a fost accentuată în mod special de către Sfinții Părinți ai Bisericii. Sfântul Ioan Gură de Aur îl numeşte adesea pe cleric dascăl. Îndeajuns de multe canoane bisericeşti accentuează în chip hotărât îndatorirea preotului de a învăța şi impun grele epitimii pentru cei care îşi neglijează această îndatorire. Sfinții Părinți ai Bisericii au deplina convingere a acestei îndatoriri, la care răspund cu mare osârdie. Teologia însă, adică învățătura Sfinților Părinți, era în mod clar învățătura modului de viață bisericesc.

În decursul veacurilor se naşte o nouă tendință, astfel că Liturghia, din predare a modului de viață bisericesc, devine o ceremonie şi un mod obiectiv de sfințire, iar clericul, din dascăl şi părinte duhovnicesc, devine oficiant.

Cultul bisericesc tinde să revină la anteriorul cult al preotului păgân, care nu era nici părinte nici dascăl, ci oficiant, şi să dobândească inevitabil elemente magice.

Între timp, în Apus, teologia a fost raționalizată deplin. „Teologii" nu mai sunt nici Părinți nici dascăli, ci cugetători. Adică teologia lor este produsul cugetării de laborator şi cercetării bibliografice.

Dacă în tradiția bisericească teologia a fost numită formularea, în scheme intelectuale, a trăirii bisericeşti făcută de către dascălii vieții bisericeşti, care, de obicei, aproape fără excepție, erau clerici şi monahi- întrucât numele de cleric este termenul cu care tradiția bisericească a consacrat pe dascălul vieții bisericeşti-, şi dacă teologia este conformată de viața bisericească, pe care o conformează la rându-i în mod continuu, termenul de teologie academică este o contradicție extravagantă. Nu are nici o legătură cu viața şi nu are nici o influență asupra vieții. Nu acoperă nici o nevoie reală. Dacă unii tineri se îndreaptă către facultățile de teologie, se întâmplă pentru că aceste facultăți au posibilitatea de a conferi o diplomă, cu ajutorul căreia îşi pot asigura o sinecură de la buget. Căpătuirea, nici măcar profesională, ci economică, este mobilul acelora care se îndreaptă către facultățile de teologie.

În epoca noastră, epocă ce pune accentul pe producție, cei care exercităm ocupații religioase avem apăsătorul sentimentul că suntem în plus, întrucât nu producem nimic; însă această senzație ar trebui să o aibă mulți dascăli academici de teologie, pentru că ştiu foarte bine că nu acoperă nici o nevoie reală. Dacă statul ar hotărî anularea orei de religie, şi astfel şi-ar pierde puterea cei care dau dreptul de exercitare a sinecurei, ar fi în întregime necunoscuți şi inutili, cu excepția acelor puțini care, într-un fel oarecare, funcționează ca dascăli ai vieții bisericeşti, dincolo de academicele date concrete şi în contrast cu acestea.

Existența orei de Religie în şcolile laice constituie o realitate anormală, fără precedent, necunoscută şi de neînțeles în tradiția noastră bisericească a epocilor anterioare şi este rezultatul unor foarte mulți şi eterogeni factori, străini de autentica tradiție bisericească.

Cel dintâi şi poate cel mai puternic dintre aceşti agenți este influența concepției apusene despre cunoaştere în general şi a concepției protestante despre cunoaşterea teologică în special, conform cărora, până şi cunoaşterea teologică constă în învățarea pe dinafară a noțiunilor. Cu această concepție, bavarezii au impus în administrația bisericească a epocii oficiul de cleric predicator; aceştia erau „genul" de clerici care, fără turmă şi fără experiență pastorală, vizitau bisericile şi, necunoscuți între necunoscuți, fără a cunoaşte gustul vieții bisericeşti, se urcau în amvoane şi se dedau discursurilor retorice, care, dacă nu erau de neînțeles şi plicticoase, alcătuiau distracția celor care nu aveau posibilitatea economică şi nici fantezia, şi nici gustul de a se desfăta cu distracții mai interesante.

Un al doilea factor care a contribuit la crearea orei de Religie în şcolile publice, a fost devierea, în general, a vieții bisericeşti şi, în special, a vieții liturgice a Bisericii, care, în loc să fie noul mod în Hristos de abordare a experienței umane, a fost transmutată în ceremonie cu caracter magic, fără nici o tendință spre îmbisericirea vieții cotidiene, fără conjugarea membrilor comunității bisericeşti între ei şi cu clericul. Acesta, în consecință, nu mai funcționează ca părinte duhovnicesc şi ca dascăl al comunității, ci ca preot şi oficiant de ceremonii care sunt considerate drept mijloace obiective de sfințire, iar nu noi moduri de viață.

Un alt factor care a contribuit la separarea învățăturii de viața bisericească, căreia învățătura îi aparține ca element inseparabil şi substanțial, şi al transmutării acesteia în şcolile laice- care astăzi nu sunt, din mai multe şi diferite motive, şcoli ale vieții, ci şcoli de înmagazinare de cunoştințe raționale, într-un mod pur cerebral şi cu ajutorul metodelor învățării pe dinafară- a fost dominația în interiorul vieții noastre bisericeşti a concepției puritane protestante, conform căreia oferta făcută de cleric membrilor comunității bisericeşti nu este un produs al harului, ci se identifică cu valoarea şi virtuțile personale.

Pentru această concepție, realizarea unei desăvârşiri personale vrednică de a fi retribuită este indispensabilă funcționării clericului.

Astfel, unii dintre aceia care au „chemare" pentru această slujire, care de multe ori nu au un mobil subconştient sănătos şi care nu au atins această desăvârşire, prin intermediul amputării învățăturii bisericeşti de viața bisericească şi prin academicizarea ei, îşi găsesc ieşirea în lipsa lor de a găsi o ieşire, precum şi o meserie comodă, pe măsura structurii lor sufleteşti. În final, în mod sigur a contribuit la această stare de fapt generala ambiție a grecului contemporan de a-şi rezolva problema petrecerii vieții printr-un post retribuit de la buget.

Ora de Religie, totuşi, subminează într-un mod fără precedent viața bisericească, din două motive: primul, pentru că dă copilului şi adolescentului impresia că oferta şi cuvântul lui Hristos şi al Bisericii adusă omului sunt cuvinte. Că Hristos şi Biserica nu oferă iubire, ci definiții ale iubirii. Probabil că această impresie va rămâne neschimbată şi pentru următoarele etape ale vieții copilului şi adolescentului. În al doilea rând, ora de religie subminează viața bisericească deoarece, din cauza naturii ei academice, nu-l răsplăteşte pe copil pentru că trăieşte o viață bisericească, ci pentru că a învățat pe dinafară şi a înmagazinat definiția rațională a vieții bisericeşti. Nu-l premiază când îşi manifestă dragostea, ci atunci când repetă cu ajutorul cuvintelor definiția exactă a iubirii.

De aceea nu este deloc ciudat ca „teologul", conform regulii care are puține excepții, foarte ades a câştigat rolul purtătorului de cuvânt al şcolilor laice şi în special al instituțiilor publice. Pentru că „teologul" nu se înşeală numai atunci când prezintă trăirea drept cugetare, ci şi provoacă furia elevului, pentru că face din cea mai necesară nevoie a lui filologie, şi de obicei filologie ieftină.

Cât despre acei puțini „teologi" geniali, care fac filologie pe marginea acestei critice necesități a elevului, dar într-un mod fermecător, această harismă îi fereşte de ridicol numai pe ei înşişi, în timp ce elevului îi măreşte încă şi mai mult suferința, pentru că îi prezintă şi mai atrăgător, într-un mod mai deplin, ceea ce nu-i va oferi niciodată.

Dacă, cu toate acestea, nici un guvern şi nici un politician nu concepe desfiinţarea orei de Religie, aceasta se întâmplă deoarece o astfel de acţiune se va ciocni de atâtea interese corporative, foarte numeroase şi de un astfel de fanatism ideologic, încât va avea un cost politic uriaş, pe care nici un politician nu are vreun un motiv să-l plătească, cu scopul de a împiedica subminarea vieţii bisericeşti.

Totuşi, toate acestea sunt cunoscute de către academicienii dascăli de teologie şi ar trebui ca această cunoaştere să le intensifice atât de mult senzaţia că sunt inutili, încât să caute argumente care să le asigure recunoaşterea. Numai astfel se explică încercarea lor disperată de a convinge că sunt oameni de ştiinţă, care practică o muncă ştiinţifică şi consideră ca mostră de ştiinţificitate notele de subsol, trimiterile şi cataloagele bibliografice.

Însă trimiterea la un text nu se constituie în mod necesar ca demonstraţie în nici un fel, şi mai ales ca demonstraţie ştiinţifică, şi, până şi cei mai ignoranţi, cunosc foarte bine cât de uşor şi cât de hilar este acest joc al citării şi al cataloagelor bibliografice. Însă, peste toate acestea, modul în care dascălii academici de teologie folosesc termenul de ştiinţă (ἐπιστήμη) şi cel de om de ştiinţă (ἐπιστήμονας), pare să fie lipsit în întregime de seriozitate. În mai vechea tradiţie, bisericească sau a ştiinţei dinafară (lumească), termenul de ştiinţă semnifică cunoaştere profundă şi de substanţă. „Acesta este Dumnezeul nostru… aflat-a toată calea ştiinţei şi a dat-o lui Iacob sluga Sa, şi lui Israel cel iubit de Dânsul" (Baruh 3,37). „Toată ştiinţa sufletească adunând şi împreună cu dumnezeiescul Duh cercetând, cerescul şi augustul simbol de credinţă venerabilii Părinţi l-au gravat, scriindu-l dumnezeieşte" (Podobia Sfinţilor Părinţi).

În limba greacă contemporană, folosim termenul de ştiinţă (ἐπιστήμη) drept corespondent al apuseanului science. Însă termenul science se foloseşte pentru acele ramuri ale ştiinţei care studiază fenomenele naturale repetabile şi pe cele pe care pot să le producă, repetându-le în laborator prin intermediul experimentului. Nici

termenul science nu este folosit pentru ramurile teoretice, nici termenul scientist nu este folosit în Apus pentru cei care fac teologie.

Cercetătorul distinct al teologiei şi al altor ramuri teoretice este numit în Apus scholar, ceea ce înseamnă scolastic. Cugetarea apuseană foloseşte termenul care este consecvent filozofiei lui. Intelectualul apusean ca şi cercetătorul apusean al teologiei sunt scolastici, adică teologia lor nu este expresie a trăirii, ci produs al cunoştinţelor bibliografice. Adică cercetătorul apusean al teologiei nu caută să-şi fundamenteze concluziile sale teologice pe trăirea bisericească, ci pe textele scrise şi astfel teologia apuseană, din acest punct de vedere, era protestantă înainte de reformă. Adevărul ei era constituit de adevărurile scrise, iar nu de viaţa Bisericii.

Diferenţa ei faţă de reforma teologiei apusene este că prima se sprijinea pe autoritatea multor cărţi, încă şi necreştine, pentru a-şi determina propriul adevăr, în timp ce a doua pe o singură carte, Sfânta Scriptură. Şi, pe acest fundament, întreaga teologie apuseană nu diferă nici măcar de hiliasm, a cărui deviaţie de la tradiţia Bisericii constă în faptul că adevărul lui nu este viaţa, ci o carte. (Este tragic şi nefiresc faptul că mulţi „ortodocşi” luptă împotriva hiliasmului, acceptând logica lui de bază, adică prezintă adevărul Bisericii ca pe o carte şi opun locuri din această carte, pentru a respinge locurile pe care le citează hiliaştii).

Prin urmare, cercetătorul ortodox contemporan al teologiei este constrâns de realitate fie să se sprijine pe trăirea bisericească, fie să slujească drept dascăl al vieţii bisericeşti, ori să se limiteze la studiul textelor scrise şi să devină scolastic, ceea ce înseamnă să adopte una dintre cele mai serioase erezii creştine. Oricum în nici o împrejurare nu va fi om de ştiinţă, întrucât nu studiază fenomenele fizice repetabile şi care pot fi reproduse în laborator, ci fenomenele psihice şi duhovniceşti care sunt unice şi irepetabile, iar faptul că socoteşte a-şi spori prestigiul atunci când este considerat om de ştiinţă este tragi-comic.

Un alt simptom al criticei devieri a teologiei academice este că nu are ca epicentru relațiile dintre persoane, ci teme abstracte. Şi poate aceasta este o alegere subconştientă a oamenilor a căror frică patologică în fața unei apropieri de substanță față de ceilalți oameni este în întregime incontrolabilă, aşa că simt constrângătoarea nevoie de a pune între aceştia şi studenții lor baraje de cărți şi teme abstracte.

O parte a acestei spaime vine din sentimentul insuficienței interioare, care trebuie să-i înspăimânte. Este vorba de spaima că dacă studenții s-ar apropia de aceştia, le-ar da pe față goliciunea interioară, din care fapt vin şi acele mostre de comportament autarhic şi de tiranizare a studentului, care dau impresia că au fost luate inalterat din cele mai întunecate perioade ale istoriei spiritului uman. Faptul că studenții acceptă astfel de revoltătoare manifestări de despotism, arată în chip de nedezmințit cât de jos este nivelul stimei lor față de ei înşişi şi cât sunt de dispuşi să accepte orice înjosire, pentru a-şi asigura cele necesare existenței şi, desigur, fără efort.

Orice om sănătos ar simți oroare auzind pe un profesor al Facultății de Teologie din Athena prevalându-se de faptul că acesta nu va acorda o diplomă de doctorat unui candidat dacă nu îl va fi „chinuit" pentru cel puțin şapte ani.

Toată această tragică risipă de viață umană în scopul redactării cataloagelor bibliografice, trimiterilor, notelor de subsol şi tezelor de doctorat, pe care niciodată, nimeni nu le va citi şi care nu au nici cea mai mică influență asupra vieții oricărui om, în clipa în care atâția oameni caută cu disperare om care să le poarte de grijă, să le vorbească şi să-i asculte şi fiindcă nu reuşesc să-l găsească, recurg la evadări riscante şi sfârşesc singuri şi părăsiți într-o moarte tragică!

Pentru ca oricine să fie convins de inacceptabila îndepărtare a teologiei „academice" de tradiția bisericească, va fi suficient de a aminti mentalitatea exprimată de faptul că, într-o epocă cu o atâta nevoie de asistență şi prezență umană a atâtor oameni, facultățile de teologie, în timp ce epuizează un potențial inestimabil, entuziasmul şi tenacitatea studenților în vederea notelor de subsol şi a citatelor, nu

s-au gândit să creeze un centru de consiliere, nu doar pentru mai larga comunitate universitară, cum ar fi datori, dar nici măcar pentru propriii lor studenți, care, foarte adesea, au o nevoie imperioasă pentru un astfel de ajutor. Şi în timp ce par să rămână total neatinşi de tragediile care se desfăşoară pe pragul lor, încearcă să ne sensibilizeze misionarist, stând confortant în birourile lor, despre cele privitoare la nigerieni şi laponi.

Decăderea facultăților de teologie şi înstrăinarea de viața bisericească şi de realitate în general, continuă neîncetat. În foarte scurtă vreme, profesorii facultăților de teologie se vor declara atei şi va începe să se gândească oricine că principala calitate a aceluia care va deveni episcop şi va drept – învăța cuvântul lui Hristos este diploma de absolvent al unei facultăți de teologie.

Cu toate acestea, deşi conducerea bisericească se îngrijeşte şi se agită pentru multe, mai ales pentru acelea care asigură puterea şi stăpânirea lumească, nu are timp să se ocupe de ceea ce se ocupă în primul rând toate ramurile profesioniste, de la esteticieni şi până la medici stomatologi, adică de educarea celor care vor fi chemați să le slujească, şi, astfel, clericii sunt singurii care sunt chemați totalmente pe nepregătite să-şi execute lucrarea lor, pentru că pregătirea lor, dacă nu sunt bisericeşte indiferenți, ba chiar şi duşmani, oricum nu sunt clerici, şi nici nu cunosc nimic despre lucrarea clericului.

Pentru că lucrarea clericului este asemeni cu cea a chirurgului, care nu poate să fie cunoscută, şi în, consecință, să o învețe acela care nu o practică. Astfel, în timp ce ca rezultat al paralogismului educației lor, clericii improvizează în mod nepermis pe sufletele şi pe viețile oamenilor, şi, cum este şi firesc, creează multe şi serioase probleme, conducerea bisericească poartă de grijă să aibă un cuvânt de spus până şi în ceea ce priveşte punctul de legătură dintre Rios şi Antirrios[22]. Însă

---

[22] Riosul este cap al Peloponezului de Nord, între Patra şi M. Egee care se învecinează imediat cu țărmul Greciei continentale; localitatea respectivă de pe țărmul Greciei continentale se numeşte Antirrio, iar

lucrurile nu sunt foarte diferite nici în ceea ce priveşte „teologia" reflexivă academică de dincolo de zidurile academice, „neîntemeiata fantezie" amintită de Maxim Mărturisitorul, care foloseşte teologia Sfinților Părinți, expresie şi sedimentare a vieții bisericeaşti, într-un mod pur ştiințific, pentru a o contrapune „teologiei" academice. Cert este că „teologia" academică din afara zidurilor academice, este mai plină de ingeniozitate față de cea din interiorul zidurilor şi că în plus a scuturat praful şi mucegaiul cel puțin al bibliotecilor; că vorbeşte mai mult limba omului contemporan ; că are o față atrăgătoare şi că este adesea răpitoare, chiar şi atunci când este ininteligibilă.

Această „teologie" academică din afara zidurilor academice este cel puțin pentru câțiva cunoscută şi, în special, dacă nu exclusiv, intelectualilor şi a avut o oarecare influență, fie ea şi intelectuală, asupra a destui oameni. Din acest motiv a dobândit suficient prestigiu şi strălucire, mai ales în ochii oamenilor care nu gustă în mod deosebit viața bisericească, astfel încât acum să aibă şansa de a se pronunța asupra oricărei teme şi să propună soluții pentru toate problemele, fără ca niciodată să fi încercat să se apropie măcar de una dintre acestea.

Această „teologie" academică din afara zidurilor academice a înflorit în perioada traficului de idei şi ideologii în țara noastră şi a pus în mişcare într-un mod impresionant idei teologice, atunci când pentru setea de noi idei a omului acelei epoci i s-a adus înainte exclusiv monotonul panaceu marxist. Însă, în ciuda opoziției ei față de ideologii, ea a fost şi rămâne o ideo-logie religioasă, intelectuală şi cerebrală, fără carne şi sânge. De aceea, chiar şi în pofida multelor şi variatelor idei pe care le propune pentru îmbunătățirea vieții religioase, nu are nici o influență asupra acesteia, ideologia religioasă

---

transportul se efectuează cu ferry-boat-ul; la ora respectivă se făcea tapaj pe tema construirii unui pod care să facă legătura între cele două puncte, o lucrare de dimensiuni uriaşe, avându-se ca termen al dării in funcțiune intervalul imediat anterior Olimpiadei din 2004 găzduite de Athena (n. trad.).

reuşind să aibă o influență oriunde, numai asupra spațiului bisericesc nu.

Totuşi, acum când epoca traficului de idei a trecut de mult şi când satul arde, frumoasele idei ale „teologiei" academice din afara zidurilor academice nu numai că sunt inactuale, ci pot fi şi o bătaie de joc exagerată. Poate este delectant să asculți despre participare şi îndumnezeire, stând într-un fotoliu confortabil frumos colorat în frumos aranjatul tău salon şi înconjurat de familia ta strâns-unită şi de prieteni, însă ce pot a face aceste frumoase discuții despre cele spirituale şi cele cereşti tânărului torturat de golul pe care i-l creează lipsa unei prezențe umane reale în viața sa? Aceluia care a crescut într-un gol sentimental, pentru că părinții lui erau absenți chiar şi trupeşte, sau cel puțin duhovniceşte şi sentimental, şi care caută disperat orice fel de scăpare, fie ea şi distrugătoare, din insuportabila durere interioară pe care i-o creează această frustrare!

Ce pot face aceste discursuri pline de profunzime soților care s-au înstrăinat, familiilor dezbinate, bătrânilor abandonați, trupelor de oameni însingurați care cu toată viața lor mizeră strigă: „om nu am"[23]. Şi care, aşa cum este şi normal, dacă nu au posibilitatea să iubească şi să fie iubiți de omul pe care îl văd, nu pot să-L iubească pe Dumnezeu, pe care nu Îl văd şi să-I simtă iubirea Lui ? Nu este o bătaie de joc inumană să descrii acestui om iubirea şi desigur într-un mod răpitor, în loc să i-o oferi? Nimeni nu mai are nevoie de o descriere a faptului Bisericii. Toți avem nevoie de Biserică, imperativ şi disperat, trăind în tragica noastră societate asocială şi cu oameni ei deconectați, amputați şi singuri, şi toți îi căutăm pe aceia care vor încerca să alcătuiască Biserica. Pentru că din nefericire există numai oameni care caută Biserica, şi aproape nimeni nu este dispus să o alcătuiască pentru aceştia care o caută. Nicăieri nu se văd cei dispuşi să ia parte la

---

[23] Autorul face referire la minunea vindecării slăbănogului – *In*. 5,7 (n. trad).

aventura arderii de sine care este necesară pentru a te dedica, spre a alcătui Biserica.

Acei care au pofta să vorbească despre biserică abundă, iar cei mai mulți dintre ei vorbesc prosteşte, plicticos şi aproape totdeauna inautentic. Însă nu de cuvinte are nevoie omul contemporan, ci de fapte. De fapta filantropică, lipsită de interes, iubitoare. Toți aşteptăm fapta de la ceilalți, în timp ce noi ne limităm la cuvinte.

3. Viața liturgică, Duhovnicia şi Diavolul

Este probabil fără sens să vorbească cineva despre Liturghie şi să o analizeze, pentru că Liturghia nu este un text. Nu este o dezvoltare istorică, ci o experiență vie de care oricine trebuie să se apropie într-un mod exhaustiv. Nu este suficient să o înțelegem.

Viața bisericească nu poate fi doar comprehensiune. Viața bisericească cuprinde omul în întregul său. Separația dintre spirit şi restul existenței umane este o pervertire dezastruoasă care exclude apropierea de adevăr. Teologii ortodocşi influențați de modul teologic apusean de a gândi, au introdus în viața Bisericii de Răsărit această falsificare, cea care a încercat să-i facă pe membrii ei părtaşi adevărurilor ei printr-o cateheză care prezintă aceste adevăruri numai intelectual.

Este cunoscut tuturor că învățătura creştină nu s-a adresat aristocrației intelectuale, ci a insistat să declare că se adresează tuturor şi nu doar celor mai dezvoltați intelectuali. Ucenicii lui Hristos erau pescari. „Dumnezeu a ales pe cele nebune ale lumii ca să-i ruşineze pe cei înțelepți” (I Cor.1,27) spune Pavel. Părinții neptici (ai pustiului) şi asceții vorbesc de întunericul necunoaşterii ca despre cea mai înaltă treaptă pe scara dezvoltării duhovniceşti. Totuşi, pentru creştinismul apusean şi mai ales poate la protestanți, dezvoltarea intelectuală este considerată prezumția necesară dezvoltării duhovniceşti.

Cu cât se îndreaptă mai mult ortodocşii spre concepția creştină apuseană sau spre cultura anglo-saxonă – şi adesea este foarte dificil să le distingă cineva una de alta – cu atât mai mult se simte o oarecare ruşine față de lipsa înțelepciunii dialectice în ortodoxie.

Una din trăsăturile caracteristice ale antropologiei creştine apusene este faptul că ea consideră intelectul drept centru al existenței umane, în timp ce pentru concepția creştină a Răsăritului, centrul existenței umane este inima. În prima tradiție domneşte cugetarea şi comprehensiunea, în timp ce în cea de-a doua, simțirea şi trăirea.

3.1. Viața liturgică

Cele la care ne-am referit mai sus au o importanță deosebită pentru Liturghie, pentru că viața liturgică moare atunci când domneşte impresia că înțelegerea şi provocarea intelectuală dau naştere unui act de cult viu. Această concepție exclude trupul şi sentimentul din cult. Pentru mentalitatea anglo-saxonă protestantă, modul adecvat al participării la actul de cult este încercarea, într-o stare emotivo-somatică de necroză, de a înțelege fiecare cuvânt care este rostit. Pentru această concepție, orice mişcare a trupului este barbarie şi lipsă de evlavie.

Un act de cult cerebral, care se bazează mai ales pe înțelegerea intelectuală, nu este accesibil copiilor. De aceea, copiii care participă la un astfel de cult se maturizează fără intense trăiri latreutice(de adorare). În tradiția noastră, observăm că experiențele noastre din vremea copilăriei, la care coparticiparea intelectului era foarte limitată, au fost cele mai hotărâtoare pentru relația noastră cu viața latreutică a Bisericii.

Oamenii nu se lasă impresionați de către declarația verbală- „toți suntem membri ai trupului lui Hristos”, care nu însemna aproape nimic celor mai mulți şi mai ales copiilor, ci mai probabil de realitatea unității şi a comunității care pot fi trăite în actul de cult de către toți,

indiferent de vârsta sau dezvoltarea lor intelectuală. Copiii îşi formează opinia lor despre fiinţa Bisericii din delicateţea şi interesul pe care îl arată lor membrii mai în vârstă ai comunităţii, atunci când şi acolo unde există şi funcţionează o comunitate bisericească.

Concepţia că trupul nu participă substanţial la actul de cult, mentalitate care i-a influenţat şi pe ortodocşi, mai ales pe cei din Apus, a avut drept rezultat în primul rând faptul că ortodocşii din diaspora se simt dezorientaţi faţă de folosirea tuturor acelor moduri tradiţionale de participare a trupului la actul de cult, cum ar fi d. ex., aprinderea lumânării, metania, semnul crucii ş.a., iar în al doilea rând apoteoza ordinii ca prezumţie a actului de cult. Astfel se pretinde oamenilor simpli să se poarte în biserică precum curtenii într-un palat imperial. Exersează spre a juca un rol mincinos, comportându-se mecanic. Li se spune că biserica este casa tatălui lor şi că oamenii care se întâlnesc acolo sunt fraţi şi surori şi în acelaşi timp li se spune că nu pot fi ei înşişi în casa tatălui lor şi că ar trebui să ignore prezenţa fraţilor lor.

Limitarea în Apus a actului de cult la intelectul uman şi excluderea de la acesta a celeilalte părţi a existenţei umane, precum cea a trupului şi a inimii, fapt ce a necrozat actul de cult, a avut drept consecinţă şi faptul că studiul Liturghiei are un caracter tehnocrat, cerebral şi academic, limitându-se la dezvoltarea istorică a Liturghiei şi a influenţelor pe care le-a primit de la alte tradiţii religioase.

Această abordare se aseamănă unei examinări anatomice a trupului unui om mort, din care nimeni nu poate sa înveţe prea multe despre om, dar care poate să dezorienteze în mod decisiv. Oricum, studiile de acest gen au dat teologilor academici şansa de a se impresiona unul pe altul cu înţelepciunea lor livrescă şi cu genialitatea investigaţiei lor ştiinţifice, în timp ce celorlalţi, care i-au priceput, le-a provocat indiferenţă sau plictis.

Această teoretizare tehnologică a Liturghiei a condus în Apus administraţia bisericească, în deceniile al şaptelea şi al optulea, la convingerea că necroza care caracteriza viaţa lor liturgică ar trebui înfruntată tehnologic şi astfel au recurs la diferite modificări exterioare,

care nu numai că nu au îmbunătăţit, dar mai mult au înrăutăţit situaţia şi au demonstrat numai că cele ce fuseseră prezentate în trecut ca legi divine nu erau altceva decât simpli nori de fum.

Impresionantele artificii care au fost uzitate ca substituente ale unei Liturghii a comuniunii şi ale realizării liturgice a unui singur trup prin actul de cult au fost părăsite imediat după introducerea lor, în acelaşi mod în care este părăsit un joc nou de către un copil aflat în nesiguranţă, care în mod disperat conectează jocul cel nou cu instabilitatea şi lipsa de garanţie transmise de către părinţii săi.

Este dureros că ortodocşii care teologhisesc şi care socotesc că sunt guvernaţi de concepţii contemporane fac unele propuneri care ar fi fost actuale în epoca de bronz, dar introduc schimbarea limbii în actul de cult în scopul aducerii lui la zi[24]. Astfel de propuneri au fost făcute în deceniile al şaselea şi al şaptelea în Apus, iar prin intermediul lor se urmărea abordarea într-un mod tehnologic a declinului vieţii liturgice, dar au fost ca şi cum s-ar fi propus cuiva căruia i s-a oprit maşina din cauza defectării motorului, să schimbe anvelopele.

Există, într-adevăr, o problemă serioasă în ceea ce priveşte viaţa noastră liturgică, dar aceasta constă în faptul că viaţa noastră liturgică a pierdut în întregime slujirea socială şi pe aceea de înfăptuire a trupului (Bisericii), devenind totalmente ceremonială. Problema nu este că atunci când proestosul adunării euharistice binecuvintează pe cei de faţă spune „εἰρήνη πάσι” sau „εἰρήνη σὲ ὅλους”[25], ci că binecuvintează o mulţime anonimă şi impersonală, cu care nu are nici o legătură substanţială şi în interiorul căreia se află oameni care nici măcar între ei nu au nici un fel de relaţie, iar aceasta este o evidenţă şi

---

[24] Textul cărţilor de cult nu este identic cu limba vorbită, practic putem vorbi, în ciuda suficientelor similitudini, de două limbi aproape diferite. Însă avantajul limbii de cult originale este forma, dar fără a fi formalistă (n. trad).

[25] Ambele expresii însemnând de fapt acelaşi lucru: „pace tuturor” (n. trad).

o blasfematoare pervertire şi anulare a Liturghiei. În consecință, este tragi-comic să vedem o clădire ruinată până în temelii şi să propunem schimbarea culorii fațadei pentru a fi restabilită funcționalitatea ei.

Scopul exclusiv al Liturghiei este să facă din aceia care co-participă la această adunare euharistică, trupul lui Hristos, ceea ce înseamnă să aibă o legătură substanțială între ei, să fie o familie, să facă părtaşi vieții lor pe ceilalți, să participe unul la suferințele, bătăliile, necazurile şi bucuriile celuilalt. Aşa şi numai aşa coparticiparea noastră la Liturghie va mântui, iar nu atunci când urmărim anonim, impersonal şi pasiv o prestație ceremonială.

Liturghia nu este prestația unor clerici pe care o urmăresc pasiv câțiva spectatori. Liturghia este lucrarea poporului, adică a celor ce asistă. Poporul nu vine ca să urmărească Liturghia, ci ca să aducă jertfa, scrie Leon al Romei[26], iar Grigorie Palama, referindu-se la botez, spune că atunci când cineva va cere de la episcop să fie botezat, acela (episcopul), după ce va mulțumi mai întâi lui Dumnezeu, „va convoca Biserica peste care este, con-celebrând mântuirea celui venit (la botez) şi oferindu-i asistența sa"[27].

Una dintre încercările care au fost făcute pentru a remedia viața liturgică şi încă din epoca bizantină, este acea interpretare simbolică a Liturghiei prin care se atribuie un sens simbolic acelora care se petrec în cadrul ei şi mai ales acelora care serveau cândva o necesitate liturgică ce a încetat să existe, din momentul în care au fost modificate circumstanțele vieții bisericeşti, cum ar fi, să spunem, vohodul cel mic şi cel mare. Însă ceea ce nu serveşte o necesitate reală în Liturghie este inutil şi nu poate fi salvat de nici o interpretare simbolică şi ceea ce „deşi este inutil, se întâmplă mărturiseşte doar o

---

[26] Epistola 9,3 către Dioscor, episcopul Alexandriei

[27] Grigore Palama, Omilia 59,3, ΕΠΕ (colecția *Părinții de limbă greacă ai Bisericii*), vol.11, p.482.

tendinţă spre pompos şi teatral – cum de altfel obişnuiesc ruşii”[28], observă foarte just Papadiamandi.

Liturghia nu simbolizează ceva, ci, ori este prin excelenţă practica înfăptuirii trupului (lui Hristos) şi a societăţii bisericeşti, ori este subminare, pervertire sau anulare a celei mai vitale activităţi bisericeşti şi interpretarea simbolică contribuie şi ea la o astfel de critică pervertire a vieţii bisericeşti.

În ultima vreme s-a dezvoltat o filologie vis-a-vis de Liturghie şi de viaţa liturgică ce emoţionează şi cucereşte deoarece, în opoziţie cu evidenta abordare intelectualist-academică, este poetică, exaltată şi rafinată, dar are mai degrabă acelaşi mobil al celorlalte două anterioare, cu diferenţa că aceasta oferă un mult mai eficace mobil asocialităţii (mizantropiei) decât acelea, astfel încât pot fi trăite şi pot da impresia că participă la viaţa bisericească în exces oameni atât în mod patologic asociali, la care, fără acest alibi, ar fi fost evidentă nevoia lor de un oarecare tratament terapeutic.

În general religiile oferă, fără ca în mod necesar să fie responsabile de aceasta, un camuflaj incombatabil tuturor felurilor de nevroze şi spaţiul ”ecclesial” a fost invadat, literalmente şi în exces, de toate formele de psihopatologic, astfel încât este foarte dificil ca cineva să găsească în acest spaţiu o persoană cu o elementară sănătate psihică.

Este într-adevăr tragic faptul că îşi găsesc refugiu şi un alibi oameni care suferă de o gravă invaliditate în ceea ce priveşte putinţa lor de a comunica cu celălalt în spaţiul unei tradiţii duhovniceşti, a cărei ofertă de bază făcută neamului omenesc este taina comuniunii omului cu aproapele său şi cu Dumnezeu. Astfel vedem oameni care, vrând să-şi motiveze invaliditatea lor, găsesc impresionant de rafinate moduri de a-i convinge pe ceilalţi că Liturghia, a cărei propunere fundamentală este să facă din cei ce asistă la ea trup al lui Hristos, poate să devină şansa îndumnezeirii cuiva care o urmăreşte, fie şi chiar

---

[28] Vizita sfântului Stăpân (Ἡ ἐπίσκεψη τοῦ ἁγίου Δεσπότη).

dacă nu dă măcar bună ziua celui care se află exact lângă el, şi motivează şi promovează la dreapta pe acela pe care ei înşişi l-au acuzat a fi de stânga, adică urmărirea unei mântuiri individuale în interiorul procesului care se constituie prin excelență ca depăşire a individualismului.

Utilizarea Liturghiei în scopul obținerii unei mântuiri individuale prin lipsa prezenței celuilalt, care este o exagerată şi înfiorătoare blasfemie, se vede mai ales la Liturghia darurilor mai înainte sfințite, la care cei mai mulți vin pentru că, aşa cum mărturisesc, găsesc o atmosferă de reculegere, cu semiîntuneric, unde oricine poate nu numai să-l ignore pe celălalt şi să nu-i pese de celălalt, ci nici măcar să-l vadă şi astfel poate să ajungă singur, cu propriul sine, la un extaz care se presupune a fi o experiență duhovnicească şi comuniune cu Dumnezeu. Însă conform explicitei declarații a apostolului, acela care spune că iubeşte pe Dumnezeu pe care nu-L vede, şi nu iubeşte pe omul pe care îl vede, mincinos este (I In. 3,20-21).

Nu este posibil ca cineva sa fie în comuniune cu Dumnezeu fără a fi în comuniune cu cel de lângă el. În afara acestui lucru, totuşi, Liturghia nu este rugăciune, ci un proces al realizării unui trup unic (al lui Hristos), iar Liturghia darurilor mai înainte sfințite a fost creată din nevoia creştinilor de a fi în comuniune cu Dumnezeu şi cu aproapele, chiar şi atunci când nu era posibilă oficierea Liturghiei. Satisfacerea acestei nevoi de comuniune este singura rațiune de a exista a Liturghiei darurilor mai înainte sfințite, iar nu şansa unui extaz individual. Cu toate acestea, foarte rar cei care sunt prezenți la Liturghia darurilor mai înainte sfințite sunt în comuniune cu cineva şi de obicei nu comunică (nu se împărtăşesc), cum ar fi firesc, nici cu trupul şi sângele lui Hristos.

Desigur Liturghia este o experiență care transcende lumea, este pregustare a împărăției lui Dumnezeu. Liturghia este şansa întâlnirii omului cu Dumnezeu şi cei care trăiesc această întâlnire strălucesc şi transmit această pregustare şi celor care se află în preajma lor, iar una

din raţiunile pentru care Liturghia nu emoţionează şi nu atrage este că această pregustare nu există.

Până şi clericii care oficiază Liturghia transmit mai degrabă un sentiment de împietrire venit din profesionalism şi din repetarea mecanică a cuvintelor Liturghiei decât sentimentul unei experienţe transcendente şi intensifică acest sentiment atunci când, prin predicile lor, încearcă să-i convingă pe ascultători cu ajutorul argumentelor logice.

Credinţa în întâlnirea cu Dumnezeu, ca şi cunoaştere a lui Dumnezeu nu se transmite cu ajutorul unei logici varlaamice a argumentelor logice şi apologetice, ci cu acel „vino şi vezi"[29], iar în zilele noastre lipsa unei astfel de credinţe este foarte intensă. Isterica autosugestie pe care o produce narcisista necesitate a satisfacerii imediate nu are nici o legătură cu credinţa şi este unul dintre cele mai primejdioase produse ale eudemonismului consumist care stăpâneşte cultura noastră, deoarece s-a îmbrăcat în haina religiozităţii, care îi ascunde în întregime adevăratul caracter. Credinţa adevărată nu este nici melodramatică, nici grandilocventă, nu cuprinde nici strigăte isterice, nici reprezentaţii impresionante. Credinţa adevărată nu-şi face auto-reclamă, ci este tăcută şi smerită şi îţi dă sentimentul siguranţei şi încrederii.

Pentru reaprinderea şi reanimarea vieţii liturgice şi a vieţii bisericeşti în general, este necesar ca Liturghia să devină din nou un proces al realizării trupului unic (al lui Hristos) şi al comuniunii, să devină cu adevărat sinaxa (adunarea) euharistică.

Viaţa bisericească revifică şi prezenţa credinţei umane; nu a credinţei care conform concepţiei varlaamice este adoptarea intelectuală a unei deducţii logice, ci a credinţei ca şi cunoaştere a lui Dumnezeu (In.17,3), ca întâlnire cu Acesta şi ca pregustare a împărăţiei Lui. A credinţei care nu vociferează şi nu încearcă să demonstreze nimic. Credinţa care încearcă să demonstreze ceea ce crede şi desigur

---

[29] Referire la *In*. 1,46.

insistă cu argumente logice şi prin juxtapunerea unor pasaje din textele bisericeşti demonstrează doar panica îndoielii şi este o încercare disperată de a se convinge pe sine însăşi operând o spălare de creier celorlalţi.

Credinţa adevărată trăieşte prezenţa lui Dumnezeu şi pregustarea Împărăţiei Sale, iar această trăire defineşte modul de viaţă al credinciosului care astfel transmite celorlalţi ceea ce trăieşte. Cândva, în pustiu, un bătrân a spus ucenicului său: „‹astăzi vom merge în lume să predicăm". „Să fie binecuvântat, avva", răspunse ucenicul. Au început deci drumul către oraş. Când au ajuns acolo, au vândut lucrul lor de mână, au cumpărat câteva provizii, au vizitat pe câţiva şi când a început să se însereze: „E timpul să ne întoarcem la mânăstire", zise Bătrânul. „Dar nu ai spus, avva, că vom merge astăzi să predicăm lumii?", zise ucenicul. „Şi ce am făcut toată ziua?" îi replică bătrânul.

Singura noastră predică autentică este modul nostru de viaţă, iar atunci când avem un cont la bancă supraumflat, când suntem avizi de putere şi iubitori de slavă deşartă, când dăm o importanţă deosebită strălucirii exterioare, când vrem să ni se închine şi să ne divinizeze ceilalţi, atunci propovăduim în mod nemincinos lumea şi pe mamona, oricât de impresionantă ar fi religioasa artă oratorică a cuvintelor noastre.

Cehov dă un excelent exemplu de credinţă adevărată în povestirea sa „Duelul", unde un diacon îi spune unui intelectual biolog: „Am un unchi, un preot care are o astfel de credinţă încât în vremuri de secetă, când merge la câmp să se roage pentru ploaie, îşi ia cu el şi umbrela şi impermeabilul ca să nu fie plouat la întoarcere. Aceasta, deci, este credinţa adevărată. Când vorbeşte despre Hristos, răspândeşte o lumină şi se aud plânsetele în hohote ale tuturor ţăranilor, bărbaţi şi femei. Acesta ar fi putut să întoarcă din drumul său un nor şi ar fi pus pe fugă toate aceste puteri despre care vorbeşti. Aici tu înveţi continuu, măsurând străfundul mării, despărţind pe cei neputincioşi de cei puternici, scriind cărţi, provocând pe oameni la

dueluri şi toate rămân cum au fost. Însă numai un singur cuvânt să îngaime cu ajutorul Duhului Sfânt un avvă neputincios şi toate se vor întoarce cu susul în jos”.

Viața noastră bisericească şi liturgică nu oferă pregustarea Împărăției lui Dumnezeu. Îi educăm pe copii în şcoli catehetice, ce imitație deplorabilă a modului de abordare protestant a adevărului creştin, şi scriem sobre tratate teologice, iar ei nu rămân cum au fost, ci se înrăutățesc. Din nefericire, nu se vede să avem un avva inundat de Duhul Sfânt care să îngaime o vorbă numai şi să se întoarcă toate cu susul în jos.

Se aud multe voci care susțin că sunt expresia Duhului Sfânt, însă aceste voci cântă o altă partitură. Nu au simplitatea, consecvența, interioara şi nu exterioara pace pe care o răspândeau, fără fanfară şi fără a încuraja sau a permite idololatrizarea lor, asceții. Şi este tocmai ceea ce avem nevoie ca să aflăm sensul în viața noastră bisericească şi liturgică. Când a întrebat un oarecare monah pe un oarecare avva: „Ce să fac pentru a dobândi frica de Dumnezeu?”, acela i-a răspuns: „Du-te şi stai în preajma cuiva care are frica de Dumnezeu”. Nu avem nevoie de alte convorbiri sau discuții despre Liturghie, cel puțin dacă este un surogat al unui sentiment pe care avem cu adevărat nevoie să-l simțim față de Biserică şi față de viața Bisericii.

Omul contemporan vrea împlinire, însă nu vrea şi necesara angajare în acest scop. Vrea întâlnirea cu Dumnezeu, însă vrea în acelaşi timp să se bucure de toate comoditățile, iar împlinirea este corelata angajării, iar aceasta este valabil întotdeauna. Este valabilă pentru relațiile noastre cu ceilalți oameni, este valabilă pentru activitățile pe care le profesăm, de la cele de nivel înalt până la cele mai prozaice. Putem să jucăm orice fel de joc, pentru a reuşi să avem şi salariul convenabil şi cățelul sătul, însă numai ne risipim energia şi finalmente nu avem nimic.

Oamenii contemporani au jucat astfel de jocuri prin excelență în viața lor religioasă. Încearcă să fie oameni duhovniceşti şi în acelaşi timp să se desfete în confortul şi desfătările lumeşti. Vor să fie

conducători bisericeşti care inspiră încredere şi în acelaşi timp trăiesc o scandaloasă viață opulentă, fără a avea nici o limită în poftele lor. Vor să fie membri ai Trupului lui Hristos, însă fără limitații şi îndatoriri.

Mulți creează diferite tehnici de intervenție în Liturghie (muzică, iluminat, limbă, ornamentație ş.a.m.d.), însă aceştia se ocupă numai de simptomele exterioare, iar a te ocupa doar de simptome indică lipsa conştiinței şi este risipă de timp şi energie. Când cineva care suferă de o boală a sistemului nervos vorbeşte de deranjamentele sale stomacale, care nu au nici o bază organică, iar un paranoic vorbeşte de mesajele pe care le preia de la televizor, terapeutul competent nu prescrie un oarecare medicament care uşurează digestia, nici nu declanşează o investigație asupra unor programe de televiziune, ci spune pacientului: „Se vede că ceva te chinuie” şi încearcă să dezvolte o relație de încredere cu acesta pentru a descoperi şi a înfrunta ceea ce se întâmplă în realitate în viața acestuia.

Ne-am ocupat suficient de simptome în viața noastră bisericească şi aceasta nu ne-a condus nicăieri. Este momentul să ne ocupăm de adevăratele cauze ale mizerei noastre vieți bisericeşti, iar adevărata cauză este secularizarea vieții noastre bisericeşti, care, în afara îmbisericirii exterioare, a adoptat în mod deplin modurile de viață: legislativ, birocrat, manipulările politice şi mai ales lipsa de comuniune. Liturghia, dintr-un proces al realizării Trupului şi de comuniune s-a transformat într-o reprezentație ceremonială, care a devenit obiect de distracție al unei mase anonime şi impersonale, constituită din oameni ce nu au nici o legătură între ei şi care sunt indiferenți unul fată de celălalt. Această evoluție nu este numai o pervertire, ci şi o blasfemie şi o contrafacere mortală a Liturghiei, întrucât numai Biserica, cea care se constituie, mai ales, prin intermediul procesului Liturghiei de realizare a trupului, îl mântuieşte pe om.

3.2. Duhovnicia

Interesul pentru duhovnicie şi ortodoxie în Biserică a devenit o nouă modă. În anii şaizeci şi şaptezeci, chiar şi în decursul anilor optzeci, pentru a putea să ai un loc sub soare, trebuia să te declari ateu, să te inspiri din teologia morții lui Dumnezeu, să fii luptător pentru pace, de stânga, să ironizezi patriotismul ş.a.m.d. Dacă ai fi declarat un oarecare interes pentru Biserică, ai fi fost caracterizat retrograd, obscurantist şi extrem-rigorist.

Odată cu anii şaptezeci, începea încet-încet să se schimbe curentul şi tinerii se întorceau spre „Jesus Christ Superstar", spre „Gospel", spre cântecele creştine ale lui Boby Dylan ş.a.m.d., şi începeau să se intereseze de misticismul religiilor răsăritene, chiar şi de demonologie. Numărul escrocilor care se înfăţişau ca inițiatori sau guru se mărea continuu. Deja milioane de oameni, în America, adorau ca dumnezeu un copil de şaisprezece ani şi îi ofereau mijloacele pentru o viață de hegemon în opulență şi lux. Tinerii cu capetele rase dansau pe drumurile oraşelor americane dansul lui Hari Krishna. După celebrul film „Exorcistul", ar trebui ca fiecare să se exorcizeze măcar o dată pe săptămână.

Moda spiritualității a căpătat amploare foarte repede. Mulți au început să se extazieze cu ajutorul Duhului Sfânt, să vorbească în limbi, să practice punerea mâinilor, să vindece bolnavi şi să elibereze pe cei demonizați. Hristos, care era pentru cei mai mulți un dumnezeu mort, a devenit dintr-o dată Mântuitorul şi mulți au început să sărbătorească ziua mântuirii lor în locul celei de naştere.

Toate acestea au fost începute de către tineri care au fost puşi în mişcare probabil de două mobiluri. Primul, satisfacerea unei foarte adânci nevoi de experiență a transcendentului, nevoie care rămăsese total nesatisfăcută de către raționalista cultură apuseană. Al doilea, nevoia imediatei satisfacții pe care o cultivă cultura apuseană. Astfel, tinerii au cerut imediata şi instantaneea satisfacere şi le era indiferent

dacă o vor fi găsit în narcotice sau în Duhul Sfânt. Ceea ce avea importanță era ca satisfacerea să fie imediată şi instantanee.

În încăpățânarea pentru simplitate şi ascetism a modului de viață, de cele mai multe ori, hyppies căutau în mod continuu artificii cu ajutorul cărora să reuşească o satisfacere imediată şi în vederea acesteia se conformau culturii împotriva căreia se ridicaseră şi care l-a învățat pe omul contemporan să apese pe un buton sau să se întoarcă din concediu şi să aibă rezultate imediate. Iar astfel ne-a făcut să nu putem în nici un fel să suspendăm satisfacerea poftelor noastre, să înălțăm confortul la gradul de virtute supremă şi să mobilizăm toate forțele spre satisfacerea nevoii noastre de confort.

Religia nu a făcut excepție de la aceasta, ci a fost şi ea mobilizată să contribuie la confortul nostru. Mai ales acum, când am încetat să sperăm că ideologiile şi politica ne vor furniza pilula fericirii, ne-am întors spre religie şi o aşteptăm de la aceasta. Am reuşit să ne folosim de Iisus Hristos, de teologie, de tradiție, de bătrâni, de Filocalie, pentru a ne asigura un confort desăvârşit. Dacă toate celelalte ratează în a-ți oferi acest confort, nu dispera, există undeva un bătrân făcător de minuni care poate să ți-l aducă imediat, proferând câteva cuvinte. Dacă ți-ai distrus relațiile tale, căsătoria ta şi familia ta cu egocentrismul tău, nu intra în panică cum că va trebui să faci ceva pentru a corecta situația, ci pleacă în căutarea unui oarecare pelerinaj sfânt sau a unei oarecare icoane sfinte, care atunci când i te vei închina „cu credință”, toate se vor repara fără ca tu să faci minimul necesar.

Duhovnicia a devenit un panaceu al eudemonismului. Un calmant extraordinar, care desigur este mai puțin periculos decât alte calmante, precum cocaina sau heroina. În plus este mai ieftină şi nu este nevoie să cauți vreun traficant care să ți-o furnizeze. Nu este nevoie să alergi cu o rețetă medicală contrafăcută la farmacie. Pur şi simplu te duci la o oarecare rânduială de reculegere, intri în extaz, uiți şi evadezi temporar din impasul tău, sau vei merge la un oarecare avva şi vei cere duhovnicia aşa cum ceri un kilogram de brânză de la supermarket, iar dacă acesta refuză să ți-o furnizeze, îşi trădează

misiunea sa, întrucât nu se întâmplă să funcționeze ca un mag care te eliberează instantaneu de oricare dintre neplăcerile tale.

Foarte mulți clerici sunt pe aceeaşi lungime de undă în ceea ce priveşte o religiozitate-calmant şi furnizoare de euforie. Clericii, care s-au implicat într-acest acest joc în anii şaizeci şi şaptezeci, mai ales în Apus, s-au arătat adeseori vrednici de plâns. Se vedea că în adâncul sinelui lor considerau tot ceea ce era bisericesc şi religios drept demodat şi că încercau pe cât posibil să fie foarte mondeni. În predicile lor nu se refereau la teme teologice, ci la scriitori laici.

Tragic este că această atitudine, în cea mai mare parte falimentară în Apus, se prezintă astăzi în spațiul nostru ca înnoire, iar masele se emoționează până la lacrimi în fața declarațiilor şi rapoartelor politiceşti care ies din gura clericilor, şi care au fost dezmințite, mai ales în spațiul politicii, iar aceasta deoarece masele nu s-au mai lăsat în aşteptarea pilulei fericirii; iar ceea ce este încă mai tragic, este că toate acestea se întâmplă într-o epocă ce se presupune că are cele mai isihaste interese.

Foarte adesea, însă, sunt mişcați de această apoteoză a secularizatei religiozități apusene aceia care sunt în întregime pentru o ținută isihastă a vieții şi a tradiției. Farsa modernizării, care în Apus a fost o secularizare până ca aceasta să fie definită, a fost modul în care clericii au încercat să satisfacă nevoia de abundență şi satisfacere imediată a maselor, însă repetarea ei în zilele noastre este ca şi cum ar vedea cineva un film din epoca cinematografului mut.

Un element al Răsăritului ortodox de o importanță aparte este faptul că s-a constituit în purtătorul şi depozitarul tradiției isihaste, ca stare de viață care din însăşi esența lucrurilor se arată a fi în corespondență cu firea omului şi din această rațiune este funcțională.

Din studiul istoriei se observă că oamenii simpli au sprijinit tradiția isihastă într-o mai mare măsură decât intelectualii, însă în zilele noastre aceia pe care îi numim oameni simpli aproape că au dispărut, iar ceea ce numim popor este un vulg a cărui fundamentală trăsătură este urmărirea bunăstării, cu orice condiție şi cu orice preț.

O parte a acestei mulțimi care foloseşte religia doar pentru a-şi asigura nu doar pământeasca, ci şi cereasca bunăstare şi nu doar pe cea materială, ci şi pe cea spirituală, vrea să se prezinte drept continuatorul tradiției isihaste, în timp ce nu este decât cel mai revoltător falsificator al ei. Pentru că, în opoziție cu tradiția isihastă care accentuează particularul fiecărui om, libertatea şi trăirea, această mulțime este apoteoza cvietismului, spiritului juridic şi a raționalismului. Etica lui este cea a lui: ori negru ori alb, stereotipă şi legalistă.

Creştineasca lui dragoste este intoleranța, condamnarea, denigrarea. În mod continuu caută păcătoşi pentru a-i deferi într-o jubilare autojustificantă focului iadului, deşi este constituită din oameni care îşi ascund decăderea lor fără fund până şi față de propriul lor sine, care sunt terorizați de către demoni din lăuntrul lor şi din acest motiv caută ca expierea să fie făcută de ceilalți. Caută în mod continuu şi văd peste tot eretici, pentru ca să-i dea focului sfintei inchiziții, deşi Biserica nu a cunoscut o mai mare erezie decât cvietismul, care este consecința dualismului, erezia care a stat la baza maniheismului, gnosticismului şi a tuturor ereziilor ulterioare care au încercat Biserica.

Această erezie redutabilă s-a insinuat în posturile cheie ale vieții noastre bisericeşti, astfel încât să poată să condamne ortodoxia cea mai autentică ca erezie şi să fie acoperită de aplauze şi premiată de către persoanele oficiale. Oamenii care alcătuiesc această mulțime, în majoritatea lor, au mutat în psihopatologic autojustificarea lor, astfel încât încearcă să o ascundă cu ajutorul obsesiilor lor religioase.

Într-una dintre demonstrațiile lor împotriva duşmanilor externi (întotdeauna duşmanii sunt externi) a acestei mulțimi, unul dintre membrii poliției civile care s-a declarat pentru dispreţuirea demonstrației şi care apoi a părăsit rândurile poliției şi s-a alăturat delirândei mulțimi, a fost proclamată de aceasta simbolul ei, iar un cleric l-a purtat triumfător pe umerii lui. Acest episod este foarte important, deoarece în cele din urmă a devenit cunoscut că acest membru al poliției civile era schizofrenic şi astfel s-a descoperit că

această mulțime în totalitate şi-a găsit în persoana acelui membru al poliției civile ce suferea de demență, reprezentantul său.

Însă mulțimea care se prezintă drept continuatoarea tradiției isihaste a adoptat şi erezia scolasticismului, care este consecința varlaamismului, şi încearcă să demonstreze existența lui Dumnezeu cu nu doar strigătoarea la cer, dar şi cerebrala apologetică antiisihastă, utilizând diferite argumente, mai ales cele supranumite minuni, care sunt transcenderea legilor fizice, precum şi profețiile evenimentelor viitoare.

Totuşi minunile lui Hristos nu sunt ceva asemănător, ci zidire nouă, descoperirea Împărăției lui Dumnezeu şi taina comuniunii care este cea mai mare minune a vieții în Hristos şi mai ales care dă credinciosului şansa şi posibilitatea de a trăi dumnezeirea lui Hristos; din acest motiv şi Acesta, în rugăciunea arhierească dinainte de răstignire cere de la Tatăl Său, pentru ucenicii Săi: „ca toți să fie una precum Tu, Părinte, în Mine şi Eu în Tine, tot aşa şi aceştia să fie una în Noi, ca lumea să creadă că Tu M-ai trimis" (In. 17,21).

Mulțimea, cu varietatea-i religioasă şi cu masca-i isihastă, poate să cunoască faptul că numai dragostea creştinilor face manifestă în lume dumnezeirea lui Hristos, după cum fiecare dintre cei care este părtaş mulțimii fanatice şi intolerante, cunoaşte foarte bine că această iubire nu există nici înăuntrul propriei inimi nici în inimile oamenilor care aderă la ea, şi de aceea nici nu trăieşte dumnezeirea lui Hristos şi, în realitate, nici nu crede.

Totuşi, nu are curajul să o accepte, pentru că este un mizer rob al bunăstării care, în spatele acestei false credințe, îşi fundamentează căpătuirea-i eudemonistă. Astfel, pierzându-şi simțul rațiunii în fața eventualității că va pierde această căpătuire, panicat, vede în tot ceea ce exprimă o oarecare îndoială un fel de înfricoşătoare amenințare împotriva echilibrului nervos intern şi vrea să-i închidă gura, ca nu cumva vocea îndoielii aceluia să trezească fiara propriei necredințe, pe care încearcă în agonie să o țină adormită înlăuntrul său. De aceea, este angoasat să adune elemente certe şi să reunească relatări de minuni şi

profeții şi fragmente din viețile sfinților, adaptând metoda varlaamică, hiliastă, iar când aude pe cineva exprimând o oarecare îndoială, se grăbeşte să-l pună pe fugă şi să-i închidă gura cu patos şi cu ochii răspândind scântei.

Se poate ca acest om să nu fie fără de minte şi să cunoască foarte bine că încă de ar vorbi în limbile oamenilor şi ale îngerilor şi chiar de ar avea taina profeției şi ar cunoaşte toate tainele vieții, dacă nu are iubire este aramă răsunătoare şi chimval zgomotos (I Cor.13,1-2). Şi ar putea de asemeni să ştie că un mare sfânt ca Ioan Gură de Aur declară că minunile care au depăşit legile firii nu au avut loc în vremea sa[30], însă necesitatea nevrotică abrutizează şi pe omul cel mai înțelept.

Genialitatea şi cunoaşterea intelectuală este un lucru, iar maturitatea şi dezvoltarea duhovnicească este ceva în întregime diferit şi duhovnicia nu este pentru cei aranjați, nici pentru cei care urmăresc căpătuirea în general şi mai ales căpătuirea duhovnicească cu orice preț. Viața duhovnicească şi dezvoltarea duhovnicească este o aventură şi de aceea inaccesibilă celor laşi şi lipsiți de îndrăzneală, şi realizabilă doar pentru cei îndrăzneți şi care se aruncă în fața pericolului.

Un începător a întrebat pe un oarecare Monah de ce unor omeni li s-a dat harisma de a vedea descoperiri şi de a cunoaşte tainele cereşti.

– Să nu fericeşti pe aceştia, copilul meu, a răspuns înțeleptul Stareț, ci mai mult pe aceia care îşi văd continuu propriile păcate, îşi descoperă neputințele şi îşi cunosc foarte bine sinele propriu.

– În urmă cu câteva zile, Avva, spuse din nou fratele, am văzut pe un oarecare monah scoțând demonul dintr-un oarecare bolnav şi l-am admirat.

---

30 Ioan Hrisostom, Omilii A', La sfânta Cincizecime, 4 ΕΠΕ (colecția *Părinții de limbă greacă ai Bisericii*), vol. 36, pp.312-317

– Eu nu mi-am dorit niciodată, răspunse Stareţul, să alung demoni şi să vindec bolnavi. Rog pe Dumnezeu numai să nu ajung eu însumi batjocură satanei şi mă lupt să-mi curăţ mintea de gândurile cele rele. Dacă voi reuşi, atunci voi fi vrednic de admiraţie.

Cel care reuşeşte să-şi curăţească sufletul de păcat şi iubeşte pe Dumnezeu şi pe aproapele său va moşteni viaţa veşnică alături de acei Părinţi ai noştri făcători de minuni.

Am putea cel puţin în momentul în care viaţa noastră este într-o opoziţie acută cu duhul lui Hristos, sau să mărturisim cu umilinţă şi zdrobire de inimă decăderea noastră sau să tăcem.

„Evlavia este a nu vorbi la nesfârşit despre Dumnezeu, ci să preferi cu mult mai mult tăcerea. Pentru că limba care nu este guvernată de către raţiune, este cauza alunecării oamenilor. Şi să aveţi în vedere că auzul este întotdeauna mai lipsit de pericol decât cuvântul, încât a cunoaşte ceva despre Dumnezeu este mai mulţumitor decât a învăţa pe altcineva, cedând exacta investigare a acestora specialiştilor teologi. Însă fiţi evlavioşi, spunând mai puţine şi făcând mai multe fapte. Şi să păstraţi legea mai mult decât a vă limita la a admira pe Dătătorul legii, arătând dragostea voastră faţă de Acesta prin fuga de răutate, urmărind virtutea, trăind în Duhul Sfânt, urmând Duhului Sfânt, extrăgându-vă cunoaşterea din Acesta, şi zidind pe temelia credinţei”[31].

„Pomenirea continuă a lui Dumnezeu este pentru omul iubitor de Dumnezeu expresia evlaviei şi nu te poţi sătura de fapta aceasta, astfel încât este foarte plin de îndrăzneală a descrie cineva cu ajutorul cuvintelor cele ce se referă la Dumnezeu. Căci cugetarea ratează într-o foarte mare măsură adevărata estimare a lucrurilor şi discursul prezintă cele ce au fost înţelese într-un mod lipsit de claritate. Deci, dacă cugetarea este depăşită de adevărata dimensiune a lucrurilor şi dacă discursul este mai neputincios şi inferior cugetării, cum să nu fie

[31] Grigorie Teologul, *Cuvântul al III-lea, col. 10-19, p. 298,* BΠΕ (colecţia *Părinţii de limbă greacă ai Bisericii*),

necesară tăcerea, şi, oare nu din cauza neputinţei discursului pare să pună în pericol minunea teologiei?”[32]

3.3. Diavolul

Înainte de rânduiala botezului se citesc rugăciunile pentru catehumeni care conţin şi exorcismele. Preotul care stă în nartexul bisericii împreună cu naşul şi cu catehumenul, adică împreună cu cel ce vine spre botez, porunceşte diavolului în numele Dumnezeului celui Atotputernic şi Domnului universului să părăsească pe catehumen. „Cunoaşte-ţi puterea zadarnică, care nici asupra porcilor nu a avut putere”, spune. Teme-te de Dumnezeu, de Cel care prin porunca Sa a întărit pământul peste ape ... şi retrage-te de la cel ce se pregăteşte acum de sfânta luminare”.

În continuare cere de la Dumnezeu să smulgă catehumenului din rădăcină „toate lucrările Diavolului” să-l curăţească astfel încât să participe cu vrednicie la tainele cele cereşti. „Însoţeşte viaţa lui”, continuă preotul, „cu înger de lumină, ca să-l păzească pe acesta de tot vicleşugul potrivnicului”. „Depărtează de la dânsul tot duhul viclean şi necurat... duhul rătăcirii, duhul vicleşugului, duhul slujirii idoleşti şi a toată avariţia, duhul minciunii şi a toată necurăţia... şi fă-l pe el... fiu al luminii şi moştenitor al împărăţiei Tale”.

Continuând, preotul cere de la catehumen sau de la naşul său, în cazul când catehumenul este prunc, să se lepede de satana, de lucrurile lui, de adorarea lui, de îngerii săi şi de toată însoţirea lui. În momentul în care catehumenul declară că într-adevăr s-a lepădat de satana, preotul îl cheamă să treacă la această denunţare a satanei cu mai multă hotărâre şi, ca şi când nu ar fi fost de ajuns proferarea dezicerii, cere de la catehumen să-l scuipe pe diavol.

---

[32] Vasile cel Mare, Omilia despre credinţă (*Ὁμιλία περὶ Πίστεως*).

De-a lungul acestui proces preotul, naşul şi catehumenul sunt întorşi cu faţa spre apus, unde dispare lumina şi de unde vine întunericul. Pentru că Diavolul este întuneric. După aceasta toţi se întorc cu faţa spre răsărit, de unde vine lumina, soarele dreptăţii, Hristos, cu Care preotul cere să fie unit catehumenul. De ce se fac toate acestea? Şi ce semnificaţie au?

Mulţi, printre care şi clerici, mai ales dintre cei care se află în Apus, consideră acest proces demodat şi, în încercarea lor de aducere la zi a Bisericii, omit această parte a rânduielii. Simt că este o insultă la adresa facultăţii lor intelectuale să vorbească despre Diavol şi despre duhurile cele necurate. Consideră acest proces un reziduu medieval. Sunt nedumeriţi mai ales în ceea ce priveşte barbaritatea scuipatului. În Răsăritul zilelor noastre toate acestea se citesc aşa deşirat, atât de confuz şi ininteligibil şi înlăuntrul unui vacarm încât nimeni nu pricepe nimic.

Se pare că este necesară o deosebită maturitate duhovnicească şi psihologică pentru ca cineva să poată discerne între propriile lui necesităţi nevrotice şi cele ale Bisericii. Cu cât mai lipsit de maturitate este cineva, cu atât mai gravă este psihopatologia sa, cu atât mai mult înfăşoară într-un veşmânt teologic şi ideologic necesităţile sale nevrotice şi cu atât mai uşor califică satisfacerea acestor necesităţi nevrotice drept voia lui Dumnezeu sau tradiţie a Bisericii. Câţiva clerici, din păcate foarte puţini, în clipa în care îşi împlinesc dezvoltarea şi se maturizează, se ruşinează de prostiile pe care le-au spus şi le-au făcut atunci când, încercând să înlocuiască sentimentul insuficienţei care îi înspăimânta, o făceau pe cei care ştiu toate şi prezentau drept suprem ideal încercarea lor de a-şi satisface propriile necesităţi nevrotice.

Tinerii, ca şi cei fără experienţă, tind să subevalueze ceea ce este vechi şi să creadă că înţelepciunea s-a născut odată cu ei. Un cleric american totodată teolog a scris într-una din cărţile sale: „Când privesc în urmă viaţa mea şi îmi amintesc de lucrurile pe cere le-am spus la începutul diaconiei mele, mă ruşinez" şi continuând, spune cum a

devenit un extremist celebru şi a ajuns centrul atenției, când la o întâlnire a tinerilor a declarat că învățătura despre nemurire este probabil eronată. „Dacă ar fi cu putință", spune, „aş şterge acest capitol din viața mea" .

Un incident care s-a întâmplat mai târziu în viața sa l-a ajutat să înțeleagă nebunia tinereții sale şi să înfrunte dureroasele-i consecințe. A aflat că unul dintre cei mai buni prieteni ai săi, care era un cleric foarte vrednic, are un fel de cancer catalectic şi i-a telefonat ca să-i spună două cuvinte de mângâiere. Când prietenul i-a răspuns la telefon, a amuțit şi n-a putut decât să întrebe: „Ce faci?" Celălalt fără nici cea mai mică urmă de nelinişte, a răspuns cu o suficient de bună dispoziție: „Sunt bine. Sunt în această slujbă de mai bine de douăzeci de ani şi vorbesc oamenilor despre viață, Dumnezeu îmi dă acum şansa să arăt câte ceva şi despre moarte". Această dureroasă experiență este prețul pe care l-a plătit pentru aroganța tinereților lui.

Înțelegerea şi aprecierea tradiției bisericeşti este trudnicul lucru de o viață de om şi cere multă maturitate, instrucție şi smerenie. Este esențial ca şi clericii, în încercarea lor de a face lucrurile într-un mod lipsit de complicații, să nu le facă simplist. Dacă încercăm să raționalizăm ceea ce se întâmplă în Biserică, atunci vom deveni raționalişti într-un chip odios şi în cele din urmă însăşi Biserica nu va mai avea pentru noi sens.

Tradiția ortodoxă este o îmbinare absolută între disciplină şi libertate. Există în ea suficientă supunere pentru a-i salva orizontul şi verticalitatea şi suficientă libertate în vederea exprimării personale. Însă, din nefericire, astăzi vedem să se impună în viața bisericească o disciplină riguroasă în ceea ce priveşte ascultarea față de autorități şi nu în ceea ce priveşte păstrarea autenticei tradiții căreia mulți ne arătăm cunoscători incontestabili fără a putea spune de unde şi cum am dobândit această cunoaştere.

Fiecare putem şi suntem în stare să ne chestionăm dacă o oarecare practică concretă este expresie autentică a tradiției bisericeşti. Însă este indispensabil să ne cercetăm cu atenție mai întâi onestitatea

motivațiilor noastre, să ne exprimăm îndoielile cu umilință şi apoi să aşteptăm răbdător să vedem ce a tezaurizat Biserica despre această practică în conştiința ei.

Foarte ades, mulți dintre noi încercăm, în viața noastră bisericească, să imităm modele culturale apusene, mai concret anglo-saxone, sau să judecăm actualitatea tradiției noastre bisericeşti prin faptul dacă este sau nu în acord cu aceste modele. Avangarda acestei tactici a fost şi este de trei-patru secole rațiunea, la a cărei propagare concurează diaspora. Dar şi aceasta cu vanitatea pe care ne-o creează complexul rudei sărace, astfel încât să nu putem să vedem foarte adesea cum punctele de vedere cele mai avansate ale Apusului justifică tradiția noastră bisericească.

Astfel se întâmplă ca în psihoterapie să urmărim o procedură aproape asemănătoare cu cea a tainei botezului. Un prim pas în vederea psihoterapiei este privirea în față a realității. Negarea este cea mai întâlnită formă de apărare împotriva durerii suferite în procesul instruirii şi cauza oricărui fel de tulburări psihice. Individul tulburat sufleteşte neagă să recunoască eşecurile sale şi utilizează orice tip de artificiu defensiv pentru a le ascunde. În consecință, nu poate să acopere realele şi sănătoasele lui nevoi, deoarece îşi risipeşte energia spre a construi defensiva, spre a-şi ascunde diformitatea propriei vieți. Nu este posibil pentru un om să aibă o viață sănătoasă şi să se dezvolte fără a privi în față şi fără a înfrunta respingătorul său schelet.

Botezul este exact hotărârea cuiva de a privi în față şi de a-şi respinge vechiul sine cu diformitatea lui, pentru a reîncepe o viață nouă în adevăr, adică în Hristos. Nu există o altă posibilitate pentru cineva de a începe o viață nouă, fără a privi în față şi a refuza diformitatea vechii sale vieți. Procesul botezului, care nu este un eveniment sau o rânduială, ci descoperirea unui mod de viață, este de o importanță excepțională, iar dificultatea unora de a-i recunoaşte importanța poate fi rezultatul propriei lor negări şi expresia propriei lor fobii de a privi în față diformitatea acelor elemente ale personalității lor, care obstrucționează dezvoltarea lor. Astfel de

personalități defensive sunt ca păstori ineficace, adică eşuează în a-i ajuta pe ceilalți să atingă plinătatea vieții, adică mântuirea.

Starea de conştiință deplină a omului este absolut necesară dezvoltării duhovniceşti, deoarece conştientizarea conduce la autocunoaştere şi autocunoaşterea conduce la metanoia, adică la dispoziția pentru schimbare. Metanoia este starea sufletească aflată în opoziție cu autarhia, cu autosuficiența spirituală a Fariseului, a omului „virtuos", care crede că se găseşte în starea de „har", exact pentru că nu deține autocunoaşterea şi de aceea rămâne în stagnare, nu se dezvoltă.

Însă scuipatul dinainte de botez nu este barbarie? Dacă ar fi întrebat cineva care îl consideră barbarie de ce este barbarie, probabil va fi surprins şi probabil nu se află vreun răspuns. Răspunsul este că scuipatul este un obicei anglo-saxon.

Scuipatul este poate foarte expresiv, evident şi eventual impur pentru un temperament personal anglo-saxon, astfel că pentru această situație este foarte adecvat, pentru că nici o reprobare a răului nu este excesivă.

Bine. Scuipatul poate să aibă o oarecare importanță pentru un adult, însă care poate să fie utilitatea acestei proceduri pentru un prunc? Un răspuns teologic la această întrebare poate fi considerat naiv. Istorisirea păcatului strămoşesc poate fi învățată la şcolile catehetice, însă în mod normal noi, cei mari, nu îl luăm în serios şi de aceea nu este ciudat că şi copiii noştri nu iau în serios ceea ce îi învățăm.

Concluziile psihologiei fată de psihodinamica umană îi ajută pe cei mai dezghețați dintre aceştia, care au o prejudecată anti-transcendentă, să vadă corectitudinea multor adevăruri revelate. Criteriile corectitudinii pe care toți aceştia le folosesc au de obicei o origine apuseană şi ne-ortodoxă, însă psihologia într-un mare grad şi într-un grad inconştient reuşeşte să-l repună pe drumul cel bun pe omul european. Dinlăuntrul exercitării terapiei familiei, oricine poate observa vociferanta realitate a păcatului strămoşesc, deoarece din

interiorul acesteia constatăm că ceea ce numim „bolnav identificat” este doar un simptom al patologiei familiei şi că imediat după naşterea sa copilul este contaminat de această patologie. Duhurile cele viclene, ale înşelăciunii şi rătăcirii care au contaminat relația dintre părinți sunt transplantate imediat la pruncul nou născut.

Demonii pe care îi exorcizăm la acela care vine la dumnezeiasca luminare a botezului sunt indubitabil realități distrugătoare care domină într-un grad diferit viețile noastre, ale tuturor. Coparticiparea la un botez poate fi o ocazie foarte bună pentru fiecare, ca să privească şi să-şi condamne proprii lui demoni distrugători.

Dacă mulți nu înțeleg ceea ce fac clericii, acesta nu este un motiv să se oprească a o face, dar vor trebui să vadă această lipsă a înțelegerii ca pe un indiciu al neglijenței lor de a-i învăța pe oameni viața în Hristos şi de a face cele necesare pentru a deveni accesibile şi inteligibile toate mijloacele pe care Biserica le are la dispoziție pentru mântuirea lor.

Este oricum cert că cele menționate mai sus nu au absolut nici o importanță pentru majoritatea zdrobitoare a celor prezenți la ceremonia unui botez în zilele noastre. Botezurile, ca şi nunțile, în experiența omului de mijloc sunt evenimente desacralizate, care de obicei nu numai că sunt lipsite de orice caracter duhovnicesc, dar sunt lipsite chiar şi de cea mai elementară decență. Dincolo de satisfacerea unui de multe ori foarte scăzut nivel, al vanității lumeşti, botezurile şi nunțile, pentru marea majoritate a oamenilor, constituie simple practici de legalizare, părând a fi nimic altceva decât surse de câştig.

4. Apuseanul şi Răsăriteanul ethos Creştin

În ciuda impresiei contrare, oamenii aşteaptă de la clerici şi de la Biserică ca aceştia mai degrabă să asculte decât să vorbească. Faptul

că Biserica şi clericii vorbesc mai mult decât ascultă, este încă o consecinţă a criticei denaturări a tradiţiei creştine. În viaţa bisericii, cuvântul este utilizat fie pentru anunţarea unui eveniment, fie pentru învăţarea modului de viaţă creştin. Kerigma Apostolilor era vestirea venirii împărăţiei lui Dumnezeu, adică a Bisericii, pe care fiecare o putea vedea cu propriii săi ochi.

Adică fiecare putea să vadă oameni care trăiau într-un mod totalmente diferit de acela în care trăia restul lumii. Fiecare putea să vadă dragostea unuia pentru celălalt, smerenia lor, frăţietatea şi comuniunea existentă între ei, astfel încât cei ce le vedeau, voiau să rămână acolo şi să nu se întoarcă în sânul inumanei şi ferocei lor lumi. În acest fel a dominat Biserica cunoscuta lume de atunci. Când lumea a aflat că împărăţia lui Dumnezeu venise, nu a mai fost nevoie de Apostoli, ci de didascali şi păstori pentru a-i lua pe oameni de mână să-i înveţe viaţa în Hristos pas cu pas, nu în mod teoretic şi ştiinţific, ci trăind împreună cu ei o viaţă comună.

Aceasta este ceea ce lumea aşteaptă de la Biserică şi de la oamenii ei. Omiliile profunde şi discursurile retorice fie îi distrează, fie îi plictisesc. Câţi preoţi nu ştiu aceasta, îşi ascultă doar propria voce, deoarece astfel şi-au organizat viaţa profesională încât să nu vadă reacţiile şi răspunsul la felul în care ei îşi organizează slujirea lor. Cei mai mulţi clerici pot avea în mediul care îi înconjoară doar pe aceia care le spun cât de minunaţi sunt şi, în consecinţă, trăiesc în lumea lor şi delirează, spunând lucruri care sunt de cele mai multe ori fie inutile, fie hilare şi care oricum nu au nici o influenţă asupra vieţii. Însă, din păcate, cu cât îmbătrânesc sau urcă mai sus în ierarhie, cu atât mai mult delirează, cu atât mai mult ajung mai independenţi şi cu atât mai mult se amputează vieţii.

Pe de altă parte, pletora cuvântului care caracterizează epoca noastră ar trebui să ne impulsioneze să regândim lipsa disponibilităţii grecilor antichităţii de a utiliza cuvântul scris, pe care o exprimă atât de ferm Platon în dialogul său Phaidros în următoarea povestire: „am auzit oarecând despre Naucratia Egiptului”, spune Socrate, „că s-a

născut unul dintre acei vechi zei a cărui pasăre numită ibis este divină. Numele zeului este Thoth. Acesta deci, este primul care a aflat numerele, socotitul şi geometria şi astronomia, încă şi jocurile de zaruri, cu cuburi şi în cele din urmă literele şi scrierea.

Pe de altă parte, regele de atunci al Egiptului era Thamous, care locuia într-un oraş mare mai sus de locul pe care elinii îl numesc Theba egipteană şi pe zeul lor îl numesc Amon. Întrucât venise la el, Thoth i-a arătat artele şi a susținut că trebuie să fie răspândite şi la ceilalți egipteni. Celălalt (Thamous), totuşi, l-a întrebat ce folos poate să aducă fiecare dintre aceste arte şi, în timp ce Thoth îi dezvolta descoperirile sale, acela, în după cum le judecase bune sau rele, pe unele le blama, pe altele le lăuda. Însă va fi necesar un foarte lung cuvânt pentru a discuta multele argumente care, pro sau contra fiecărei arte, au fost pronunțate de către Thamous în fața lui Thoth.

Când a ajuns la literele scrierii, Thoth a zis: „Cunoaşterea acestui lucru, o împărate, îi va face pe egipteni mai înțelepți şi cu o memorie mai bună; pentru că s-a descoperit medicamentul ținerii de minte şi al întelepciunii!" Atunci Thamous i-a răspuns: „Prea ingeniosule Thoth, unul are capacitatea de a inventa o artă, altul de a discerne în ce măsură vor aduce folos sau vătămare acelora care o vor aplica. Iar acum tu, întrucât eşti părintele literelor şi eşti favorabil operei tale, ai formulat o judecată opusă în ceea ce priveşte realul ei potențial. Căci va aduce uitare sufletelor acelora care vor învăța, pentru că va fi neglijat exercițiul memoriei, căci, fiindcă se sprijină pe scriere, îşi amintesc lucrurile din exterior cu ajutorul unor elemente străine şi nu dinlăuntrul lor prin ei înşişi.

Nu ai găsit medicament memoriei, ci amintirii. Ucenicilor le vei oferi o înțelepciune iluzorie, iar nu adevărul, pentru că, deoarece au citit mult cu ajutorul sistemului tău, chiar fără instrucția (adecvată) îşi vor închipui că sunt eruditi, deşi în cea mai mare măsură sunt

ignoranți şi intolerabili în relațiile lor, pentru că în loc să ajungă înțelepți se vor crede doar înțelepți”[33].

Când cuvântul proferat nu are gustul vieții, nu este adevărat; iar cuvântul scris foarte adesea este un cadavru rece în ale cărui vene nu circulă sânge şi a cărui inimă nu bate.

Dascălul, fiecare dascăl, şi, cu mult mai mult, dascălul bisericesc, este un părinte duhovnicesc. Despărțirea slujirilor dascălului şi păstorului, fapt ce constituie unul dintre fatalele produse ale scolasticismului apusean, este în întregime inacceptabilă pentru o tradiție creştină nefalsificată. Dascălul bisericesc este prin excelență dascăl, iar viața nu poate fi învățată decât prin viețuire şi, prin urmare, dascălul trebuie în mod necesar să devină parte a vieții ucenicului şi să facă din ucenic parte a vieții sale.

Este un fapt incontestabil că ethosul ortodox a fost influențat considerabil de către ethosul pe care creştinismul apusean l-a produs şi care a condus la ruinarea vieții creştinilor Apusului şi a contemporanei lumi apusene în general.

Este dificil pentru oricine să înțeleagă cum s-a născut convingerea că tradiția culturală apuseană este mai rafinată decât cea a Răsăritului. Oricare ar fi proveniența acestei convingeri, ea pare a fi considerată stare de fapt. Mai ales în lumea creştină, aceasta se întâmplă oricum, iar oamenii şi cele două tradiții culturale acceptă această convingere fără discuție. Drept consecință, apusenii îşi expun un aer de superioritate şi foarte ades au pretenții de la aceia care într-un oarecare fel provin din tradiția culturală răsăriteană să-şi renege tradiția lor culturală şi să se conformeze „superioarelor” moravuri apusene. Când, la începutul secolului nostru şi într-un oarecare procent chiar şi acum, funcționarul serviciului american de la emigrații îi spunea grecului terorizat că acum numele lui nu mai este Vasileios sau Konstantinos, ci William sau Charles, nu avea nici cea mai mică îndoială că era un misionar care îi civilizează pe barbari. Pe

[33] 274,275.

de altă parte, misionarul din răsărit se ruşina de barbara lui origine şi se grăbea să se anglo-saxonizeze. Îşi schimbase numele lui din Papadopoulos în Papson, îşi uitase limba lui maternă, vorbise copiilor lui o americană spartă ca vai de ea, iar finalmente şi-a schimbat şi religia şi a devenit anglican, pentru că anglicanismul era religia anglo-saxonului.

Şi chiar dacă nu şi-a schimbat religia lui, a încercat pe cât a putut să-şi protestantizeze ortodoxia astfel încât să fie mai puțin barbară. S-a limitat folosirea tămâiei şi a lumânărilor şi închinarea la icoane, pentru că toate acestea constituiau obişnuințe barbare.

În viața cotidiană au fost introduse de asemeni o mulțime de reforme într-un foarte scurt timp, reforme care aveau de-a face mai ales cu exprimarea sentimentelor, precum şi cu valoarea şi funcția corpului omenesc.

Exprimarea mâniei, atât de directă la răsăriteni şi la mediteraneeni, a fost descurajată. Strigătele, un foarte comun şi suficient de lipsit de pericol mod de exprimare a mâniei pentru răsăriteni şi la mediteraneeni, au fost caracterizate ca şi canibalism, iar abținerea, pacea şi liniştea exterioară au devenit incontestabilele trăsături ale cultivării.

Exprimarea bucuriei a fost limitată de asemeni la zâmbete reținute, iar sărbătorile au pierdut atât de mult din vivacitatea lor, încât a devenit imposibil să vezi diferența dintre masa de după înmormântare şi recepția nupțială.

Această mentalitate a influențat în Apus actul de cult ortodox, care este mai ales sărbătorire. Spontaneitatea credincioşilor a fost devorată, iar cultul ortodox a fost transformat într-o plictiseală docilă.

Exprimarea tristeții a fost redusă la o farsă respingătoare. Mulți ortodocşi, care nu şi-au remaniat comportamentul, vizitându-şi prietenii anglo-saxoni în doliu, s-au găsit într-o poziție ciudată: aceea de a fi mângâiați chiar de cei care erau în doliu, care încercau să cenzureze plânsul propriilor vizitatori, repetând dezgustător: „Nu plânge, scumpul meu, totul este perfect”.

Fără îndoială, nu există situații mai triste şi mai barbare decât starea mamei care, în picioare, într-o rochie cu flori şi cu o pieptănătură impresionantă stă la căpătâiul unui tânăr care a murit cu o moarte tragică şi întreabă pe fiecare nou vizitator: „Nu arată extraordinar?”, iar acela răspunde: „Desigur. Au făcut o treabă minunată”; îndoliată, mama îi mulțumeşte politicos.

Un alt element dominant al tradiției culturale apusene este neîndoielnic dualismul. Se manifestă o foarte profundă repulsie față de corpul uman, fără a fi exprimată cu ajutorul unor moduri originale directe, cu care o exprimă unii asceți, ci într-un mod rafinat imperceptibil care depăşeşte cotidianul. Cel mai întâlnit este dezgustul față de orice gest, mişcare a trupului şi în general grimasă, precum şi față de atingerea care insinuează că trupul este doar pentru stricăciunea sexuală.

Foarte mulți ortodocşi zelotişti, mai ales dintre cei care au schimbat sensul ortodoxiei, sunt indignați atunci când ortodoxia este amestecată cu tradiții şi obiceiuri politice şi naționaliste – cum le numesc ei pentru a se auzi mai şovinist. Aceşti oameni în mod clar nu se pot dezbăra de anterioara lor prejudecată dualistă, adică separarea religiei de viață şi limitarea acesteia fie la un intelectualism steril, fie la un oarecare gen de misticism exotic şi pitoresc.

În realitate, dacă religia nu va deveni un mod de viață, o cultură care este trăită în viața cotidiană continuu, fără declarații făcute în gura mare, atunci constituie un simplu joc, artificiu şi evaziune.

Elementul patogen al tradiției culturale anglo-saxone are rădăcini teologice. Acestea Izvorăsc din puritanism şi cvietism, aceşti doi monştri repugnanți ai creştinismului, ai legalismului roman şi barbarismului european.

O schimbare fatală de direcție a tradiției creştine este alterarea scopului de bază al vieții creştine: întâlnirea şi unirea cu celălalt, cu Dumnezeu şi cu aproapele, înlocuite cu obținerea progresului etic individual şi a mântuirii individuale. Cu această concepție, nimeni nu va deveni membru al Bisericii atunci când se uneşte cu alte membre ale

acesteia şi devin toţi împreună un singur trup, Trupul lui Hristos, ci atunci când, păzind câteva canoane etice bine definite, devine în mod esenţial un om desăvârşit.

Este greu de spus cum s-a născut concepţia că în mod esenţial creştinul este fără de păcat şi om desăvârşit, însă există câteva elemente semnificative, precum susţinerea lui Augustin că după botez a încetat să mai aibă pofte trupeşti. Oricât ar vrea cineva să nu conteste onestitatea în discuţie a lui Augustin, este imposibil să accepte această afirmaţie. Este foarte posibil să fi făcut această declaraţie deoarece credea că, întrucât a devenit creştin, nu putea să mai aibă pofte trupeşti.

Cât despre aceasta, aproximativ în aceeaşi epocă, concepţia Răsăritului creştin pare să fie totalmente diferită. Creştini vestiţi pentru sfinţenia şi înţelepciunea lor, ca Marele Antonie, nu întâmpină nici o greutate să discute despre gândurile şi ispitele lor trupeşti, chiar şi la cele mai adânci bătrâneţi. Părinţii deşertului, acei giganţi întru ale duhovniciei, discută într-un mod foarte sincer şi foarte firesc despre neliniştile trupeşti şi deviaţiile lor.

Una dintre istoriile despre părinţii deşertului este suficientă pentru a arăta convingerea explicită că creştinul nu este cineva care şi-a atins scopul, ci este cineva care se află într-o mişcare continuă şi, în consecinţă, ceea ce îl face pe un om creştin este faptul că duhovniceşte înaintează şi se află într-o dezvoltare continuă, iar nu că are de păstrat continuu nişte canoane.

„Un monah care era tulburat de lascivitate s-a sculat în miezul nopţii şi s-a dus la un bătrân căruia i-a vorbit despre gândurile sale, iar bătrânul l-a mângâiat. Încurajat de bătrân s-a întors la chilia sa şi din nou a fost tulburat de duhul lascivităţii şi din nou s-a dus la bătrân ; iar aceasta s-a întâmplat de multe ori. Bătrânul nu l-a bruftuit, ci i-a spus ca să-l ajute: „Nici să nu cedezi în faţa diavolului, nici să slăbeşti lupta ta, ci de câte ori te va necăji duhul lascivităţii, de atâtea ori să vii la mine şi el va fugi învins. Pentru că nimic nu descurajează pe demonul

lascivităţii astfel ca atunci când îi sunt dezvăluite atacurile lui şi nimic nu îl încurajează într-atâta cât păstrarea în secret a închipuirilor sale".

Astfel monahul a venit la bătrânul lui de unsprezece ori mărturisindu-şi gândurile şi apoi i-a zis bătrânului: „Arată-mi putină dragoste, Avva, şi spune-mi un cuvânt de folos." Bătrânul a răspuns: "Crede-mă, fiule, dacă Dumnezeu ar îngădui să-ţi fie mutate gândurile care chinuie mintea mea, te-ai arunca în prăpastie"; şi spunându-i bătrânul aceasta cu marea-i umilinţă, a liniştit chinul lascivităţii fratelui"[34].

Creştinul este un om care nu se află în stagnare, deoarece a ajuns la un oarecare stadiu final al deplinătăţii, ci care se mişcă şi se dezvoltă continuu. În viaţa creştină criteriile fiecărui om sunt într-un suficient de mare grad diferite faţă de criteriile oricăruia altul. Dacă aşteptarea unui om aflat pe prima treaptă a scării desăvârşirii este să urce pe a doua, iar aşteptarea cuiva care se află pe a zecea treaptă ar fi, spre exemplu, să urce pe aceeaşi treaptă, a doua, ultimul poate fi osândit pentru că nu a urcat pe a unsprezecea treaptă şi poate fi îndreptat primul pentru că a urcat pe a doua, chiar dacă este cu opt trepte mai jos decât cel condamnat.

Parabola Vameşului şi a Fariseului este un foarte bun exemplu pentru aceasta. Fariseul era un om foarte vrednic. Nu era nici fur, nici desfrânat, ci mergea adeseori la biserică şi făcea multe daruri şi milostenii. Totuşi, era satisfăcut de reuşitele sale şi credea că nu este necesar să facă altceva, şi astfel a rămas în stagnare. De cealaltă parte, vameşul trăia o viaţă murdară, dar o recunoaşte, nu este satisfăcut de aceasta şi hotărăşte să se pună pe treabă. Al doilea, iar nu primul, s-a pogorât mai îndreptat la casa sa, ne spune Hristos.

Întreaga tradiţie răsăriteană se sprijină în mod creştin pe acest fundament. Creştinul apusean pare să ignore aceasta cu totul şi, cu ajutorul generalizărilor lipsite de elasticitate, a dezvoltat o etică în alb

---

[34] Helen Waddell, *The Desert Fathers,* Ann Arbor Paperbacks, The University of Michigan Press, 1960, trad. aut. p. 77.

şi negru. A dezvoltat etica propoziţiilor alternative, care a creat multe probleme încă de la început, dificultăţi care devin foarte evidente şi în zilele noastre. Creştinismul apusean a încercat să înfrunte consecinţele eticii sale standardizate a propoziţiilor alternative şi a generalizărilor dezvoltând două modele dezastruoase: 1) modelul eticii exterioriste şi 2) declasarea criteriilor.

În realitate, primul dintre ele transferă centrul de greutate de la tentativa de a fi creştin la tentativa de a părea creştin. Foarte curând, creştinii apuseni au constatat că nu vor reuşi niciodată, dacă singurul mod de a deveni creştin este să ţii toate legile şi canoanele. De aceea şi-au concentrat toate forţele în direcţia efortului de părea că sunt aşa cum ar trebui să fie. O trăsătură potrivită a acestei tactici o constituie ipocrizia, care de altfel este foarte cunoscută tuturor eticilor legaliste şi inflexibile. Exact aceasta au însemnat fariseismul şi puritanismul, iar ele au depăşit cu mult cvietismul.

Celălalt model îl reprezintă declasarea criteriilor, astfel că dacă singurul mod de a fi creştin este să ţii toate legile şi canoanele, atunci putem mări numărul creştinilor dacă putem reduce legile şi canoanele pe care aceştia trebuie să le ţină. Epoca noastră a avut parte până la saturaţie de adaptarea acestei tactici. A început cu protestantismul şi s-a dezvoltat într-un foarte mare grad în papism, care a răspuns cu o impetuoasă permisivitate recentului exod şi indiferenţei adepţilor săi.

Este greu să spună cineva care dintre aceste tactici este cea mai sinistră. Prima a creat oameni falşi, care îşi consumă energia lor nu pentru a se dezvolta, ci pentru a se ascunde. A doua amputează extazul vieţii şi o face plicticoasă şi prozaică. Singurul lucru pe care îl aşteaptă apuseanul de rând de la sine însuşi este să nu fure şi să nu ucidă, iar când ajunge la acest stadiu, stă şi nu face nimic şi în cele din urmă vegetează şi finalmente se plictiseşte.

Nu i se deschide vreo perspectivă de mare inspiraţie în viaţa sa. De aceea se dedă unei infantile întoarceri spre sine însuşi care îl conduce fie la depresie, fie la tulburări psihice. Atunci când nu poate

să-şi satisfacă totuşi poftele sale, lumea se năruie. Nu ar fi avut şansa să cadă în depresie din cauza frustrărilor sexuale, dacă ar fi avut în viața sa vederile unui ascet, care de câte ori mânca, plângea gândindu-se că în timp ce îşi hrănea stricăciosul său trup, lăsa flămând nemuritoru-i suflet.

Concepția statică a eticii şi spiritualității creştine a penetrat viața creştinului apusean şi a devenit un mod de viață pe care îl trăieşte inconştient, întrucât, în acord cu concepția apuseană a eticii creştine, creştinul este acela care ține poruncile şi nu este posibil ca un creştin să aibă aceste sentimente negative precum mânia sau ura. Această concepție a fost încorporată culturii apusene şi, finalmente, exprimarea mâniei în limitele culturii apusene este considerată barbarie. Unui om cultivat nu i se permite să simtă şi să îşi exprime mânia.

Drept consecință a acestei concepții, mania este refulată şi transformată în simptome patologice. Mânia refulată este rădăcina celor mai multe tulburări psihologice. Mânia refulată este pervertită şi finalmente se exprimă pe căi indirecte, foarte bine deghizată şi într-un mod cu totul aparte distructivă. Exact aceasta descrie şi Hristos, atunci când spune: „Şi când duhul necurat a ieşit din om, umblă prin locuri fără de apă, căutând odihnă şi nu găseşte. Atunci zice: Mă voi întoarce la casa mea de unde am ieşit; şi venind, o află golită, măturată şi împodobită. Atunci se duce şi ia cu sine alte şapte duhuri mai rele decât el şi, intrând, sălăşluiesc aici şi se fac cele de pe urmă ale omului aceluia mai rele decât cele dintâi" (Mt.12, 43-46).

Duhul necurat al mâniei care iese din… barbarul răsăritean în strigăte şi țipete, la omul din apus, care îl refulează cu un zâmbet, se întoarce aducând cu el şapte duhuri mai rele decât acesta, precum nevrozele de orice fel, psihozele, depresiile, abuzul de substanțe chimice, alcoolismul, fanatismul religios, bolile trupeşti precum cancerul şi multe altele.

Incontestabil, situația „rafinatului" psihotic apusean este mult mai rea decât starea „needucatului" răsăritean care strigă. Mânia

refulată este cauza multor fatalităţi din istoria lumii. Multe revoluţii, războaie , măceluri au fost izbucnirea catastrofică a mâniei refulate. Acelaşi lucru este cauza multor consecinţe catastrofice ale fanatismului religios, precum inchiziţia şi înfricoşătoarele crime ale comunităţilor calvine medievale.

De asemeni, mulţi dictatori şi mulţi conducători religioşi cumpliţi şi nemiloşi sunt purtaţi de mânia refulată, fapt legat de obicei de forme parentale care au fost refulate prin intermediul interdicţiilor religioase şi culturale. Astfel religia devine viaţa pe care oamenii o trăiesc inconştient. Astfel, creştinismul apusean a influenţat cultura apuseană şi prin urmare un creştinism diform a provocat nenumărate situaţii de tulburări psihice, pe care le tratează psihiatria contemporană.

Tratarea psihoterapeutică a unui individ tulburat psihic este în mod esenţial un proces de orientare a omului apusean, pentru că tradiţia ortodoxă nu a acceptat tactica măştii exterioare şi chiar dacă încurajează lupta pentru desăvârşire, condamnă mania desăvârşirii, care este negarea acceptării imperfecţiunii şi care pe limba Părinţilor este aroganţă satanică.

Este surprinzător cum creştinismul apusean a distrus imaginea biblică a lui Hristos şi l-a prezentat ca pe un om pasiv şi molatec cu obraji roşii şi cu păr blond cârlionţat. Este deplorabil că mulţi ortodocşi sunt deranjaţi de puternicul şi spontanul Hristos iconic al artei bizantine şi au slăbiciune pentru dulceagul Hristos al artei apusene.

Este surprinzător cum creştinismul apusean a reuşit să-l imagineze pe Hristos din ai cărui ochi ieşeau flăcări şi îi privea pe Farisei „cu mânie" (Mc. 3,5) ca pe un dulce şi îngăduitor, cum a ajuns să-l prezinte pasiv şi molatic pe energicul Hristos care a făcut un bici de ştreanguri şi „i-a scos pe toţi din templu" cu oile şi boii lor, „le-a vărsat banii şi le-a răsturnat mesele" (In. 2,13-16).

Este surprinzător cum creştinismul apusean a sfârşit prin a descrie ca tăcut şi temperat pe acela care a rostit înspăimântătoarele „Vai"-uri şi i-a numit pe Farisei şi Cărturari „făţarnici", „morminte

văruite", "şerpi", „pui de vipere" (Mt. 23) şi care i-a spus ucenicului ce îi propunea să evite patimile: „mergi înapoia mea, satano" (Mt.16,23).

Este de neînțeles cum Hristos a fost redus la un principe eunuc al păcii, deşi a declarat cu hotărâre: „Nu socotiți că am venit să aduc pacea pe pământ; n-am venit să aduc pace, ci sabie. Căci am venit să despart pe fiu de tatăl său, pe fiică de mama sa, pe noră de soacra sa"(Mt. 10,34-36). Hristos a promis pacea, dar nu una ipocrită, o pace exterioară, ci reală, pacea lăuntrică: „Pacea mea o dau vouă", a spus „nu precum dă lumea vă dau eu" (In. 14,27).

În ultimii ani, psihologia ne-a dat posibilitatea să constatăm cât patologic creează ethosul creştin apusean. Cultura apuseană, cu suportu-i puritan care accentuează atât de mult importanța succesului, încât cei care trăiesc în atmosfera lui cad în panică la eventualitatea ratării.

Societățile apusene nu pot suporta ratarea şi refuză violent pe oricine ratează; însă cum ratarea este inevitabilă experienței umane, omul Apusului se preface. Poartă o mască foarte groasă pentru a-şi ascunde adevărata față şi adevărata viață pe care o trăieşte subteran, iar pe celălalt îl priveşte ca pe un spion, ca pe un contra-candidat şi ca pe o amenințare, de aceea nu se încrede în el şi îl evită. Drept consecință, trăieşte în van, într-o singurătate insuportabilă şi viața lui nu are sens, pentru că satisfacerea nevoii omului de a întâlni pe altcineva nu este decisivă numai pentru împlinirea şi dezvoltarea lui, ci chiar şi pentru însăşi ființarea lui.

Ca urmare a disperării lăuntrice pe care o trăieşte din cauza tuturor celor amintite, omul Apusului dezvoltă diferite defensive nevrotice şi negarea este dominantă. Încearcă multe moduri de a evada din starea sa de disperare precum drogurile, activitatea sau supra-ocupația şi încearcă să se convingă pe sine însuşi că este un om fericit, pentru că are o maşină scumpă şi o casă somptuoasă.

Încearcă să-şi satisfacă nevoile lui umane prin dobândirea de bunuri mai degrabă decât prin comuniunea cu persoane, însă viața pe care o trăieşte astfel este mizeră şi vrednică de plâns şi nu are nici o

legătură cu viața pe care are posibilitatea să o trăiască. Deşi se mândreşte când este vorba de bunurile şi confortabitilitățile lui, în sufletul său simte că toate acestea nu sunt ceea ce doreşte cu adevărat.

Când cineva vizitează țări precum India sau Tibetul, întâlneşte oameni nespălați şi flămânzi care îşi acoperă trupurile lor numai oase cu o zdreanță, dar în a căror privire se vede un străfund, o spiritualitate, în opoziție cu privirea omului occidental, care este plată şi goală şi care, dacă defensivele pe care le-a dezvoltat ca să nu vadă înfricoşătoarea lui stare nu sunt imbatabile, intuieşte că acei cerşetori flămânzi au găsit acel singur lucru care „este trebuincios", după cum spune Hristos, în opoziție cu omul apusean care se îngrijeşte şi se agită „de multe" (Lc.10,42).

Acest unic lucru care este absolut indispensabil îl constituie satisfacerea nevoii omului de a întâlni cu adevărat pe celălalt cu „C" mare şi mic, care este o nevoie absolut vitală pentru existența şi fericirea lui. Omul există cu adevărat în măsura în care se întâlneşte cu sufletul celuilalt în cea mai mare simplitate şi împarte cu el cele mai profunde sentimente, acestea fiind fie disperarea, îndoiala, nesiguranța, fie dragostea amicală sau delicatețea. Numai atunci când împarte cu celălalt cele mai adânci trăiri, pozitive sau negative, comunică cu el, iar această nevoie de comuniune cu celălalt nu este o simplă nevoie, ci este Nevoia sa fundamentală.

Lipsa acestei comuniuni este iadul. Pentru că în iad „nu se vede cineva cu aproapele față către față", în timp ce raiul este acolo unde „cineva poate vedea fața celuilalt"[35] , iar în acest rai ethosul apusean nu ne permite să intrăm, deoarece prin importanța acordată succesului se exclude comuniunea / societatea. Pentru ethosul apusean omul este considerat realizat când are bani, o poziție înaltă, prestigiu şi putere, chiar dacă nu există în viața sa o prezență umană.

Este tragic că şi noi ortodocşii am adoptat în practică acest ethos apusean şi pentru a o constata cineva, va fi de ajuns să arunce o

---

[35] *Apoftegmele Părinților,* op. cit., p. 440.

privire la publicaţiile bisericeşti, unde domină elogiile la adresa reuşitelor administraţiei bisericeşti şi unde se dă impresia că toate sunt paradisiace, iar păcatul nu mai există, chiar dacă în textele noastre liturgice şi în operele Părinţilor Bisericii accentul se pune pe păcătoşenia umană.

Convingerea noastră formulată sau sub-înţeleasă că suntem în ordine este un argument incontestabil al retardării noastre duhovniceşti. Cu cât progresăm duhovniceşte, cu atât mai mult vederea noastră duhovnicească discerne cea mai imperceptibilă şi din acest motiv cea mai serioasă patologie duhovnicească a noastră.

Urmărirea auto-justificării omului, care este fundamentala caracteristică a ethosului apusean, ne privează de posibilitatea de a discerne nu numai propria noastră decădere, ci şi adevărata realitate a vieţii noastre bisericeşti.

5. Intervalul unei transformări decisive în tradiţia creştină

Acele elemente care alcătuiau fundamentele culturii apusene, precum apoteoza discursului raţionalist şi căutarea adevărului şi mântuirii omului prin mijlocirea acestuia, au apărut în spaţiul Răsăritului creştin şi, desigur, drept continuare a vechii culturi tradiţionale elenistice şi au intrat în coliziune cu alte elemente care dominau tradiţia creştină, precum acel element numit mai târziu isihasm şi care constituie antipodul raţionalismului şi un mod de căutare a adevărului şi mântuirii omului totalmente diferit.

Astfel, foarte curând s-a născut în Răsăritul creştin o suficient de explicită separaţie între două direcţii diferite, care de atunci se dezvoltă constant de multe veacuri în viaţa Bisericii Ortodoxe. Separaţia aceasta a căpătat în zilele noastre dimensiuni tragice, pe care nimeni nu pare să fie dispus să le recunoască şi să le înfrunte în mod serios.

Este dificil de determinat începutul acestei separații, însă incontestabil este un caz foarte vechi. Probabil că prezumțiile care privesc această transformare să fi existat, mai ales în spațiul în care creştinismul a fost dominant, cu mult înainte de apariția ei.

Didascalia creştină, chiar dintru început, introduce ideea inefabilului şi inexprimabilului ființei lui Dumnezeu ; inefabilitatea teologiei creştine a constituit chiar dintru început trăsătura tradiției creştine pe care a cultivat-o şi a dezvoltat-o constant de-a lungul secolelor.

Aceia care au urmărit înțelegerea fundamentalelor adevăruri creştine prin intermediul discursului rațional au căzut în erezie. Utilizarea discursului rațional pentru înțelegerea coexistenței binelui şi răului în lume a condus la dualismul gnostic. Utilizarea discursului rațional pentru înțelegerea treimicității lui Dumnezeu a condus la monarhianism şi la arianism, în timp ce utilizarea filozofiei platonice şi a axiomei logice „nu este posibil ca două absoluturi să se facă una" de către Apolinarie la înțelegerea persoanei lui Iisus, a condus la monofizitism, iar în continuare şi la alte erezii creştine.

În opoziție cu ereticii, marii Părinți au abordat marile adevăruri creştine în mod esențial apofatic. La raționalismul lui Apolinarie, cum că „nu este posibil ca două absoluturi să se facă una", Chiril al Alexandriei reacționează apofatic cu acel „în tăcere să ne închinăm inexprimabilului", iar Grigore de Nazianz completează: „Întrebi ce este purcederea Sfântului Duh. Spune-mi mai întâi ce este nenaşterea Tatălui şi atunci îți voi explica fiziologia naşterii Fiului şi a purcederii Sfântului Duh şi o să ne cuprindă nebunia pe amândoi că iscodim tainele lui Dumnezeu"[36].

Încât marii Părinți, în ciuda apofaticității lor față de tainele lui Dumnezeu, nu leapădă în întregime discursul rațional şi înțelepciunea cea după lume, ai cărei cunoscători profunzi erau, de obicei, şi pe care o folosesc fie ca mijloc de a intra în contact cu intelectualii epocii lor,

[36] Migne 36, p. 141.

precum Pavel în Pnika[37], apologeţii în ceea ce priveşte raţiunile seminale şi alexandrinii cu gnoza creştină, fie ca să riposteze cu ajutorul ei în faţa aceleiaşi înţelepciuni lumeşti aflate în folosinţa deşartă a ereticilor, fie ca mijloc util al predării adevărurilor creştine, precum spre exemplu o foloseşte sfântul Vasile în sfaturile adresate tinerilor, relativ la utilizarea elineştii paideia[38].

În ciuda determinării sale[39], Grigore de Nazianz nu ezită să spună: „Toţi aceia care au minte vor recunoaşte că paideia este primul dintre bunurile pe care le deţinem"[40].

Origen urmărea de asemeni corelarea dintre înţelepciunea lumească şi credinţă şi a fost considerat din acest motiv întemeietorul teologiei ştiinţifice, însă nu a reuşit precum marii Părinţi. Disputele origeniste, care au continuat vreme de secole, poate că nu sunt altceva decât rezultatele acestui eşec al lui Origen.

Deja către sfârşitul secolului al patrulea se discută posibilitatea amestecului reflecţiei şi filozofiei în problemele de credinţă. Epifanie al Constanţianei Ciprului şi monahii Sketis-ului (pustiei) din Egipt

---

[37] Este vorba de o colină pietroasă din apropierea Atenei denumire întâlnită în Noul Testament la *F.A.* 17,21 şi sub denumirea de Areopag (Ἄρειος Πάγος). Acesta era locul unde se efectua alegerea municipalităţii ateniene sau ar fi ceea ce numim astăzi curtea supremă de justiţie în care, în vechea Ellada, se judecau chestiunile politice şi penale. Etimologic ar însemna „colina lui *arios*", ἄρειος < αρείων = adjectiv, însemnând cel mai bun, cel mai puternic, cel mai nobil. (n. trad.).

[38] N.H. Baynes and H. St.L.B. Moss, *Byzantium*, London, Oxford, New York, Oxford University Press 1962, p. 93.

[39] „Căci pe tine nimeni nu te poate accepta, pricepe", Nicodim Mitropolitul Atticei şi al Megaridei (Μητροπολίτου Ἀττηκῆς καὶ μεγαρίδος Νικοδήμου), *Rugăciunea unui sfânt* (*Ἡ Ἱκεσία ἑνὸς Ἁγίου*), Atena 1970, p. 46.

[40] Baynes and Moss, *Byzantium*, p. 200.

resping această imixtiune. Este interesant că monahii antiorigenişti au fost condamnați ca antropomorfişti, adică au fost categorisiți că înțelegeau expresia „după chipul şi asemănarea" în mod trupeşte şi Îl adorau pe Hristos în chip antropomorf, ca urmare a analfabetismului lor.

Origen a învățat că contemplarea latreutică a lui Iisus cel istoric va trebui să fie numai punctul de plecare şi că adevărata adorare va trebui să treacă dincolo de orice contemplare după trup a Mântuitorului. Concepția conduce la dehristologizarea cultului[41], iar aceeaşi tendință a dehristologizării cultului a fost manifestată şi de dualismul subiacent, prezentat ca temei al ciocnirii dintre „oamenii simpli ai credinței" şi „instruiții teologi" din secolul al treilea.

În realitate, antropomorfismul antiorigeniştilor a fost reala exprimare a contemplării lui Hristos ca Dumnezeul întrupat, tocmai chipul în acord cu care Dumnezeu l-a creat pe om[42]. Încât această tendință a dehristologizării cultului a rămas întotdeauna trăsătura fundamentală a tuturor acelora care de-a lungul secolelor au urmat direcția înțelegerii intelectuale a tradiției creştine, direcție căreia protestantismul i-a fost expresia prin excelență.

În acest punct trebuie accentuat că Părinții Capadocieni au rămas întotdeauna susținătorii lui Origen, iar aceasta demonstrează că, în ciuda ataşării lor față de linia apofatică, nu se scandalizau de utilizarea adecvată a discursului rațional.

În secolul a şaselea, tipurile de monahi origenişti de la Marea Lavră din Palestina au intrat în contradicție cu egumenul Sava cel Sfințit, pe care îl considerau incult şi lipsit de educație.

Între timp, operele lui Dionisie Areopagitul prezintă tendința unui apofatism absolut care insinuează că adevărata cunoaştere se realizează doar cu ajutorul vederii mistice şi nu atribuie nici o

---

[41] George Florovsky, *Aspects of Church History,* Nordland Publishing Company Belmont, MAAS, 1975, p. 93.
[42] Irineu, *Contra ereziilor* V, 16,2.

importanţă discursului logic. Continuatorul şi exegetul operelor lui Dionisie, Maxim Mărturisitorul, urmează de asemeni aproape exclusiv linia apofatică şi prezintă o învăţătură despre cunoaştere care deţine un interes aparte, pentru că oferă fundamentul dezvoltării unui sistem de educaţie pur ortodox.

După Sfântul Maxim, adevărata cunoaştere se obţine doar printr-o mişcare integrală a omului spre bine şi adevăr, întru unitatea diferitelor părţi şi potenţe ale existenţei umane. Omul care nu s-a unificat în acest mod nu este în starea omului adevărat[43].

Lupta împotriva icoanelor a fost o altă escală în dezvoltarea acestor două curente în viaţa Bisericii de Răsărit.

Împăratul iconomah Leon al treilea a negat închinarea la moaştele sfinţilor şi la Născătoarea de Dumnezeu, ca şi pavlicienii, iar fiul lui Constantin Copronimul a acceptat că Maria „a născut pe Hristos, om superior”[44], aşa cum au acceptat şi nestorienii. Luptătorii împotriva icoanelor au avut sprijinul unor factori „luminaţi”, îi considerau pe iconofili idololatri şi adepţi ai întunericului[45], au direcţionat monahismul greşit, au scos din uz slujbe bisericeşti, posturi şi sărbători şi au scurtat Dumnezeiasca Liturghie, adică aveau convingerile caracteristice de veacuri ale occidentalizanţilor apuseni şi ale acelora care resping tradiţia isihastă.

Am putea spune că iconomahia exprimă tendinţa dehristologizării cultului, care începe să se dezvolte în a doua fază a disputelor origeniste. Faptul că Ignatie, hirotonit preot de către

---

[43] Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Mystagogia,* Introducere – comentarii: protopresviter Dimitrie Stăniloae (Τοῦ Ἁγίου Μάξιμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, *Μυσταυωγία,* Εἰσαγωγή – σχόλια: πρωτοπρεσβύτερος Δημήτριος Στανιλόαε), ed. Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλἀδος), Atena 1973, p. 134, 5.

[44] Chronographia lui Theophan.

[45] A. Vasiliev, *History of Byzantine Empire,* The University of Wisconsin Press, Madison 1961, p. 313 şi 315.

Vasilios Paros- care a mărturisit în favoarea icoanelor- a fost conducătorul formațiunii opuse în următoarea fază a ciocnirii dintre cele două curente, constituie o probă în plus că disputa iconomahă nu s-a petrecut în afara dezvoltării celor două curente.

În secolul al nouălea întâlnim o altă ciocnire între teologii intelectuali şi monahi, sau mai precis aceia care au urmat mult mai energic tradiția isihastă, adică simplii zeloți.

S-a scris despre ultimii că „erau duşmanii începutei renaşteri literare”[46]. Pe ce se bazează această afirmație? Chiar dacă această aserțiune este adevărată, este de asemeni adevărat că liderul formațiunii opuse, Fotie, nu era deloc în afara orientării apofatice, în ciuda impresionantei sale erudiții. Dimpotrivă, în acest punct Fotie era un vrednic continuator al tradiției marilor Părinți. Prăpastia dintre Fotie şi Ignatie nu rămâne oricum imposibil de trecut, chiar dacă disputa dintre adepții lor a continuat.

Simeon Noul Teolog, care a trăit la începutul secolului al unsprezecelea, este un alt mare teolog al Răsăritului care a căutat în mod exclusiv cunoaşterea prin intermediul vederii mistice, fără a arăta vreun interes deosebit pentru înțelepciunea lumească. Biograful său Nichita Stithatul spune că părinții săi „i-au găsit profesor cu care să studieze lecțiile din cursul primar”, dar acesta, „studiind numai cele numite gramatice, nu a vrut să le studieze şi pe cele filosofice”[47]. Ştefan, mitropolitul Nicomidiei, „cunoscător al filozofiei celei dinafară, matematician şi având multă putere în cuvânt”, care l-a prigonit pe Simeon, spunea despre acesta că este „neînvățat şi agramat”. Chiar

---

[46] Vasileiou Stefanidou (Βασίλειου Στεφανίδου), *Istoria Bisericească* (*Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*), ed. a II-a, ed. „Aster”, Al & E. Papademetriou, Atena 1959, p. 345.

[47] A Cuviosului şi de Dumnezeu Purtătorului Părintelui nostru Simeon Noul Teolog. Trad. Dion. Zagoraiou (Τοῦ Ὁσίου καὶ Θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου), ed. H. Spanos, Hypokratous 23, N. Nikas Mavromihale 1, Atena p. 1,2.

dacă Simeon era neînvăţat în ştiinţele cele dinafară[48], „harul Preasfântului Duh, aflat în sufletul lui nepângărit de lucrurile lumeşti, l-a răpit de pe pământ şi l-a ridicat la descoperirile Domnului"[49], „şi i-a dăruit printre altele, şi cuvântul înţelepciunii şi cunoaşterii, datorită căruia toţi l-au admirat şi spuneau: de unde se aflǎ în acesta atâta înţelepciune şi cunoaştere?[50].

În timp ce Maxim Mărturisitorul şi Simeon urmează aproape exclusiv linia apofatică, Mihail Psellos, care i-a fost aproape contemporan lui Simeon, pare să urmeze în întregime linia opusă. Psellos a trăit pentru puţin timp la mănăstire, dar viaţa monastică nu a corespuns firii lui. Şi-a uimit contemporanii cu surprinzătoarea lui cultură şi cu cunoaşterea cea lumească. S-a distins ca filosof, teolog, istoric, retor şi poet, însă nu şi prin calitatea caracterului său. A folosit fără scrupule linguşeala, corupţia şi slugărnicia pentru a-şi asigura succesul.

Compararea lui Maxim Mărturisitorul şi Psellos conduce la interesante concluzii privitoare la evaluarea celor două curente din viaţa Bisericii. Maxim nu doar că nu a linguşit pe nimeni pentru a-şi asigura succesul, ci a preferat să se supună unor persecuţii şi privaţiuni care nu se pot povesti, cu scopul de a rămâne credincios convingerilor sale.

Psellos vorbeşte despre el însuşi cu o vanitate vrednică de plâns. De exemplu, într-una dintre cronicile sale scrie că era sigur cum că vorba lui era împodobită cu flori[51]. În timp ce Maxim scrie cu cea mai adâncă smerenie în introducerea Mystagogiei sale, arătând că a evitat să scrie deoarece era total neiniţiat în ceea ce priveşte arta discursului.

---

[48] Op. cit., 6.

[49] Op. cit., 12.

[50] Op. cit., 4.

[51] A.A. Vasiliev, *Istoria Imperiului Bizantin* (*Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατίας*), trad. Dem. Savrame, ed. Mpergade, Atena 1954, pp. 454-6.

Mihail Psellos este poate primul din şirul creştinilor Răsăritului după nume intelectuali, care pot fi preocupați în mod special de filozofia elină şi de înțelepciunea cea după lume, fără a avea un interes analog față de tradiția isihastă. Toți aceştia, de-a lungul secolelor, intră în conflict cu Biserica, deoarece prin folosirea rațiunii ajung la concluzii şi formulează învățături care nu sunt în acord cu învățătura Bisericii.

Este un fapt incontestabil că oamenii de acest gen se înmulțesc continuu cu trecerea secolelor şi că în timp ce numărul lor se măreşte, se micşorează numărul acelora care au o mult mai intensă orientare isihastă. Pe cât raportul dintre aceste două partide se modifică în detrimentul ultimilor, pe atât prăpastia devine din ce în ce mai mult de netrecut şi cu atât mai multă condescendență pare să arate Biserica primilor.

Ioan Italos continuă tradiția profesorului său Psellos şi Eustratie al Niceii îi succede lui Italos. Deja cu Ioan Italos este introdus un nou element în istoria celor două curente ale Bisericii Răsăritului, adică curentul raționalist începe să fie amplificat şi să găsească răspuns în Apus.

Notele lui Eustratie al Niceii la Aristotel au fost apreciate în mod special în Apus şi au fost utilizate de către Albert cel Mare şi Toma de Aquino.

În secolul al unsprezecelea începe în Apus dezvoltarea scolasticismului care, fundamentat pe Aristotel, a dezvoltat metoda ştiințifico-dialectică şi a cercetat învățătura de credință şi demonstrarea adevărurilor creştine cu ajutorul rațiunii. Teologia scolastică a evoluat în scurt timp pentru a sfârşi în pur raționalism, iar în încercarea ei de a explica tainele lui Dumnezeu a dezvoltat scheme şi silogisme care sunt cel puțin comice, precum deplorabilele argumente ale existenței lui Dumnezeu. Astfel că teologia scolastică s-a impus cu celebra-i metodă care se bazează pe Aristotel şi foloseşte silogismele raționale şi categoriile pe care Aristotel le-a folosit spre înțelegerea lumii fizice.

Totuşi, teologia scolastică a forțat propozițiile lui Aristotel şi s-a folosit de sistemul lui nu spre înțelegerea şi explicitarea lumii fizice, ci pentru înțelegerea şi explicitarea lumii transcendente.

Deja din secolul al patrusprezecelea, în Apus, Occam demonstrează arbitrarul concluziilor teologiei scolastice şi ridică tema încrederii în impresiile despre lumea exterioară, pe care o atinse Democrit şi epicureicii. Este foarte interesantă această evoluție istorică a sec. al patrusprezecelea în Apus, deoarece chestiunea exactității informațiilor pe care simțurile le transmit despre lumea exterioară a devenit obiectul cercetărilor contemporane, care au arătat că simțurile nu numai că nu descriu fenomenele exterioare exact, ci din contră le falsifică sistematic[52].

Partidul zeloților care acționase în epoca lui Ignatie şi care era alcătuit din monahi şi din clasa laicilor au continuat să lupte, pe de o parte, împotriva influențelor apusene şi, pe de alta, împotriva aristocrației. Zeloții şi arseniții s-au zbătut şi au reuşit declarația de la Lyon, iar această reuşită le-a adus noi forțe partidului lor. Declarațiile revoluționare ale zeloților au apărut la începutul secolului al treisprezecelea în diferite provincii şi oraşe ale imperiului şi în special în Constantinopol, Adrianopol şi Thessalonic.

În 1342, zeloții i-au alungat pe nobilii din Thessalonic, au jefuit casele lor bogate şi au instituit un guvern democratic alcătuit din membrii partidului lor. Democrația din Thessalonic s-a menținut până în 1349. Aproximativ în aceeaşi perioadă, zeloții i-au sprijinit pe isihaşti în decursul disputelor isihaste.

Disputele isihaste constituie o altă importantă etapă în dezvoltarea celor două curente în viata Bisericii. Disputele isihaste au început cu încercarea monahului grec apusean Varlaam de a latiniza

---

52 Robert E. Ornestein, *The psychology of consciousness,* Penguin Books Inc., New York N.Y. 1975. Ibid., *The Nature of Human Consciousness,* W.H. Freeman and Company, San Francisco 1968.

Răsăritul ortodox prin atacuri raţionaliste şi sarcastice care atingeau prestigiul monahilor din Răsărit[53].

Liderul isihaştilor, Arhiepiscopul Thesalonicului Grigorie Palama, dobândise o variată educaţie în Constantinopol, a fost un scriitor capabil , dar s-a ocupat de foarte tânăr cu studiul monahismului. A devenit monah în Sfântul Munte şi i-a depăşit în ascetism pe toţi monahii de acolo, consacrându-şi toate forţele încercării de a ajunge la liniştirea (hesychia) absolută.

Deşi devotamentul lui Grigore Palama faţă de tradiţia isihastă a fost totală, cu toate acestea a folosit cu mult succes bogata sa educaţie şi aptitudinile lui filozofice în scopul explicării idealurilor ascetice. În mod incontestabil, aceste capacităţi ale lui Palama au contribuit decisiv la reuşita luptei sale împotriva lui Varlaam şi a adepţilor săi. Disputele isihaste au condus la triumful deplin al tradiţiei isihaste, care a fost recunoscută sinodal ca adevărata expresie a credinţei ortodoxe. Poate aceasta a fost ultima dată când Biserica de Răsărit a proclamat atât de festiv că expresia teologică isihastă este singura expresie teologică impecabilă şi ortodoxă.

De atunci, punctele de vedere apusene şi raţionaliste ale lui Varlaam au fost exprimate cu mai multă sau mai puţină emfază, fără ca Biserica să purceadă la o clară şi integră condamnare a lor. Poate, de asemenea, Grigore Palama să fi fost ultimul teolog ortodox care a reuşit îmbinarea experienţei isihaste cu remarcabila formare după modelul acelor mari Părinţi. După Grigore Palama pare să devină evident, chiar dacă nu întotdeauna deplin, divorţul dintre aceste direcţii în tradiţia teologică ortodoxă.

---

53 Papamihail G, *Sfântul Grigorie Palama, Arhiepiscop al Thessalonicului* (*Ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, Ἀρχιεπίσκοπος Θεσ/κης*), Petroupoli Alexandreia 1911, 18. J. Sokolov, *Revizia Ministerului Instrucţiei Publice* (*Ἐπιθεώρησιν τοῦ Ὑπουργείου Δημόσιας Διαφωτίσεως*), N.S. XLIVl, 1913, 382.

După disputele isihaste, sinodul de la Florența este următorul eveniment important în dezvoltarea celor două curente. Reprezentații Bisericii de Răsărit la acest sinod sunt separați evident în raționalişti şi occidentalizanți şi în aceia care sunt următorii tradiției isihaste.

Mişcarea Kollivazilor[54], care a avut loc în secolele al optsprezecelea şi al nouăsprezecelea, este încă una dintre cele mai recente confruntări dintre raționalism şi isihasm în viața Bisericii.

Kollivazii au fost acuzați din nou de obscurantism de către adversarii lor, însă conducătorii mişcării, precum Nicodim Aghioritul şi Macarie Nottara, erau dintre cele mai luminate spirite ale epocii lor.

Kollivazii au dat încă o importantă bătălie împotriva acelora care încercau să pervertească caracterul isihast al tradiției noastre teologice şi culturale, introducând în spațiul nostru raționalismul apusean şi apuseana concepție despre cunoaştere.

Kollivazii, ca şi toți aceia care au dus aceeaşi luptă înainte de aceştia, au dat şi sfinți şi au îmbogățit tradiția culturală a romeității cu impecabile expresii culturale, aşa cum au fost creațiile lui Papadiamandi[55].

---

[54] Pentru mai multe detalii vezi cartea lui Elia Citterio, *Nicodim Aghioritul*. Personalitatea, opera, învățătura ascetică şi mistică, trad. lb. rom. Maria-Cornelia şi diac. Ion I. Ică jr., ed. Deisis, Sibiu 2001, pp. 49-56 (n. trad).

[55] Alexandros Papadiamandi (1851-1911), scriitor clasic pentru literatura neogracă, fiu de preot, s-a născut în insula Skyathos, centrul de activitate al ultimilor Kollivazi (v. nota anterioară). Se va stabili în Atena permanent animat de dorul reîntoarcerii în insula natală, unde va ajunge abia spre sfârşitul vieții, pentru o scurtă perioadă de timp. A fost şi psaltul unei bisericuțe aflate pe colina Parthenonului, Sf. Elisei, azi dispărută, slujind alături de părintele Nicolae Planas. A dus o viață modestă, în anonimat, lipsuri, marginalizat, „călugăr în lume". Jurnalist, foarte sensibil mai ales la problemele religioase ale epocii respective, cunoscător al principalelor limbile europene de circulație, a

Fotie Kontoglu[56], care este un inspirat profet al epocii noastre, a ținut ştafeta tradiției isihaste în zilele noastre, iar contribuția lui în cadrul cugetării teologice şi tradiției noastre culturale este neprețuită şi poate cea mai autentică.

Ciocnirea dintre aceste două curente, care a culminat în disputele isihaste, are o importanță uriaşă pentru contemporanul romeu, deoarece rezultatul ei a determinat atmosfera culturală în care trăieşte.

În măsura în care curentul raționalist a dominat pe cel isihast, autentica tradiție culturală a fost pervertită prin impunerea acelor

---

fost preocupat de traduceri (este primul care a tradus pe Dostoievski în limba neogreacă ca de altfel şi pe Darwin, ultimului alocându-i şi o critică foarte competentă). Este, pentru conştiința elenă, întemeietorul limbii literare greceşti moderne. Cu un spectru de creație foarte vast (romantic, clasic, parnasian, roman psihologic), trăirea religioasă ortodoxă şi-a pus amprenta decisiv asupra creației sale, fiind întemeietorul curentului literar ce a s-ar putea numi „realismul ortodox". În pofida varietății creației sale artistice, pentru fiecare specie literară abordată a lăsat moştenire o capodoperă literară (n. trad.).

[56] Fotios Kontoglou (1897-1965), născut în Asia Mică la Aibali (Kydonies) – Αϊβαλί (Κυδωνιές) – după distrugerea catastrofală a Asiei Mici se mută în Atena. Psalt, iconograf şi scriitor. Lucrările sale, care sunt consacrate în special tradiției şi artei bisericeşti, erminiilor iconografice, evanghelice şi sfinților Părinți, îl recomandă ca urmaş autentic al lui Papadiamandi. Lucrarea sa fundamentală „Expresii (Εκφράσεις)" – rodul acumulărilor de o viață ale artistului şi cercetătorului artei iconografice de tradiție bizantină - este considerată de altfel tezaurul care atestă perpetuarea spiritului autentic tradițional iconografic în modernitate, esențială în demersul dobândirii adevăratei înțelegeri a artei icoanei (n. trad).

elemente ale culturi apusene care conduc lumea întreagă la faliment şi pierzanie.

Antidotul acestui dezastru pentru om din cursul cultural al lumii este atitudinea isihastă în fața vieții care inspiră o ierarhie în întregime diferită şi care, în locul scindării sale, îi oferă omului o dezvoltare totală şi integrantă.

În această clipă, ciocnirea a luat o turnură ciudată deoarece, pe de o parte, dascălii academici precum şi raționaliştii continuă să lâncezească, tânjind necontenit după cultura apuseană, iar pe de cealaltă parte, acolo unde altă dată se aflau oamenii simpli, laici şi monahi, care conştient sau nu apărau tradiția isihastă, astăzi oamenii simpli sau laici sunt în întregime înstrăinați cultural, dedați unei afazii eudemoniste şi consumiste; şi deşi se arată ca apărători ai tradiției isihaste, contemporanii origenişti, cvietişti, puritani, dualişti şi raționalişti încearcă cu argumente logice îmbrăcate în mantia sfințeniei să demonstreze şi să impună credința lor celorlalți.

Nu ar fi putut să existe o mai exagerată contrafacere a isihasmului decât identificarea lui cu cvietismul, puritanismul, dualismul şi cu raționalismul misteric, cu care unii încearcă să-i convingă pe alții prin intermediul argumentelor care nu încetează să fie logice, oricât ar încerca să se audă misterice, pentru realitățile transcendente care nu pot fi decât trăite şi gustate de cineva, întrucât aceasta este firea lor.

6. Aroganța Apusului şi apostazia Răsăritului

Tradiția culturală apuseană este rodul îmbinării dintre concepția romană despre tradiția culturală elină şi didascalia creştină pe de o parte, şi cea a influenței europene (carolingiene) pe de altă parte.

Moştenirea bizantină a imperialismului, concentraționismului şi legalismului a dat naştere unei importante diferențieri în tradiția

culturală şi teologică a Apusului chiar înainte de venirea Francilor, ale cărei mostre sunt concepţiile teologice ale lui Tertulian şi Augustin.

Totuşi, prezenţa Francilor în Apus intensifică această diferenţiere şi conduce la o ciocnire culturală deschisă între Apus şi Răsăritul creştin, adică Imperiul Roman de Răsărit. Apusul începe, cel puţin din secolul zece, să înfrunte Răsăritul cu o aroganţă care încet-încet se transformă în dispreţ.

Apusul trebuie să fi simţit o intensă inferioritate culturală, pe care a încercat să o ascundă cu ajutorul obişnuitului mecanism defensiv al aroganţei şi care i-a cultivat o tendinţă de rivalitate.

Toţi ambasadorii care au vizitat Constantinopolul s-au întors de unde au venit tulburaţi, cuceriţi şi convinşi de forţa imperiului bizantin şi de firea supraumană a împăratului şi fericiţi să-l slujească pe împăratul, care le-a urat un cald bun venit credincioşilor săi supuşi şi i-a răsplătit opulent[57].

Foarte mulţi conducători apuseni s-au simţit foarte mândri pentru titlurile de magistru, patrician, ypatios (cavaler) sau de protospătar pe care împăratul Roman de răsărit le conferea şi care îi făcea să se simtă pe jumătate romani cu maniere civilizate şi seriozitate latină. Mulţi principi şi regi erau foarte mândri când primeau însemnele domniei lor de la acesta. Chiar şi Dogele Veneţiei a acceptat cu entuziasm şi a purtat cu mândrie titlul de patriciu sau de preşedinte[58].

Răsăritul, cel puţin până în secolul al doisprezecelea, tratează Apusul ca barbar, îl ironizează, îl priveşte de sus şi îl dispreţuieşte. Spuneau, de exemplu, ambasadorilor străini că prinţeselor de viţă imperială le-a fost interzisă căsătoria cu regi barbari de către Constantin cel Mare, deoarece era o insultă necuviincioasă pentru

---

[57] Charles Diehl, *Byzantium Greatness and Decline,* Rutgers University Press, New Brunswick, New Jersey 1957, p. 58.

[58] Diehl, p. 56.

grandoarea împărăției bizantine ca femeile născute în porfira imperială să se unească cu oameni a căror proveniență era obscură.

În secolul al zecelea, Nichifor Focas l-a umilit extrem pe ambasadorul Apusului, episcopul de Cremona Liutprand care, printre altele, se plânge de îngrădirea deplasărilor, controlul minuțios al bagajelor sale şi alte umilințe la care a fost supus în Constantinopol[59].

Deşi Germania, Franța, Veneția sau statele normande ale Siciliei au înflorit în secolele al zecelea, al unsprezecelea şi al doisprezecelea, „Bizantinii au insistat să se considere pe sine singurul stat civilizat. Cu excepția perşilor şi arabilor, pentru care au avut întotdeauna mai multă stimă, au întâmpinat restul lumii cu condescendendență”[60].

Pentru istoricul bizantin Cinnamon din sec. al doisprezecelea, care exprimă concepția Răsăritului acelei epoci, hegemonii Italiei nu erau decât reprezentanții împăratului, simpli regi care în mod eronat s-au autonumit împărați, deoarece acest titlu aparține numai împăratului de Răsărit. Ridiculizând pe împăratul ilegitim şi pe papa care voia să-l încoroneze ca împărat, Cinnamon îi persiflează pe aceşti hegemoni care şi-au înjosit stema lor făcându-se acoliți ai papei şi pe papii lor care, uitând tot ce erau datori lui Constantin, se considerau capabili să-şi atribuie puterea imperială, în timp ce numai împăratul putea să-i acorde papei investirea. „Al vostru papă nu este episcop, ci împărat”, afirmă printre altele trimisul Răsăritului în secolul al doisprezecelea.

Mulți istorici sunt de acord că disprețuirea şi subestimarea barbarilor Apusului de către romeii Răsăritului a fost tragica greşeală diplomatică a acelora.

Din secolul al doisprezecelea, totuşi, pe măsură ce imperiul începe să fie epuizat şi să piardă din vechea sa splendoare şi bogăție şi,

---

[59] Diehl, p. 58, 90. N.H. Baynes and H.St.L. Moss, *Byzantium*, Oxford Paperbacks, 1961, p. 314-5.
[60] Diehl, p. 54.

concomitent, Apusul se dezvoltă şi se îmbogăţeşte, începe o nouă schimbare în atitudinea multor apuseni.

Conducătorii barbarilor care au cucerit Apusul încep să revendice titlul de împărat Roman, pe care încet-încet încep să-l nege ca împărat de Răsărit, acesta fiind numit din ce în ce mai mult şi din ce în ce mai dispreţuitor „Rege al Elinilor".

Printre primii Răsăriteni care încep să fie impresionaţi cultural de către Apus este şi însuşi împăratul Manuel Comnenul, care concomitent i-a înfruntat pe apuseni cu o aroganţă cumplită.

Energicul interes al lui Manuel pentru gusturile, obiceiurile şi manierele apusene a provocat contrarietate în Răsărit, unde cultura de atunci era cu mult superioară celor din Apus, şi a adus cele mai dezastruoase consecinţe Imperiului[61].

Manuel Comnenul admira şi imita pe cavalerii Apusului, i-a acceptat cu mult entuziasm pe apuseni în Constantinopol şi le-a oferit poziţii înalte. Erau apusenii romei sau barbarii apuseni? Oricum, politica filoapuseană a lui Manuel a vătămat mult Imperiul Roman de Răsărit[62] şi revolta locuitorilor din Constantinopol împotriva acestei politici a sfârşit cu măcelărirea latinilor din Constantinopol la 1182[63].

Admiraţia Răsăritului pentru Apus coincide cu declinul puterii şi bogăţiei lui. Pare, deci, că confortul material al Apusului sau lipsa materială a Răsăritului a fost cel puţin una dintre cauzele schimbării. Istoria umană poate fi înţeleasă şi explicată corect numai când există înţelegerea firii umane, care în mod esenţial rămâne aceeaşi întotdeauna. Un studiu atent al firii umane asupra acestei chestiuni va ajuta la dezlegarea misterului. Coruperea răsăritenilor în faţa bogăţiei şi realizărilor tehnologice ale Apusului este o realitate istorică pe care o constatăm şi în zilele noastre, pentru că ea se petrece şi acum.

---

[61] A. Vasiliev, op. cit., p. 431.

[62] Vasiliev, p. 531.

[63] Baynes, p. 32.

Este un acord ciudat sau aproape unanim al istoricilor, chiar şi al celor ortodocşi, că reprezentanții Bisericii răsăritene la sinodul de la Florența au fost considerabil inferiori cultural față de cei din Apus. O enumerare însă a membrilor sinodului care au luat parte activă de ambele părți arată clar că nu aceasta este realitatea. În descrierile sinodului pe care le avem la dispoziție, latinii care au fost prezenți sunt următorii: Andrei de Rhodos care era grec şi a devenit papistaş, Iulian Cesarinul, Nicolae Albergati, Ambrozie Traversari şi Ioan de Montenegro care s-a distins pentru capacitatea sa dialectică şi nu pentru o cunoaştere de substanță a tradiției patristice.

Alocuțiunile lui Ioan de Montenegro „nu erau altceva decât etalarea silogismului scolastic. În loc să explice cuvintele Sfinților Părinți în acord cu faptele lor, folosise diferite argumente scolastice pentru a determina sensul cuvintelor care erau cuprinse de diferite citate patristice”[64]. Ioan de Montenegro s-a sprijinit mai ales pe ingenioasele silogisme ale dascălilor săi[65].

Reprezentanții Răsăritului care au participat activ la lucrările sinodului de la Florența au fost printre alții următorii: Visarion de Niceea, Antonie de Heracleea, Marcu al Efesului Eugenicul (cel manierat), Gheorghe Scholarul, Gheorghe Ghemistos Plethon, Isidor al Rusiei, Silvestru Siropoulos care a scris istoria sinodului din partea grecească şi Grecul Theodor de Mytilene care a scris istoria sinodului din partea latină.

Visarion deținea o cultură rară. Era foarte bine pregătit teologic, strălucit vorbitor, filosof foarte capabil, fervent apărător al lui Platon. Gheorghe Scholarul avea o rară formație teologică şi filosofică. Gheorghe Ghemistos Plethon îi cucerise pe florentini cu erudiția sa platonică. Antonie de Heracleea, Isidor al Rusiei dețineau excelente

---

[64] Ivan N. Ostrunoff, *The History of the Council of Florence,* translated from the Russian by Basil Popoff, published by Holy Transfiguration Monastery, Boston Mass. 1971, p. 93.
[65] Ibid. p. 97.

aptitudini. Finalmente, Marcu al Efesului Eugenicul nu era numai un om simplu cu principii stabile, nu era doar invincibil cunoscător al tradiției patristice, dar avea şi o rară cultură şi era Scholarul Şcolii din Constantinopol.

Marcu al Efesului i-a tratat pe adversarii săi latini cu talent şi nu a încercat să-şi arate îndemânarea dialectică, ci a rămas credincios expresiilor şi definițiilor Părinților răsăriteni. Cum deci s-a născut mitul superiorității latinilor? Răspunsul la această întrebare este poate impresia care a început încă de atunci să fie creată, cum că instrucția constă exact în formația scolastică şi în îndemânarea dialectică pe care Latinii au arătat-o la sinodul de la Florența şi care de atunci creează teribile sentimente de inferioritate răsăritenilor.

În afara acestuia, poate să existe şi un alt motiv care este parte a răspunsului la tragica întrebare: Dorotheu de Mytilene menționează în istoria sa că grecii s-au simțit atât de bine în Veneția de-a lungul săptămânilor şederii lor (chiar şi câțiva episcopi), încât au numit-o Pământul făgăduinței, comparând nenorocirea propriului imperiu care era atunci oprimat de turci, cu libertatea şi confortul vieții din Apus. Cei mai neputincioşi greci au fost ademeniți cu uşurință încât să vrea să aspire la o conciliere care le promitea o bunăstare terestră abundentă.

Această promisiune a Apusului a devenit de atunci ispita continuă a grecilor şi a ortodocşilor în general, de a-şi părăsi modul ortodox de viață, care se identifică cu oprimarea şi sărăcia, şi să accepte pe cel apusean, care din ce în ce mai mult promitea bunăstarea, recunoaşterea şi ascensiunea socială. Această ispită a devenit foarte energică, mai ales în ultimii ani, pentru ortodocşii care emigrează în Apusul tehnocrat, dar care nu i-a lăsat neinfluențați nici pe aceia care nu emigrează.

Reprezentanții Răsăritului de la sinodul de la Florența au fost orice altceva decât inferiori reprezentanților din Apus, dar au avut un teribil dezavantaj în relație cu aceştia. Erau divizați. Promisiunea

confortului material şi a slavei lumeşti i-a corupt pe unii reprezentanți ai Răsăritului şi i-a făcut mai latini decât latinii.

Admirația modului de viață apusean şi sentimentul respectiv de inferioritate avut de unii ortodocşi la sinodul de la Florența şi care continuă să-i posede pe mulți dintre membrii Bisericii de răsăritene, a ascuțit extraordinar prăpastia dintre curentul raționalist şi cel isihast care se ciocneau în spațiul Răsăritului.

Dacă într-adevăr sărăcia, mizeria, epuizarea socială au dat naştere admirației Răsăritului pentru modul de viață apusean, atunci putem să ne imaginăm cât s-a mărit această admirație în decursul dominației otomane, de-a lungul căreia romeii trăiseră în cunoscutele condiții de sărăcie şi umilire.

De-a lungul primelor două secole ale dominației otomane, romeii s-au zbătut mai ales pentru supraviețuirea lor biologică şi nu au avut posibilitatea să se gândească şi să aspire la dezvoltarea culturală, ci înflorirea economică ce s-a înfăptuit în clasele lor de-a lungul secolului al optsprezecelea, a condus la renaşterea intereselor lor culturale.

Cercul bogaților fanarioți care s-a dezvoltat în secolul al optsprezecelea în Constantinopol căutase prestigiul social şi recunoaşterea socială, care erau imposibil de dobândit într-o raia a imperiului otoman. Numai prin intermediul Patriarhiei de Constantinopol şi în „civilizatul" Apus ar fi putut să le dobândească. Este caracteristică tendința care dominase printre Fanarioți de a căuta un filon nobil apusean în arborele lor genealogic.

Fanarioții nu aveau interese religioase substanțiale. Fuzionarea lor cu Patriarhia s-a făcut din interes şi avea în vedere prestigiul social. Dobândirea educației a fost o altă năzuință constantă a fanarioților, care s-au ambiționat să o realizeze prin intermediul Patriarhiei, al cărei sprijin economic l-au preluat binevoitor, urmărind a prelua de la aceasta pozițiile proeminente şi a avea primul cuvânt de spus în legătură cu determinarea politicii ei.

Cultura educațională a Patriarhiei era unul dintre principalele interese ale fanarioților acestei epoci, deoarece ar fi vrut să-şi asigure prin intermediul şcolilor Patriarhiei formarea descendenților lor. Căci pentru fanarioții acestei epoci, formarea (poate întotdeauna) înseamnă educație intelectualistă, intelectuală şi scolastică, conform modelelor apusene dominate în aceea vreme.

Fanarioții nu numai că nu înțelegeau, dar şi disprețuiau tradiția isihastă a Bisericii Ortodoxe. În consecință, nu aveau deloc capacitatea de a fundamenta o direcție de educație care să fie continuatoare a îndelungii, impecabilei, autohtonei tradiții educaționale, consecventă tradiției isihaste şi considerând cunoaşterea nu doar ca pe un soi de gimnastică cerebrală, ci ca dezvoltarea totală a omului întreg.

Intelectualii fanarioți şi dascălii pe care aceştia i-au desemnat în şcolile Patriarhiei studiaseră la facultățile Universității din Padova sau la celebra scoală Sfântul Athanasie din Roma, pe care Biserica papistaşă o instituise, mai ales în scopul latinizării ortodocşilor.

„Nu-mi ajunge timpul să povestesc" despre Theofil Korydaleu[66], Ioan Karyofyllo, Alexandru Mavrocordat, paduanii Aristotelici ai secolului al şaptesprezecelea şi Evghenie Voulgaris[67] cu filozofia-i

---

[66] Theofil Korydaleu (15637-1646), bursier al şcolii Sf. Athanasie din Roma înființată de papa Grigorie al XIII-lea la 13 ianuarie 1377. Nu a trecut oficial la catolicism, dar a fost agent al dogmei apusene în răsărit. Patriarhul Chiril Luca îl face scholar la şcoala Patriarhiei. Se pare că a îmbrăcat schima monahală, dar apoi a renunțat la ea. De o erudiție remarcabilă. Promotorul unei mişcări culturale care a purtat numele de "korydalismos" care punea în centru ideea de neam, noțiune valorificând în special filosofia elină precreştină. Ajunge episcop şi, din cauza bănuielilor că ar fi de partea catolicilor, este silit să-şi părăsească scaunul episcopal. Papanoutsou îl numeşte „γεννάρχης" adică părinte de neam (n.trad).

[67] Evghenie Voulgaris (1716-1806) absolvent al celebrei universități din Patavia. De o rară cultură. Vorbea curent limbile: turcă, germană,

germană a secolului al optsprezecelea, care au întreprins luminarea romeilor acelei epoci sau despre enciclopedul Adamantios Corais[68] care, în secolul al nouăsprezecelea, a continuat tradiția antecesorilor şi a promovat în spațiul romeității contemporane un sistem educațional absolut străin de natura şi firea ei, în pofida ademenitoarei şi superficialei ellinolatrii.

Între timp, continuarea tradiției isihaste locale a fost preluată de către oameni simpli care, pe baza intelectualismului apusean, au fost

---

arabă, rusă, franceză, idiş. Patriarhul Chiril al V-lea îl trimite ca profesor la celebra şcoală a Sf. Munte Athoniada, înființată de acesta la 1749, unde, la acea vreme, studiau peste 2000 de elevi. Din cauza unor conflicte cu însuşi patriarhul şi cu alți profesori se retrage şi pleacă în Constantinopol, unde va ajunge *scholarios* la celebra şcoală a Patriarhiei ecumenice. Din cauza unor dispute similare se retrage şi de aici şi pleacă pentru 8 ani în Germania. Ajunge finalmente la curtea Ecaterinei a II-a, care-l primeşte cu onoruri, numindu-l bibliotecar al bibliotecii imperiale. Este hirotonit episcop în 1776 (şi va fi succedat din 1787 de către Nichifor Theotokis) şi va fi ales membru al Academiei Imperiale din Moscova. Este primul care a introdus la greci studiul ştiințelor naturale, filozofiei moderne şi limbii latine. A fost caracterizat ca „foarte încăpățânat în ideile lui înnoitoare” (n.trad.).

[68] Adamantios Corais (1748, Smirna-1833, Paris) – „patriarhul iluminismului neogrec”. Influențat de cultura franceză, apoi de cea engleză, de cvietismul protestant şi apoi de iluminism. Conştiința euroapeană i-a inspirat introducerea unor principii străine de spațiului grecesc şi tradiției lui duhovniceşti. Europenizarea catolică, adică apusenizarea, ca stadiu premergător al mondializării, se bazează pe ideile sale (Γεωργίου Μεταλλινού, *Φωτομάχικα-Αντιφωτομάχικα*. Το φως του παναγίου τάφου στον Διάλογο Διαφωτισμοῦ Ορθοδοξίας, Κατοπτρος/Ιστορίτητης, Atena 2001, p. 37). În ceea ce priveşte sfânta lumină de la Sfântul Mormânt, Corais este totalmente pe poziții adverse (n.trad).

consideraţi inculţi, cu toate că pentru acesta formarea înseamnă rafinament intelectual. Poporul, cu ataşamentul lui faţă de propria tradiţie, a văzut iluminismul Fanarioţilor ca pe o încercare de catolicizare şi dezortodoxire a sa şi a desfăşurat o atitudine vrăjmaşă împotriva lui. Atitudinea acestor oameni simpli din popor a fost numită de iluminişti obscurantism şi se poate chiar să fi fost, într-o oarecare măsură.

Iar dacă formarea şi cărţile au ajuns să fie echivalente neoaristotelismului Şcolii de Padua, filozofiei germanice şi scrierilor lui Bossuet, atunci nici de educaţie nu aveau nevoie raialele romeilor. Astfel încât istoricii de după Căderea Constantinopolului, fie ei apuseni ori intelectualişti romei, descriu realitatea istorică cu o vădită prejudecată împotriva celor care stăruiau în tradiţia isihastă. Un studiu imparţial al izvoarelor arată că simplii Romei cu orientare isihastă nu refuzau educaţia, ci intelectualismul apusean. Cataloagele bibliotecilor athonite arată că mănăstirile au continuat să-şi îmbogăţească bibliotecile de-a lungul secolului al şaptesprezecelea şi al optsprezecelea.

Pe de altă parte, vizitatorii străini ai Greciei şi ai altor provincii ale Imperiului Otoman măsurau instrucţia asemeni monahilor origenişti ai epocii lui Sava cel Sfinţit şi, în acord cu criteriile lor, caracterizau drept agramaţi nu numai pe cei mai mulţi dintre sfinţi, ci chiar pe Însuşi Hristos.

Formarea în Răsăritul creştin nu se măsura nicidecum ca şi capacitate scolastică a învăţării pe dinafară, ori ca şi capacitate scolastică dialectică a omului, ci ca şi posibilitate a inimii de a birui patimile, iar aceasta nu era doar romeica concepţie despre o asemenea formare, ci şi cea clasic-elină. Socrate, pentru a se convinge că Charmides era un tânăr vrednic, a căutat să afle dacă are un suflet nobil şi discutând mai târziu cu acelaşi, căutase să vadă în ce grad avea dezvoltată virtutea discernământului.

Pentru cercetătorii intelectualişti ai istoriei nu au existat romei cultivaţi în secolele al şaptesprezecelea şi al optsprezecelea. Poate să fie

adevărat că, în secolele al şaptesprezecelea şi al optsprezecelea, printre romeii rămaşi credincioşi tradiției isihaste nu putem să găsim uşor figuri proeminente precum acelea ale marilor Părinți, care nu numai că nu au nici o fobie față de înțelepciunea omenească, ci sunt deplin familiarizați cu aceasta. Va trebui, poate, să se recunoască cum că această combinație a slujit mai eficient tradiția isihastă, deoarece a făcut accesibilă această tradiție nu numai celor simpli, dar şi celor intelectuali care aveau tendința de a suspecta tradiția isihastă ca pe o formă de obscurantism.

Astfel încât această perioadă nu a fost lipsită nici de astfel de adepți ai tradiției isihaste. Sfinții Nicodim Aghioritul şi Cosma Etolianul sunt luminoase exemple de teologi ortodocşi care nu sunt nici în afara înțelepciunii lumeşti, nici duşmanii ei, atâta vreme cât nu subminează fundamentele tradiției ortodoxe şi ale vieții. Acelaşi lucru poate fi spus şi despre întreaga mişcare a Kollivazilor, care au combinat fidelitatea față de tradiția isihastă răsăriteană cu vrednica cunoaştere a înțelepciunii celei după lume.

Totuşi „politicienii", adică aceia care au renunțat la tradiția isihastă, par să domine aproape în întregime atmosfera religioasă postrevoluționară a Greciei. Intelectuali ca Neofit Vamva şi Theoclit Pharmachide[69], care ne vin formați din Apus, ignoră şi disprețuiesc tradiția isihastă şi au acceptat integral punctul de vedere apusean despre cunoaştere şi, în consecință, despre formare.

Romeii care au emigrat şi emigrează în Apus cu complexul inferiorității al rudei sărace sunt impresionați de bogăția-i materială, ca

---

[69] Theoclit Pharmachide (1784-1860) este hirotonit diacon în 1801. Ajunge în Bucureşti unde este făcut preot la 30 August 1801, apoi pleacă la Göttingen, ulterior revenind în Grecia. În 1821 ajunge inspector şcolar, practicând în paralel gazetăria. Odată cu venirea regelui (15 Martie 1833), va deveni membru al comisiei pentru reorganizarea bisericească, fiind unul dintre inspiratorii autocefaliei bisericii greceşti.

şi reprezentanţii Răsăritului la Sinodul de la Florenţa, şi de obicei îşi vând drepturile lor culturale de întâi născuţi în schimbul blidului de linte pentru a fi acceptaţi de către… aristocraţii apuseni şi a fie cuprinşi între oamenii „cumsecade".

Când o reuşesc, simt că au izbândit ceva foarte important, se mândresc fără disimulare, iar când se întorc acasă aşteaptă să-i uimească cu importanta lor reuşită pe cei care au rămas în urmă fără… cultură şi înţelepciune şi aşteaptă încă să fie primiţi cu arcuri de triumf şi să fie recunoscuţi oficial ca iluminişti ai ţării. Aduc cu ei toată această zestre, prea adesea, falimentară, provincială chiar în Apusul însuşi, şi care aproape întotdeauna nu are nici o legătură cu înţelepciunea apuseană, urmărind să o impună fără nici măcar să o adapteze, ignorând de obicei tezaurele duhovniceşti corespunzătoare propriei moşteniri culturale şi fără să suspecteze că „că aduc în dar Atenei bufniţa".

Pouqueville, care laudă acest comportament al apostaţilor, fără să îl fi propus, descrie cu multă exactitate rolul lor. „Grecul cultivat", spune, „nu mai vrea să-şi expună fruntea la umilinţe; va locui permanent în Europa. Ce va face între compatrioţii săi? Lepra fanatismului (astfel denumeşte Pouqeville ataşarea de tradiţia noastră spirituală), mai periculoasă decât puterea otomană, ofileşte toate sufletele cărora ar fi vrut să le trezească conştiinţa. În consecinţă, nu îi rămâne să ia decât o singură hotărâre: să scrie sau să traducă cele mai bune opere ale Europei civilizate care cu timpul vor invada toate oraşele Greciei"[70].

Totuşi, un alt copil al Apusului, Henry Miller, care a avut acuitatea să constate fiasco-ul culturii apusene cu o înfiorătoare clarviziune şi curaj să declare aceasta, scrie: „nimeni nu este civilizat, nimic nu s-a schimbat cu adevărat. Unii care înainte îşi foloseau degetele, folosesc cuţitul şi furculiţa; unii folosesc acasă lumina

[70] Pouqueville, *Călătorie în stupizenie* (Πουκβίλ, *Ταξίδι στὸ Μωριά*), ed. Ἀφῶν Τολίδη, Atena, 1980, p. 294.

electrică în locul lampei cu petrol sau seu; unii au un Sears-Roebuck şi o Sfântă Scriptură în raftul în care altă dată aveau o armă sau o puşcă; unii au lucioase pistoale automate în locul ciomagului; unii folosesc bani în locul scoicilor şi cochiliilor; unii au pălării de paie de care nu au nevoie; unii îl au pe Iisus Hristos şi nu ştiu ce să facă cu Acesta. Însă toţi de la vârf şi până la unghii sunt neliniştiţi, nemulţumiţi, invidioşi şi bolnavi cu sufletul. Toţi suferă de cancerul şi lepra sufletului.

Celor mai puţin educaţi şi celor mai depravaţi li se va cere să ia arma pe umăr şi să lupte împotriva unei culturi care nu le-a adus nimic altceva decât nefericire şi decădere… este o lume nebună şi dacă te îndepărtezi de ea pare şi mai nebună decât de obicei. Avionul aduce moarte; radioul aduce moarte; arma automată aduce moarte; bunurile în conservă aduc moartea; preotul aduce moartea; şcolile aduc moartea; maşina agricolă aduce moartea; legile aduc moartea; electricitatea aduce moartea; sistemul hidraulic aduce moartea; furculiţa şi cuţitul aduc moartea; cărţile aduc moartea; însăşi respiraţia noastră aduce moartea, limba noastră, gândirea noastră, iubirea noastră, filantropia noastră, igiena noastră, bucuria noastră. Independent dacă sunt prietenii sau duşmanii noştri, indiferent dacă ne numim pe noi înşine japonezi, turci, ruşi, francezi, englezi, germani sau americani, oriunde vom merge, oriunde ne vom proiecta umbra noastră, oriunde vom respira, otrăvim şi distrugem[71]. Merită de consemnat în special că Miller a scris această carte în intervalul premergător celui de-al doilea război mondial.

Miller, care vede astfel cultura apuseană, deplânge occidentalizarea omului Răsăritului şi nu numai că nu împărtăşeşte opiniile lui Pouqueville despre apostatul răsăritean care încearcă să occidentalizeze Răsăritul, dar îl descrie ca fiind jalnic şi ridicol.

„În răstimpul discuţiei noastre cu unii dintre cei cu care călătoream împreună”, scrie în cartea sa The colossus of Marousi, „un

---

[71] Henry Miller, *The colossus of Marousi,* Penguin Books, USA 1979, p. 13.

grec întors din America m-a salutat cu entuziasm ca pe un frate american şi a început un monolog jenant şi stupid despre gloriile oraşului Chicago, unde mă îndoiesc sã fi rămas mai mult decât o lunã. Esența acestui monolog era dorința lui de a se întoarce înapoi în patrie, adică în America; îi găsea pe compatrioții lui ignoranți, murdari, întârziați, incompetenți, incapabili ş.a.m.d., ş.a.m.d.

Durrel[72] l-a întrerupt la un moment dat, ca să vadă în ce limbă vorbea acest om – niciodată nu auzise un grec să vorbească o astfel de limbă americană. Oamenii cu care vorbise anterior (greci) voiau foarte mult să afle din ce cauză era atât de iritat acest ciudat compatriot al lor. Vorbiserăm în limba franceză până în momentul în care venise această paiață. Le-am spus în franceză că era un idiot. Aici grecul mă întrebă în ce limbă vorbisem şi când i-am spus franceză a răspuns : „Nu ştiu limbile astea ; americana este suficient de bună pentru mine… Sunt din Chicago”. Chiar dacă i-am arătat foarte clar că nu am nici un chef să-i ascult poveştile, a insistat să-mi vorbească despre sine însuşi. Mi-a spus că se duce într-un mic sat de munte unde trăia mama lui; voia să-şi ia rămas bun înainte de a pleca. „Pentru ca să-ți arăt cât de ignoranți sunt aceşti oameni”, a adăugat, „am cărat cu mine o cadă de baie din Chicago pentru mama mea; am fixat-o chiar cu mâinile mele. Crezi că au apreciat ? Au râs de mine şi mi-au spus nebun. Nu vor să fie curați. Acum în Chicago…”

Am cerut scuze celorlalți călători pentru acest idiot; le-am explicat că aceasta este ceea ce le face America fiilor ei adoptivi. Atunci toți au râs din inimă, chiar şi acest grec cretin de lângă mine care nu înțelesese nici o fărâmă din ceea ce spusesem, deoarece făcusem observația mea în limba franceză. Spre completare, imbecilul mă întrebase unde învățasem engleza mea. Când i-am spus că mă născusem în America, mi-a spus că nu a auzit pe nimeni să vorbească engleza aşa ca mine; a spus aceasta într-un fel în care insinua că

---

[72] Cunoscutul scriitor englez ellinofil, prieten al lui Miller.

singura engleză „aşa cum trebuie”, care merită să fie vorbită, este torturata lui variantă”[73].

Când tovarăşii de călătorie ai lui Miller constataseră ce face America fiilor ei adoptivi, au râs, dar dacă ar fi ştiut cum o face, nu ar fi avut curajul să râdă. Să fi ştiut cum Apusul, înfruntând cu dispreț artistic şi cu amenințarea ostracizării sociale pe emigranții din răsăritul creştin, îi forțează nu numai să-şi nege propria moştenire culturală, începând de la această atât de simbolică impunere a schimbării numelui, dar şi să se transforme în ieniceri politici care luptă pentru anihilarea tradiției culturale a Răsăritului creştin cu mult mai multă ardoare decât şefii lor...

Emigranții Răsăritului creştin sunt supuşi în aceste țări … civilizate la un proces asemănător aceluia care, conform relativelor descrieri ale lui Pouqueville, l-a impus Ali-paşa băieților pe care îi răpise familiilor romeice. Îi corupea şi îi castra şi, distrugându-le astfel în mod absolut respectul de sine, îi transforma în cei mai insensibili spioni care se îngrijeau să-i descopere alți băieți şi să-i aducă în haremul acestei bestii cu față umană.

Apostații eunuci emigranți ai Răsăritului creştin în Apus fac exact acelaşi lucru. Simt un impuls invincibil să-i recruteze pe tinerii apostați, poate ca să măsoare în acest mod sentimentele de vinovăție pe care pot să le simtă pentru trădarea lor culturală.

Invidia reciprocă dintre Apusul creştin şi Răsăritul creştin nu a fost atât politică pe cât a fost culturală. Apusul creştin a simțit întotdeauna pentru Răsăritul creştin ranchiuna pe care fiul adolescent o simte față de tatăl său, savant celebru.

Din acest motiv, polemica Apusului creştin împotriva Răsăritului creştin recurge adesea la tradiția lui culturală. Deja în secolul al zecelea Luteprand, deşi nu ascunde cât a fost impresionat de

[73] Op. cit. p.28-9, trad. aut.

către dineurile imperiale, ironizează retsina[74] şi mâncărurile preparate cu ulei din abundență[75]. Este extraordinar de interesant că zece secole mai târziu, în zilele noastre, anglo-saxonii folosesc acelaşi lucru pentru a sublinia barbaritatea culturală a Răsăritului creştin. (Americanii i-au numit ironic pe grecii emigranți greasy balls). Acest exemplu are o importanță aparte deoarece certifică faptul că aroganța Apusului este modul în care Apusul încearcă să-şi ascundă sentimentul de inferioritate culturală pe care îl simte împotriva Răsăritului. Este un fapt arhicunoscut că bucătăria anglo-saxonă este cea mai săracă din lume.

Cu cât îşi pierde puterile şi sărăceşte Răsăritul creştin, cu atât mai mult Apusul îl tratează de sus şi ajunge până în punctul în care să considere de datoria sa de-barbarizarea acestuia.

Întemeietorul metodismului, John Wesley, scrie în secolul al optsprezecelea despre obscurantismul şi superstițiile creştinilor răsăriteni, despre care spune că nu ar trebui să se numească creştini pentru că în realitate sunt idololatri, atunci când creştinii Răsăritului profesau martiriul zilnic în numele credinței lor creştine.

În aproximativ aceeaşi perioadă, francezul Pouqueville descrie cu respectivul dispreț şi aroganță viața romeilor aserviți şi menționează în chip caracteristic în Ταξίδι στο Μωριά următoarele:

„Înaintea secolului trecut, toate cărțile care ieşeau din tipografia de la Viena foloseau mai degrabă în a spori ignoranța, decât în a deschide noi orizonturi unui popor victimă a greşelilor ereditare. De obicei era vorba despre rapsodii dezagreabile, precum Ἐρωτόκριτος, gramatici incorecte, câteva cărți catehetice, interminabile discursuri religioase (predici), ca acelea ale lui Miniat, care, într-o formulare foarte elegantă, predică în deşert; de asemeni, câteva cărți

---

[74] Băutură realizată prin reprepararea vinului şi adăugarea de arome şi răşini (n. trad.).

[75] Charles Diehl, *Byzantium Greatness and Decline,* Rutgers Universty Press, New Brunscwick, New Jersey 1957, p. 260.

ascetice, care nu ne permit să ne întristăm din cauza confuziei enciclicelor, scholiilor şi omiliilor ce se vor odihni de-a pururi sub praful bibliotecilor Fanarului”. Şi continuă: „Grecii au realizat cu mai mult succes traducerile pe care le-au întreprins, transpunându-i în acest fel în limba lor pe cei mai buni dintre scriitorii noştri francezi, precum: Expunerea învăţăturii Bisericii Catolice a lui Bossuet şi Doamna de Bovary”[76]. Poate merită să fie menţionat aici că opiniile lui Pouqueville despre Ἐρωτόκριτος, sunt împărtăşite la modul absolut şi de Korais .

Cu o atitudine şi spirit corespunzătoare au infestat înrobita Grecie mii de… iluminişti şi misionari apuseni, încercând să-i rupă pe romei de tradiţia lor culturală şi utilizând adesori influenţa lor la Poarta otomană astfel încât să adauge martirii la martiriile chinuiţilor romei.

7. Polarizarea dintre tradiţiile teologice creştine apuseană şi răsăriteană în zilele noastre şi consecinţele sale existenţiale

Polarizarea dintre „savanţii raţionalişti” şi aceia care urmează tradiţia isihastă tensionează într-un mod foarte distructiv viaţa locală în zilele noastre.

Această polarizare a condus la dezvoltarea foarte fermă în viaţa Bisericii Ortodoxe a două facţiuni rivale. Ambele facţiuni au, mai energic ca niciodată, dezavantajele care le-au fost caracteristice de-a lungul secolelor. Savanţii raţionalişti care s-au constituit mai ales în organizaţii cvietiste au demonstrat o deplină incapacitate de a înţelege şi estima tradiţia ortodoxă isihastă şi s-au luptat să impună un creştinism cerebral, exprimat cultural prin puritanismul anglo-saxon absolut străin tradiţiei autohtone. Au dezvoltat o apologetică

[76] Pouqueville, *Călătorie în stupizenie*, op. cit. pp. 295-6.

scolastică (tendinţă decalcată din protestantismul apusean) şi au încercat să promoveze cum-se-cădenia, care era de asemeni una dintre ideile obsesive ale mişcărilor copiate de ei.

Influenţa acestei încercări asupra vieţii noastre culturale a fost tragică, deoarece a subminat sensibilitatea voluntară a poporului nostru şi a răspândit pe o scară largă tendinţa refulării atât de caracteristică anglo-saxonismului, cu toate rezultatele psihopatologice şi nevrotice respective. Facţiunea raţionaliştilor savanţi este alcătuită din două grupe care, chiar dacă în timp s-au înfăţişat ca adversare, au aceeaşi orientare fundamentală. A doua grupă a raţionaliştilor savanţi sunt teologii-oameni de ştiinţă care au în comun cu cei anteriori cerebralismul şi cum-se-cădenia, dar diferă de aceştia pentru că cel puţin la suprafaţă nu sunt atât de puritani ca aceia şi deoarece interesul lor pentru teologie este mai degrabă profesional decât existenţial.

Facţiunea acelora care rămân fideli tradiţiei isihaste a fost limitată considerabil îndeosebi la monahi şi la stilişti; la fel ca şi facţiunea savanţilor raţionalişti, a demonstrat ea însăşi erori vis-a-vis de tradiţie augmentate înspăimântător. Printre stilişti, mai ales, s-a declarat energic spiritul de aventură, vagabondismul şi şarlatania. În ciuda protestelor lor împotriva protestantizării bisericii „statale", aceştia demonstrează existenţial un protestantism abundent, prin crearea unei pleiade de biserici ortodoxe înlăuntrul unei jumătăţi de secol, fapt care certifică o capacitate de multiplicare mult superioară mişcării călugărului din Vittemberg.

Papadiamandi, a cărui ataşare faţă de tradiţia isihastă nu poate fi contestată, a descris cu multă exactitate oameni care, în timp ce par adepţi ai tradiţiei isihaste, demonstrează aventurism, şarlatanie şi cea mai provocatoare lipsă de responsabilitate comportamentală, aflată în clară contradicţie cu ascetica căutare a curăţiei interioare, aceasta fiind una dintre esenţialele aspiraţii ale tradiţiei isihaste răsăritene.

Stelios Kaloherachis, personajul din povestirea *Omul de lume* (Κοσμολαΐτης), este unul dintre suficient de reprezentativele exemple

ale acestei psihopatologii care inundă spaţiul nostru bisericesc: „Într-un timp, tatăl său era un comerciant înstărit din Pireu, mai târziu au venit necazurile, iar omul a decăzut. Dar chiar dacă şi-ar fi păstrat magazinul de atunci, problema era dacă Stelios va avea priceperea să continue avantajos afacerea după moartea tatălui său. Învăţase puţină carte. Nutrea o aplecare spre călugărie, colinda bisericile, îl pricepuse ochiul duhovnicesc al ieromonahului Metodie, pe când se linişte în vremea aceea la o oarecare mânăstire, pe un munte oarecare, aproape de Athena. (…)

Deci s-a întors împreună cu ceilalţi în capitala ţării noastre. Îşi ducea viaţa în indolenţă. Frecventa bisericuţele de la marginea oraşului. Îi ajuta pe preoţi la slujbe. De atunci s-a apucat să preia diferite treburi din activitatea pastoral-bisericească. Vizita casele celor „mai evlavioşi", bărbaţi şi femei, câţi frecventau adunările religioase. Accepta adeseori atenţii, mese ş.a.m.d. Câteodată aduna contribuţiile, legal sau în afara legii. Câteodată era mulţumit şi cel mai adesea nemulţumit. (…)

Kaloherachis se întâmpla să ia o arvună de la cinci până la opt drahme pentru oficierea unei liturghii sau panihide, pentru ca să se îngrijească să aducă preot, să poarte de grijă de cele mai importante, de prescuri, de litie ş.a.m.d. Apoi, în ziua rânduită, se făcea nevăzut, fără ca să dea înapoi, nici să folosească banii în scopul lor. Atunci trimitea o scrisoare plângându-se de porunci şi, susţinând că achitase anticipat, scria că acesta "a făcut aceste eforturi" ş.a.m.d. Se făcea nevăzut şi în plus întârzia să se mai arate.

Într-un an, în 189…, Bunavestirea a fost în lunea Paştilor. Era vorba să se săvârşească o panihidă într-un paraclis, lunea la mijitul zorilor. D-na P., proprietara capelei, îi invitase acasă la masă, în seara Paştilor, pe doi dintre cei care vor participa la panihidă şi pe Kaloherachi. După ce au fost bine-cinstiţi cu o cină pascală, au coborât în locaş pentru a începe slujba. Însă Kaloherachis s-a făcut nevăzut, „pe franţuzeşte", fără să-şi ia rămas bun, şi se duse să se culce. Mâncase şi băuse foarte bine".

Moşu' Marcu, din povestirea sa „Altundeva (Ἄλλος τόπος)", deşi participa mereu la slujbe de tot felul şi rostea psalmii utreniei, „Miluieşte-mă, Dumnezeule" şi „Crezul", „îi scandaliza pe cei mai tineri" spunând că înfricoşătoarea faptă pe care o interzice, de exemplu, porunca a şaptea, nu este păcat!… şi că „acestea toate călugării le fac". În sfârşit, doamna Spyridoula, din povestirea „Averea (Ἰδιόκτητο)", care întreține o casă de toleranță, „plânge noaptea întreagă, îşi loveşte pieptul şi-i invocă pe Sfinți. Are icoane, mătănii, tămâie- o mulțime… Se roagă pentru duşmanii ei, care mănâncă la masa ei şi o persecută, să le dea Dumnezeu pocăință şi luminare… Deoarece ceea ce face dânsa, o face înspre bine, şi cele ce le are în casa ei se află pe mâini bune. Dacă ar fi fost altundeva, ar fi fost mult mai rău!".

Observațiile lui Papadiamandi sunt foarte fine. Exteriorul tradiției isihaste ajunge refugiul câtorva psihopatologii umane. De aceea, adesea, oameni care par cufundați în viața liturgică şi arată în exterior semne de ataşament față de tradiția isihastă, în acelaşi timp demonstrează un comportament contradictoriu, provocator şi adeseori impudic.

Este uşor pentru oamenii care dețin un oarecare procentaj de patologie antisocială să-şi găsească refugiu într-o atmosferă care are ca trăsătură caracteristică urmărirea harului mai mult decât decât cumsecădenia exterioară şi care se foloseşte de nebunie (cea pentru Hristos) pentru a combate aroganța. Foarte ades nebunia (cea pentru Hristos) şi patologia antisocială sunt exterior imposibil de distins una de alta, dar nu au nimic în comun.

Prima este psihopatologia care utilizează trăsăturile nebuniei (pentru Hristos) ca pe o mască spre a se ascunde. A doua este o foarte înaltă expresie de sfințenie. Astfel încât, foarte ades, la acelaşi om pot să coexiste mostre din ambele atât de contradictorii elemente. Valorificarea situațiilor concrete poate fi făcută numai de oamenii care au o oarecare sensibilitate a experienței isihaste şi care au, de asemenea, şi cunoştințe de psihopatologie. Cei care o au pe prima, dar

nu cunosc nimic despre psihopatologie, vor avea tendința de a sanctifica şarlatani de drept comun, în timp ce aceia care sunt lipsiți de orice cunoştință a tradiției isihaste, fie cunoscând psihopatologie, fie fără aceasta, vor avea tendința să ia nebunia (pentru Hristos) drept şarlatanie.

Printre aceia care aparțin grupului „raționaliştilor" există de asemeni indivizi a căror psihopatologie îşi găseşte expresia în filozofia acestui grup. Persistenta idee a lui cum-se-cade este în mod frecvent o situație clasică de nevroză. Pentru oricine, este greu să spună în ce măsură nevroza determină filozofia de viață şi în ce măsură filozofia de viață naşte nevroza. Este cert oricum că ambele situații se întâmplă.

„Raționaliştii" aparțin de obicei categoriei celor „educați" şi sunt foarte mândri de aceasta, însă „formarea" lor este literară şi savantă. Au citit şi au învățat pe de rost destul şi au reputația de comentatori prin excelență ai marilor opere, dar, de regulă, nu dețin nici originalitate, nici creativitate. De obicei nu sunt dintre aceia pe care şi-i vor aminti generațiile posterioare. De exemplu, Psellos şi Ioan Itallos sunt cunoscuți numai istoricilor şi operele nu au nimic care să le mențină vii după epoca lor, în timp ce operele lui Maxim Mărturisitorul şi ale lui Simeon Noul Teolog, sunt focuri aprinse care luminează şi ard în spațiu şi timp, vertical şi orizontal.

Luând ca exemplu realitatea grecească a ultimilor o sută de ani constatăm că nu putem regăsi autenticitatea, originalitatea şi gândirea creatoare a lui Papadiamandi şi a lui Kontoglu în restul producției spirituale greceşti la un loc şi mai ales în aceea a teologilor-oameni de ştiință.

„Raționaliştii", deşi de multe ori încearcă să o ascundă, din motive pur practice, prin manifestările lor sunt trădați de agnosticismul şi relaxarea lor încrezută. Când au convingeri, aceste convingeri se învârt în jurul lui cum-se-cade sau împrejurul impunerii şi dominației unei „ordini morale" şi „decenței" care rezumă perfecționismul lor nevrotic. În străfund tremură pentru lipsa facilităților exterioare şi de obicei fac compromisuri uşor pentru orice,

atunci când înfruntă eventualul unei astfel de pagube. Mulți dintre „raționaliştii" din decursul veacurilor au părăsit cu multă uşurință Biserica Ortodoxă şi romeitatea pentru a deveni papistaşi sau / şi musulmani şi, mai recent, pentru a îmbrățişa orice forme eteroclite la modă.

Am putea să spunem că „raționaliştii" au dominat universal în Biserica ortodoxă a zilelor noastre, iar în Grecia gândirea teologică oficială se află neîndoielnic într-o captivitate apuseană.

Într-un anume fel, de curând, şi în lipsa teologiei academice, s-a ivit o binecuvântată mişcare neopatristică şi care oricum a constituit o mare speranță, dar care era totuşi mai ales o modă a unei culturi neopatristice şi o ideologie. În general este caracteristic epocii noastre să prefacă în modă cele mai autentice mişcări şi să înlocuiască autenticitatea lor inițială cu o afectare lamentabilă.

Astfel, vedem adeseori întâmplându-se faptul că romeii contemporani, printr-o autentică intenție de a salva străvechile valori, îşi împodobesc salonul cu un număr mare de frumoase mojare vechi fără ca vreodată să folosească vreuna dintre acestea spre a pregăti tradiționala scordolea, la fel precum alții şi-l împodobesc cu icoane vechi fără ca vreodată să le aprindă candela sau să le tămâieze, ori să se roage în fața lor.

Din contră, sub privirile aspre ale sfinților, aşezați în frumoasele țesături vechi rindeluiesc jalnicele grilled sandwiches (Doamne Dumnezeule!) şi înghit fără nici o grimasă aristocraticul produs al lemnului englezesc, whisky-ul, care nu lipseşte din casa nici unui romeu cumsecade.

Mulți dintre tinerii noştri, poate cei mai avangardişti, care deja au constatat că promisiunile, fie ale capitalistei, fie ale socialistei versiuni aparținând culturii apusene sunt înşelătoare, se întorc la tradiția religioasă locală, căutând răspunsuri la anxioasele interogații existențiale. Studiază textele filocalice, dar foarte ades la propunerea inconştientă a evadării din fața durerii pe care le-o provoacă confuzia

lor interioară, sau caută un avva cu o oarecare dispoziție pentru un ataşament isteric, pe care adesea îl divinizează şi îl idololatrizează.

Ca fiecare evadare, tot astfel şi această mişcare, atunci când funcționează ca evadare, poate să împiedice esențiala dezvoltare a tinerilor şi să-i conducă la disperare, atunci când divinizatul avva îi dezamăgeşte, şi să le stimuleze un duh al auto-justificării şi ataşării de tipul clanului mafiot, de data aceasta pe baza „Ortodoxiei".

Totuşi, chiar şi ca modă, respectiva mişcare îşi are valoarea ei, deoarece îi întoarce pe tineri la o tradiție care poate să fie autentica lor (tradiție) şi îi apără de pericolul de a se îndrepta spre tradițiile mistice ale Orientului Îndepărtat, astfel că familiarizarea lor cu acestea nu va avea cel puțin posibilitatea unei legitimități corespunzătoare.

În pofida pericolelor şi lipsei de naturalețe, producția teologică de valoare poate să arate şi este binecuvântată cu un înnoit interes pentru monahism.

Unii teologi – oameni de ştiință, se fac însă că se înrolează în mişcarea neopatristică, dar interesul lor neopatristic rămâne scolastic şi literar, fără a putea înțelege că nimic nu este mai antipatristic decât teoretizarea teologiei şi că nu există nimic patristic… în patrologie.

8. Invazia apuseană în spațiul artei şi rezistența tradiției culturale răsăritene

Dominația „raționaliştilor" în spațiul bisericesc de după revoluție[77] s-a aliniat atmosferei generale de occidentalizare şi catolicizare care dominase Grecia postrevoluționară. Politica țării era integral supusă marilor puteri din Apus. Arta şi literatura s-au catolicizat într-un răstimp foarte scurt. Neoclasicismul a lăsat deoparte totalmente tradiția arhitectonică locală şi nu doar pe cea laică, ci şi

[77] Este vorba de Revoluția de la 1821 (n. trad.).

arhitectura bisericească, deşi, în cele din urmă, sufletul acestui loc a dat autenticitate chiar şi respectivei mode aduse şi inițiate de străini şi a creat o arhitectonică de o rară frumusețe, căreia nu-i lipseşte nici măcar originalitatea.

Tradiția picturii bisericeşti care a constituit un atât de puternic bastion în lupta contra invaziei apusene, după cum demonstrează de exemplu studiul prof. Konst. Kalokyris despre frescele Cretei, a fost întreruptă brusc.

Zugravii postrevoluționari ca Vryzakis, Lytra ş.a., copiază şcolile din Apus şi dau naştere unei arte fără prea multă autenticitate şi originalitate.

De atunci, zugravii greci au urmat evoluțiilor artei apusene şi au imitat impresionismul apusean sau abstracționismul, ignorând faptul că aceste stiluri îşi aveau locul lor firesc în tradiția artistică proprie apusenilor.

În paralel, mişcările cvietiste au pus in circulație nu doar milioane de icoane apusene pur şi simplu, ci de proaste icoane apusene, de o artă dulceagă şi aproape trivială, constituind otrava spirituală mortală care a otrăvit străfundul inimii poporului nostru, nu doar caracterul artelor vizuale, ci chiar şi teologia viețuirii lui şi modul lui de viață, prezentând un Hristos care ar fi trebuit să fie imitat ca un om „de treabă”, cu maniere aristocrate, calm, fără profunzime şi fără culoare.

Câți dintre pictorii greci care i-au imitat pe profesorii apuseni ai artei abstracte ştiau de exemplu, de Theofan Grecul şi de modul în care Dostoievski a devenit continuatorul şi exponentul duhului isihast al acestui extraordinar zugrav?

Utilizând în duhul tradiției răsăritene isihaste abstractizarea, Theofan Grecul renunță la toate cele exterioare şi neimportante şi prezintă realitatea căderii omului şi acțiunea îndumnezeitoare pe care o are asupra acestuia harul dumnezeiesc.

Acest fundal negru al omului căzut, care se schimbă integral prin aceste puține raze ale harului, este prezentat de Dostoievski în modul artei literare.

Reprezentanții contemporani ai artelor figurative cred că dacă tablourile pe care le-a făcut Panaghiotis Zugravul n-ar fi fost pierdute pentru o sută de ani, arta figurativă greacă postrevolutionară ar fi avut o altă direcție, total diferită, deoarece cu tablourile Zugravului ar fi fost conectată rădăcinilor ei şi şi-ar fi continuat dezvoltarea firească.

Nu ştiu dacă există vreo legătură între prezența artistică a lui Kontoglu şi descoperirea tablourilor lui Panaghiotis Zugravul, dar este cert că Kontoglu reconectează contemporana tradiție a artei figurative greceşti la rădăcinile ei şi este deschizător de drum pentru o autentică şi adevărată artă, care contribuie decisiv ca acest spațiu să-şi reia adevăratul caracter cultural şi să creeze o lucrare figurativă pe care şi el însuşi o va stima şi care va constitui o ofertă substanțială la creația figurativă universală.

Muzica apuseană a exilat muzica populară, dansurile locale au fost înlocuite de cadriluri şi de polci. „Aceste dansuri, autohtone, dragul meu, sunt de o monotonie insuportabilă. O armată de oameni acolo, cât ceapa şi usturoiul, care fac un cerc lent, foarte greoi, fără sens. Dansul european are vioiciune, dragul meu, are farmec, este şic…, ne îndatorează să păşim în spiritul vremii...", spune dl. Periandru din povestirea lui Papadiamamdi „Ὁ χορὸς τοῦ κυρίου Περιάνδρου".

Astfel, aristocrația negustorilor de apă (Soutsos), a perceptorilor (Zaimes)[78] şi a pseudoconților din Eptanisi[79], au inundat spațiul nostru cultural muzical cu proastele lor adaptări ale Trubadurului şi Balului Mascat şi se mândresc cum că am devenit şi

---

[78] Autorul se referă la două familii de fanarioți foarte cunoscute (fam. Şuțu este foarte „familiară'' şi românilor), ai căror strămoşi au fost negustori de apă şi perceptori (n. trad.).

[79] Arhipelagul Ionic.

noi civilizați; şi ne-am fi pierdut şi noi totalmente culturalul nostru caracter muzical, dacă nu ar fi stat împotrivă poporul, cu cântecul popular, care a câştigat bătălia şi a creat o muzică a cărei valoare au fost forțați finalmente s-o recunoască şi pseudoaristocrații cu sânge albastru. Iannis Tsarouhis[80] a spus despre Tsitsanis[81] că este singurul argument că suntem civilizați, iar Manos Hatzidakis a completat că trebuie să fim fericiți că acest om este grec.

Orientarea culturală a Greciei postrevoluționare a fost consecința firească a dominării doctismului, iar doctismul a fost o adaptare temporală a „raționaliştilor". Grecii contemporani nu par dispuşi să pună în relație diferitele expresii culturale din viața postrevoluționarei Grecii cu analoagele curente teologice.

Mai ales în zilele noastre, când manifestarea interesului folcloric constituie o componentă obligatorie a cultivării spirituale, mulți dandy ai spiritului demonstrează de altfel interes pentru tezaurul nostru folcloric, deşi în acelaşi timp fie ignoră, fie neagă fundamentul teologic al acestei minunate producții folclorice.

Multe dintre „saloanele" grecilor, care fie n-au avut niciodată, fie nu vor să aibă vreo experiență de cult ortodoxă, sunt împodobite cu icoane „bizantine" şi „postbizantine" ca argument al profundei

---

[80] Iannis Tsarouhis (1910-1989), un personaj cu totul aparte, filosof sub egida peripatetismului, teolog fără operă scrisă, pictor şi scenograf a cărui filozofie de creație artistică stă sub semnul sintezei dintre tradiția clasică elină şi cea greacă modernă (n. trad.).

[81] Tsitsanis este bardul prin excelență al cântecului popular autentic (ϱεμπέτικα), pe care l-a revitalizat şi căruia i-a schimbat cursul dezvoltării, în pofida stării de decadență şi familiarității tavernei ieftine şi consumatorilor de droguri, epurat de arabismele şi indianismele care vor pătrunde pe la mijlocul deceniului al cincilea. Tsitsanis este considerat unul dintre deschizătorii de drum pentru viitorii muzicieni greci ca Mikis Theodorakis (n. trad.).

aprecieri a tradiției şi artei bisericeşti de către posesorii lor, dar aceste manifestări, în caz că nu constituie o falsă noblețe, vulgară şi o nouă formă de îmbogățire, sunt cel puțin exemple lamentabile de ipocrizie artistică. Icoana „bizantină" este expresia experienței latreutice şi doar aceia care au gustat din această experiență pot să susțină şi să estimeze real arta pe care a creat-o această experiență liturgică de adorare.

Cei care susțin şi apreciază creația culturală a poporului nostru, dar neagă şi ignoră temeiul fundamental al acestei creații care este tradiția creştin ortodoxă, exploatează ilicit poporul şi moştenirea lui culturală.

Adevărata artă bisericească este expresia vieții bisericeşti. Creatorul artei bisericeşti este Biserica în întregul ei, după cum creatorul vocii umane este creatorul întregului trup uman. Pentru ca vocea să fie produsă, trebuie să funcționeze stomacul, nervii, inima, plămânii ş.a.m.d. Nu coardele vocale sunt cele care produc vocea umană. Corzile vocale sunt ultima verigă a lanțului. Pentru ca vocea să fie generată de corzile vocale, este indispensabil ca trupul uman să fie viu şi să funcționeze normal. În acelaşi mod, creatorul autenticei arte bisericeşti este ultima verigă a unui lanț şi poate să creeze numai atunci când este organic conectat trupului viu al Bisericii şi participă în chip deplin la viața bisericească, întrucât, desigur, există viață bisericească şi întrucât trupul Bisericii este viu.

În zilele noastre, în mod substanțial, nu există artă bisericească. Arta bisericească contemporană, pictura, poezia, muzica şi arhitectura contemporană, sunt copii ale artei bisericeşti care au fost expresia vieții bisericeşti a unei alte epoci. Întrucât există viață bisericească, arta bisericească va fi produsă în mod spontan, fără a fi necesară nici un fel de metodică. Lipsa artei bisericeşti declară lipsa autenticei vieți bisericeşti şi conduce la plauzibila concluzie că ceea ce se vede drept artă bisericească este doar aparență.

Autentica viață bisericească este procesul ataşării de Iisus Hristos şi restabilirii prin El a măreției celei de dinaintea căderii a firii unor oameni concreți, într-o clipă concretă. Este procesul

reîmbisericirii unor membri desbisericiți ai Bisericii, adică a mutării lor de la egocentrism la iubire, de la sciziune la unitate, de la mizantropie la comuniune.

Viața bisericească se schimbă continuu, deoarece neîncetat se modifică forțele angajate, iar din acest motiv, este firesc să se modifice în mod continuu şi arta bisericească. Şi într-adevăr, vedem cum de-a lungul celor două mii de ani de viață ai Bisericii, arta eclezială se modifică continuu.

Autentica artă bisericească este unul din modurile în care Biserica în întregul ei şi fiecare dintre membrii ei în parte trăiesc taina mântuirii în Hristos a omului. În consecință, arta bisericească reprezintă nu doar pe cel ce a angajat, ci şi ceea ce a fost angajat. Reprezintă Dumnezeiescul Har care angajează, dar şi firea căzută, care a fost angajată şi restituită în starea ei personală.

În epoca noastră, aghiografii, cu mici excepții, nu încearcă să exprime prin arta lor actuala viață bisericească.

În doctismul prerevoluționar şi postrevoluționar, în francizata[82] tradiție culturală pe care doctismul a promovat-o, poporul a reacționat rămânând credincios tradiției sale isihaste şi continuând să-L adore pe Hristosul său şi să stea împotriva francizării, refuzând să adopte modul de viață pe care doctismul încerca să i-l impună şi care a fost o formă de puritanism anglo-saxon totalmente inadaptabilă.

De regulă, profesiile literare şi artistice nu numai că nu au proiectat nici o rezistență valului de francizare, dar au fost chiar principalii săi agenți, deoarece erau cadeții culturali ai „raționaliştilor" şi ai doctismului şi erau amputați de tradiția isihastă a romeității.

---

[82] *Francizare* pentru grecul creştin-ortodox înseamnă la fel de bine şi romano-catolicizare, proces declanşat odată cu ridicarea Imperiului Francilor sub Carol cel Mare şi continuat prin intermediul Cruciadelor până în zilele noastre.

Literatura nefrancizată a lui Papadiamandi nu este un incident inexplicabil în istoria culturală a romeității postrevoluționare. Papadiamandi a fost fiul ultimilor Kollivazi şi a fost adăpat de tradiția isihastă. Interesul său pentru viața bisericii nu era „estetic", după cum vor să ne spună unii artişti, dandy, care îl pot evalua pe Papadiamandi tot atât pe cât pot estima arta noastră bisericească cei ce nu frecventează actul liturgic.

Papadiamandi nu scrie literatură religioasă sau nereligioasă. Literatura religioasă este un termen apusean însemnând literatură care predică. Papadiamandi nu predică. Papadiamandi vorbeşte despre viața umană adăpată totuşi existențial de tradiția ortodoxă isihastă, iar răspunsurile sale la atacurile împotriva religiei nu sunt apologetică scolastică şi savantă, ci simpla exprimare a credinței: „cât despre mine, atâta cât voi respira şi voi cugeta, nu voi înceta niciodată… să laud în Biserică pe Hristosul meu".

Este tragic că intelectualii neoelini, cu mici excepții, nu văd sau nu vor să vadă că ortodoxia este cea mai adâncă şi cea mai profundă rădăcină a tradiției noastre culturale, căci aşa cum ne amputăm din ce în ce mai complet de această atât de vitală rădăcină, vom deplânge foarte curând o teribilă atrofie, atât culturală cât şi duhovnicească. Este tragic că până şi aceia care susțin că sunt dedicați cultural poporului, nu pricep că sistemele pe care vor să le vândă poporului sunt apusene în pofida orientalității lor geografice, de suprafață. Deşi susțin şi poate cred că sunt protectorii poporului, subminează ceea ce constituise pentru popor cea mai prețioasă sursă de viață şi creație.

Istoric, mişcarea isihastă a fost aceea care a avut un fundament popular, în timp ce „raționaliştii" se identifică adeseori cu aristocrația. Zelotiştii sunt aceia care s-au ridicat în secolul al patrusprezecelea împotriva marilor proprietari funciari şi au făcut din Thessalonic, în spațiul romeității, prima democrație medievală.

Mişcările radicale locale ale contemporaneității sunt totalmente în afara elementului isihast şi acestea coparticipă deplin la complotul pentru francizarea poporului nostru şi, în ciuda

proclamaţiilor făcute de aleşii poporului, împărtăşesc psihologia contemporanului grec pseudoaristocrat.

9. Concepţia tradiţiei culturale răsăritene despre om şi modul în care înfruntă viaţa şi crizele ei

Războiul dintre Răsăritul cultural creştin şi Apusul cultural, care face ravagii de secole, pare să fie câştigat din ce în ce mai mult de către Apusul cultural, foarte adesea cu colaborarea fiilor înşişi ai Răsăritului cultural creştin.

Şi totuşi, după cum o arată lucrurile, însăşi această victorie a Apusului cultural constituie cruciala lui înfrângere, deoarece prin dominaţia lui s-a arătat patogen şi mortal. Lumea a început deja să caute şi va căuta mai mult alte soluţii. Deci a sosit ceasul Răsăritului creştin, care are o concepţie diferită faţă de Apus despre om, despre nevoile lui reale şi despre cum vor fi satisfăcute aceste nevoi.

Raţionalismul a fost testat şi nu a corespuns nevoilor profunde ale omului. A sosit clipa ca lumea să încerce modul isihast pe care Răsăritul creştin l-a experimentat şi a constatat că într-adevăr corespunde acestor nevoi.

Modul în care Răsăritul a primit şi a împlinit învăţătura lui Hristos i-a acoperit nevoile vitale mai eficace decât modul în care a împlinit această învăţătură Apusul.

Gnoza în Răsăritul creştin a fost înţeleasă existenţial ca un proces care pune în mişcare întregul om unificat. Ca pe un proces care dezvoltă uniform omul întreg, în echilibru, fără a zămisli oameni hydrocefali, cu un creier supradezvoltat şi cu o inimă atrofiată sau cu un corp dispreţuit.

Pentru Răsăritul creştin, nu doar mintea (νοῦς) cunoaşte, cunosc şi cele mai neînsemnate elemente ale trupului şi se dezvoltă şi acestea ca şi aceea. Astfel cunoaşte omul pe Dumnezeu, aşa cunoaşte şi pe Sfântul Duh, de aceea cunoaşte pe Dumnezeu în chip real, de aceea

îl cunoaşte, iar nu îl deduce aşa cum o fac apusenii care, conform exprimării lui Grigore de Nyssa, „transformă în idol propriul gând".

În Răsărit, omul în întregime cunoaşte pe Dumnezeu. Duhul Sfânt luminează pe om până în măduva oaselor. Duhul Sfânt sfinţeşte şi mişcă zidirea şi „dă fiinţă întregii zidiri".

Când Dumnezeu s-a arătat într-un mod de necuprins stareţului Siluan, „întreaga lui existenţă s-a umplut de focul Harului Duhului Sfânt".

Cunoaşterea integrală nu se referă doar la câteva soluţii tehnocrate. Soluţiile problemelor omeneşti care nu cuprind omul în întregime, nu doar că nu sunt mântuitoare, dar sunt şi extraordinar de periculoase, după cum s-a văzut atât de clar în zilele noastre, când progresul tehnocrat a devenit o ameninţare groaznică pentru neamul omenesc, deoarece nu a fost acompaniat de un corespunzător progres duhovnicesc al umanităţii. Realizările ştiinţifice au fost utilizate spre a sluji, fapt şi mai catastrofal pentru neamul omenesc, egocentrismului, care nu a fost diminuat de un progres duhovnicesc, în paralel cu cel tehnic.

În tradiţia culturală creştină răsăriteană, nu este considerat cultivat cel care învaţă pe dinafară o gnoză cerebrală sau care dobândeşte capacităţi dialectice, ci acela care şi-a purificat inima de patimile omeneşti, iar mai concret de patima egoismului. Astfel, în ciuda continuei spălări de creier pe care o suportă de veacuri poporul nostru - şi drept consecinţă pare să fie impresionat superficial de cunoaşterea care „înalţă", care induce în eroare, care înşeală încă şi pe acela care o deţine, astfel încât să-l orbească spre a nu putea să vadă reala lui decădere-, nu i-a fost greu să recunoască (dialectic) măreţia persoanelor „non-grata" ca părintele Planas[83]. Merită de consemnat că în faţa acestor oameni sunt demascaţi până şi cei mai cerebrali intelectuali. Cândva avva Arsenie îl întrebase despre propriile sale

---

[83] Personaj real, de altfel şi sfânt. V. *Ὁ Ἅγιος Παπα-Νικόλα Πλανᾶς. Ὁ ἁπλοϊκος ποίμνην τῶν ἁπλῶν προβάτων*. Ed. Aster, Atena 1999.

gânduri pe un stareț egiptean, îl vede un al treilea şi îi spune: „avva Arsenie, tu care ai atâta cultură latină şi elină, cum îl întrebi despre gândurile tale pe acest om ignorant?" Şi acela i-a spus: „Desigur, m-am format în culturile greacă şi latină. Dar nici măcar alfabetul acestui om simplu nu l-am învățat încă".

Vechea convingere a Răsăritului creştin că Dumnezeu a binevoit „prin nebunia propovăduirii să-i mântuiască pe cei ce cred", deoarece „întru înțelepciunea lui Dumnezeu lumea n-a cunoscut prin înțelepciune pe Dumnezeu" (I Cor. 1,21) întemeiată ferm şi fără contradicție pe Noul Testament, a fost păstrată printr-un ataşament absolut de-a lungul secolelor.

La acceptarea propovăduirii evanghelice, spune Ioan Gură de Aur, nici înțeleptul nu este ajutat de înțelepciunea lui, nici cel neînvățat nu este vătămat de ignoranța lui, dar dintre cele două, desigur, ignoranța înlesneşte acceptarea propovăduirii evanghelice (Omilia a IV-a la I Cor.), iar aceasta deoarece cunoaşterea şi înțelepciunea lumii sau a cuvântului este fenomenologică, este cunoaşterea care nu cunoaşte, după Grigorie de Nyssa. Numai credința, potrivit lui Maxim Mărturisitorul, este lucrarea (ἐνέργεια) şi dezvăluirea adevăratei cunoaşteri, iar la această cunoaştere sufletul omului ajunge atunci când lucrările(energiile)-părți, înțelepciunea şi cumpătarea, cunoaşterea teoretică şi cea practică, se unesc. Sufletul cunoaşte cu adevărat numai unificat în acest mod.

Aceste opinii despre cunoaştere şi erudiție sunt considerate dintre cele mai avansate în Apus şi au fost sprijinite de pedagogi reformatori ca John Dewey, care au declarat nevoia întoarcerii educației la centrul experienței umane[84]. Desigur, înțelepții noştri din Apus care ne vorbesc cu extaz despre John Dewey nu ştiu că prezintă

---

[84] Theodore Brameld, ‹‹A reconstruction View of Education››, în *Philosiphie of Education*, Philip H. Phenix ed. John Wiley and sons Ic., New York 1965, p. 105.

opinii formulate în urmă cu treisprezece secole de către strămoşul lor, Maxim, căruia nici numele nu i-l cunosc şi nici măreţia nu i-o bănuiesc.

Deoarece aceasta este concepţia tradiţiei creştine răsăritene despre cunoaştere, apologetica ei este o apologetică existenţială care nu se sprijină pe acrobaţii intelectuale, ci pe simţămintele inimii, pe trăiri şi pe modul de viaţă. Aceasta a fost apologetica ucenicilor pescari ai lui Hristos: „Vino şi vezi”. Aceasta a fost apologetica martirilor şi a tuturor sfinţilor. Aceasta a fost apologetica lui Papadiamandi. „Cât despre mine, atâta cât voi respira şi voi cugeta, nu voi înceta niciodată… să laud in Biserică pe Hristosul meu”[85].

Tradiţia creştină răsăriteană ştie că pentru ca omul să asculte „cuvintele de nespus”, pentru a vedea slava lui Dumnezeu, lumina cea nezidită care mântuieşte şi dăruieşte odihna într-atât încât, atunci când ucenicii au văzut-o pe muntele Tabor, au voit să facă „în acel loc trei colibe” (Mt. 17,4), pentru a vedea „naşterea străină” trebuie să se înstrăineze de lume; nu să fugă din lume, ci să nu se identifice cu lumea şi să adopte modul de a fi al lumii. Să nu se identifice cu duhul egoismului şi al căpătuirii care domină în lume.

Tradiţia răsăriteană creştină ştie că omul nu va progresa în mod real atâta timp cât urmăreşte satisfacerea fiecărei pofte, ci atunci când va putea să spună „nu” propriilor pofte, pentru a putea spune „da” nevoilor celorlalţi.

Tradiţia răsăriteană creştină este sigură că adevăratul progres al omului se va realiza prin post şi rugăciune, adică prin prefacerea lăuntrică a omului, care se realizează numai cu ajutorul harului lui Dumnezeu şi prin asceza care nu este scop în sine, ci se face cu intenţia de a ajuta la transformarea lăuntrică.

Tradiţia răsăriteană creştină este convinsă că, cu cât fiecare membru în parte este infestat de narcisism, grijă faţă de sine, autoadorare, cu atât umanitatea nu va putea nicicum, cu ajutorul

---

[85] Psalt Pascal (Λαμπριάτικος Ψάλτης).

niciunui artificiu psihologic, economic, social sau politic, să construiască relaţii omeneşti sănătoase şi societăţi binecuvântate.

Numai în acest duh sunt posibile relaţiile umane, acolo unde omul este considerat frate, membru al unui trup comunitar, asemeni lui Dumnezeu Însuşi. Unde fiecare nu se gândeşte la ce va lua de la celălalt, ci la ce va da aceluia, unde întâlnirea cu aproapele este considerată condiţia întâlnirii cu Dumnezeu, unde „nu este într-altfel mântuire, decât numai prin intermediul aproapelui”[86] şi unde se exclude cu orice preţ lepădarea aproapelui.

„Nu-mi spune”, zice Ioan Gură de Aur, „cuvântul acesta rece: ce îmi pasă, nimic comun cu acesta având?!? Numai faţă de diavol nu avem nimic comun, însă faţă de toţi oamenii, multe avem în comun. Căci aceleiaşi firi omeneşti fiind părtaşi, pe acelaşi pământ locuind, şi din aceleaşi bucate hrănindu-ne, avem acelaşi Stăpân, Care a dat aceste legi, la toate aceste bunuri suntem chemaţi. Deci să nu spunem că nimic nu avem comun cu aceştia; satanică este această voce, diavolească această lipsă de omenie; nu cumva să spunem aceasta, ci să arătăm fraţilor cuvenita purtare de grijă”[87].

În cântecul popular „a murit în piaţa din parc”, poetul popular exprimă concepţia creştină de mai sus, condamnând abandonarea unui om de către prietenii săi, rude şi mai general de întregul organism social, atunci când omul respectiv a fost acuzat de o abatere. Părăsit şi singur, acest om a murit pe o bancă în parc. Imaginea se constituie ca o condamnare a abandonării omului, oricare ar fi motivul invocat.

Nu are cu adevărat importanţă ce imperfecţiune alegem pentru a justifica abandonarea cuiva. Când ne permitem nouă înşine pentru un motiv oarecare să-l abandonăm pe aproapele nostru, atunci mai devreme sau mai târziu îi vom abandona pe toţi oamenii şi toţi ne vor abandona la rândul lor. Când acceptăm un păcat de moarte, atunci toate imperfecţiunile umane în cele din urmă se fac păcate de moarte.

---

[86] 46. Macarie, *Ὁμιλ*. Migne 34, p. 752.
[87] Migne 34, p.752.

Se poate ca noi să considerăm păcat de moarte neputința altuia, însă celălalt, ca şi noi, nu va considera propria imperfecțiune ca păcat de moarte, ci pe a noastră.

În duhul autentic al tradiției răsăritene creştine, nu numai că nici un motiv nu scuză abandonarea aproapelui, ci este impusă ataşarea față de om chiar şi atunci când acesta îl abandonează pe cel care vrea să-i fie aproape. „Chiar dacă cineva vrea să te abandoneze, nu-l abandona şi tu, să nu cumva să rosteşti acel rece cuvânt", continuă Gură de Aur; „ci însuți încălzeşte sufletul cel înghețat. Căci ce se va întâmpla dacă nu va fi încălzit, zice? Va rămâne făcând cele ale sale"[88].

Numai înlăuntrul acestui duh poate exista şi familia. Dacă soții sau părinții nu se luptă să limiteze narcisismul lor, nu va putea să existe nici mariaj, nici familie, după cum se vede clar din judecata acestor instituții ale contemporanei societăți consumiste. Fără această bătălie, nici o „tehnică" nu va salva nici mariajul, nici familia, după cum adeseori se pare că Apusul crede, sau şi Răsăritul atunci când mimează Apusul.

Într-adevăr, adeseori îi auzim pe mulți dintre romeii din Occident prezentându-ne câteva dintre aceste admirabile „tehnici" care vor da soților posibilitatea să aibă fiecare tot ceea ce vrea şi în acelaşi timp să rămână cuplu. Însă decăderea mariajului în epoca noastră arată că credința în aceste „tehnici" şi în posibilitățile lor este infantilă şi demonstrează la acest capitol că soluția la problemele existențiale ale omului nu este o soluție tehnocrată.

În tradiția culturală şi creştină răsăriteană în familie nu se discută despre drepturi şi sindicalism, deoarece pentru tradiția creştină răsăriteană nu este doar o întreprindere, ci „biserica de acasă", care este trupul lui Hristos şi ai cărei membri sunt membrii trupului lui Hristos, fii ai lui Dumnezeu cu ipostază proprie fiecare în parte, pe

---

[88] Migne 60, p. 647.

care iubirea îi leagă şi îi uneşte fără a anula identitatea lor şi particulara lor destinație, după cum în taina Sfintei Treimi cele trei persoane se unesc în mod absolut în iubire, însă nici una nu o absoarbe pe cealaltă şi toate îşi păstrează propria lor existență ipostatică.

Viața duhovnicească în Răsăritul creştin se bazează într-un grad foarte mare pe cunoaşterea de sine. Cu cât omul estimează „ca mari cele despre propriul sine", cu atât nu îl cercetează harul lui Dumnezeu şi este chinuit de ispite „până ce îşi va afla boala sinelui" şi se va refugia la Dumnezeu în umilință[89]. „Căci îndurarea urmează smereniei"[90].

Avva Pimen a spus că „dacă va ajunge omul la cuvântul apostolului, toate sunt curate celor curați, se va vedea pe sine ca cel mai mic dintre toate creaturile. Spune fratele: cum e cu putință să mă consider mai mic decât un ucigaş? Răspunde Avva că dacă va ajunge omul la înălțimea acestui cuvânt şi va vedea om ucigând, va spune că acela a făcut acest păcat numai o dată, eu însă ucid în fiecare zi"[91].

Omul cunoaşte că inima sa a atins curățenia atunci când „îi consideră pe toți oamenii buni, şi nimeni nu-i va părea acestuia necurat şi pângăritor", spune Isaac Sirul[92].

Cu o astfel de atitudine care exclude abandonarea aproapelui, relațiile umane se pot dezvolta vertical şi orizontal.

Abandonarea aproapelui în cultura apuseană este o tehnică defensivă cu ajutorul căreia fiecare încearcă să se protejeze spre a nu fi abandonat el însuşi. Temeiul acestei abandonări este neținerea câtorva canoane sociale care până a deveni canoane sociale au fost rețete etico-

---

[89] Iustin Popovici, „Gnoseologia lui Isaac Sirul (Ἡ γνωσιολογία τοῦ Ἰσαὰκ Σύρου", *Dialoguri athonite* (*Ἀθωνικοὶ διάλογοι*), 71-2, p. 10.
[90] Op. cit. p. 9.
[91] Migne 65, p. 345.
[92] Iustin Popovici, „Gnoseologia...", op. cit. p. 12.

religioase, fundamentate pe pervertirea legalistă puritană a învățăturii morale creştine.

Cum s-a menționat şi mai sus, conform acestei concepții puritane pentru a fi cineva creştin trebuie să țină câteva „legi" morale. Cel care nu ținea aceste „legi" era ostracizat sau, precum în comunitățile „puriste", chiar executat, ca în cea calvină, născută imediat după impunerea Protestantismului, care într-un mod impresionant a păstrat concepția legalistă a bisericii papiste şi pe care a augumentat-o cu ajutorul puritanismului.

Mai târziu, pe acest fundament teologic a fost întemeiată cultura apuseană şi atunci transgresarea canoanelor sociale era considerată a-l priva pe infractor de calitatea lui de „cum-se-cade'' sau de cea de om civilizat, având drept consecință abandonarea lui socială. Apuseanul, viețuind într-o astfel de terifiantă atmosferă socială în care simțea iminența continuă a fricii de a fi abandonat, atunci când concepea să transgreseze legile sociale, învăța să dezvolte din pruncie un sistem defensiv necesar supraviețuirii.

A dezvoltat apărarea cu ajutorul unei măşti, o defensivă a subevaluării celorlalți, pentru a putea el să rămână la suprafață şi în cele din urmă a învățat că „denunțarea" celuilalt îl va pune la adăpost pe el însuşi.

Vedem aceste defensive clar în nevrozele oamenilor societății capitaliste, în tactica denunțării reciproce şi a spionării reciproce care a dominat în societatea comunistă, dar le vedem şi la noi în nevrozele şi în caracterul oamenilor care au suferit influența mişcărilor cvietiste, care au transpus în spațiul cultural al tradiției culturale răsăritene pervertirile atât de patogene ale legalismului şi puritanismului.

Dar aceste mişcări cvietiste nu au influențat numai pe aceia care s-au înrolat acestora, ci au influențat mai general şi decisiv ethosul cultural şi evlavia poporului nostru prin orice mijloc posibil. Prin predică, prin alterarea vieții latreutice, prin intermediul artelor figurative şi a muzicii au întreprins-o poate inconştient, altfel ar trebui să fie acuzați de genocid, de faptul de a fi predat acest spațiu unei

nemiloase captivităţi apusene, care a adus atâta pagubă cât nici o altă catastrofă în mai noua istorie grecească.

Este cel puţin iritant că înseşi aceste mişcări arată o terifiantă sensibilitate pentru discuţii teologice purtate între unii episcopi din Răsărit şi unii episcopi din Apus. Pentru că dacă episcopii nu se reprezintă doar pe ei înşişi, pot reuşi cel mult o recapitulare a eşecului de la Florenţa. Însă alterarea existenţială a ethosului poporului pe care au întreprins-o aceste mişcări va devora rădăcinile tradiţiei noastre, iar atunci aceia care vor voi să semneze compromisul tradiţiei culturale şi teologice în Apus nu se vor reprezenta numai pe sine înşişi.

Pentru a fi înţeleasă întinderea influenţei acestor mişcări cvietiste asupra poporului sunt suficiente câteva exemple ca acela al lui Kazantzakis care, fără să o bănuiască el însuşi, şi în viaţa lui personală este torturat de nevrozele pe care le creează legalismul şi puritanismul Apusului, dar şi toată producţia lui literară este influenţată de acest puritanism. Teoretizarea daltonistă în alb-negru a realităţii umane, polarizarea puritană numai în două categorii de oameni, cei buni şi cei răi, în cei buni cu popa-Fotie şi în cei răi cu popa-Grigorie, dă naştere unei prăpăstii de netrecut şi un război crud între ei, parte a căruia a fost recentul război civil.

Când însă omul ajunge în punctul ca propriul său sine să se alăture celor răi, atunci autoabandonarea şi ura faţă de sine însuşi sunt inevitabile.

În duhul tradiţiei creştine răsăritene, totuşi, nu există doar două categorii de oameni, ci atâtea câţi oameni există şi chiar mai mult, atâtea câte clipe şi situaţii există în viaţa umană. Cei răi nu sunt oarecare alţii, iar bun nu este decât Dumnezeu, la bunătatea căruia toţi oamenii participă într-o mai mică sau mai mare măsură.

În opoziţie cu teoria apuseană despre om şi despre viaţa umană, în teoria răsăriteană pe care o exprimă atât de impresionant Dostoievski şi Papadiamandi, polarizarea nu este posibilă.

Aproape toţi oamenii, la Dostoievski şi Papadiamandi, ne provoacă o oarecare simpatie. Pentru fiecare simţim compasiunea şi

poate iubirea pe care ei înşişi ca fii ai autenticei tradiției răsăritene creştine o simt pentru aceia.

La Papadiamandi nu există preoți-dumnezei, ci preoți-oameni care, într-o clipă a vieții lor când îi părăseşte Duhul lui Dumnezeu, cad într-o stare groaznică, ca părintele Chiriac din povestirea Paşte la Țară (Ἐξοχικὴ λαμπρή) şi care mai târziu se metamorfozează în sfinți precum acesta, atunci când Duhul lui Dumnezeu îl vizitează din nou.

Pentru aproape toți oamenii lui Papadiamandi simțim o oarecare simpatie, chiar şi pentru acel lup-de-om din povestirea Vară-Eros (Θέρος-Ἔρος). Cum altfel ar fi putut să se întâmple, dacă însuşi Papadiamandi simte atâta afecțiune pentru acesta, căruia îi înțelege atât de profund situația?

„Acum, în mijlocul primăverii", scrie, „se pare că a obosit şi el însuşi de izolarea sa, simțea că era bărbat, şi că firea dintr-însul se trezise la viață. Săracul om"; şi iarăşi: „îşi lăsase caprele sale şi coborâse pe jos înspre partea unde văzuse ființa aceea adorabilă şi de vis. Săracul lup-de-om"[93].

Sentimente asemănătoare ne inspiră Papadiamandi pentru bietul moş-Iannio care, bătrân fiind, se îndrăgostise de o femeie măritată, cu copii şi nepoți, ea nebănuind iubirea lui fără-de-minte, şi care moare în fața casei acesteia în sfintele zile ale Crăciunului, când „zăpada se aşternuse ca un cearşaf. Albă zăpadă… să ne albească pe toți ochiul lui Dumnezeu, să ne albească viscerele… să nu avem inimă rea înlăuntrul nostru".

„Şi moş-Iannio", continuă Papadiamandi, „se albise de tot şi adormi în zăpadă, pentru a nu se arăta dezgolit şi lipsit de apărare, şi el şi viața lui şi faptele sale, înaintea Judecătorului, înaintea Celui vechi de zile, înaintea Celui Întreitsfânt"[94].

Astfel vede şi tratează pe om Răsăritul creştin, şi de aceea nu dă naştere nevrozelor şi vinovăției, şi nici pe de altă parte nu simte

---

[93] *Integrala* (*Ἅπαντα*), vol. al III-lea, ed. Βίβλος, 1954, pp. 171, 177.
[94] Op. cit. vol. al II-lea , pp. 286, 288.

nevoia de a coborî standardele vieții duhovniceşti astfel încât să se ascundă cu toții şi să-şi găsească toți o justificare, deoarece nu crede în autojustificarea omului, ci în mila şi în iubirea cu care Dumnezeu răspunde şi celei mai imperceptibile mişcări pe care o face omul către Acesta.

Tradiția creştină răsăriteană reuşeşte realmente să lase deschis orizontul pentru imperfecțiunile vieții duhovniceşti fără a cultiva execrabila manie a perfecțiunii care este poate cea mai serioasă psihopatologie a omului apusean contemporan.

Atmosfera de cult reuşeşte acest irealizabil pentru Apus, deoarece, deşi conduce pe om spre inexprimabila slavă a lui Dumnezeu, concomitent îi aminteşte că există o comuniune a oamenilor păcătoşi; pentru vameşi şi desfrânate; pentru oamenii „în multe păcate prinşi şi dedați patimilor voluptății”[95]; pentru oamenii care trăiesc „o viață iubitoare de cele materiale şi de câştig”[96]; pentru oameni pentru care nu există „faptă sau răutate” pe care să nu o fi făcut cu „mintea şi cu cuvântul şi cu voia, prin atitudine, ştiință şi faptă”[97]; pentru oameni care nu se bazează pe dreptatea lor şi mărturisesc: „că nu am făcut vreun oarecare bine pe pământ”[98]; pentru oameni care ştiu că „nimeni dintre cei vii nu-i drept înaintea Ta” (Ps. 142).

Tradiția creştină răsăriteană a reuşit de asemeni să țină ridicate criteriile vieții duhovniceşti şi în acelaşi timp să fugă de nevroza maniei perfecțiunii, deoarece din acest motiv: „trecut-a umbra legii şi darul a venit” definitiv şi irevocabil. Astfel nu a căzut în capcana generalizărilor rigide, ci a păstrat o binecuvântată maleabilitate a adaptării la situația concretă a omului concret şi nu a înfruntat pe om ca pe o mulțime anonimă din balconul unui oarecare palat episcopal.

---

[95] Rânduiala Sf. Maslu.

[96] Canonul cel Mare.

[97] Canonul cel Mare.

[98] Liturghia Sf. Vasile cel Mare.

Cândva, câțiva monahi l-au vizitat pe Antonie cel Mare şi i-au zis: „Spune-ne un cuvânt să ne mântuim”. Iar el a răspuns: „citiți Scriptura”. „Vrem să auzim ceva de la tine”, i-au spus aceia. Atunci Antonie a spus: „când vă va da cineva o palmă peste obraz întoarceți-l şi pe celălalt”. „Aceasta nu putem să facem”, au spus aceia. „Atunci să acceptați pe un singur obraz”, le spune Antonie. „Nici aceasta nu putem să facem”, au spus aceia. „Atunci să nu dați înapoi”, spune Antonie. „Nici aceasta nu putem să facem”, au spus aceia. Atunci Antonie a cerut unui ucenic să le facă puțină supă, pentru că erau neputincioşi, şi întorcându-se către ei le-a zis: „una nu puteți să o faceți, cealaltă nu vreți să o faceți, ce să vă fac? Rugăciune trebuieşte”.

Dacă din lăuntrul inimii omului vine tot răul care îl pietrifică atunci când se dedă patimilor, atunci circumstanțele exterioare nu au o prea mare importanță.

Unii oameni trăiesc onest şi virtuos, în timp ce alții trăiesc necinstit şi păcătos. Diferența nu constă într-o constrângere exterioară, ci în posibilitatea pe care o are omul de a-şi alege modul său de viață[99].

În raport cu cât este un om plin de har, el poate să-şi ajute aproapele să-şi vadă decăderea şi să fie mântuit din ea. Broaştele (patimile) au fost stârpite în Egipt atunci când Moise şi-a întins mâinile. Privind la brațele deschise ale lui Hristos pe Cruce, sau la brațele întinse ale fiecărui om care îşi răstigneşte eul în numele lui Hristos, omul poate să se mântuiască de demonii lui interiori, iar nu având în vedere o realitate exterioară impersonală.

Răul exterior care poate să-l vatăme real pe om este (acela care este) proiecția răului interior.

Când cerul s-a întunecat sub ochii Egiptenilor, spune Grigore de Nyssa[100], în ochii evreilor el a rămas luminat de către soare. Nu a fost o putere constrângătoare din exterior care făcea pe unul să se afle

---

[99] Grigore de Nyssa, *Viața lui Moise* (*Βίος τοῦ Μωϋσέως*), cartea a II-a, paragr. 73-75.

[100] Op. cit., paragr. 80-81.

în întuneric şi pe celălalt în lumină, ci înşişi oamenii au înlăuntrul lor şi prin alegerea proprie cauzele luminii şi întunericului, deoarece înşişi se pun pe sine acolo unde vor să fie. Nu s-au întunecat ochii Egiptenilor deoarece un oarecare perete sau un oarecare munte ascundea soarele, ci soarele îşi trimitea razele sale tuturor la fel. În timp ce Evreii se bucurau de lumina lui, Egiptenii rămâneau nesimțitori la darul său. Într-un fel asemănător, o viață luminată se oferă tuturor, la fel, în acord cu capacitățile lor. Unii rămân în întuneric amăgiți de înseşi scopurile lor păcătoase, în timp ce alții răspândesc lumină de la lumina virtuții.

Pentru acela care trăieşte fără păcat, nu există nici întuneric, nici vierme, nici foc, nici iad. Omul însuşi îşi alege iadul său şi în lumea aceasta şi în cealaltă[101].

Când omul are pacea în inima sa, cosmosul întreg este pentru acesta împăcat, spune Efrem Sirul.

Tradiția răsăriteană creştină nici nu a subestimat, nici nu a trivializat trupul, ci teologic a învățat egalitatea lui în drepturi cu sufletul uman şi indivizibilitatea esențială a tuturor opiniilor existenței umane, iar această învățătură a materializat-o şi a realizat-o cultural.

Opinia antropologică a tradiției creştine în ceea ce priveşte egalitatea în drepturi şi absoluta unitate a trupului cu celelalte părți componente ale existenței umane a fost formulată odată cu învățătura despre nemurirea totodată şi a trupului şi despre participarea acestuia la toate procesele existenței.

Liturgic, această învățătură a fost actualizată prin închinarea la moaştele sfinților, prin activa şi egală cu a sufletului participare a trupului la viața liturgică (semnul crucii, metaniile, mişcarea liturgică) şi prin utilizarea tuturor sentimentelor spre trimiterea şi receptarea mesajelor mântuitoare.

---

[101] Op. cit., paragr. 88.

În tradiția liturgică a Răsăritului creştin, mesajul mântuitor nu se aude numai, cum se întâmplă adeseori în Apusul creştin, care limitează decisiv posibilitățile comunicării mântuitoare, ci este văzut, palpat, este mâncat şi mirosit cu adeverirea că uneori mirosul poate să fie cel mai eficace mijloc decât orice altceva în transmiterea mesajului creştin, iar acelaşi lucru este valabil pentru toate simțurile.

Cultural, această concepție antropologică a fost exprimată prin libera participare a trupului la exprimare şi comunicare. Gesticulația, de exemplu, a completat în Răsărit celelalte mijloace pe care le folosea un om pentru transmiterea unui mesaj, până ce romeii „civilizați" din Apus, transferând în acest spațiu dualismul anglo-saxon, au reprobat această uzanță ca pe o barbarie respingătoare.

În acest punct, merită să fie menționat pentru aceia ce nu o suspectează, şi nu puțini sunt aceştia în spațiul nostru, că una dintre actualele evoluții care justifică tradiția răsăriteană creştină şi culturală este dezvoltarea Psihologiei. O investigație atentă a obiectivelor Psihologiei şi Psihoterapiei descoperă că esențialul obiectiv al Psihologiei şi Psihoterapiei este dezoccidentalizarea şi reorientarea omului apusean, ca rezultat al observațiilor privind rezultatele patogene pe care le-a avut asupra acestuia cultura occidentală.

Doar într-un exemplu concret, care este relaționat gesturilor ca mod de exprimare, se referă următoarea observație a părintelui Psihiatriei inter-personale Harry Sallivan: „La învățarea care se realizează în primul an este importantă dobândirea acelor forme de comportament exterior care aparțin celor două mari categorii ale comportamentului comunicativ, anume gesturile şi limba. Pentru a se face înțeleasă marea importanță a gesturilor ca mijloc de exprimare, ajunge constatarea că numai la extraordinar de limitate forme de viață limba este dezgolită de gesturi"[102].

---

102 *The Interpersonal theory of Psychiatry*, W.W. Norton & Co. Inc., New York, 1953, p. 178.

Deci, iluminiştii predicatori ai necrozei victoriene a „trivialului” trup încearcă să ne civilizeze aducându-ne înapoi la „extraordinar de limitatele forme de viață” şi se indignează atunci când nu ne grăbim să răspundem încercările lor civilizatoare.

În spiritul acesta al teoretizării omului ca o existență unificată ale cărei diferite părți sunt egale şi indisolubile, tradiția creştină răsăriteană a văzut şi erotismul uman ca pe o parte a comunicării inter-personale şi a relațiilor inter-personale şi a evitat fundamental efortul sistematic, dar irealizabil al codificării unei laturi a existenței umane atât de difuze şi atât de conexe cu toate celelalte.

Părinții deşertului, ale căror opinii sunt conținute în cunoscutele descrieri ale Istoriei Lausiace, ale Apoftegmelor Părinților, Limonariului lui Ioan Moshu şi Dialogurilor lui Ioan Casian, au conceptualizat şi exprimat într-un mod unic această convingere a Răsăritului, iar aceste opinii trebuie să fie cunoscute de către aceia care, în numele ortodoxiei, propovăduiesc separaționismul puritan şi consideră scolastica urmărire a activității organelor genitale drept o aspirație esențială a vieții duhovniceşti.

Finalmente, tradiția creştină răsăriteană nu a cultivat niciodată utopia romantică pentru realizarea perfectei şi ireproşabilei comuniuni, spre ale cărei aspirații au fost risipite nenumărate milioane de vieți umane, uneori cu o moarte din punct de vedere trupesc foarte inumană, iar alteori printr-o totală absorbție a puterilor creatoare ale oamenilor, astfel încât să nu poată nici să se dezvolte, nici să creeze.

Tradiția răsăriteană creştină nu a fost constrânsă să-şi ascundă adevărata față, nu şi-a cheltuit energia spre a-şi crea o vitrină, nu a încercat să-şi nege păcătoşenia, nu a încercat să şi-o ascundă sau să şi-o refuleze.

Adevărata Biserică a lui Hristos nu a simulat perfecta ireproşabilă comuniune, ci a declarat cu fiecare ocazie posibilă că este alcătuită din oameni păcătoşi, care totuşi nu se abandonează unul pe celălalt şi nu disperă, căci nu se sprijină pe propria justificare, ci pe mila şi harul Dumnezeului Celui fără de păcat.

Oare câți însă dintre cei cuprinşi chiar în spațiul geografic al Răsăritului au rămas existențial în tradiția culturală răsăriteană şi în adevărata Biserică a lui Hristos pe care Acesta a creat-o?

Se pare că sunt fără speranță de puțini. Cei mai mulți, înşelați de către sirenele occidentale urmează Apusul în declinu-i falimentar şi sunt ruinați de către nevroze şi simptome psihosomatice, sunt consumați de vânarea utopiei sistemelor neprobate, dar (zis) perfecte, sau se lasă uitați în multiplele şi amețitoarele evadări pe care omul contemporan le-a descoperit pentru a fugi de durerea disperării, a singurătății şi a vacuumului interior.

CUPRINS

Editura Platytera îşi propune *să invite şi să stimuleze spre o participare cât mai vie şi cuprinzătoare la renaşterea şi dezvoltarea creatoare a Culturii Duhului, despre care ne vorbeşte Părintele Rafail Noica. Căci conştiinţa prezenţei lui Dumnezeu şi lucrarea dreptslăvitoare în unire cu voia dumnezeiască cheamă în lume Harul ce transfigurează şi poartă spre desăvârşire toate aspectele vieţii: religios, moral, social, cultural, ştiinţific, educativ şi comunicaţional. Nimic nu rămâne în afara luminii dumnezeieşti, decât păcatul.*

Aşteptăm din partea cititorilor *propuneri, reacţii şi sugestii, rugându-i să ne ierte pentru eventualele scăderi şi greşeli şi să ne pomenească pe noi, cei preamici, înaintea lui Dumnezeu.*

De asemeni, ***oferim cititorilor posibilitatea*** *primirii de cărţi prin poştă, cu plata ramburs la primirea cărţilor, taxele poştale fiind suportate de editura noastră.*

Adresa de contact*: editura_platytera@yahoo.com*
Tel*. 021 6474702, 0726 496751*

*La aceeaşi editură***, au mai apărut:**

Piatra scrisă, **Florin Caragiu**

Rugi sub candelă, **Ieroschimonah Silvestru Florescu, Mânăstirea Frăsinei.**

Mângâieri duhovniceşti, **Ieromonah Ilarion de Sarov**

Acatistul izbăvirii celor chinuiţi de îndreptăţirea de sine şi a celor ce doresc eliberarea de patimi- **Sfânta Cuvioasă Muceniţă Tomaida**

Semn Minunat, Uimitoarele descoperiri de la Kareea Thermei, **Photios N. Kontoglou**

Ce se întâmplă cu făgăduința lui Hristos de a mântui lumea? Foarte ades avem impresia că Creştinismul nu numai că a ratat mântuirea lumii, dar că, de asemeni, este responsabil pentru decăderea ei. Chiar dacă această impresie poate fi superficială şi într-o foarte mare măsură nedreaptă şi inexactă, nu trebuie respinsă fără a fi examinată.

Consecințele dezastruoase ale unui creştinism denaturat şi disfuncțional din punct de vedere existențial sub multe aspecte decisive, fac imperioasă constatarea denaturării precum şi restabilirea tradiției creştine întru autenticitatea ei inițială, ***o chestiune de viață şi de moarte*** **pentru omul contemporan. Această carte este fundamentată pe convingerea că, într-adevăr, pentru catastrofele lumii contemporane este responsabilă într-o foarte mare măsură denaturarea creştinismului care inițial s-a realizat în Apus, iar scopul ei este mai degrabă denunțarea şi acuzarea pervertirii, iar nu să se constituie într-o culegere de cântece de leagăn pentru omul contemporan.**

Deşi se susține că omul apusean contemporan este incapabil să înfrunte şi să accepte durerea pe care inevitabil o provoacă demersul propriei dezvoltări şi caută doar tranchilizante, sedative şi evadări care să-l mențină într-o stare de amorțire, este cert că publicațiile care prezintă starea dureroasă a omului contemporan îşi află căutare.

Această carte nu se adresează oamenilor care sunt hotărâți să evite cu orice preț ceea ce ar putea să le provoace o oarecare neplăcere. Nu se adresează oamenilor care în chip nevrotic simt nevoia de a crede că sunt perfecți, că în ceea ce-i priveşte, în viața lor, în opțiunile lor, în filozofia lor, toate sunt excepționale şi, în consecință, nu vor să facă nici o schimbare. Această carte se adresează acelora care nu neagă, ci care înfruntă cu îndrăzneală faptul că sunt purtătorii unei firi sărăcite şi faptul că păcatul şi eşecul sunt destinul comun al oamenilor şi cărora o eventuală schimbare nu le provoacă spaimă, ci entuziasm.

Sincretismul este una din trăsăturile societăților în decadență, pentru care, în ultimă instanță, ceea ce contează este confortul şi prosperitatea. Convingerile şi recunoaşterea adevărului provoacă adeseori nelinişte şi pot tulbura o viață confortabilă. Totuşi, în cele din urmă, nimic nu generează mai multă nelinişte şi suferință decât vânarea oarbă a unei vieți confortabile şi opulente.

Părintele PHILOTHEOS PHAROS